

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEKLİSANS
PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE 1991-2011 DÖNEMİNDE
GERÇEKLEŞEN LİNÇ EYLEMLERİNİN ANALİZİ**

**BETÜL BAKİ
09716018**

**TEZ DANIŞMANI
ÖĞR. GÖR. DR. EVREN BALTA PAKER**

İSTANBUL 2013

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE 1991-2011 DÖNEMİNDE
GERÇEKLEŞEN LİNÇ EYLEMLERİNİN ANALİZİ

BETÜL BAKİ
09716018

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 03.07.2013
Tezin Savunulduğu Tarih: 07.06.2013

Tez Oy birliği / Oy Çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyadı

İmza

Tez danışmanı: Öğr. Gör. Dr. Evren BALTA PAKER
Jüri Üyeleri: Yrd. Doç. Dr. Murat YÜLSEL
Prof. Dr. Fulga ATACAN

İSTANBUL
MAYIS 2013

ÖZ

Betül Baki
Mayıs 2013

1991-2011 yılları arasında Türkiye’de çok sayıda linç eylemi meydana gelmiştir ve bu eylemler özellikle 2000’li yıllarla beraber yükselişe geçmiştir. Gazete haberleri ve bu konuda yayınlanan makaleler ve kitaplar son yıllarda linç eylemlerinin artışına vurgu yapmakta ve bu durumun öneminden bahsetmektedir. Yine de bu artışı anlayabilmek için henüz sistemli bir çalışma yapılmamıştır. Bu araştırma, meydana gelen linç eylemlerinin kapsamlı bir analizini yapmayı hedeflemektedir. Bu çalışma, linç eylemlerinin nedenlerini ve dinamiklerini anlamak için vaka kataloğu yöntemi kullanmaktadır.Öncelikle, gazete taraması ile 1991-2011 yılları arasında meydana gelen linç eylemlerinin kapsamlı bir verisi oluşturulmuştur. Bir sonraki aşamada, elde edilen bu veriler, vaka kataloğu yöntemine göre kodlanmıştır. İlk olarak niceliksel bir analiz yöntemiyle, meydana gelen linç eylemlerinin zamansal ve mekânsal özellikleri, eylemlerin zamanı, katılımcıları, süresi gibi temel özelliklerinin bir haritası çıkarılmıştır. Bir sonraki aşamada, yine niceliksel bir yöntem olan regresyon analiziyle bu eylemlerin işsizlik, ekonomik kriz gibi değişkenlerle ilişkisine bakılmıştır. Bu araştırma, böylelikle, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında meydana gelen linç eylemlerinin kapsamlı bir datasını çıkartarak bu alandaki önemli bir veri eksikliğini doldurmuş olacaktır. Linç eylemleri dünya literatüründe genellikle üç kuramsal yaklaşım çerçevesinde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki engellenme-saldırganlık, kimliksizleşme ve günah keçisi yaklaşımlarını içeren sosyal psikolojik yaklaşımlardır. İkincisi linç eylemlerini ekonomik durum, politik durum, demografik durum ve göç gibi olgularla açıklayan yapısal açıklamalardır. Üçüncüsü ise, linç eylemlerinin belirleyici motivasyonunun kültürel kodlar ve önyargılar olduğunu belirten kültürel açıklamalardır. Bu çalışmada, bu üç farklı kuramsal yaklaşım, Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirmeye tabii tutulacaktır. Bu verileri dünya literatüründeki kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde analiz ederek ve Türkiye örneğinin bu kuramsal yaklaşımlardan hangileri ile örtüştüğünü test ederek Türkiye’deki linç literatürüne katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Linç, grup kimliği, kolektif şiddet, suç

ABSTRACT

Betül Baki
Nisan 2013

There have been many lynching acts between the years of 1991-2011 in Turkey and they have been on the rise since the 2000s. New reports articles and books on the issue have emphasized the importance of the increase in lynching acts. However yet, there was no systematic study to understand the causes of such increase. This study aims to analyze the lynching acts systematically and extensively. In order to understand the causes and dynamics of lynching this study utilizes event-data analysis. First of all, data set collected on lynching acts by surveying the newspapers between 1991-2011. Then, the events coded by using the event data analysis method. The data set first was descriptively analyzed by using statistical analysis to show temporal and spatial patterns in lynching acts and specific characteristics of these events, such as time of occurrence, participants, duration, type of violence. This analysis was further supported by structural analysis to show whether there is a causal relation between variables such as unemployment, economic crisis and lynching. As such, this study will be contribution in understanding the causes and consequences of the lynching acts. Lynching acts are usually analyzed with in three different conceptual approaches. The first approach underlines the importance psycho-social motivations such as frustration-aggression hypothesis, deindividuation andscapegoat theory. Second approach underlines the relationship of lynching acts with the economic conditions, political conditions, demographical conditions and changes in immigration patterns. Final approach underlines the importance of framing, collective culture and prejudice to understand lynching acts. This study will mainly work with the assumptions of the structural approaches and test their hypothesis first.

Keywords: Lynching, group identity, collective violence, crime

ÖNSÖZ

1991-2011 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen linç eylemlerinin kapsamlı bir verisinin toplanması ve nedensel mekanizmalarının analiz edilmesi bu çalışmanın temel inceleme konusunu oluşturmaktadır. Literatürde yer alan birden fazla yaklaşımı, Türkiye örneği üzerinde test etmek, Türkiye’de meydana gelen linç girişimlerinin bu kuramsal açıklamalarla olan ilişkisini incelemek ve Türkiye örneğinin bu kuramsal açıklamalardan hangisine denk düştüğünü analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu genel hedeften hareketle, elde edilen bu veriler, çeşitli istatistik yöntemleriyle ve niteliksel olarak analiz edilerek linç eylemlerinin nedensel mekanizmaları bulunarak bu alandaki önemli bir boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle çalışmanın şekillenmesinde büyük bir emeği olan, her aşamasında yardımcı olan, saatlerini ayıran, fikir ve önerileriyle çalışmanın son halini almasına büyük bir katkı sağlayan danışmanım Öğr. Gör. Dr. Evren Balta Parker’e çok teşekkür ederim. Önerileriyle teze önemli katkılar sunan Yrd. Doç. Dr. İsmet Akça’ya ayrıca teşekkür etmek isterim. Tez jürimde yer alan ve fikirleriyle tezimin gelişmesine yönelik katkılarını sunan Prof. Dr. Fulya Atacan’a ve Yrd. Doç. Dr. Murat Yüksel’e teşekkür ederim. Tez içerisinde yer alan niceliksel analizlerin yapılmasında oldukça yardımları olan Dr. Emre Erdoğan’a ve Ebru Işıklı’ya teşekkürlerimi iletmek isterim.

Çalışma süresince yanımda olan Zeynep, Rabia, Rezak ve Gül’e moral ve destekleriyle beni hiç yalnız bırakmadıkları için teşekkür etmek isterim. Son olarak hayatımın her aşamasında olduğu gibi bu çalışma sırasında da her türlü yardımı sunan, bana sabırla katlanan ve her zaman destek olan anneme ve babama ne kadar teşekkür etsem azdır.

İstanbul; Mayıs, 2013

Betül Baki

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	xi
1.GİRİŞ	1
1.1.Linç Kavramı.....	2
1.2.Yöntem	4
1.2.1. Kategorilerine Göre Linç Eylemleri	7
1.3. Çalışmanın Önemi	10
1.4. Çalışmanın Planı.....	11
2. LİNÇ EYLEMLERİNE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	16
2.1. Sosyal Psikolojik Yaklaşımlar.....	19
2.1.1. Engellenme-Saldırganlık Yaklaşımı	20
2.1.2. Sorumluluk Dağılımı – Kimliksizleşme	22
2.1.3. Yön Değiştirme ve Günah Keçisi	24
2.2. Yapısal Yaklaşımlar	27
2.2.1. Ekonomik Yaklaşımlar	27
2.2.2. Politik rekabet	31
2.2.3. Demografik Yaklaşımlar	33
2.2.4. Göçün Etkisi	35
2.3. Kültürel Yaklaşımlar	38
2.3.1. Irksal Önyargı	39
2.3.2. Tarihsel ve Kolektif Hafıza.....	43
2.4. Değerlendirme	46

3. LİNÇ EYLEMLERİNİN GENEL HARİTASI	49
3.1. Zamansal Dağılımlarına Göre Linç Eylemleri	49
3.2. Mekânsal Dağılımlarına Göre Linç Eylemleri	53
3.3. Linç Eylemlerindeki Aktörlerin Nitelikleri	55
3.3.1. Failin Nitelikleri.....	56
3.3.2. Hedefin Nitelikleri	60
3.4. Linç Eylemlerinin Genel Nitelikleri	62
3.4.1. Linç Eylemlerinin Süresi	62
3.4.2. Linç Eylemlerinin Motivasyonları.....	63
3.4.3. Linç Eylemlerinin Şiddet Türleri ve Kullanılan Semboller.....	65
3.4.4. Linç Eylemlerine Müdahale Biçimleri	68
3.5. Değerlendirme	71
4. 1991-2011 DÖNEMİNDEKİ LİNÇ EYLEMLERİ VE REGRESYON ANALİZİ.....	74
4.1. Veri	76
4.2. Metot	77
4.3. Verilerin Değerlendirilmesi: Ekonomik ve Politik Durumun Linç Eylemlerine Etkisi.....	79
4.3.1. Ekonomik ve Politik Durumun Linç Kategorilerine Etkisi	80
4.4. Göçün Linç Eylemlerine Etkisi	87
4.5. Değerlendirme	89
5. ETNİK MOTİVASYONLU LİNÇ EYLEMLERİ.....	93
5.1. Etnik Motivasyonlu Linç Eylemlerinin Meşru Hedefleri: Kürtler	94
5.1.1. 1990'lı Yıllar	95
5.1.2. Kürtlerin Suçlulaştırma Süreçleri	99
5.1.3. Söylemsel Olarak Belirginleşen Politik Rekabet.....	105
5.2. Etnik motivasyonlu Linç Eylemlerinin Temel Nitelikleri ve 2005 Yılındaki Patlama	107
5.2.1. Linç Eylemlerinde 2005 Yılında Gerçekleşen Artış.....	110
5.3. İki Örnek Olay: İnegöl ve Dört Yol'da Yaşanan Linç Eylemleri	114
5.4. Değerlendirme	120
6. SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA	128
EK I	137

ÖZGEÇMİŞ.....	142
----------------------	------------

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Linç Eylemlerinin Tarandığı Haber Kaynakları	5
Tablo 2: Linç Kategorisi	9
Tablo 3: Linç Eylemlerinin yıllara Göre Dağılımı.....	50
Tablo 4: Yıllara Göre Linç Kategorileri.....	51
Tablo 5: Yıllara Göre Linç Kategorileri (Etnik ve Etnikleştirilmiş Linç Tipleri Toplu)	52
Tablo 6: 2000 Öncesi ve Sonrasına Göre Linç Kategorisi.....	52
Tablo 7: Linç Eylemlerinin Bölgelere Göre Dağılımı	53
Tablo 8: Linç Eylemlerinin İllere Göre Dağılımı	54
Tablo 9: Bölge ve Linç Kategorisi	55
Tablo 10: Failin Etnisitesi	56
Tablo 11: Fail Sayısı	57
Tablo 12: Fail Sayısı ve Linç Kategorileri	57
Tablo 13: Fail Grubun/Kişinin Örgütü.....	58
Tablo 14: Fail Grubun/Kişinin Kimlik Tanımı	59
Tablo 15: Fail Kimliği ve Linç Kategorisi	60
Tablo 16: Hedef Grubun/Kişinin Etnisitesi.....	60
Tablo 17: Hedefin Sayısı.....	61
Tablo 18: Hedef Grubun/Kişinin Örgütü	61
Tablo 19: Linç Eylemlerinin Süresi	62
Tablo 20: Olay Süresi ve Linç Kategorisi.....	63
Tablo 21: Alevleyen Olay	64
Tablo 22: Alevleyen Olay ve Linç Kategorisi	64
Tablo 23: Hedef Kişinin/Grubun Hedef görülme Nedeni.....	65
Tablo 24: Olayda Kullanılan Şiddet Türü.....	66
Tablo 25: Kullanılan Şiddet Tipleri ve Linç Kategorisi	67
Tablo 26: Ölüm yada Yaralama Olan Olaylarda Alevleyen Olay	67
Tablo 27: Olayda Kullanılan Semboller	68
Tablo 28: Olaylara Müdahale Durumu	68
Tablo 29: Müdahale Durumu ve Linç Kategorisi	69
Tablo 30: Olayların Hukuksal Sonuçları.....	70
Tablo 31: Olayların Hukuksal Sonuçları ve Linç Kategorisi.....	71
Tablo 32: Toplam Linç Eylemleri ve Değişkenler.....	80
Tablo 33: Adi Linç Eylemleri ve Değişkenler	83
Tablo 34: Etnik Linç Eylemleri ve Değişkenler	83

Tablo 35: Etnikleştirilmiş Linç Eylemleri ve Değişkenler	83
Tablo 36: Siyasi Linç Eylemleri ve Değişkenler	84
Tablo 37: İşsizlik ve Linç Eylemleri/Adi Linç Eylemleri.....	86
Tablo 38: MHP Oyları ve Linç Eylemleri	87

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
GÖÇ-DER	: Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği
İHD	: İnsan Hakları Derneği
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
NAACP	: National Association for the Advancement of Colored People
OHAL	: Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistan(Kürdistan İşçi Partisi)
TAYAD	: Tutuklu Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TGYONA	: Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması
TİHV	: Türkiye İnsan Hakları Vakfı

1.GİRİŞ

2006 yılında, 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlamaları dolayısıyla Vatan Caddesinde yapılan etkinlik sırasında, hükümetin Lübnan'a asker gönderme kararını proteste etmek isteyen dört üniversiteli genç, etrafta bulunan insanlar tarafından linç edilmek istendi. 'İsrail askeri olmayacağız' pankartı açan ve slogan atmaya başlayan dört öğrenci, bir anda etraftaki insanların saldırısıyla karşılaştılar. Töreni izleyenler, açılan pankartın PKK lehine olduğunu sanarak, 'şehitler ölmez vatan bölünmez' sloganları eşliğinde bu dört kişiye saldırdılar. Bu sırada, saldırıda bulunan kalabalığı dağıtmak için biber gazı kullanan polis, linç eylemine maruz kalan dört öğrenciyi gözaltına almak isterken, öfkesi hala yatışmayan kalabalık, dört öğrenciye tekrar saldırdı. Saldırıları sırasında yaralanan dört genç, gözaltına alınıp Emniyet'e götürülürkensaldırıda bulunan kalabalık içerisinde ise gözaltına alınan hiç kimse olmadı.¹

Olayın ardından dönemin valisi, "Bu törenin coşkusu dışında hiçbir olayın, hiçbir hareketin önemi yok. En büyük olay 30 Ağustos zaferinin 84. yılının coşkuyla kutlanmasıdır" derken dönemin emniyet müdürü ise: "Bu tipteki kişilere tepki var. Vatandaş pankartı açtırmamış. Vatandaşımız gerekli tepkiyi gösterdi. Güzel bir tepki vatandaşımızın tepkisi"² diyerek linç eylemini gerçekleştiren kalabalığı överek, saldırının haklı boyutunu dile getirdiler. Failler herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmazken, hatta yetkililer tarafından da desteklenirken, linç eylemine maruz kalan kişiler ise gözaltına alındılar.

Türkiye'de 1991-2011 yılları arasında 364 adet linç eylemi yaşanmıştır. Yukarıdaki örnek Türkiye'de son dönemlerde sıklıkla yaşanan linç eylemlerinden yalnızca bir tanesidir. Son dönemlerdeki olaylara baktığımızda, bu tarz protesto eylemlerinin, basın açıklamalarının, hatta en ufak tartışmaların bile linç eylemlerine dönüştüğünü

¹"İstanbul'da dört eylemci linç edilecekti!", **Radikal**, 31 Ağustos 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=197346> [20.09.2012].

²"Vatandaşın güzel bir tepki", **Milliyet**, 1 Eylül 2006, <http://www.milliyet.com.tr/2006/08/31/guncel/axgun01.html> [20.09.2012].

söylemek mümkündür. Yine bu tarz saldırıların ardından yetkililerin yaptıkları açıklamalar, genellikle saldırıları gerçekleştiren grupları onaylayan bir nitelikte olmaktadır. Ayrıca saldırının faileri değil, saldırıya maruz kalan kesim gözüaltına alınmakta, saldırıyı yapanlar için herhangi bir cezai yükümlülük olmamaktadır. Benzer niteliklere sahip bu tarz linç eylemlerinin sıklığı ve son dönemlere hâkim bir olgu haline gelerek yaygınlaşması, beni bu konu hakkında düşünmeye iten bir etken olmuştur.

Bu linç eylemlerinin birçoğu, eylemlere maruz kalan kişi veya grupların kimliklerinin ‘normal olmadığı’, toplumsal kabullerin dışında kaldığı anlayışı üzerinden normalleşmektedir. İster etnik kimlik ya da siyasi görüşe ister adi bir olayın failine yönelik olsun, eylemlere maruz kalan hedeflerin suçluluğu iddiası, eylemleri meşrulaştıran en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu eylemlerinin ardından bir cezai yaptırım tehdidinin olmaması da, bu tarz eylemleri yaygınlaştırmakta ve gündelik hayat içerisinde yerleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Peki, insanlar hangi toplumsal şartlar altında bu tarz şiddet eylemlerine başvurmaktadırlar? İnsanların birbirlerine saldırmasının altında yatan mekanizmalar nelerdir, öldürmek öncelikli bir amaç mıdır yoksa adaleti sağlamak isteği mi bir amaç olarak ortaya çıkmaktadır? Bu eylemlerin hedefleri, faileri kimdir, tetikleyici faktörleri ve eylemlerin altında yatan nedensel mekanizmalar nelerdir? Bu çalışma, bu temel sorularla bağlantılı olarak, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin mekânsal ve zamansal dağılımlarını, aktörlerini ve genel niteliklerini içeren temel bir haritasının çıkarılmasını ve eylemlerin etkileşim içinde olduğu faktörlerin ve süreçlerin analiz edilmesini amaçlamaktadır.

1.1.Linç Kavramı

Linç tarihine baktığımızda, genel açıklama, linç kelimesinin, Amerikan Devrim Savaşı’nda yer alan, uzun yıllar Virginia parlamentosunda görev yapan ve Virginia meclisinin ünlü bir üyesi olan Charles Lynch’dan türediği yönündedir ve Lynch Law olarak kurumsallaşmıştır.³ Charles Lynch, henüz yerleşmemiş kurallar karşısında yetkilerini kullanarak kendi kurallarıyla suçluları cezalandırmıştır. Fakat linçin yaygınlaşması ve daha çok öldürme ile sonuçlanması, ABD İç Savaşı’ndan sonra

³Robert L. Zangrando, “About Lynching”,
http://www.english.illinois.edu/maps/poets/g_l/lynching/lynching.htm [10.08.2012].

olmuştur.⁴ ABD’de 19. Yüzyılın sonlarından 20. Yüzyılın ortalarına kadar, 1882 ile 1968 yılları arasında, ABD’nin çeşitli eyaletlerinde, 4,742 adet linç eylemi gerçekleşmiştir ve bu eylemlerin 3,445’i, yani %73’ü siyahlara yönelik linç eylemlerinden oluşmaktadır.⁵ ABD’de linç eylemlerinin en yoğun yaşandığı dönem olan 1889-1918 yılları arasında ise %78’i yani 2,552’sinin siyahlar olduğu 3,224 kişi linç edilmiştir.⁶

Linçin kavramsal tanımlamalarında farklı ifadeler mevcuttur. Fakat linçi tanımlayan çalışmalardan birçoğu, linçi ölümle sonuçlanan bir kavram olarak tanımlamışlardır.Örneğin NAACP’nin (National Association for the Advancement of Colored People) linç tanımına göre bir olayın linç eylemi olarak tanımlanması için“birinin öldürüldüğüne dair bir kanıt olmalıdır, öldürme illegal olmalıdır, en az 3 insan yer almalıdır ve öldürenlerin hedefi adalete veya geleneklere hizmet etmek olmalıdır.”⁷ Britannica ise linçi, “suçlu olarak düşünülen bir kişinin, hukuk dışı olarak, yargılanmaksızın, adaleti sağladığına inanan bir grup tarafından sıklıkla işkence edildikten ya da sakat bırakıldıktan sonra infaz edilmesi” olarak tanımlamaktadır.⁸

Linç eylemlerine yönelik çalışmalar içerisindeki linç tanımlamalarına baktığımızda, Gibson, linçi, suçlu olarak düşünülen kişi ya da grupların halka açık bir yerde, spontane olarak bir araya gelmiş kalabalık bir grup tarafından öldürülmesi olarak tanımlamaktadır.⁹ Zangrando’ya göre ise linç, kuralları kendi elleriyle uygulamak isteyen kalabalık bir grubun, bir suç ile itham edilen bir ya da birden fazla kişiye yaralamak ve öldürmek için saldırmasıdır.¹⁰

Bütün bu tanımların ortak noktasına baktığımızda ise, linçin genellikle şöyle tanımlandığını söylemek mümkündür: Kalabalık bir grubun, herhangi bir suçla suçlanan bir ya da birden fazla kişiyi hukuk dışı olarak, kendi kurallarıyla

⁴ age.

⁵R. L. Zangrando, **The NAACP crusade against lynching, 1909-1950**, (Philadelphia: Temple University Press, 1980)’den aktaran Richard M. Perloff, “The Press and Lynchings of African Americans”, **Journal of Black Studies**, c. 30, s. 3, (2000): 315.

⁶National Association for the Advancement of Colored People, **Thirty Years of lynching in the United States: 1889-1918**, (New York: Arno Press and The New York Times, 1969)’dan aktaran Perloff, age, 315.

⁷“Definition of Lynching”, <http://people.uncw.edu/hinese/HAL/HAL%20Web%20Page.htm> [15.09.2012].

⁸“Lynching”, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/352864/lynching> [11.08.2012].

⁹Robert A. Gibson, “The Negro Holocaust: Lynching and Race Riots in the United States, 1880-1950”, <http://www.yale.edu/ynhti/curriculum/units/1979/2/79.02.04.x.html> [15.08.2012].

¹⁰Zangrando, age.

cezalandırmak istemesi ve öldürmesidir. Bu tanımlarda ön plana çıkan nokta, saldırının ölüm ile sonuçlanmasıdır.

ABD tarihinde gerçekleşen linç eylemlerine baktığımızda, yukarıda rakamlarla ifade edilen linç eylemlerinin hepsi ölümle sonuçlanırken, Türkiye’de ise ele alınan dönemler içerisinde meydana gelen linç eylemlerinin büyük bir çoğunluğu ölüm ile sonuçlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışma içerisinde ölümü, linçlerin zorunlu bir sonucu olarak ele almayan Zangrando’nun tanımı kullanılacaktır. Diğer tanımlar, linçi tanımlarken öldürmeyi zorunlu bir sonuç olarak dile getirirlerken, Zangrando’nun tanımında ise, öldürmek bir amaç olsa da, ölüm, linçin zorunlu bir sonucu değildir. Ölümle sonuçlansın ya da sonuçlanmasın, eylemleri gerçekleştirenlerin amacı, herhangi bir sebeple, bir kişi ya da gruba, cezalandırmak için saldırmasıdır.

1.2.Yöntem

Bu çalışma içerisinde kullanılan temel yöntem, Susan Olzak’ın 1877 ile 1914 yılları arasında ABD’de yaşanan etnik çatışmaları incelediği “The Dynamics of Ethnic Competition and Conflict” çalışmasında kullandığı kodlama yöntemi olan vaka kataloğu yöntemidir.¹¹ ABD’de, 1877-1914 döneminde gerçekleşen etnik kolektif olayları, bu yöntem ile kodlayan Olzak, olaylara ilişkin bilgileri ise, gazete haber içeriklerinde yer alan bilgiler doğrultusunda kodlamıştır.¹²

Bu çalışma içerisinde, verileri analiz etmek için Olzak’ın kodlama yöntemi kullanılarak bir kod anahtarı hazırlanmıştır.¹³Haber içeriklerinden elde edilen veriler, bu kod anahtarına göre kodlanmıştır. Bu kod anahtarı, meydana gelen linç eylemlerinin hangi bölgelerde ve dönemlerde, hangi motivasyonlarla, hangi gruplar tarafından ve kimlere yönelik yapıldıkları gibi eylemlerin genel niteliklerini içeren bir haritasının oluşturulmasını sağlayacağı için tercih edilmiştir.Bu kod anahtarının içeriği ek 1’de verilmiştir (Ek 1).

Daha sonra veriler çoklu regresyon analizine tabi tutularak linç eylemlerinin ekonomik durum, politik durum, göç gibi yapısal nedenlerle ilişkili olup olmadığı

¹¹ Susan Olzak, **The Dynamics of Ethnic Competiton and Conflict**, (Stanford, California: Stanford University Press, , 1992), 235.

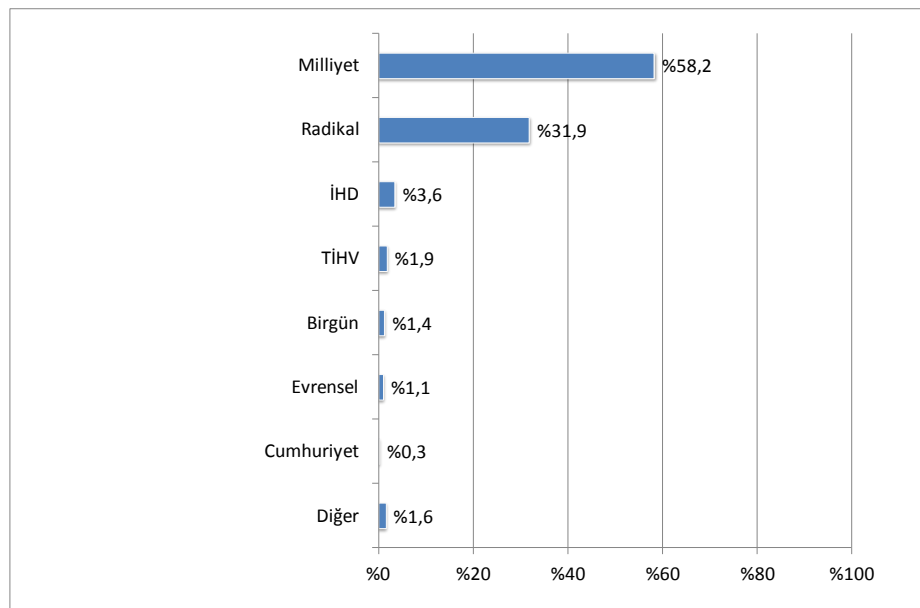
¹² **age**, 234.

¹³ **age**, 235-239.

ölçülmüştür. Son olarak niteliksel bir analizle, ön plana çıkan linç eylemlerinin nasıl çerçevelendiği, hedef grupların nasıl kodlandığı ve bu eylemleri tetikleyen arka plan faktörlerinin neler olduğu, literatürdeki kültürel açıklamalar çerçevesinde analiz edilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan veri toplama tekniği ise gazete taraması yöntemidir. Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemleri verilerinin toplanması için gazete taraması yapılmıştır. İlk olarak, taramanın yapıldığı 2010 yılındaki gazete tirajlarına bakılarak, birinci sırada yer alan Zaman gazetesinin taranması hedeflenmiştir. Fakat Zaman gazetesinde yer almayan birçok linç eylemi haberinin Radikal Gazetesinde yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle, çalışmada, Zaman gazetesi yerine, Radikal gazetesi taranmıştır. Radikal gazetesinden elde edilen verilerin kontrolü amacıyla ise, ikinci bir gazete olarak Milliyet gazetesi taranmıştır. Bu iki gazete, Beyazıt Devlet Kütüphanesi arşivinden elde edilen gazetelerin orijinaleri üzerinden taranmıştır. Ayrıca TİHV ve İHD’nin, Türkiye’de bu dönemler arasında yaşanan linç eylemlerinin raporlarını içeren çalışmaları incelenmiştir. Radikal ve Milliyet gazetesinde yer almayan birkaç linç eyleminin bu raporlarda yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle bu raporlardaki linç eylemlerinin herhangi bir gazete haberinde yer alıp almadığı kontrol edilmiş, eğer yer almadıysa raporların içeriğinde yer alan bilgiler kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda verilerin toplanması için kullanılan kaynakların dağılımı yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Linç Eylemlerinin Tarandığı Haber Kaynakları

Verilerin toplanması için seçilen gazete taraması yönteminin sınırlılıkları göz önünde bulundurulmuştur. Uzun zaman dilimlerini kapsayan araştırmaların karşılaştığı sorunların en önemlisi, gazetelerin internet arşivleri üzerinden tarama yapılması ve birçok anahtar kelimenin sistematik bir şekilde ve ayrı ayrı taranarak aranılan haberlere ulaşılmaya çalışılmasıdır.¹⁴Bu çalışma içerisinde, gazete arşivinden birebir tarama yapıldığı için bu zorluk bir anlamıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Bir diğer zorluk ise, bazı gazete haberlerinin içeriklerinin yeterince bilgi içermemesi ve istenilen bilgilere ulaşılmamasıdır. Haber ile ilgili bütün bilgileri bir araya getirmek ve eylemin başlamasının veya bitmesinin ardından yaşanan diğer süreçlere bakmak için haberin birkaç gün öncesi ve sonrası da taranmalıdır.¹⁵Bu çalışma içerisinde, eylemlere ait bütün bilgilerin toplanabilmesi için, eylemin gerçekleştiği anın birkaç gün öncesi ve sonrası da taranmış, eyleme dair olan bilgiler toplanmaya çalışılmıştır. Yine de elde edilen veriler gazete haber içeriklerine dayandığı için, bu bilgilerin eksikliği ya da yanlışlığının bir sorun olarak belirmesi her zaman için geçerlidir.

Diğer bir zorluk da, gerçekleşen her linç eyleminin ulusal haber kaynaklarında yer almamasıdır. Linç eylemlerinin hedefleri, büyük bir çoğunlukla toplumsal olarak dışlanan kesimler olduğu için, medya kaynaklarında yer almama olasılıkları oldukça yüksektir. Ayrıca, bu çalışma içerisinde yerel haber kaynaklarını içeren bir tarama yapılmadığı için bu kaynaklarda yer alan fakat taranan gazetelerde yer almayan eylemlerin var olup olmadığını kontrol etme imkânı olmamıştır. Bu eksiklikleri azaltmak için TİHV ve İHD'nin linç eylemlerini içeren raporları taransa da, çalışma içerisinde ele alınan dönemde taranan kaynaklar arasında yer almayan linç eylemlerinin var olma olasılığının olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bütün bu zorluklara rağmen, kapsamlı bir verinin elde edilebilmesi için gazete taraması yönteminin kullanımı çalışma için bir gereklilik olmuştur. Doğru ve kapsamlı bilgilere ulaşmak için bahsedilen zorlukların bilincinde bir tarama yapılsa da çalışma içerisinde elde edilen veriler, bütün bu zorluklar ve eksiklikler göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

¹⁴ Olzak, 1992, 234.

¹⁵ age, 235.

1.2.1.Kategorilerine Göre Linç Eylemleri

Linç eylemlerine dair gazete haber içeriklerinden verileri toplamaya başladıkça, bu eylemlerin çok çeşitli niteliklere sahip olan eylemler olduklarını gördüm. Eylemlerin çeşitliliği ve tetikleyici etmenlerinin farklılığı, bütün eylemlerin tek bir çatı altında ele alınmasının mümkün olmadığını göstermiştir. Bu nedenle, bu çalışma içerisinde, linç eylemleri, motivasyonlarına göre kategorilerine ayrılarak ele alınmıştır.

Bu çalışma içerisindeki temel iddiam, linç eylemleri motivasyonlarına göre kategorilerine ayrıldığında, her bir kategorinin nedensel mekanizmalarının farklı olduğudur. Bu nedenle, linç eylemleri, elde edilen veriler doğrultusunda, motivasyonlarına göre dört farklı kategoriye ayrılarak kodlanmıştır. Literatürde, ABD’de gerçekleşen linç eylemlerini analiz eden çalışmalar içerisinde ise, böyle kategorik bir ayırım yapılmamaktadır. Literatürde, linç eylemlerinin olası nedensel mekanizmaları olarak analiz edilen faktörlerin, eylemlere etkisi analiz edilirken, herhangi bir kategorik ayırım yapılmamıştır. Bu çalışmada ise, kategorilerine göre ayrılan linç eylemlerinin altında yatan nedensel mekanizmalarının, her bir kategori için farklı olacağı iddia edildiği için, olası nedensel faktör olarak belirlenen etkenlerin hepsi, her bir kategori için ayrı ayrı analiz edilecektir.

Gazete haber içeriklerinden elde edilen verilere göre, cinayet, tecavüz, hırsızlık gibi adi motivasyonlara sahip eylemler, adi linç eylemleri olarak kodlanmıştır. Bu eylemler, çoğunlukla bir cinayet, hırsızlık ya da tecavüz ile suçlanan kişi ya da kişilere, iddia edilen bu suçların kurbanlarının yakınları ve akrabaları tarafından gerçekleştirilen eylemler olmuştur.

Siyasi görüşe, dini görüşe ve cinsel tercihe yönelik gerçekleşen linç eylemleri ise, siyasi linç eylemleri olarak kodlanmıştır. Cinsel tercihin yalnızca iki eylemde tetikleyici bir faktör olarak ortaya çıktığı bu eylemlerin çoğunluğu, siyasi ya da dini görüşlerin, tetikleyici faktör olduğu eylemleri kapsamaktadır.

Etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri ise, gazete haberlerinin içeriğindeki bilgiler doğrultusunda iki farklı kategori olarak kodlanmıştır. Etnik linç eylemleri içerisinde belirli bir etnik kişi ya da grup yer alırken, etnikleştirilmiş linç eylemlerinde, etnik bir kişi ya da grup yer almamasına rağmen, olay etnik bir boyut çerçevesinde gerçekleşmekte, eylemin çıkış noktası, bir etnik kimlik üzerinden ifade edilmektedir. Etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerine birkaç örnek vermek, ikisi arasındaki farkı

görmek için önemlidir. Örneğin, 9 Eylül 2006 tarihinde Sakarya'nın Akyazı ilçesinde gerçekleşen linç eylemi, etnik bir linç eylemidir ve haberin içeriği şöyledir:

“Diyarbakır'dan Akyazı'ya fındık bahçelerinde çalışmak için gelen 10 işçi önceki akşam saat 22.00 sıralarında bir çay bahçesine oturdu. İddiaya göre işçiler kendi aralarında Kürtçe konuşurlarken, adının S.F. olduğu belirtilen Akyazılı bir genç omuz attı. Çıkan kavga sonrası olay yerine gelen polis, tarafları ayırdı. İşçilerden altısı kaçarken, dört Diyarbakırlıyla kavga ettikleri genç gözaltına alınarak Akyazı Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Bu sırada ilçede 'PKK'lılar bir gencimizi dövdü' söylentisi yayılmaya başladı. Kısa sürede telefon trafiğiyle Emniyet binası önünde yaklaşık 2 bin kişi toplandı. Ülkücülerin başını çektiği kalabalık PKK aleyhine sloganlar attı. Kalabalık, Kürt işçileri linç etmek için Emniyet binasına girmeye kalkıştı.”¹⁶

Haberin içeriğindeki bilgilere göre, işçiler Diyarbakır'dan fındık işçisi olarak gelmiş ‘Kürt’ işçilerdir, Kürtçe konuştukları ve PKK’lı oldukları söylentisinin yayılmasıyla linç edilmek istenmişlerdir. Bu eylem, etnik linç eyleminin oldukça açık bir örneğidir. Eylemin hedefleri etnik kimlik olarak Kürt’tür ve bir etnik kimlik göstergesi olarak Kürtçe konuşmaktadırlar ve eylemin motivasyonu, hedeflerin etnik kimlikleri ile alakalı bir durum çerçevesinde oluşmuştur. Hedefler hem Kürt oldukları hem de Kürtçe konuştukları için, linç eylemi, hedeflerin PKK’lı oldukları söylentisiyle yaygınlaşmış ve kısa zamanda büyümüştür.

Haberin içeriğindeki bilgilere göre, olay, bir ‘omuz atma’ kavgasıyla başlamasına rağmen, içerisinde yer alan kişilerin etnik kimliklerinden dolayı etnik bir eyleme dönüşmüştür. Haber içeriğinde kimliği belirten ifade ‘Güneydoğu kökenli’ ifadesidir ve etnik motivasyona sebep olan durum ise, hedeflerin etnik kimliklerinden dolayı ‘PKK’lı’ olduklarının iddia edilmesidir.

Etnikleştirilmiş linç eylemlerine baktığımızda, 2 Nisan 2007 tarihinde Zonguldak’ta gerçekleşen linç eylemini örnek olarak verebiliriz. Olaya dair gazete haberinin içeriği şöyledir:

“Ereğli’de önceki gün 'ABD'den Korkmuyoruz' sloganıyla imza kampanyası başlatan Yurtsever Cephe'ye üye dört gençle altı kişilik ülkücü grup arasında kavga çıktı, Yurtsever Cephe'den iki kişi yaralandı. Dün olayı kınamak için Belediye Meydanı'nda toplanan 40 kişilik grup bildiri okumak isterken 10 kişilik karşı bir grup 'Kahrolsun PKK' sloganları atmaya başladı. İki grup arasında çıkan kavga polis tarafından ayrıldı, ülkücü grup ara sokaklara dağıldı. Polis diğer grubu da uzaklaştırmak isterken bu defa sayıları 50'ye ulaşan ülkücü grup polisleri aşarak yeniden saldırdı. Kavga sırasında Yurtsever Cephe üyesi bir kişi, 10 kişilik ülkücü grubun arasında kaldı. Aldığı tekmelerle yere düşen

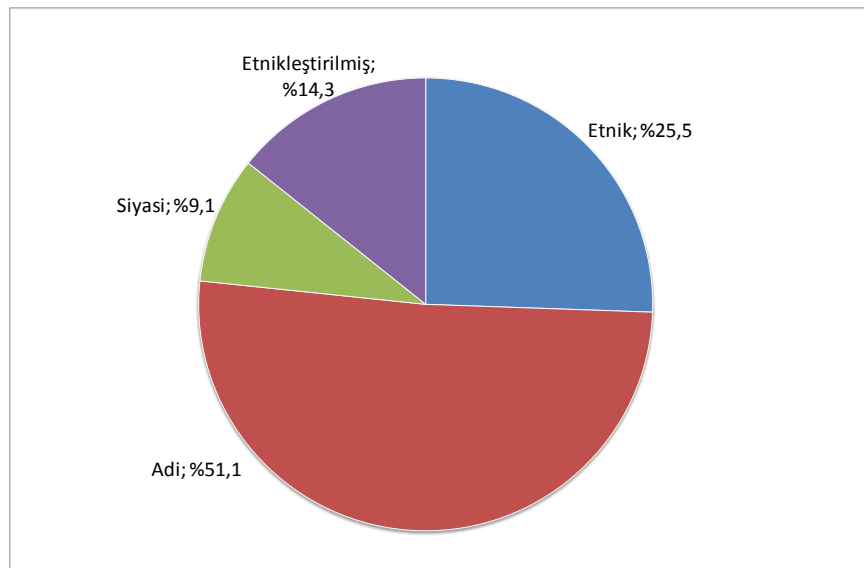
¹⁶“Teklikeli Tırmanış”, **Radikal**, 08.09.2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=198157> [18.08.2012].

ve linç edilmek istenen genci polisler kurtarıp bir binaya soktu. Yurtsever Cephe üyesi grup polisin yardımıyla Belediye Meydanı'na 150 metre uzaklıktaki Eğitim-Sen'in lokalinin bulunduğu binaya sığındı. Bu sırada sayıları 500'ü bulan ülkücü grup taşlarla binanın camlarını kırdı, sloganlar attı.”¹⁷

Haberin içeriğinde görüldüğü gibi, olayın hedefinde yer alan grup, etnik kimlik ile tanımlanmamıştır ve herhangi bir etnik kimliği temsil etmemektedir. ‘Amerika’dan korkmuyoruz’ sloganıyla imza kampanyası başlatan grubun hedef haline gelmesi ise, etnik kimlik ile bağdaştırılması ve bu bağdaştırmanın bir sonucu olarak da PKK’lı olduklarının iddia edilmesiyle gerçekleşmiştir. Etnik kimliğin yer almadığı ya da etnik kimliklere dair bir söyleme sahip olmayan bu eylem, hedeflerini etnik kimlikle özdeşleştirdiği ve etnik motivasyonlar çerçevesinde kalabalıkları harekete geçirdiği için etnikleştirilmiş bir linç eylemidir. Sonuç olarak her iki kategoride etnik motivasyona sahiptir, fakat ilkinde etnik bir kimlik yer alırken, ikincisinde etnik bir kimlik olmamasına rağmen etnik kimlikle bağdaştırma söz konusudur.

Linç eylemleri içerisinde bu kategorilerin dağılımına baktığımızda, 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin %51,1’lik olan en büyük kısmını adi linç eylemleri oluşturmaktadır. Onu sırasıyla %25,5’lik bir oranla etnik, %14,3 ile etnikleştirilmiş ve %9,1 ile siyasi linçler takip etmektedir. Motivasyon olarak aynı niteliklere sahip olan etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinin toplam oranı %39,8 iken adi motivasyona sahip olmayan eylemlerin toplam oranı ise %48,9’dur (Tablo 2).

Tablo 2: Linç Kategorisi

¹⁷“TKP’lilerle ülkücüler çatıştı”, **Radikal**, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=217266> [18.08.2012].

1.3. Çalışmanın Önemi

Türkiye’de son dönemde çok sayıda linç eylemi gerçekleşmesine rağmen Türkiye literatürü bu konuyla ilgili zengin bir içeriğe sahip değildir. Türkiye’de bu konu ile ilgili ele alınan üç önemli çalışma Murat Paker, Tanıl Bora ve Zeynep Gambetti’nin çalışmalarıdır. Ancak bu çalışmalar da kapsamlı bir data üstünden linç eylemlerinin mekanizmalarını ortaya çıkarmak için bir analiz yapmamışlardır. Bu nedenle bu çalışma, Türkiye’de gerçekleşen linç eylemlerine yönelik yapılan çalışmalara genel bir katkı sağlayabilir.

Bu çalışmaların linç eylemlerini nasıl ele aldıklarına kısaca baktığımızda, Murat Paker, 2005 ile 2006 yılı arasında gerçekleşen linç eylemlerini değerlendirdiği çalışmasında, linç eylemini mümkün kılan mekanizmalar üzerinde durmakta, Türkiye’de son dönemlerde sıklıkla meydana gelen linç eylemlerini “sosyo-politik denetimi sağlamak için” başvuru olan eylemler olarak değerlendirmektedir.¹⁸ Özellikle son dönemlerdeki bu eylemlerin büyük bir çoğunluğunun Kürtlere yönelik olmasının milliyetçilik ile olan ilişkisine değinmektedir.¹⁹ Ayrıca Paker, AB süreciyle beraber Türkiye’de bazı kurumlarda kısıtlı da olsa birtakım hukuki iyileştirmeler sağlandığını ve bu sebeple, devletin toplumsal denetimi sağlamak için sosyo-politik denetimi ‘sokaktaki vatandaşa’ devrederek kısmen özelleştirdiğini belirtmektedir.²⁰

Tanıl Bora ise, Türkiye tarihindeki linç eylemlerinin, “bir kriz idaresi ve bir olağanüstü hal yönetimi” olarak kullanıldığının altını çizmektedir.²¹ Linç eylemlerinin çoğunlukla yetkililer tarafından “milli refleks” ve “milletin haklı tepkisi” adı altında ele alınmasının bu eylemlere bir meşruiyet kazandırdığını dile getirmektedir.²² Bora da son dönemlerde Kürtlere karşı art arda gerçekleşen eylemler üzerinde yoğunlaşmakta ve aynı zamanda, Nazi Almanyası’ndaki linç rejimi ile Türkiye’deki linç eylemlerini karşılaştırarak aralarındaki benzerliklere dikkat çekmektedir.²³

Zeynep Gambetti’nin çalışmasına baktığımızda, Türkiye’de son dönemlerde meydana gelen linç eylemlerini, “savaş sonrası şiddet olgusu”, “yasal bekçilik”

¹⁸ Murat Paker, “Lincin psiko-politiği: Nedir, niçin, nasıl?” **Birikim Dergisi**, s. 211, (2006): 33.

¹⁹ **age**, 32-35.

²⁰ **age**, 33-35.

²¹ Tanıl Bora, **Türkiye’nin Linç Rejimi**, 1. bs. (İstanbul: Birikim Yayınları, 2008), 12.

²² **age**, 15

²³ **age**.

kavramlarıyla ilişkili olarak ele almaktadır. Aynı zamanda milliyetçiliği dönüştüren neoliberal iktidar pratikleri ve devletin güvenlik söylemlerinin de eylemler üzerindeki etkisine değinmektedir.²⁴ Gambetti, 21 Mart 2005 yılındaki Nevruz kutlamalarının ardından, 1,5 yıl içinde meydana gelen ve çoğunlukla Kürtlerin hedef olduğu linç eylemlerine odaklanmaktadır. Genelkurmayın 2005 yılında yaptığı ‘sözde vatandaş’ açıklamasının, linç eylemleri üzerinde etkili olduğunu dile getirmekte ve eylemlerin ardından devlet görevlilerin yaptıkları açıklamaları, “meşru şiddet tekeli elinde tutan kurumun” dönüşüme uğraması ile değerlendirmektedir. Linç eylemleri ve ardından yapılan açıklamaların, devletin şiddet tekeli topluma devrediyor olması şeklinde değerlendirilebileceğini dile getirmektedir.²⁵

Bu çalışmaların ortak özelliği, özellikle son dönemlerde meydana gelen linç eylemlerine odaklanmaları ve son zamanlarda, çoğunlukla Kürtlere veya muhalif gruplara karşı art arda gerçekleşen eylemleri sorgulamalarıdır. Bu çalışmalar, kapsamlı bir veri üzerinden uzun dönemli bir araştırma yapmamakta, özellikle 2005 yılından sonra gerçekleşen linç eylemleri üzerinde durmaktadırlar.

Bu araştırma kapsamında ise, gazete taraması yöntemiyle toplanacak veriler Türkiye’de bu alanda yapılmış ilk kapsamlı veri toplaması olacaktır. Bu çalışmada, dünya literatüründe yer alan ve analizlerini ABD’de gerçekleşen linç eylemleri üzerinden temellendiren çalışmalar üzerinden bir çerçeve oluşturulacaktır. Literatürde çeşitli yaklaşımlarla açıklanan linç eylemlerini Türkiye üzerinde test etmek, kuramsal yaklaşımların Türkiye örneği ile ilişkilerini incelemek ve Türkiye’deki eylemlerin hangi kuramsal yaklaşımlarla örtüştüğünü belirlemek literatüre hem yeni bir araştırma mecrası açması bakımından hem de var olan literatürü derinleştirmesi bakımından önemli bir katkı sağlayacaktır.

1.4. Çalışmanın Planı

Bu çalışmanın temel meselesi, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin kapsamlı bir analizini yapmaktır. Peki, linç kavramı, literatürde nasıl ele alınmıştır ve hangi mekanizmalar çerçevesinde analiz edilmiştir?

²⁴ Zeynep Gambetti, “Linç Girişimleri, Neoliberalizm ve Güvenlik Devleti”, **Toplum ve Bilim**, s. 109 (2007): 7-34.

²⁵ **age**, 13-15.

Türkiye’deki linç eylemleri hangi motivasyonlarla, hangi gruplar tarafından kimlere yönelik yapılmaktadır? Bu eylemlerinin yoğunlaştığı dönemler ya da bölgeler var mıdır? Dönemsel ve bölgesel yoğunlaşmayı nasıl açıklayabiliriz, bu dönemlerin ve bölgelerin işsizlik, ekonomik kriz gibi belirli yapısal özellikleri var mıdır? Linç eylemlerinin motivasyonları hangi kültürel kodlar etrafında çerçevelenmiştir, hedef gruplar nasıl kodlanmıştır? Çalışma içerisinde bu temel soruların cevaplanmasına yönelik bir kapsam oluşturacağım.

Çalışma, temel olarak dört bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, linç kavramının literatürde nasıl ele alındığı, hangi kavramlar ve mekanizmalarla tartışıldığına odaklanacağım. Linç literatüründe yer alan birden fazla yaklaşım; sosyal psikolojik, yapısal ve kültürel yaklaşımların linç eylemlerine yönelik açıklamalarını inceleyeceğim. Bu yaklaşımları, Türkiye örneği üzerinde test etmek, Türkiye’de meydana gelen linç eylemlerinin bu kuramsal açıklamalarla olan ilişkisini incelemek ve Türkiye örneğinin bu kuramsal açıklamalardan hangisine denk düştüğünü analiz etmek için kullanacağım.

İlk olarak sosyal-psikolojik yaklaşımlara ve bu yaklaşım içerisinde, linç eylemlerinin mekanizmalarını anlamak için kullanılan kavramlara değineceğim. Sosyal-psikolojik yaklaşımlar, linç eylemlerini üç temel açıklama üzerinden ele almaktadır. Linç eylemlerinin altında yatan sosyal-psikolojik süreçleri ve mekanizmaları açıklamaya çalışan bu yaklaşımlardan ilki, bireylerin saldırganlıklarını ‘engellenme’ güdüsü ile açıklamaktadır. Bir diğeri, linç eylemlerinin gerçekleştiği ana odaklanarak, eylemleri kolaylaştıran, ‘sorumluluk dağılması’ ve ‘kimliksizleşme’ gibi psikolojik faktörlere değinmektedirler. Son olarak, bu yaklaşım içerisinde, linç eylemlerinin meşru ve güçsüz hedefleri olarak ‘günah keçileri’ üzerinde durulmaktadır. Günah keçilerinin bu konumları ise, toplumsal olarak onaylanmakta, yani bu hedeflere saldırmanın, toplum içinde daha kabul edilebilir olduğu bilinmektedir.

Bu bölümde yer alan ilk iki açıklama, linç eylemlerinin bireysel duygular ve süreçlerine, bireylerin eylemlerde yer almasını kolaylaştıran psikolojik etmenlere odaklanmaktadır. ‘Günah keçisi’ açıklaması ise, toplumsal olarak, meşru ve güçsüz bir hedef olarak ortaya çıkan ve benimsenen bir hedef üzerinde durmaktadır. Yani, ilk iki yaklaşım bireysel süreçlere odaklanırken, günah keçisi yaklaşımı ise toplumsal süreçlere odaklanmakta, toplumsal olarak ortaya çıkan güçsüz bir hedef üzerinde durmaktadır. Bu çalışmanın temel meselesi toplumsal şartlar ve toplumsal

süreçlerin linç eylemlerine etkisini analiz etmek olduğu için, çalışma içerisinde bireysel süreçlere ve motivasyonlara odaklanılmamakta, bu nedenle, Türkiye’de gerçekleşen eylemler ele alınırken, ilk iki sosyal psikolojik açıklamaya değinilmemektedir.

İkinci olarak, yapısal açıklamalara ve bu açıklamaların linç eylemlerini hangi etkenlerle analiz ettiğine değineceğim. Yapısal yaklaşımlar, ABD’de gerçekleşen linç eylemlerini açıklamaya çalışırken dört farklı değişkenin, eylemlerin üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Bu çalışmalar, regresyon analizi ile ekonomik durum, politik durum, demografik durum ve göçleri kapsayan bu dört değişkenin, linç eylemleri üzerindeki etkilerini bulmuşlardır.

Üçüncü olarak, literatürdeki kültürel yaklaşımların, linç eylemlerini nasıl ele aldıklarına değineceğim. Bu yaklaşımlar, ABD’de gerçekleşen linç eylemlerini, siyahlara yönelik tarihsel bir sürekliliği olan ırksal önyargı ve tarihsel hafızaya yerleşmiş şiddet birikimi ile açıklamaktadırlar. Bu çalışma içerisinde, ‘günah keçisi’ yaklaşımı ve kültürel yaklaşımların açıklamaları, aralarındaki ilişkisellik nedeniyle birlikte ele alınacaktır. Toplumda güçsüz ve meşru bir hedef olarak ortaya çıkan günah keçisi, aynı zamanda çoğunlukla ırksal önyargıların da öznesi olmaktadır. Bu ilişkisellik, linç literatüründeki çalışmalarda da kendini göstermektedir. ABD’deki linç eylemlerinin meşru ve güçsüz hedefleri olarak ortaya çıkan siyahlar, aynı zamanda ırksal önyargıların da yönlendiği bir grup olmaktadır. Bu nedenle, bu çalışma içerisinde, bu iki açıklamanın ilişkiselliği göz önünde bulundurulacaktır.

Üçüncü bölümde, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında meydana gelen linç eylemlerinin kapsamlı bir dökümü yapılacaktır. Gazete haber içeriklerinden elde edilen veriler doğrultusunda, linç eylemlerinin genel bir haritası çıkarılacaktır. Bu genel haritada, eylemlerin mekânsal ve zamansal dağılımlarına, aktörlerine ve sürelerini, motivasyonlarını, şiddet türlerini ve müdahale biçimlerini içeren birtakım temel niteliklerine bakılacaktır. Bu bölümde, kategorilerine göre ayırdığım linç eylemlerinin, her bir kategorisinin temel nitelikleri ayrı ayrı ele alınacaktır. Ele alınan yıllar arasında en çok hangi kategorinin gerçekleştiği, 2000’li yıllardan sonra hangi kategorilerde yoğunlaşma olduğu, linç eylemlerinin faillerinin ve hedeflerinin nitelikleri, eylemlerin süreleri, tetikleyici faktörleri, şiddet türleri, sembolleri, müdahale biçimleri ve hukuksal sonuçları her bir kategori için ayrı ayrı belirlenecektir.

Dördüncü bölümde, genel bir haritasını çıkardığım linç eylemlerinin, literatürün yönlendirdiği, ekonomik durum, politik durum, demografik durum ve göç faktörleriyle olan ilişkisi üzerinde durulacaktır. Literatürün yönlendirdiği bu dört değişkenin, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemleri üzerindeki etkileri, regresyon yöntemiyle analiz edilecektir. Linç eylemlerinin bu faktörlerden etkilenip etkilenmedikleri, aynı zamanda kategorilerine göre ayrılan eylemlerin dört kategorisi için de ayrı ayrı analiz edilecektir. Bu bölümdeki temel amaç, hangi linç kategorilerinin, bu dört değişkenden hangilerinden etkilendiklerini bulmaktır.

Beşinci bölümde ise, literatürdeki kültürel açıklamalar doğrultusunda, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin meşru hedefleri olarak beliren gruplar üzerinde durulacaktır. Hangi çerçeveleme mekanizmalarının ve meşrulaştırıcı söylemlerin linç eylemleri üzerinde etkili olduğu, literatürdeki kültürel açıklamalar doğrultusunda incelenecektir. Toplumda meşru bir hedef olarak onaylanan ve benimsenen ‘günah keçilerinin’ meşru bir hedef olmasının altında yatan dinamikler, tarihsel ve toplumsal süreçler, kültürel yaklaşımlar çerçevesinde ele alınacaktır.

Daha önce belirttiğim gibi, bu çalışma içerisinde kullanılan verileri toplamak için başvurulmuş gazete taramasının eksiklikleri, bu çalışmanın da bir eksikliği olarak belirmektedir. Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen fakat taranan gazeteler ve İHD ile TİHV’in linç eylemlerini içeren raporlarında yer almayan linç eylemleri olabilir. Bu sorunun çözümü için her ildeki bir yerel gazete taranabilir, fakat bu oldukça uzun dönemli bir taramanın yapılmasını gerektirecektir. Bu nedenle, bu kapsamlı taramanın kısa sürede yapılabilmesi, ancak bir grup çalışması ile mümkün olacaktır. Yine haber içeriklerinde, eylemlere yönelik yeterli bilgi olmaması ya da bilgilerin yanlış olması ihtimali de, bu haber içerikleri doğrultusunda yapılan kodlamaların eksik veya yanlış yapılması anlamına geleceğinden, bir başka eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu sorun ise, ancak birkaç gazete taranarak bir anlamıyla aşılabılır ki bu da bireysel bir çalışmadan ziyade bir grup çalışmasını gerektirecektir.

Literatürün linç eylemleri üzerindeki etkilerini analiz ettiği değişkenlere yönelik Türkiye’deki verilerin eksikliği, çalışma içerisinde önemli bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de, linç eylemlerinin analiz edildiği 1991-2011 yılları arasında,

göç ve demografik yapıya dair veriler oldukça eksiktir. Bu nedenle, bu değişkenlerin, linç eylemleri üzerindeki etkileri, çalışma içerisinde regresyon yöntemiyle analiz edilememiştir.

2. LİNÇ EYLEMLERİNE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Linç eylemlerini açıklamaya yönelik kuramsal yaklaşımlar, sordukları sorular ve çalışmalarını temellendirdikleri analizler çerçevesinde birbirlerinden ayrılmaktadır. Linç tarihine baktığımızda, ilk olarak ABD’de Lynch Law olarak kuramsallaştığını ve 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar genellikle beyazlar tarafından siyahlara yönelik olduğunu belirtmiştim. Çalışma içerisinde ele alınacak olan bu yaklaşımlar, sordukları sorular ve analizleri çerçevesinde farklılaşmaktadırlar, fakat genellikle ABD’deki linç eylemleri örnekleri üzerinden çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir.

Linç eylemlerini analiz eden bu yaklaşımların her biri farklı bir soru soran ve bu soru üzerinden yaklaşımlarını temellendiren üç farklı kuramsal çerçeveye sahiptir. Bu üç yaklaşımın temel olarak sordukları sorular farklı olsa da birbirleriyle ilişkili olduğu noktalar mevcuttur ve aralarındaki sınırların netliği zaman zaman belirsizleşebilmektedir. Yaklaşımlar arasındaki bu ilişkiselliğin en önemli nedeni, linç eylemlerinin de altında yatan mekanizmaların zaman zaman iç içe geçmesidir.

İlk olarak ele alacağım sosyal-psikolojik açıklamalar, sosyal psikolojinin, linç eylemlerinin mekanizmalarını nasıl açıkladığına odaklanmaktadırlar. Sosyal-psikolojik yaklaşımlar, linç eylemleri mekanizmasını anlamlandırmaya çalışırken, saldırganlık terimi üzerinden hareket etmekte; bireyin saldırgan davranışlarda bulunmasına neden olan ve bireyin saldırgan davranışlarda bulunmasını kolaylaştıran psikolojik etmenlerin yanı sıra bir de bireyin saldırganlığını yönelteceği hedefin özellikleri üzerinde durmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre, bireyin herhangi bir şekilde kendisini engellenmiş hissetmesi, bu engellenmesinden kaynaklı öfkesini saldırganlığa dönüştürmesine neden olmakta, bu saldırganlık da, güçsüz olarak görülen bir günah keçisine yönelmektedir. Saldırgan davranışlar esnasında, bireyin kimliksizleşerek, gerçekleştirdiği saldırganlık eyleminin sorumluluğunu üstlenmemesi ve cezai bir yaptırım korkusunun olmaması da, saldırgan eylemlerde yer alma ihtimalini kolaylaştırmakta ve güçlendirmektedir. Kimliksizleşme, linç

eyleminin gerçekleşmesinden önceki nedensel sürece değil, tam da linç eyleminin gerçekleştiği ana odaklanarak, bireylerin o anda eylemin içinde yer almasını kolaylaştıran psikolojik etkenlere odaklanmaktadır.

Literatürdeki bir diğer yaklaşım olan yapısal açıklamalar, temel olarak linç eylemlerinin varyasyonlarına odaklanmaktadır. Ekonomik, politik, demografik ve göç ile ilgili faktörlerin yarattığı yapısal değişikliklerle, linç eylemleri arasındaki ilişkiyi açıklamaktadırlar. Bu değişkenleri kullanarak, linç eylemlerinin neden bazı dönemlerde ve bazı bölgelerde yoğun olarak gerçekleştiği sorusuna cevap aramaktadırlar. Diğer bir deyişle, bölgelerin ekonomik durum, politik durum, demografik durum ve göç ile ilgili özelliklerini kullanarak, dönemseller ve bölgesel yoğunlaşmaları açıklamaya çalışmaktadırlar. Burada belirtilmesi gereken nokta, linç eylemlerinin varyasyonlarını açıklamaya çalışan yapısal yaklaşımlar içerisindeki ekonomik, politik, demografik durum ve göç gibi bu temel yapısal faktörler, analizlerde genellikle birbirlerinden bağımsız olarak değil, birbirlerini etkileyen faktörler olarak ele alınmışlardır. Örneğin, linç eylemlerinin ekonomik şartlardan kaynaklandığını öne süren birçok çalışma, aynı zamanda bu eylemlerin politik faktörlerle, göç ile ilgili deneyimlerle girdikleri ilişkileri de analizlerine dâhil etmektedirler.

Linç eylemlerine neden olan yapısal unsurları sorgulamak tabii ki önemlidir, ama sadece linç eylemlerinin altında yatan yapısal şartları değil aynı zamanda bu eylemlerin neden çoğu zaman bir azınlık grubu üzerinde yoğunlaştığını açıklamaya çalışan ideolojik ve kültürel bileşenleri de sorgulamak önemlidir. Bu çerçevede, kapsamlı bir araştırma için, linç eylemlerinin yapısal ve kültürel boyutları birlikte ele alınmalıdır. Linç eylemlerini harekete geçirmede hangi ideolojik gerekçeler ve haklılaştırıcı sebepler rol oynamaktadır?

Üçüncü yaklaşım olan kültürel açıklamalar, bu soru çerçevesinde temellenmiştir. Bu yaklaşım içerisindeki temel soru, linç eylemlerinin neden çoğunlukla belli bir grup üzerinde yoğunlaştığıdır. Irksal önyargılar, bu önyargıları besleyen ve yaygınlaştıran toplumsal süreçler, bu yaklaşım içerisinde linç eylemlerini tetikleyen mekanizmalar olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda, bu yaklaşım içerisinde, bu tarz ayrımcı duygu ve düşüncelerin toplumsal hafıza aracılığıyla yerleştiği belirtilmiş ve günümüzdeki şiddet eylemleri ile ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Genel olarak, bu üç kuramsal yaklaşım, üç farklı soru sormaktadır ve yaklaşımlarını bu sorular çerçevesinde temellendirmektedirler. Sosyal-psikolojik yaklaşımlar bireylerin neden linç eylemleri içerisinde yer aldıkları ve eylemlerin genellikle kime yöneldiği sorusunu sormakta, yapısal yaklaşımlar, linç eylemlerinin neden bazı dönemlerde ve bazı bölgelerde yoğun olarak gerçekleştiği sorusundan hareket etmekte, son olarak kültürel yaklaşımlar ise, bu eylemlerin neden çoğunlukla belli bir azınlık grubu üzerine yoğunlaştığı sorusuna cevap aramaktadır.

Bu çalışma, bu üç farklı yaklaşım içerisinde yer alan analizler ve sorular çerçevesinde, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerini analiz edecektir. Yapısal yaklaşımlar çerçevesinde, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin ekonomik durum, politik durum ve göç gibi yapısal etkenlerle girdikleri ilişkiyi ve bu etkenlerin linç eylemleri üzerindeki etkilerini, çalışma içerisinde yapılacak olan niceliksel analizler ile ele alacaktır.

Bu çalışmanın kapsamı içerisinde ise, sosyal psikolojik yaklaşımlarda yer alan, bireyi saldırganlığa yönelten psikolojik etkenler ve koşulların analiz edilmesi yer almamaktadır. Yine şiddet eylemi esnasında, bireyin eylem içinde yer almasını kolaylaştıran psikolojik etmenler de çalışmanın kapsamı içerisinde değildir. Bireyin saldırganlığını çoğunlukla güçsüz olan bir hedefe, bir ‘günah keçisine’ yönelteceğini belirten sosyal psikolojik yaklaşımlardan ‘günah keçisi’ kuramı ise bu çalışmanın kapsamı içerisinde yer almaktadır. Günah keçisi kuramının dile getirdiği şiddetin güçsüz ve meşru bir hedefe yöneleceği yaklaşımı ile kültürel açıklamaların, şiddetin çoğunlukla bir azınlık grup üzerinde yoğunlaştığını belirten yaklaşımı, oldukça benzer nitelikler taşımaktadırlar. Diğer bir deyişle, ‘günah keçisi’ yaklaşımı, kültürel yaklaşımlara hâkim olan, linç eylemlerinin genellikle bir azınlık grup üzerinde yoğunlaştığı açıklamaları ile iç içe geçen bir niteliğe sahiptir. Bireyin saldırganlığını yönlendirdiği ve meşru olarak görülen güçsüz hedef, yani ‘günah keçisi’, genellikle, her zaman olmasa da, ırksal önyargılarla kodlanan bir azınlık grup içerisinde yer almaktadır.²⁶ Özellikle bu üç yaklaşım çerçevesindeki çalışmalar içerisinde analiz edilen linç eylemleri örneklerine baktığımızda, linç eylemlerinin hedefleri olarak ön

²⁶Türkiye’deki linç eylemleri üzerinden baktığımızda, bu durum, linç eylemleri, kategorilerine göre ayrıldıktan sonra daha da belirginleşmektedir. Bir önceki bölümde kategorilerine göre ayrılarak açıklanan linç eylemleri içerisinde, adı linç eylemleri, hedefin genellikle bir azınlık grup olduğu çerçeveye uymamakla birlikte özellikle etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri bu çerçevede değerlendirilmelidir.

plana çıkan ‘günah keçileri’, aynı zamanda ırksal önyargıların kuşattığı bir azınlık grup olmaktadır.

Bu doğrultuda ‘günah keçisi’ yaklaşımı, saldırganlığın hedefinin genellikle güçsüz olduğunu vurgularken, kültürel yaklaşımlar, güçsüz olan bu hedefin, yani azınlık grubunun, ırksal önyargılarla nasıl çerçevelendiği, tarihsellik içerisinde bu önyargıların nasıl oluştuğu ve yerleştiği üzerinde durmaktadır. Yani biri var olan bir mekanizmaya dikkat çekerken diğeri bu mekanizmanın altında yatan tarihsel ve toplumsal koşulları değerlendirmektedir. Neticede, bu çalışma kapsamında, bu iki yaklaşım, aralarındaki ilişkisellik ve benzerlik göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

2.1. Sosyal Psikolojik Yaklaşımlar

Sosyal Psikolojik yaklaşımlar, linç eylemleri içerisinde yer alan bireylerin, saldırgan davranışlarda bulunmasını tetikleyen psikolojik etkenlere ek olarak bireylerin bu eylemlerde bulunmasını kolaylaştıran psikolojik etkenler üzerinde durmaktadır. Bireylerin hangi psikolojik koşullar ve şartlar altında bu tarz şiddet eylemlerinde bulunduğu, bu yaklaşım içerisinde ele alınan açıklamalardan biridir. Aynı zamanda, bu yaklaşımlar, şiddet eylemlerinin olası ve kolay hedeflerinin nitelikleri üzerinde de durmaktadırlar.

Bu yaklaşım, bireylerin şiddet eylemleri içerisinde yer almasını tetikleyen ve kolaylaştıran etkenleri ve buna ek olarak hedef grubun niteliklerini ele alırken üç temel açıklama üzerinden hareket etmektedir. Bunlardan birincisi, bireyin herhangi bir şekilde ve herhangi bir konuda engellenmesinin saldırganlığa neden olacağını iddia eden engellenme-saldırganlık yaklaşımıdır. Bu yaklaşımdaki engellenme, bireyin ulaşmak istediği bir amaca yönelik karşılaştığı herhangi bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda, engellenen birey, öfkesini saldırganlaşarak gösterecektir.

İkincisi, bireylerin, şiddet eylemleri içerisinde yer alırken, hiçbir sorumluluğa sahip olmadığı, kalabalık içerisinde hareket ettiği için kimliksizleştiği üzerinden açıklamalarını temellendirmektedir. Bu açıklama, linç eylemlerinin altında yatan nedenlere değil, linç eyleminin gerçekleştiği sırada, bireylerin bu eylemlerde yer almasını kolaylaştıran etmenlere odaklanmaktadır. Birey, kalabalık bir grup

içerisinde, kendini birey olarak değil kalabalığın bir parçası olarak görmekte, bu durum kalabalık içerisindeki herkes aynı şiddetli davranışta bulunduğu için bireyi hem sorumluluktan uzaklaştırmakta hem de bireyin, kimliğini grup kimliği ile özdeşleştirip kimliksizleşmesine neden olmaktadır.

Üçüncü açıklama ise, şiddet eylemlerinin yöneleceği hedefin nitelikleri üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşım, şiddet eylemlerinin genellikle güçsüz olarak görülen bir günah keçisine yöneleceği açıklaması üzerinden hareket etmektedir. Bu yaklaşımda, birey, saldırganlığının kaynağından bağımsız olarak öfkesini, karşılık veremeyecek, kendisinden güçsüz olan bir hedefe yöneltmektedir. Bu hedef, aynı zamanda toplumsal olarak da onaylanan bir ‘günah keçisi’ olmaktadır.

2.1.1. Engellenme-Saldırganlık Yaklaşımı

Linç literatüründe, kuramsal olarak oldukça eski ve önemli bir yer edinmiş, günümüzde, linç eylemlerine yönelik çalışmalarda hala önemli bir yere sahip olan ve atıfta bulunulan ‘engellenme-saldırganlık’ teorisi, linç eylemlerinin altında yatan mekanizmayı ‘engellenme’ güdüsüyle açıklamaktadır.²⁷ İlk olarak Yale Üniversitesi’nden Dollard ve meslektaşları tarafından 1939 yılında ortaya atılan bu yaklaşım içerisinde, saldırganlık, amacı, yöneldiği kişiye zarar vermek olan davranış olarak tanımlanırken; engellenme ise, bireyin amacının gerçekleşmesine bir müdahale, bireyin arzusunun önüne çıkan bir engel olarak tanımlanmaktadır.²⁸ Bu kuramcılar, aynı zamanda, saldırganlığın içgüdüsel olmadığını ve her saldırgan davranışın temelinde mutlaka bir engellenme bulunduğunu öne sürmektedirler. Bu teorinin temel savına göre: “Saldırgan davranışın meydana gelmesi her zaman engellenmenin varlığını öngörür ve buna karşıt olarak, engellenmenin var olması her zaman bir saldırganlık biçimine yol açar”²⁹

Engellenmenin her zaman saldırganlığa yol açacağı ve saldırganlığın önkoşulunun her zaman engellenme olduğunu öne süren bu yaklaşım, hem yeniden formüle edilmiş hem de birtakım eleştiriler üzerinden yeniden ele alınmıştır. Yapılan eleştirilerde genellikle, engellenmenin her zaman ve her koşulda saldırganlığa neden

²⁷ Bu yaklaşım literatürde ‘frustration-aggression’ teorisi olarak geçmektedir.

²⁸ J. Dollard ve diğ., **Frustration and Aggression**, (New Heaven: Yale University Press, 1939).

²⁹ **age**, 1.

olmadığı ya da saldırganlığın tek önkoşulunun engellenme olmadığı, başka etmenlerin de saldırganlığa yol açabileceği üzerinde durulmuştur.³⁰

Örneğin, engellenme-saldırganlık yaklaşımının kuramcıları arasında yer alan Miller, bu yaklaşımı yeniden gözden geçirmiş, engellenme ve saldırganlık arasındaki bu keskin neden-sonuç ilişkisini yumuşatarak, teoriyi yeniden formüle etmiştir. Miller'a göre, saldırganlığın meydana gelmesi her zaman engellenmeyi ön koşul olarak gerektirir, fakat engellenme mutlaka saldırganlık ile sonuçlanmayabilir, saldırganlık dışında farklı birçok davranışa ve savunma mekanizmasına neden olabilir. Engellenme, tahrik edici çeşitler üretir ve saldırganlık da bu tahrik edici çeşitlerden sadece birisidir, arzulanan amacı elde etmekteki yetersizlik ve kısıtlamalar, saldırgan sonuçlara olabileceği gibi saldırgan olmayan sonuçlara da sahip olabilir.³¹

Kişinin hangi durumlar ve koşullar altında saldırgan davranışlara neden olacağı birçok etkene bağlıdır. Engellenme-saldırganlık teorisini yeniden ele alanlardan birisi olan Berkowitz, engellenme ve saldırganlık arasındaki olası ilişkiye yeni bir bakış getirmiş, bu ilişkiyi ele alan çalışmaları incelemekten çok, esas teorik sorunlara ve engellenmenin hangi şartlar altında saldırıya sebep olduğuna odaklanmıştır. Berkowitz, engellenmenin, beklenmedik olması ya da engellenmenin uygunsuzluğu gibi birçok faktörün, saldırgan reaksiyonların olasılığını arttırdığını ileri sürmektedir. Ona göre, insanları, elde etmeyi umdukları ilgi çekici bir amaca ulaşmalarından alıkoyan bir engel, beklenmedik bir bariyer, saldırgan reaksiyonları kışkırtıp, yükseltecektir.³²

Engellenmenin niyeti ve kişinin cezalandırılma korkusunun saldırgan davranışlar üzerinde etkili olduğunu belirten J.L. Freedman ve diğerlerine göre ise, engellenme tesadüfi, kaza sonucu ya da haklı bir nedene dayandırılmış olarak algılanırsa, saldırganlıkla sonuçlanması, keyfi ve haksız olarak algılanan engellenmelere göre daha azdır. Aynı çalışma içerisindeki bir diğer açıklamaya göre de, kişi

³⁰N.E. Miller, "The frustration-aggression hypothesis", **Psychological Review**, s.48 (1941): 337-342; L. Berkowitz, "Frustration-Aggression hypothesis: Examination and Reformulation", **Psychological Bulletin**, c. 106, s. 1, (1989): 59-73.

³¹ N.E. Miller, **age**, 338, 339.

³² L. Berkowitz, **age**, 60.

davranışından dolayı cezalandırılacağından eminse, saldırgan davranışta bulunma olasılığı da azalmaktadır.³³

Saldırganlığın getireceği cezai sorumluluğu azaltan bir diğer faktör, kalabalık içerisindeki bireyin, yaptığı davranışa dair herhangi bir sorumluluk hissetmemesi ve kendi bireysel kimliğinin, kalabalık içerisinde kaybolmasıdır. Bu durum, ‘sorumluluk dağılması’ ve kimliksizleşme kavramlarıyla ifade edilmektedir.³⁴ Birey, böylece, bu gibi durumlarda, saldırgan eylemlerde bulunmaya daha yatkın hale gelmekte ve bu eyleminin cezai getirilerinden korkmamaktadır.

2.1.2. Sorumluluk Dağılması – Kimliksizleşme

İlk kez Festinger, Pepitone ve Newcomb (1952) tarafından önerilen ve Zimbardo (1970) ile Diener (1979, 1980) tarafından genişletilen kimliksizleşme (birey olmaktan çıkma) kavramı,³⁵ insanların, grup içerisinde bireyselliklerini yitirdiğini ve grubun değer ve davranışlarına göre hareket ettiğini ifade etmektedir. Bu kavrama göre, kalabalık içerisinde birey, grupla ortak bir kimlik oluşturur ve tek başına hareket etmez, bu yüzden bireyin, kendi davranışına yönelik sorumluluk duygusu, grup ile paylaşıldığı için azalır.³⁶

Zimbardo’nun kimliksizleşme teorisine göre, büyük bir grup, bireye anonimlik sağlar ve hareketlerinin sonuçlarına dair olan sorumluluğunun dağılmasına sebep olur, bu durum ‘Zimbardo’nun kimliksizleşmenin psikolojik hali dediği şeydir’³⁷ Zimbardo’nun grup içerisinde kimliksizleşmeye örnek olarak gösterilen deneyinde, deneklerden iki farklı durumda bir kişiye elektrik vermeleri istenmiştir. Denekler ilk önce ayırt edilebilecek şekilde giydirilmiş, isimleriyle hitap edilmişlerdir, daha sonra denekler Klu Klux Klan³⁸ kıyafetlerine benzer şekilde, yüzlerini kapatan başlıklar ve laboratuvar önlükleri ile giydirilmişlerdir. Denekler, karşılarındaki kişiye,

³³J. L. Freedman, D. O. Sears, ve J. M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, 4. Baskı, çev. A. Dönmez, (Ankara, İmge Yayınları, 2003), 244-266.

³⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı, “Sosyal psikoloji ‘linç’i nasıl açıklıyor”, **Bilim ve Gelecek**, c. 32 (2006): 46;J. Freedman, Sears, Carlsmith, **age**, 566.

³⁵Kağıtçıbaşı, **age**, 47.

³⁶Kağıtçıbaşı, **age**, 47.

³⁷Sibel Arkonaç, **Grup İlişkileri**, (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1993), 167.

³⁸ Bkz. “Lynch Law” http://www.1911encyclopedia.org/Lynch_Law [15.09.2012]. Ku Klux Klan, ABD’de, 1865-1876 döneminde, hukuk dışı saldırılar yapan bir örgüttür. Amacı, güneyde, siyahlar karşısında beyaz üstünlüğünü devam ettirmek, köleliğin kalkmasından sonra siyahların oy kullanmasını, çalışmasını ya da eğitim almasını engellemektir. Bunu sağlamak için özellikle siyahlara karşı, ama zaman zaman siyahların haklarını savunan beyazları da içeren çok sayıda linç eylemi gerçekleştirmiştir.

tanınmayacak halde oldukları zaman, tanınacak halde oldukları zamana göre daha fazla elektrik vermişlerdir.³⁹

Kağıtçıbaşı'na göre de, kişilerin saldırgan davranışta bulunmasını etkileyen ve saldırganlığı teşvik eden bir diğer önemli faktör, grup içerisinde bireylerin kimliksizleşmesi ve yaptıkları davranışlara dair sorumluluğun dağılmasıdır.⁴⁰ İnsanlar bir grup içindeyken, o gruba özdeşleşip, kendilerini kimliksiz hissederler ve yaptıkları eylemin sorumluluğunu gruba paylaşırlar. Bu sebepten dolayı tek başına olduklarında yapamayacakları davranışları, bir grup içerisindeyken yapmaya daha yatkındırlar. Bir grup içindeyken, sorumluluk gruba ait olacağından ve herhangi bir ceza yaptırımıyla karşılaşma olasılıkları daha az olacağından, tek başlarına yapamayacakları şeyleri bir gruba dâhil olduklarında kolaylıkla yapabilirler.⁴¹

Freedman ve diğerlerine göre, birey, grup içerisinde sorumluluk duygusunu yitirmekte ve yaptığı saldırganlık eyleminin sorumluluğunu gruba paylaşmaktadır, bu sebeple yalnız olarak yapamayacağı şeyleri, grup içerisindeyken yapmaktadır. Grup üyeleri birbirleri ile sorumluluğu paylaşmakta ve yalnızken oldukları kadar güçlü bir sorumluluk duymamaktadırlar, bu duruma 'sorumluluk dağılması' adı verilmektedir.⁴² Grup içerisinde bireyler, kendilerini kimliklenebilir olarak görmemekte ve kendilerini grubun bir parçası olarak daha az tanınabilir hissetmektedirler. Bu da hem sorumluluktan uzak davranmalarını ve saldırganlıklarını tetiklemekte hem de yasal yaptırımların uygulanmasını da

³⁹ Kağıtçıbaşı, **age**, 47.

⁴⁰ **age**, 46.

⁴¹ **age**, 46. Kalabalık davranışını açıklamaya çalışan yaklaşımlardan ilki Gustave Le Bon'un temsilciliğinde doğan 'Kalabalıklar Kuramı' dır. Eylemlerde bulunan insanların sürü psikolojisiyle ve bilinçsizce hareket ettiklerini belirten Le Bon'a göre, "kalabalıktaki bireylerin anonimliği, bireyin kişisel sorumluluğunu ortadan kaldırmakta; kalabalık arasında fikir ve duyguların bulaşıcılığı, davranışta önceden tahmin edilemeyen hızlı değişikliklere yol açmakta ve en önemlisi telkine açık oluşları, bireysel üyelerin normal eğilimlerinin tamamen zıddı fikir ve davranış biçimlerini edinmelerini mümkün kılmaktadır." Arkonaç, **age**, 166. Le Bon tarafından 'sosyal bulaşma' olarak adlandırılan olguya göre, grup içerisinde bir kişinin taşıdığı duygular bulaşıcıdır ve telkinle diğer grup içerisindeki diğer kişilere de bulaşabilir. Sosyal bulaşma, insanların normalde sahip olduğu kontrol mekanizmalarının kırılmasına ve bireylerin kendi davranışlarından duydukları sorumluluğun yitirilmesine neden olur. Çünkü grup içerisinde birey, saldırgan davranışının sorumluluğunu gruba aktarabilir. Kağıtçıbaşı, **age**, 47. Bu kuram, ardından gelen diğer toplumsal hareket kuramları tarafından, özcü olduğu ve psikolojik ingirgemecilik yaptığı şeklinde eleştirilmiştir. Bkz. Y. Doğan Çetinkaya, "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler", **Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim**, ed. Y. Doğan Çetinkaya (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008): 21.

⁴² Freedman, Sears, Carlsmith, **age**, 566.

güçleştirmektedir.⁴³ Birey, kalabalık içerisindeyken, kaçıp yakalanmama olasılığının yalnızken olduğundan daha fazla olduğunun bilincindedir.⁴⁴

Özetlersek, sorumluluk dağılması ve kimliksizleşme, şiddet eylemlerinin altında yatan nedensel sürece değil, eylemlerin gerçekleştiği ana odaklanmaktadır. Şiddet eylemi gerçekleştiği sırada, bireylerin bu eylemlerde yer almasını tetikleyen, kolaylaştıran psikolojik etkenler, süreçler ve koşullar, bu yaklaşımın temel meselesidir.

Bir başka yaklaşım ise, kişinin engellenme durumundan kaynaklı öfkesini, engellenme kaynağına yöneltmediği durumlar üzerinde durmaktadır. ‘Günah keçisi’ ve ‘yön değiştirme’ adı verilen bu kurama göre, engellenmenin kaynağı olarak görülen kişi, grup ya da kurumlar, bireyin öfkesini ve saldırganlığını yöneltmeye korkacağı güçlü bir yapıya sahip olabilir. Bu kuram çerçevesinde, böyle bir durumda kişi, öfkesini, toplumsal olarak güçsüz bir konumda yer alan ve toplumsal olarak meşru olarak görülen bir hedefe, bir günah keçisine yöneltecektir.

2.1.3. Yön Değiştirme ve Günah Keçisi

Yön değiştirme ve günah keçisi kuramına göre, birey, birtakım nedenlerden dolayı, saldırganlığını her zaman engellenme kaynağına yöneltmez ve bu durumda saldırganlığını başka hedeflere doğru yöneltir. Bazı durumlarda engellenmeye neden olan hedef kişi veya nesne, belirsiz olabilir, soyut bir hedef olabilir ve fiziksel bir varlığa sahip olmayabilir ya da hedef belirgin olsa bile sosyal statüsü ve pozisyonundan dolayı güçlü bir konumda ve bu nedenle ulaşılamaz olabilir. ‘Günah keçisi’ ve ‘yön değiştirme’ yaklaşımlarına göre, bu ve buna benzer durumlarda, engellenen kişi saldırganlığını, engellenmesine sebep olan kaynağına yöneltmez ve kişinin saldırgan davranışı, gerçek hedefin yerine başka bir hedefe doğru yön değiştirir.⁴⁵

⁴³ age, 566-569.

⁴⁴ age, 569-574.

⁴⁵ Freedman, Sears, Carlsmith, age, 272; Atkinson ve diğ., **Psikolojiye Giriş**, (Ankara: Arkadaş Yayınları, 2002), 497. Yön değiştirmenin temel ilkesine göre, engellenmenin gerçek kaynağı ulaşılamaz durumdaysa, saldırganlık, engellenmenin kaynağına en çok benzeyen kişi ya da gruplara yöneltilenektir. Örneğin, babası tarafından sinemaya gitmesi yasaklanan bir çocuk, babasına saldıramaz çünkü babası kendisinden daha güçlüdür. Babasına saldırmamasına karşı toplumsal engeller vardır ve saldırı sinemaya gitmesine izin verilmesinin olasılığını da düşürecekler. Bu sebeple çocuk, engellenmesinden kaynaklanan öfkesini, babasına en çok benzeyen kişi üzerinde, örneğin annesi üzerinde gösterecektir. Freedman, Sears, Carlsmith, age, 272-273.

Diğer bir deyişle, bu yaklaşıma göre, engellenen kişi, birtakım nedenlerden dolayı engellenme kaynağına ulaşamadığında, öfkesini ve saldırganlığını gösterebileceği, kendinden görece güçsüz ve zayıf bir ‘günah keçisi’ seçer. Saldırganlık yön değiştirir ve saldırganlığın meşru karşılanacağı zayıf bir günah keçisine doğru yönelir.⁴⁶

Freedman ve diğerlerine göre, ‘günah keçisi’ seçimindeki en önemli etken, bazı kişi veya gruplara saldırmanın daha kabul edilebilir, tehlikesiz olduğunun ve karşılığında bir ceza alınmayacağını bilmesidir. Bu yüzden kurbanlar genellikle güçsüz, karşılık veremeyecek kişiler arasından seçilir.⁴⁷ Engellenmenin linç eylemleri üzerindeki etkilerini araştıran çalışmaları önemli bir yere sahip olan Hovland ve Sears’a göre⁴⁸, örneğin, asıl hedefin tüccarlar, ev sahipleri ve zengin insanlar gibi, toplumda öncelikli ve korunan kesimden olduğu durumlarda, bu hedeflere yönelik gerçekleştirilecek saldırganlık, büyük bir cezaya neden olacaktır. Ceza beklentisi, bu hedeflere yönelik olan saldırganlığı engellemekte ve saldırganlık, daha az avantajlı ve korunmasız pozisyonda bulunan ve yeterli cezalandırmayı harekete geçirmeye gücü yetmeyecek olan insanlara yönelik olmaktadır.⁴⁹

Yine Freedman ve diğerlerine göre, bu kişi veya gruplar, bölgesel ve kültürel olarak hangi hedefin toplumsal olarak onaylandığıyla alakalıdır. Seçilen hedefin, nüfusun geri kalanından ayırt edilebilir ve farklı bir özelliğe sahip olması, hedef olarak seçilmesinde etkilidir. Örneğin ABD’de en çok tercih edilen hedefler siyah hedeflerdir, hem beyazlardan daha yoksul ve zayıftırlar hem de beyazlardan belirgin bir biçimde farklıdırlar. Bu belirgin farklılık sadece biçimsel değildir, aynı zamanda farklı etnik kökenlere sahip olmak ve farklı dinlere mensup olmak da bu farklılıkların içerisinde yer alır.⁵⁰

Kısacası, ‘günah keçisi’ yaklaşımına göre, şiddet eylemleri, çoğunlukla, güçsüz bir konumda olan ve bu konumu toplumsal olarak onaylanan, bu sebeple toplumun diğer kesimlerine göre daha avantajsız olan bir hedef grubuna yönelmektedir. Yani, kişi,

⁴⁶Michael A. Hogg, Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, çev. İbrahim yıldız, Aydın Gelmez, 2. bs. (Ankara: Ütopya Yayınları, 2011), 413.

⁴⁷ Freedman, Sears, Carlsmith, **age**, 275.

⁴⁸ Linç literatüründe, Hovland ve Sears’ın engellenmenin linç eylemleri üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmaları, ekonomik bir engellenme üzerinden hareket ettiği için yapısal yaklaşımlar içerisinde ele alınacaktır.

⁴⁹C.I. Hovland ve R.R.Sears, “Minor Studies of Aggression: VI. Correlation of Lynching with Economic Indices”, **Journal of Psychology**, s. 9 (1940): 308.

⁵⁰ Freedman, Sears, Carlsmith, **age**, 275-278.

güçsüz olan bu hedeflere saldırmanın, toplumda daha kabul edilebilir bir nitelikte olduğunun farkındadır.

Sosyal-psikolojik yaklaşımları özetlemek gerekirse, belirttiğimiz gibi, saldırganlık literatüründeki yaklaşımlardan hareket ederek, bireyin saldırgan davranışlarda bulunmasının altında yatan psikolojik nedenler üzerinde durmaktadırlar. Yine bireylerin, şiddet eylemleri esnasında, bu eylemler içerisinde yer almasını tetikleyen ve kolaylaştıran sosyal-psikolojik faktörlere odaklanmaktadırlar. Bu iki açıklama çerçevesinde ele alınan temel mesele, bireylerin linç eylemleri içerisinde yer almalarını tetikleyen ve eylemlere katılmalarını kolaylaştıran psikolojik faktörlere odaklanmalarıdır. Kısacası, ilk iki açıklama, bireylerin davranışlarına odaklanan bir niteliğe sahiptir.

Engellenme-saldırganlık yaklaşımı, linç eylemlerinin altında yatan motivasyonu, bireylerin, herhangi bir şekilde günlük yaşantılarında karşılaştıkları engellenmelerle açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre, bireyin günlük yaşamında karşılaştığı birtakım beklenmedik bariyerler, elde etmeyi umduğu durumlarda ilgili ani değişiklikler, bireyin saldırgan davranışlarda bulunma olasılığını arttırmaktadır.

Sorumluluğun dağılması ve kimliksizleşmenin meydana getirdiği etkenler ise saldırganlığın bir nedeni olarak değil, şiddet eylemi esnasında, saldırganlığın gerçekleşmesini kolaylaştıran bir etken olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bireyin kalabalık içerisinde kimliksizleşmesi ve sorumluluk hissetmemesi, bireyin şiddet eylemleri içerisinde yer almasına imkân ve uygun ortam sağlayan psikolojik etmenler olarak ele alınmış ve açıklanmıştır.

Yön değiştirme ve günah keçisi kuramına baktığımızda ise, diğer iki yaklaşımın aksine, ne bireylerin şiddet eylemlerine katılmasının altında yatan bireysel nedenlere ne de bireylerin şiddet eylemlerinde yer almasını kolaylaştıran psikolojik etmenlere odaklanmaktadırlar. Bu kuram, şiddet eylemlerinin genellikle toplumsal olarak güçsüz ve meşru olarak görülen bir hedefe yöneleceği üzerinde durmaktadır. Yani bu boyutuyla, günah keçisi kuramı, bireysel değil toplumsal olarak onaylanan bir grup kimliği üzerinden hareket etmektedir. Bu yönüyle, bu kuram, bireysel bir motivasyon ya da bireysel bir mekanizma üzerinde değil, tam tersine toplumsal olarak onaylanan meşru bir hedefe odaklanmakta, tam da bu sebeple toplum odaklı bir bakış açısına sahip olmaktadır.

2.2. Yapısal Yaklaşımlar

Yapısal yaklaşımlar, linç eylemlerinin ekonomik, politik, demografik durum ve göç değişkenleriyle girdikleri ilişkileri irdelemektedirler. Linç eylemlerinin belirli bir yılda yoğunlaşmasının, belirli bir bölgede diğerlerine oranla daha fazla gerçekleşmesinin, bu dört değişkenle olan ilişkisini ele almaktadırlar. Diğer bir deyişle, bu dört değişkenin linç eylemleri üzerinde bir etkisinin olup olmadığını analiz etmektedirler.

Ekonomik yaklaşımlar, pamuk fiyatlarındaki düşüş, işsizlik, ekonomik düşüş, enflasyon gibi etkenlerin linç eylemleri üzerindeki etkilerini incelemektedirler. Bu yaklaşımların temel meselesi, linç eylemlerinde gerçekleşen bölgesel ve dönemsel bir yoğunlaşmasının, ekonomik faktörlerle olan ilişkisini analiz etmektir.

Politik yaklaşımlar ise, benzer bir şekilde, linç eylemlerinin belirli bir bölgede ya da belirli bir dönemde yoğunlaşmasının, o dönemin ve bölgenin politik durumuyla olan ilişkisine bakmaktadır. Bu yaklaşımlar, bir bölgede veya bir dönemde gerçekleşen politik rekabetin, linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu iddia etmektedirler.

Demografik yaklaşımlar ise, belirli bir bölgede, bir azınlık grubun nüfusunun büyüklüğünün, egemen grup üzerindeki etkilerine değinmektedir. Bu yaklaşıma göre, azınlık nüfusun büyüklüğü, egemen grubun kendi konumunu kaybedeceği anlayışına neden olmakta, bu durum da linç eylemlerini arttırmaktadır.

Göç faktörüne baktığımızda, bu yaklaşımlar da göç değişkenini temel olarak almakta ve bir bölgeye gerçekleşen göç durumlarının, o bölgenin var olan şartlarını değiştireceği için, linç eylemleri üzerindeki etkilerini incelemektedirler. Bu yaklaşım içerisinde ele alınan çalışmalardan biri göçün, linç eylemleri üzerindeki etkisi üzerinde dururken; diğeri ise linç eylemlerinin göç üzerindeki etkilerine değinmektedir.

2.2.1. Ekonomik Yaklaşımlar

Linç eylemlerinin nedenlerini açıklamakta yararlanılan en önemli yapısal açıklamalardan birisi, nedensel mekanizma olarak ekonomik sıkıntıları ve bu sıkıntılardan kaynaklanan ekonomik rekabeti ele alan yaklaşımlardır. Linç eylemlerini, ekonomik motivasyonlarla açıklayan bu çalışmaların büyük bir kısmı,

güney eyaletlerindeki pamuk fiyatı ile linç eylemleri arasında bir bağlantı bulmuşlardır.

Linç eylemleri ve pamuk fiyatı arasındaki ilişkinin tarihine baktığımızda, pamuk fiyatını ele alan ilk çalışmayı yapan Arthur Raper, *The Tragedy of Lynching* çalışmasında, güneydeki pamuk ürünlerinin değerindeki varyasyonlar ile güneyli siyahlara yönelik öldürücü şiddet arasında bir ilişki bulmuştur.⁵¹ Raper'a göre, siyahlar ve beyaz işçiler arasındaki ekonomik rekabet; ekonomik şartlar ve linç eylemleri arasındaki bağlantıyı açıklamaktadır. Ona göre, pamuk üretiminin düşük kârından kaynaklanan ekonomik sıkıntı sebebiyle, beyazlar, işsiz beyaz işçileri, siyah işçilerin yerine getirmek istemişler, linç eylemleri de, bu işi ikamesine olanak sağlamak için siyah işçileri sindirmenin bir biçimi olmuştur.⁵²

Daha sonraki yıllarda, Hovland ve Sears, 1882-1930 yılları arasındaki 49 yıllık dönemi kapsayan ve 4,761 linç olayını analiz ettikleri çalışmalarında, güneydeki ekonomik koşullar ve linç eylemleri arasındaki bağlantıyı açıklamak için benzer bir data kullanmışlardır.⁵³ Hovland ve Sears, bu yıllar arasında ABD'nin güney eyaletlerinde⁵⁴ pamuk fiyatları ve linç eylemleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu ikisi arasında güçlü bir bağlantı bulmuşlardır.⁵⁵ Çalışmalarına göre, pamuk fiyatlarının yüksek olduğu dönemlerde, linç eylemlerinde bir azalma meydana gelirken, pamuk fiyatlarının düşük olduğu dönemlerde linç eylemlerinin sayısı daha fazladır. Burada, pamuk fiyatlarındaki düşüş, ekonomik açıdan bir daralmayı, ekonomik kriz dönemlerini ifade etmektedir. Onlara göre, düşük pamuk karları,

⁵¹A. Raper, **The Tragedy of Lynching**, (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1933), 31'den aktaran E. M. Beck ve Stewart E. Tolnay, "The Killing Fields of the Deep South: The Market for Cotton and the Lynching of Blacks, 1882-1930", **American Sociological Review**, c. 55, s.4 (1990): 526.

⁵²**age**, 526.

⁵³C.I. Hovland ve R.R.Sears, **age**, 301-310. Hovland ve Sears'ın verilerini yeniden analiz eden Mintz ise güney pamuğunun değeri ve siyahlara yönelik linç eylemleri arasındaki bağlantıyı, Hovland ve Sear gibi negatif bulmuş fakat onların bulduğundan büyük ölçüde daha zayıf bir bağlantı bulmuştur. Alexander Mintz, "A Re-examination of Correlations Between Lynchings and Economic Indices", **Journal of Abnormal and Social Psychology**, s. 41 (1946): 154-160.

⁵⁴Bu eylemlerden çoğu, bu yıllar arasında temel ürünün pamuk olduğu güney eyaletlerinde meydana gelmiştir.

⁵⁵Grubun ekonomik şartlarıyla en çok alakalı olarak dikkate alınan belirli endeksler, öncelikle 14 güney eyaletinde olan, pamuğun çiftlik değeri (the farm value of cotton) ve aynı eyaletler içinde, pamuğun her arazi için değeridir (the per-acre value of cotton). Pamuğun çiftlik değeri bir yıl boyunca üretilmiş olan pamuğun toplam değeridir, pamuğun her arazi için değeri ise, verilen bir yıl için çiftlik değerinin o yıl için olan arazinin büyüklüğüne bölünmesiyle elde edilmiştir. Hovland and Sears, **age**, 303.

beyazların ekonomik güvenlikleri için arayışlarını engellemiş, bu yüzden beyazlar önemsiz gördükleri siyah nüfusuna şiddetli bir şekilde saldırmışlardır.⁵⁶

Bu yaklaşıma göre, ABD'nin güneydoğu eyaletlerinin ekonomisinin pamuk ürününün varlığına dayanması sebebiyle düşen fiyatlar, pamuk üretimiyle ilgili bütün gruplar için ciddi sonuçlara neden olmuştur.⁵⁷ 1900 ve 1920 yılları arasında pamuk fiyatlarındaki yükseliş, Güney'in pamuğa olan bağımlılığını arttırmış, dolayısıyla bu durumun bir sonucu olarak toprak sahiplerinin de ucuz işgücü olarak siyah işçilere ve çiftçilere olan bağımlılığı artmıştır.⁵⁸ Olzak da, ekonomik düşüş dönemlerinin ABD'nin güneyindeki linç eylemleriyle pozitif bir ilişkisi olduğunu bulmuştur. Ekonomik ani düşüşler, özellikle en az vasıflı olan işçileri etkileyen düşüşler ve bu ekonomik sıkıntının yarattığı siyahlar ve beyazlar arasındaki rekabet, hem linç eylemlerinin hem kentsel şiddetin oranlarını yükseltmektedir.⁵⁹

Tolnay ve Beck, zaman serisi (time-series) analizini kullanarak yaptıkları çalışmalarında, 1882-1930 yılları arasında ABD'nin güneydoğu eyaletlerinde meydana gelen linç eylemleri ve ekonomik şartlar arasındaki ilişkiyi yeniden ele almışlardır. Benzer bir şekilde, onların da analizlerine göre, linç eylemleri pamuk fiyatları düştüğünde ve seyrek pamuk gelirleri dönemlerinde artmakta, pamuk fiyatlarının yükselmesiyle, yani pamuk kârlarının artmasıyla ise azalmaktadır. Çalışmalarına göre, linç eylemleri, pamuğun sabit dolar fiyatının düştüğü ve enflasyon basıncının yükseldiği zamanlar daha sık meydana gelmiştir.⁶⁰ Tolnay ve Beck, analizlerinde pamuğun sabit fiyat ücretindeki yükselişlerin, linç eylemleri üzerinde negatif bir etkiye, pamuk fiyatındaki enflasyona ait değişikliklerin ise linç

⁵⁶Tolnay ve Beck, 1990, 526-527.

⁵⁷age, 528.

⁵⁸Gavin Wright, "Old South, New South: Revolutions in the Southern Economy Since the Civil War", **Basic**, (1986): 118-22'den aktaran Susan Olzak, "The Political context of competition: Lynching and Urban Racial Violence, 1882-1914", **Social Forces**, c. 69, s. 2 (1990): 398.

⁵⁹Olzak, 1990, 415. Olzak, linç eylemleri ve kentsel şiddetin (urban violence) ırksal şiddetin iki ayrı boyutu olduğunu ve tarihsel ve bölgesel olarak birbirlerinden keskin farklarla ayrıldıklarını belirtmektedir. Linç eylemleri çoğunlukla kırsal Güney kesimlerinde meydana gelmiş ve İç Savaş'tan sonra yoğunluğu artmış, 1910'dan itibaren ise düşüşe geçmeye başlamıştır. Siyahlara karşı olan kentsel şiddet ise çoğunlukla Kuzey'de meydana gelmiş ve 1900'den sonra önemli ölçüde artmıştır. Farklılıklarının yanı sıra Olzak'a göre, bu iki ırksal şiddet türünün benzerlikleri de vardır. Her ikisi de ekonomik ve politik çalkantı dönemlerinde artmıştır. Yeniden inşa döneminin ardından, hem Güney'de hem de Kuzey'de iş ve diğer sınırlı kaynaklar için rekabetler artmış, rekabetin artması her iki bölgede de yerel beyazların sahip olduğu iş tekelini ve diğer avantajları tehdit etmeye başlamıştır. Hem kuzey hem de Güney'de, yerli beyazlar, işçi sendikaları, lobici faaliyetler ve yerli politik partiler organize etmiş, rekabetlerle mücadele etmek için dışlayıcı kanunları geçirmişlerdir. **age**, 415.

⁶⁰Tolnay and Beck, 1990, 526.

eylemleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Diğer bir deyişle, pamuğun sabit fiyatının yükselişe geçtiği zamanlarda, linç eylemlerinin olma olasılığı düşerken, enflasyonun önemli bir problem olduğu ve pamuk fiyatının durgunlaştığı sıkıntılı zamanlarda ise ABD'nin linç eylemlerinin gerçekleşme olasılığı artmaktadır.⁶¹Bu çalışma çerçevesinde, güney eyaletlerindeki siyahlara yönelik linç eylemleri, ekonomik şartlardan dolayı finansal varlıkları etkilenen beyazların, özellikle de en kıyıda yaşayan beyaz çiftçilerin, ekonomik çıkarlarına yönelik düş kırıklıklarından dolayı verdikleri bir tepki olarak ele alınmıştır.⁶²

Linç eylemlerini, ekonomik koşullar ile bağlantısını kurarak ele alan bir başka önemli teori ise bölünmüş emek piyasası teorisidir (split-labor market theory). Bu teoriyi, yukarıda ele aldığımız pamuk fiyatına odaklanan çalışmalardan ayıran en önemli özellik, bu teorinin etnik sınırlarla bölünmüş iş piyasasına ve bu durumun linç eylemleri üzerindeki etkisine odaklanmasıdır.

2.2.1.2. Bölünmüş Emek Piyasası Teorisi

Bu teoriyi ortaya atan Edna Bonanich'e göre, şiddet eylemlerine neden olan çatışmalar üç anahtar sınıf arasında; işverenler, daha yüksek ücretli işçiler ve düşük ücretli işçiler arasında meydana gelmektedir. İşverenler, ucuz ve uysal iş gücü edinme ve bunu sürdürme ile ilgilenmekte ve işçi sınıfları arasındaki mücadeleye bel bağlamaktadırlar. Yüksek ücretli işçiler, işverenler gibi egemen ırksal grubun üyesidirler ve düşük ücretli işçiler tarafından ekonomik ve sosyal konumlarını tehdit altında hissetmektedirler.⁶³ Irksal azınlıklar ve yoksul göçmenler ise düşük ücretli işçi işlevini görmekte ve işverenler tarafından yüksek ücretli işçilerin pozisyonlarını grev kırılcılığı ve içten oyma vasıtasıyla zayıflatmak için kullanılmaktadırlar.⁶⁴

Yani Bonanich'e göre, ırksal düşmanlık; iş piyasası etnik sınırlar boyunca bölünmüşse ve aynı iş piyasasında yer alan bir etnik grup üyeleri diğerlerinden daha düşük bir ücrete çalışıyorsa meydana gelmektedir. Yüksek ücretli işçiler, işlerini

⁶¹age, 532.

⁶²age, 526-528.

⁶³age, 553-554

⁶⁴age, 552

kaybetme tehdidi ve korkusuyla karşılaşmakta ve bütün işlerdeki ücret standardının düşük ücretli işçiler tarafından baltalanma olasılığıyla yüzleşmektedirler.⁶⁵

Bu yaklaşıma göre, bu ırkçı mobilizasyonlardan faydalananlar beyaz kapitalistlerdir, beyaz elitler ırksal düşmanlığı cesaretlendirmekte ve ırksal şiddet özellikle beyaz ve siyah işçiler arasında oluşabilecek bir koalisyonu önlemek için kullanılmaktadır.⁶⁶ Ekonomik sıkıntı, beyaz elitlerin ellerinde tuttıkları sosyal, ekonomik ve politik avantajları tehdit eden, siyah ve beyaz işçiler arasında bir koalisyon kurulması ihtimalini arttırmıştır. Böyle bir koalisyon, güneyli beyaz elitlerin yararlandığı sosyal, ekonomik ve siyasal hegemonyalarına bir tehdit olduğu için, beyaz ve siyah işçiler arasındaki düşmanlığı devam ettirmek beyaz elitlerin yararına olmuştur.⁶⁷ Beyaz işçilerin, düşük ücretle çalışan azınlık gruplarının kendi yerlerini alacaklarını düşünmesi, en savunmasız ve güçsüz hedefler olan ABD'nin güney eyaletlerindeki siyahlara karşı saldırgan ve düşmanca davranışı meydana getirip ırksal şiddeti arttırmıştır.⁶⁸

Ekonomik faktörler, linç eylemlerinin varyasyonlarını anlamak için kullanılan yapısal mekanizmalarından sadece bir tanesidir. Daha önce de belirttiğim gibi, linç eylemlerinin varyasyonlarına yönelik yapısal açıklamalar birçok çalışmada birlikte ve ilişkisel olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede politik rekabetin altını çizen, hatta politik rekabetten kaynaklı bir çekişme olmadan, ekonomik rekabeti anlamlandıramayacağımızı iddia eden çalışmalar da mevcuttur.⁶⁹ Yapısal yaklaşımlar içerisinde yer alan politik rekabet kısmında, bu politik etkenlerin linç eylemlerini nasıl etkilediğini açıklayan çalışmalar üzerinde durulacaktır.

2.2.2. Politik rekabet

Bir nedensellik mekanizması olarak sıkça kullanılan ekonomik rekabetin yanı sıra bir de bazı çalışmalar politik rekabetin altını çizmektedir. Bu yaklaşımdaki temel argümana göre, bir azınlık grubun politik gücünde meydana gelecek bir yükseliş, politik olarak egemen olan grubun çıkarlarını ve pozisyonunu tehdit edecektir.

⁶⁵ Edna Bonanich, "A theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market", **American Sociological Review**, s. 37 (1972): 554.

⁶⁶ **age**, 555.

⁶⁷ Tolnay and Beck, 1990, 528.

⁶⁸ **age**, 528-533. Tolnay ve Beck'e göre, siyah ve beyaz işçiler arasındaki koalisyon tehdidi, her iki ırkın düşen pamuk fiyatlarından dolayı ekonomik sıkıntı çektiği zaman yükselmekteydi.

⁶⁹ Olzak, 1990, 395-421.

Egemen grubun politik çıkarlarına karşı olan bu tehditler de politik rekabeti arttırıp ırksal şiddetin yükselmesine neden olacaktır.⁷⁰

Linç eylemleri üzerinde, politik durumun etkilerini ele alan bu çalışmalar, 19. yüzyılda ABD'nin güney eyaletlerindeki politik rekabeti ele almaktadırlar. Özellikle ABD'nin Georgia eyaletinde, köleliğin son bulmasıyla siyahlar ve beyazlar arasında politik bir rekabet meydana gelmiştir. Bu dönemde politik çalışmalarına başlayan Populist hareket, dönemin egemen hareketi olan Demokrat hareketi tehdit etmiştir. Bu durum, Demokrat hareket içerisinde yer alan ve dönemin egemen güçleri olan beyazların da kendilerini tehdit altında hissetmelerine neden olmuştur.⁷¹ Georgia Populist hareketi olarak bilinen Popülist Parti, seçmenleri olarak siyahları kendi saflarına toplamaya başlamış ve bu popülist tehdit, güneyli siyahların politik güçlerindeki gerçek ya da algılanan artışla birleşince, politik bölge içerisindeki rekabeti de arttırmıştır.⁷²

ABD'de, yeniden yapılanma sürecinde, siyahlara yeni birtakım politik haklar verilmiş, siyahlar oy vermeye ve seçimler için adaylıklarını koymaya başlamışlardır. Bu yüzden politik partiler, siyahların da oylarını kazanmaları gerektiğini fark etmişlerdir. Hem Demokratik hem de Cumhuriyetçi Parti, siyahların oylarını kazanmayı denemiş, fakat bu konuda başarılı olan Populist Parti olmuştur.⁷³ Bu çerçevede, linç eylemleri ve etnik şiddetin diğer formları ise, Populist politik güç tarafından ortaya çıkarılan tehdidi azaltmak için kullanılmıştır.⁷⁴ Kısacası, politik rekabet yaklaşımına göre, siyahların politik olarak görünür hale gelmesi ve politik rekabet içerisinde yer alması, Güney'deki beyaz üstünlüğünü tehdit etmiş ve beyazlar, üstünlüklerinin devamını sağlamak için linç eylemlerine başvurmuşlardır.

⁷⁰Hurbert M. Blalock, "Economic Discrimination and Negro Increase, **American Sociological Review**, c. 21, s. 5 (1956), 584-588; Olzak, 1990, 397.

⁷¹ Jack. M. Bloom, Class, **Race and the Civil Rights Movements**, (Indiana University Press, 1987)'den aktaran Sarah A. Soule, "Populism and Black Lynching in Georgia, **Social Forces**, c. 71, s. 2, (1992): 432. Populist hareketin, ABD'de 19. Yüzyıl boyunca, ülkenin tarihi içerisinde egemen beyaz elitlerin karşılaştığı en iyi bilinen politik mücadelelerden birisi olduğu belirtilmiştir. **age**, 434.

⁷²**age**, 432.

⁷³W.E.B. Du Bois, **Black Reconstruction in America 1860-1880**, (Atheneum, 1935); J. Morgan Kousser, **The Shaping of Southern Politics: Suffrage Restriction and the Establishment of the One Party South, 1880-1910** (Yale University Press, 1974); Anna Rochester, **The Populist Movement in the United States** (International Publishers, 1943); William J. Wilson, **The Declining Significance of Race** (University of Chicago Press, 1978)'den aktaran Soule, **age**, 434.

⁷⁴Soule, **age**, 434.

Bir önceki kısımda bahsettiğim, ekonomik düşüşlerin, linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu bulan Olzak'ın aynı çalışmasında, politik etkenler ve politik rekabet, linç eylemlerinin meydana gelmesinde mutlaka olması gereken bir olgu olarak ele alınmaktadır.⁷⁵ 1882-1914 yılları arasında siyahlara yönelik linç eylemlerini incelediği bu çalışmasında, ekonomik rekabetin, ABD'nin kırsal Güney eyaletlerindeki ırksal şiddetin düşüş ve yükselişlerinin nedenlerine yönelik sadece kısmen bir açıklama sağladığını, siyahlara yönelik linç eylemlerinin ve şiddetin bölgesel ve dönemsel varyasyonlarının, hem politik mücadele hem de ekonomik rekabet tarafından şekillendirildiğini belirtmektedir.⁷⁶ Ona göre, eş zamanlı olarak, hem ekonomik rekabet hem de politik rekabet ırksal şiddeti etkileyen bir sonuç olarak ortaya çıkmakta ve linç eylemlerinde bir artışa sebep olmaktadır.

Blalock ise, politik rekabeti, azınlık grubun popülasyonunun büyüklüğüne bağlamaktadır. Ona göre, azınlık grubun nüfusunda meydana gelen artışlar, egemen grubun politik gücünü tehdit etmektedir.⁷⁷ Kendilerini politik olarak tehdit altında hisseden beyazlar da, politik hegemonyalarını devam ettirmek için siyahlara yönelik linç eylemlerine başvurmuşlardır.⁷⁸ Azınlık nüfusunun linç eylemleri üzerindeki etkilerini ele alan tek çalışma, Blalock'un çalışması değildir. Bir sonraki kısımda, egemen grup ve azınlık grup arasında yarattığı rekabetlerden dolayı, azınlık nüfusunun büyüklüğünü, linç eylemlerinin altında yatan bir başka yapısal etken olarak değerlendiren çalışmalar üzerinde durulacaktır.

2.2.3. Demografik Yaklaşımlar

Bu yaklaşıma göre, siyahların nüfusunun büyüklüğü ile linç eylemlerindeki artış arasında pozitif bir ilişki vardır. Siyahların nüfus olarak fazla olduğu yerlerde, siyahlarla birlikte aynı bölgede yaşayan beyazlar, siyahları, ekonomik ve politik ayrıcalıklarına karşı tehdit olarak görmekte ve siyah nüfusundan algıladıkları tehdide linç eylemlerine başvurarak karşılık vermektedirler.⁷⁹ Blalock'un grup-tehdit (group

⁷⁵ Olzak, 1990, 401,416.

⁷⁶ age, 416.

⁷⁷ Corzine, Corzine, Huff-Corzine ve Reed tarafından yapılan analizler de, Blalock'un hipotezini desteklemektedir. Jay Corzine, James C. Corzine ve Lin Huff-Corzine, "Black Concentration and Lynchings in the South: Testing Blalock's Power-Threat Hypothesis", **Social Forces**, s. 61 (1983): 774-796; John S. Reed, "Percent Black and Lynching: A Test of Blalock's Theory", **Social Forces**, s. 50 (1972): 356-360.

⁷⁸ Stewart E. Tolnay, E. M. Beck ve James L. Massey, "Black Lynchings: The Power Threat Hypothesis Revisited, **Social Forces**, c. 67, s. 3, (1989): 605.

⁷⁹ Blalock, age.

threat) teorisine göre, beyazların yakınında yaşayan geniş azınlık nüfusu, özellikle geniş siyah nüfusu, grup çatışması, grup tehdidi ve abartılmış stereotipilerle ilişkilendirilmektedir.⁸⁰ Bu yaklaşıma göre, bir bölgedeki azınlık grupların geniş boyutlarda olması, azınlık-çoğunluk grupları arasındaki çatışma, tehdit, önyargı ve azınlık karşıtı imajların ön koşuludur.⁸¹

Kendisini tehdit altında gören çoğunluğun, azınlıklara karşı ırksal ayrımcılık ve şiddet uygulaması; azınlık grubunun -bu durumda siyahların-, nüfus oranlarının yükselen eğilimleriyle pozitif bir ilişki halindedir.⁸² Bu formülasyona göre, yüksek siyah nüfusuyla beraber yaşayan beyazlar siyahları kendi egemenliklerine bir tehdit olarak görmektedirler.⁸³ Nüfusun içindeki ırksal çeşitlilikteki değişiklikler ve buna bağlı olarak siyah nüfusunun yüzdesindeki artışlar linç eylemlerinin artmasına neden olmaktadır. Nüfusun içindeki yüksek siyah oranı, beyaz hegemonyasına bir tehdidi temsil etmekte ve linç eylemleri gibi sosyal kontrolün şiddetli biçimlerine öncülük etmektedir.⁸⁴

Yine bir başka çalışma, linç eylemlerinin siyahların yüksek oranda yaşadığı bölgelerde daha sık meydana geldiğini bulmuştur. Bu çalışmaya göre, bir bölgede %80 veya daha fazla siyah nüfus varsa, bu durum linç eylemlerini harekete geçirmektedir.⁸⁵ Corzine da benzer bir şekilde, sadece ABD'nin güney eyaletlerinde siyah nüfusunun yüzdesindeki büyüme ile linç oranları arasında pozitif bir ilişki bulmuştur.⁸⁶ Bu çerçevede, beyazların nüfus olarak daha azınlıkta olduğu yerlerde, kast sisteminin devamını desteklemek için kolektif şiddete başvurmalarının daha muhtemel olması beklenilmektedir.

Özetlemek gerekirse, bu perspektife göre, egemen grup, kendisini tehdit altında hissettiğinde, kendi egemen konumunu devam ettirebilmek için, alt grup üzerinde

⁸⁰Blalock, **age**'den aktaran Jeffrey C. Dixon ve Michael S. Rosenbaum, "Nice to Know You? Testing Contact, cultural, and Group Threat Theories of Anti-Black and Anti-Hispanic Stereotypes", **Social Science Quartely**, c. 85, s. 2 (2004): 258.

⁸¹ Dixon ve Rosenbaum, **age**, 263.

⁸²Reed, **age**, 356.

⁸³Olzak, 1990, 399.

⁸⁴Blalock **age**'den aktaran Tolnay ve Beck, 1990, 533.

⁸⁵Reed, **age**.

⁸⁶Corzine, **age**.

sosyal kontrol önlemlerine başvurmaktadır. Azınlık grubun nispi büyüklüğü, çoğunluk gruba olan tehdidin derecesinde bir gösterge olarak kullanılmaktadır.⁸⁷

Yapısal yaklaşımlar arasında yer alan ve çoğunluk gruba yönelik tehdit oluşturan bir diğer etmen ise, azınlık grupların, özellikle de siyahların gerçekleştirdikleri göçler ve bu göçlerin yine beyaz hegemonyası üzerindeki etkileridir. Göçlerin meydana getirdiği sonuçlar da, diğer yapısal yaklaşımlarda olduğu gibi ırksal rekabet çerçevesinde ele alınmıştır. Ülke dışından gelen ve ülke içindeki siyahların yer değiştirmesinden kaynaklı göçlerin, beyazların, ekonomik, politik ve demografik alanlardaki üstünlüklerini tehdit etmesi, azınlıklara yönelik linç eylemlerine neden olmuştur. Bir sonraki kısımda, siyahların göç etmelerinden kaynaklı rekabetlerin linç eylemlerini arttırdığını belirten çalışmalar ele alınacaktır.

2.2.4. Göçün Etkisi

Ekonomik ve politik rekabetin linç eylemleri üzerindeki etkilerini analiz eden Olzak, bir başka çalışmasında 1880-1914 yılları arasında siyahların ve diğer azınlıkların göç etmelerinden kaynaklanan rekabetin, linç eylemleri üzerindeki etkilerine değinmektedir. Ona göre, beyazların yoğun olarak yaşadığı, iş piyasalarına sahip olduğu ve diğer sosyal mekanizmalar üzerinde hâkimiyet kurduğu bir bölgede, siyahların ve diğer yabancıların, bölgelerine göç etmesi, beyazlar için bir tehdit meydana getirmiş, bu tehdit de siyahlara yönelik linç eylemlerinin artmasına neden olmuştur.⁸⁸ Ülke dışından ya da ülke içindeki yer değiştirmelerden kaynaklı göçün artması, işgücü piyasasındaki rekabeti arttırmış, bu durum da, etnik şiddet oranının artmasına neden olmuştur.⁸⁹ Dışarıdan gelen göçlerden ve siyahların ülke içindeki göçünden kaynaklanan ucuz işgücü arttıkça, iş için rekabet de artmış, etnik ve ırksal rekabetin yükselmesi de, güçsüz azınlıklara yönelik olan saldırıların patlak vermesine sebep olmuştur.⁹⁰

Etnik çatışmalar, ülkeye başka bir ülkeden gelen göçmenleri, ülke içerisinde yer değiştiren siyah göçmenleri ve yerli halkı kapsamaktadır. Yerli beyazlar, yoğunlaşan siyahlara, Çinlilere ve Avrupalı göçmenlere tacizde bulunmuş ve saldırmışlardır,

⁸⁷ Blolack, **age**'den aktaran Stewart E. Tolnay ve E.M.Beck, "Racial Violence and Black migration in the american South, 1910 to 1930, **American sociological Review**, s.57(1992): 109.

⁸⁸ Susan Olzak, "Labor unrest, Immigration, and Ethnic Conflict in Urban America, 1880-1914, **AJS Volume**, c. 94, s.6, (1989): 1304.

⁸⁹ **age**, 1303-1304.

⁹⁰ **age**, 1305.

göçleri durdurmaya yönelik bir takım politik hareketler geliştirmiş ve buna yönelik örgütler kurmuşlardır⁹¹. Olzak'ın çalışmasına göre, siyahlar ve diğer göçmenler, beyazlara göre, daha düşük ücretle, daha uzun saatler çalıştıkları ve işgücünün alternatif kaynakları oldukları için bu örgütlerin ve sendikaların gücünü azaltmışlar ve bu durum siyahlara ve göçmenlere karşı düşmanlığa sebep olmuştur.⁹²

Yine Olzak'a göre, ülke dışından gelen göçler, iş olanakları için rekabeti arttırmış ve bu rekabetin kaynağının en önemli kısmı ülke dışından gelen beyaz göçmenler olmuştur. Fakat buna rağmen, kolektif saldırıların üçte ikisi ve en fazla şiddet uygulaması, bu saldırılara karşılık verme ihtimalleri en az olan ve en güçsüz kesimde yer alan siyahlara karşı meydana gelmiştir.⁹³

Siyahların göç etmesine odaklanan bir başka çalışma ise, daha önceki çalışmalarında ekonomik faktörlerin linç eylemleri üzerindeki etkilerine değinen Tolnay ve Beck tarafından yapılmıştır. Fakat bu çalışma, Olzak'ın çalışmasından farklı bir dönemi ele almaktadır. Olzak, çalışmasında 1880-1914 yılları arasında, siyahların güney eyaletlerine gerçekleştirdiği göçleri ele alırken, Tolnay ve Beck ise, 1910-1930 yılları arasında, siyahların güney eyaletlerinden ayrılma süreçlerini ele almışlardır.⁹⁴

Analizlerine göre, siyahların göçü, linç eylemlerine daha sık maruz kaldıkları güney vilayetlerinden daha fazla olmuştur.⁹⁵ Tolnay ve Beck'e göre, 1882-1910 yılları arasında, Mississippi ve Georgia eyaletlerinde gerçekleşen linç eylemlerinin kurbanlarının üçte biri siyahtır ve beyazlar tarafından uygulanan şiddet sebebiyle ölmüşlerdir.⁹⁶ Bu sebeple, bu yıllar arasında güney eyaletlerinde yoğun olarak yaşanan linç eylemlerinden korkan siyahlar ise, 1910 yılından itibaren, bu bölgelerden topluca göç etmeye başlamışlardır.⁹⁷

Özetlemek gerekirse, iki çalışmanın ilişkisel olduğunu söylemek mümkündür. Olzak çalışmasında, siyahların göç ettikleri güney eyaletlerinde, yarattıkları rekabetten dolayı, linç eylemlerine maruz kaldıklarını iddia ederken; Tolnay ve Beck ise, Olzak'ın belirttiği dönem süresince, siyahların oldukça fazla şiddet eylemine maruz

⁹¹ **age**, 1306. Örneğin, Working-man's Association and the Immigration Restriction League.

⁹² **age**, 1307-1308.

⁹³ **age**, 1329.

⁹⁴ Tolnay ve Beck, 1992.

⁹⁵ **age**, 103.

⁹⁶ **age**, 104.

⁹⁷ **age**, 105.

kalmalarından dolayı, daha sonraki dönemlerde, güney bölgelerini terk ettiklerini iddia etmektedirler.

Genel olarak baktığımızda, yapısal yaklaşımlar, linç eylemlerinin neden bazı bölgelerde, örneğin ABD özelinde neden Güney eyaletlerinde yoğunlaştığını ya da neden bazı dönemlerde, örneğin belirli yıllar arasında yoğunlaştığını, ekonomik, politik, demografik ve göç değişkenlerini kullanarak analiz etmektedirler. Bu dört değişkenin, bölgesel ve dönemselsel yoğunlaşma üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Ekonomik yaklaşımlar çerçevesinde yapılan analizler sonucu elde edilen sonuçlara baktığımızda, bütün çalışmaların ortak noktası, ekonomik kriz ya da ekonomik düşüş dönemlerinde linç eylemlerinde bir artış bulmalarıdır. Çalışmaların bir kısmı pamuk fiyatında meydana gelen değişimlerin linç eylemleri üzerindeki etkilerine değinirken bir kısmı ise, iş gücü piyasalarının etnik olarak bölünmesinin yarattığı rekabetin linç eylemleri üzerindeki etkilerini ele almaktadır. İlk yaklaşım içerisindeki çalışmalar, pamuk fiyatında gerçekleşen bir düşüşün, ekonomik gerileme anlamına geldiğini ve bu sebeple linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. İkinci teoriyi ortaya atan Bonanich'e göre ise, iş gücü piyasalarının etnik olarak bölünmesi, beyazların kendilerinden daha düşük ücrete çalışan siyahların kendi yerlerini alacaklarını düşünmelerine neden olmuş, bu durum da siyahlara yönelik olan linç eylemlerini arttırmıştır.

Politik yaklaşımlar içerisinde ise, beyazların kendilerini siyahlar karşısında politik olarak tehdit altında hissetmelerinden kaynaklı bir şiddet gelişiminden bahsedilmektedir. Bu yaklaşıma göre, ABD'deki yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan Popülist Parti, siyahları seçmenleri olarak kendi partilerine çekmeye çalışmış ve bu durum dönemin egemen partisi olan Demokrat hareketi harekete geçirmiştir. Kendisini politik olarak tehdit altında gören bu egemen hareket, bu tehdidi ortadan kaldırmak için siyahlara yönelik linç eylemlerine başvurmuşlardır.

Blalock öncülüğünde ortaya atılan nüfusa yönelik çalışmalar ise politik rekabeti, siyahların nüfus yüzdesi olarak fazla olmasına bağlamakta ve siyahlara yönelik linç eylemlerini bu çerçevede ele almaktadır. Yine siyahların nüfus olarak fazlalığını, linç eylemlerindeki artışta bir etken olarak belirleyen diğer çalışmalar, politik rekabetin yanı sıra, siyahların nüfus olarak fazla olmasının, beyaz hegemonyasına yönelik tüm

alanlarda bir tehdit olduğunu ifade etmekte ve bu durumun linç eylemlerini arttırdığını belirtmektedirler.

Göçe dair yapılan çalışmalar ise, siyahların gerçekleştirdiği göçlerin, beyaz hâkimiyetine bir tehdit olarak algılanması sonucu, linç eylemlerinin artmasından bahsetmektedirler. Bu çalışmalardan ilki, siyahların güney eyaletlerine göç etmelerinin yarattığı rekabet ortamının, siyahlara yönelik linç eylemlerini arttırdığını belirtirken, diğeri ise, tam da bu artan linç eylemleri sebebiyle, siyahların tekrar güney eyaletlerinden başka bölgelere göç ettikleri üzerinde durmaktadır.

Bu yaklaşımlardaki eksik kalan noktanın ise, şiddet eylemlerinin en çok siyahlara yönelik olmasını altında yatan ırksal önyargılar ve ırksal ayrımcılığa değinilmemesi olduğunu söyleyebiliriz. Sadece linç eylemlerini etkileyen yapısal şartları anlamak yeterli değildir, aynı zamanda bu eylemlerin etrafını saran ideolojik boyutlarını anlamak da, çok katmanlı bir olgu olan linç mekanizmasını ve altında yatan motivasyonları anlamak için oldukça önemlidir. Kültürel yaklaşımlar, bu çerçevede bu eksikliği kapatmaya yönelik bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel yaklaşımlar, linç eylemlerinin neden genellikle bir grubun üzerinde yoğunlaştığı sorusundan hareketle, bu grubun hedef olarak seçilmesini etkileyen birtakım tarihsel ve toplumsal mekanizmalara odaklanmaktadır.

2.3. Kültürel Yaklaşımlar

Kültürel yaklaşımlar içerisinde ele alınan çalışmalar, linç eylemlerini açıklarken iki önemli mekanizma üzerinde durmaktadırlar. Bunlardan birincisi, bir azınlık gruba yönelik olan ırksal önyargıların, negatif duygu ve düşüncelerin, linç eylemleri üzerinde etkili olduğunu ve bu önyargıların tarihsel ve toplumsal süreçlerle yaygınlaşıp, yerleşik bir olgu haline geldiğini belirten çalışmalardır. İkincisi, linç eylemlerinin sıklıkla yaşandığı bölgelerin, günümüzde şiddet eylemlerine ve ayrımcılığa daha yatkın olduğunu iddia eden çalışmalardır.

Bu çalışmalar, siyahlara yönelik olan ırksal önyargıların ve ayrımcılığın, tarihsel olarak yerleştiğine, çeşitli mekanizmalarla toplum içerisinde yaygınlaştığına değinmekte ve bu ayrımcı pratiklerin ve önyargıların, siyahlara yönelik gerçekleşen linç eylemleri üzerinde etkili olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca, bir kısım çalışmalar ise, ABD'nin güney eyaletlerinde daha önceki yıllarda, linç eylemlerinin sıklıkla

yaşanmasının bir sonucu olarak, bu eyaletlerin günümüzde şiddete daha meyilli olduğunu dile getirmektedir. Diğer bir deyişle, bu çalışmalara göre, geçmişinde şiddet kültürü bulunan bölgeler, şiddet pratiklerine daha yatkın olmaktadır.

2.3.1. Irksal Önyargı

Kültürel perspektiften hareket eden teorilere göre, bir azınlık gruba yönelik olan ırksal önyargı, negatif duygu ve düşüncelerin, o gruba yönelik gerçekleştirilen şiddet eylemleri üzerinde önemli bir etkisi vardır. Şiddet eylemlerine maruz kalan kişi veya gruplar, genellikle etnik ya da azınlık statüleri, cinsel eğilimleri, toplumsal cinsiyetleri, dinleri, engellilikleri ve ekonomik durumları dolayısıyla bu tarz eylemlere maruz kalmışlardır.⁹⁸ Bu teorilere göre, ırksal önyargı ve kültürel olarak yerleşmiş olan ayrımcı düşünceler, çoğunluk grubun, azınlık gruba karşı olan negatif duygu ve düşüncelerini oluşturup, şekillendirmekte ve bu olumsuz düşünceler; toplumsal süreçler aracılığıyla, tarihsel olarak yerleşmektedir. Bu negatif duygu ve düşünceler, hem azınlıklara karşı şiddet eylemlerinde bulunan kişilerin motivasyonları olmakta hem de yaptıkları eylemleri haklılaştırmakta kullandıkları bir araç işlevi görmektedir.⁹⁹

Irksal önyargıyı tanımlamak gerekirse, bu konudaki çalışmaları önemli bir yere sahip olan Blumer, ırksal önyargıyı, grup pozisyonu içerisinde meydana gelen bir olgu olarak tanımlamaktadır. Ona göre, ırksal önyargı, temel olarak, bir ırksal grup içerisinde yer alan bireylerin, diğer ırksal grup içerisindeki bireylere karşı olan bireysel hislerinden ziyade bu ırksal grupların birbirleriyle olan ilişkilerine dayanmaktadır.¹⁰⁰ Bu ilişkilere dayanan grup pozisyonu anlayışı, egemen ırksal grubun, alt ve azınlıkta olan ırksal grubu nasıl tanımladığı, tanımlama süreçleri ve bu iki ırksal grup arasındaki ilişki tarafından şekillendirilmekte ve egemen grubun bireysel üyelerinin duygularını aşarak grup üyelerine, alt gruba yönelik genel bir yönelim vermektedir.¹⁰¹

⁹⁸ Kellina M. Craig, “Examining hate-motivated aggression, A review of the social psychological literature on hate crimes as a distinct form of aggression, **Aggression and Violent Behaviour**, c. 7, (2002): 90.

⁹⁹ **age**, 97.

¹⁰⁰ Herbert Blumer, “Race Prejudice as a sense of Group Position”, **Official Journal of the Pasific Sociological Society**, c. 1, s. 1, (1958): 3.

¹⁰¹ **age**, 4, 5. Blumer’in grup pozisyonu anlayışı, egemen ırksal grup üyeleri için grup bağlantısı ve ortaklık içermektedir. Kendilerini bu egemen gruba ait olarak hissettikleri için otomatik olarak bu gruba ait olan toplumsal pozisyon anlayışının etkisi altına gireceklerdir. Bireysel üyelerin, egemen

Bu çerçevede, Blumer'e göre, ırksal önyargıya sahip olan bireyler, kendilerinin belirli bir ırksal gruba ait olduklarını varsayarlar ve bu ırksal kimlikleme sistemi, ırksal önyargı için gerekli olan bir yapı ve çerçevedir.¹⁰² Bu kimlikleme, bireyin kendi ırksal grubunu ve kendisinin karşısında yer alan ve ötekiyi temsil eden alt ırksal grubu nasıl algıladığı ve tanımladığının bir oluşumdur. Bu yüzden, Blumer, ırksal önyargıyı anlamak için, ırksal grupların kendi imajlarını ve diğer ırksal grupların imajlarını nasıl biçimlendirdiklerine ve biçimlendirme süreçlerine odaklanmak gerektiğini belirtmektedir.¹⁰³ Çünkü ırksal önyargı, duyguları içeren kültürel bir üretilimdir ve yabancıyı, farklı ve kendi etnik/ırksal grubunun aşağısında görür.¹⁰⁴

Blumer'in tanımladığı ırksal önyargı, içeriği ve nasıl şekillendiği, Oliver'ın çalışmalarında ABD tarihinde siyahların beyazlar tarafından maruz kaldıkları bir olgu olarak ele alınmıştır. ABD tarihinde, siyahlara yönelik olan şiddet eylemlerini, kültürel ırkçılığın etkileri olarak değerlendiren Oliver'a göre, Amerikan toplumunda yerleşmiş olan kültürel ırkçılık ve ırksal önyargılar, beyazlar tarafından, siyahlara, insandan daha az insan oldukları, daha az zekâyâ sahip oldukları, şiddete eğilimli ve amaçsız oldukları gibi birtakım negatif özellikler yüklenmesine ve bu negatif atıfların, beyazlar arasında yerleşip genelleşmesine neden olmaktadır.¹⁰⁵ Bu doğrultuda, Oliver'a göre, siyahlara yönelik bu kolektif ırkçı tutum, yargı ve mitler, siyahlara karşı linç eylemleri ve nefret suçlarında bulunan bireyler arasında

gruptan farklı olarak duygu ve düşünceleri varsa bile, kendi ırksal gruplarına ait grup pozisyonu anlayışının savunucusu olacaklardır.

¹⁰² **age**, 3.

¹⁰³ **age**, 3.

¹⁰⁴ Blumer, **age**, 4'den aktaran Dixon ve Rosenbaum, **age**, 259. Blumer, egemen gruba ait olan ırksal önyargının içerisinde dört temel duygunun varlığından bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, egemen ırksal grubun, kendilerinin doğuştan üstün ve daha iyi olduklarına dair olan düşünceleridir. Bu üstünlük düşüncesi, genel olarak, alt ırksal grubun özelliklerini aşağılayarak kendisini göstermektedir. Örneğin, alt ırksal gruba, genellikle, tembellik, sahtekârlık, açgözlülük, güvenilmezlik, aptallık, namussuzluk ve ahlaksızlık gibi kınayıcı ya da alçaltıcı özellikler atfedilmektedir. İkincisi, alt ırksal grubun ırkının yabancı ve doğası gereği özünde farklı bir malzeme olduğu hissidir. Alt ırksal grubun, kendi soylarından olmadığı anlayışı egemen ırksal grup için genel bir anlayıştır. Bu ötekileştirme, alt ırksal grubun sosyal dışlanmasını ifade eder, gerekçelendirir ve aynı zamanda destekler. Bu iki duygunun, üstünlük düşüncesi ve ayırt edici özellik düşüncesinin kombinasyonu, tikslenme ve nefret duygularının yükselmesine neden olmaktadır. Üçüncüsü, egemen ırksal grubun, yaşamın birçok alanında ayrıcalıklı ve öncelikli olması, avantajlı yerlerin mülkiyetine sahip olması gerektiği düşüncesidir. Dördüncüsü ise, alt ırksal grubun ayrıcalıklarının, kendi ayrıcalıklarının üstünde şekilleneceği ve kendi ayrıcalıklarını azaltacağı, kendi egemen pozisyonlarını tehdit edeceği şüphe ve korkusudur. Blumer, **age**, 4.

¹⁰⁵ Anti-defamation League'den aktaran, William Oliver, Cultural Racism and Structural Violence: Implications for African Americans, **The Haworth Press**, c. 4, s. 2/3 (2001): 6.

yerleşerek, bu tarz şiddet eylemlerinin motivasyon ve gerekçelendirmelerinin inşasına katkıda bulunmuştur¹⁰⁶

Bu yaklaşım içerisinde yer alan bir açıklamaya göre, yine ABD özelinde, beyazlar ve beyazların hâkim olduğu politik, ekonomik, bilimsel ve bölgesel kuruluşlar, siyahları aşağı ve ikincil derecede yer alan bir ırk olarak tanımlayarak siyahlara yönelik negatif imajların yerleşmesi sürecini harekete geçirmişlerdir.¹⁰⁷ Siyahlar, köleleştirilme ve onun devam eden politik, ekonomik ve bölgesel dayanakları aracılığıyla, zekâlarına, çalışma etiklerine ve ahlaklarına ilişkin negatif imajlara ve duygulara maruz kalmışlar, hala da maruz kalmaktadırlar.¹⁰⁸

Bu yaklaşım çerçevesinde, Darity'e göre, linç eylemlerinin kurbanları, insan olmayan, linç eylemlerinde bulunan kişilerle ortak insanlığı paylaşmayan, bu yüzden de linç edilmeyi ve kötü muameleye maruz kalmayı hak eden kişiler olarak algılanmaktadır.¹⁰⁹ ABD özelinde, siyahlara yönelik yerleşik hale gelen bu negatif atıflar, aynı zamanda siyahlara yönelik linç eylemlerinin de haklılaştırıcı mekanizmaları olmaktadır.

Ekonomi ve göç ile ilgili süreçlerin linç eylemleri üzerinde etkilerine değinen Tolnay ve Beck, bu yaklaşım çerçevesinde ise, siyahların, beyazlar tarafından suçlu bir grup olarak tasvir edilmesinin, linç eylemleri için bir dayanak olduğunu belirtmektedirler.¹¹⁰ Onlara göre, siyahların beyazlara karşı işlediği iddia edilen suçlar nedeniyle, beyazların uğradıkları mağduriyet, siyahların meşru bir hedef olarak ortaya çıkmasında oldukça etkilidir. Güncel gazeteler ve başyazılar da bu durumu destekleyici bir şekilde, sıklıkla siyahlar tarafından işlenen suçlardan ve siyah 'vahşi' suçundan beyazların duyduğu korkulardan bahsetmektedir. Tolnay ve Beck, popüler kanıya göre, linç eylemlerinin, siyahlar tarafından beyazlara karşı işlenmiş saygısızlıktan küçük çaplı hırsızlık, cinayet ve tecavüze kadar bütün

¹⁰⁶ Oliver, **age**, 1-12. Şiddet eylemlerine maruz kalma bakımından, her yaş ve grupta, siyahlar, beyazlardan daha yüksek orandadır. 1 ile 85 yaş arasında, siyahlar, aynı yaştaki beyazlardan daha çok cinayete kurban gitmektedirler. Bureau of Justice Statistics, **Criminal Victimization in the United States**, 1998, (Washington DC: U.S. Department of Justice, 1999)'dan aktaran Oliver, **age**, 2.

¹⁰⁷ St. Claire Drake, **Black folk Here and There**, (Los Angeles, CA: University of California, 1987)'den aktaran Dixon ve Rosenbaum, **age**, 262.

¹⁰⁸ **age**, 259.

¹⁰⁹ William A. Darity Jr., Gregory N. Price, "Can Racial Stigma Explain Black Lynchings?", **North Carolina A&T State University Working Papers in Economics** (2003): 3.

¹¹⁰ Tolnay ve Beck, 1990, 533.

suçların, ahlaken haklı izahı olduğunu dile getirmektedirler.¹¹¹ Diğer bir deyişle, siyahların suçlu bir kesim olarak ele alınması, beyazların siyahlara karşı gerçekleştirdikleri linç eylemlerinin meşruiyet temelini oluşturmaktadır.

Yine, bu yaklaşım çerçevesinde, azınlıklara yönelik gerçekleşen önyargıların ve ayrımcılığın devlet nezdinde de karşılık bulduğu, linç eylemlerinin otoriteler tarafından cezalandırılmadığı, linç eylemlerinde bulunanların bir yaptırım ile karşılaşmadığı dile getirilmektedir. King ve diğerlerinin çalışmalarına göre, linç eylemlerinin yasal olarak neredeyse hiçbir yaptırımı olmamakta ve onlara göre bu durum devletin, ırksal azınlıklık gruplarını, şiddet ve hukuk dışı sosyal kontrolden koruma konusundaki başarısızlığını da ifade etmektedir.¹¹² Onlara göre, devletin legal araçları, kanun ve kanun hükmü, azınlık grup üyelerine karşı meydana gelen ayrımcılık ve şiddet eylemlerini görmezden gelerek, kanunsuz şiddet davranışlarına karşı sınırlı koruma sağlayarak egemen grubun çıkarlarına hizmet etmiştir.¹¹³

Gibson da benzer bir şekilde, ABD’de linç eylemlerinin çoğu otoriteler, politikacılar ve resmi görevliler tarafından engellenmediğini, bu eylemler içerisinde yer alanların, onlarla aynı anlayış içerisinde olan ‘beyaz’ yargıç, hâkim, jüri ve tanıklar tarafından nadiren cezalandırıldığını belirtmektedir.¹¹⁴ Bu sebeple, hukuki yaptırım ve kanun hükümleri, bu tarz şiddet eylemlerini tolere ettiği, karşı çıkmadığı ve normal kabul ettiği için, siyahların maruz kaldığı linç eylemlerinin çoğu cezasız kalmıştır.¹¹⁵

Özetlersek, kültürel teoriye göre, ırksal önyargının ve azınlıklara yönelik kökleşmiş negatif imajlar ve duygular, tarihsel ve kültürel olarak gelişip yerleşen bir süreçtir.¹¹⁶ Negatif duygu ve düşünceler olarak, kültürün içerisine yerleşen bu negatif tanımlamalar, sosyalizasyon süreçleri aracılığıyla, kuşaklar ve kültürler arasında

¹¹¹ **age**, 533. Tolnay ve Beck’e göre, siyahlara yönelik linç eylemlerinin siyahların suç faaliyetlerinin basit bir yansıması olsaydı, linç eylemleri üzerindeki pamuk fiyatlarının net etkisinin azalması veya ortadan kalkması gerekirdi. Yine aynı zamanda, güney ceza adaleti sistemi, suçlu bulunan siyahların cezalandırılmasında ilgisiz ve ihmalcı değildi, siyahlar orantısız idam cezası taleplerini de içeren aynı ayrımcı işlemlere güney mahkemelerinde de uğramaktaydılar. Dolayısıyla, onlara göre, linç eylemlerinin siyahların işledikleri suçlara karşı gerçekleşen bir mücadele olması olası değildir.

¹¹² Ryan D. King, Steven F. Messner, Robert, D. Baller, “Contemporary Hate Crimes, Law Enforcement, and the Legacy of Racial Violence”, **American Sociological Review**, c. 74, (2009): 292.

¹¹³ King, **age**, 291.

¹¹⁴ Gibson, **age**.

¹¹⁵ David Garland, **Punishment in Modern Society: A Study in Social Theory**, (Chicago, IL: University of Chicago Press, 1990)’dan aktaran King, Messner, Baller, **age**, 294.

¹¹⁶ Dixon, **age**, 262. Dixon’ın burada kültürel teori ile kastettiği, Herbert Blumer ve David O. Sears’in ırksal önyargı hakkındaki tanımlamalarıyla inşa ettikleri bir yaklaşımdır.

iletilmektedir.¹¹⁷ Bu doğrultuda, azınlık gruplarına yönelik şiddet eylemlerinin altında, onlara atfedilen bu negatif özelliklerin önemli bir etkisi vardır.

Toplumların geçmiş dönemdeki politikaları, uygulamaları ve geçmişe dair anlatıları, günümüz toplumsal yapısını da etkilemektedir. Geçmiş dönemde, şiddet eylemlerine yatkın olan toplumların ya da grupların, günümüzde bu yapıyı devam ettirme olasılığının daha yüksek olduğunu dile getiren çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların bulgularını, tarihsel ve kolektif hafıza çerçevesinde nasıl ele aldıklarını ve bu olguların günümüzdeki etkilerini açıklamak, şiddetin devamlılığını anlamak için önemlidir.

2.3.2. Tarihsel ve Kolektif Hafıza

Kolektif hafıza kavramını ortaya atan Halbwachs'a göre, hafıza toplumsal niteliktedir ve toplumsal şartlara bağlıdır, aynı zamanda bireysel hafızayı da toplumsal çerçeve oluşturur.¹¹⁸ Bugüne ait deneyimlerimiz, büyük ölçüde, geçmişle ilgili bildiklerimizin üzerinde şekillenmektedir ve geçmişle ilgili bu imgeler, günümüzde var olan toplumsal düzenin meşrulaştırılması için kullanılmaktadır.¹¹⁹

Toplumların tarihleri ve geçmişteki toplumsal deneyimlerine ait olaylar, günümüzdeki toplumsal yapıyı da etkilemektedir. Bu yaklaşıma göre, geçmişinde ayrımcı politikalar ve şiddet eylemleri bulunan bir toplumun, günümüzde de bu tarz eylemlere başvurma olasılığı artmaktadır. Geçmişteki toplumsal yapısında, ırksal önyargı ve ayrımcılık barındıran toplumlar, günümüzde de bu uygulamalarını bir şekilde sürdürmekte, bu durum da şiddet pratiğini devam ettirmektedir.

Linç eylemlerini ve günümüzdeki yansımalarını, tarihsel ırksal düşmanlığın ve şiddetin kültürel desteğinin bir göstergesi olarak ele alan King ve diğerlerine göre, bu yaygın kültürel yönelimler dağılmış fakat tam olarak yok olmamıştır.¹²⁰ Onlara göre, linç eylemlerinin geçmişte sıklıkla yaşandığı bölgelerde, siyahlara özel ayrıcalıklar

¹¹⁷ Blumer, **age**' den aktaran Dixon, **age**, 262. Atfedilen kolektif negatif imajlar, yerel ve tarihsel şartların, çoğunluk gruplara verdiği üstünlük duygusuna göre bölgeden bölgeye değişkenlik gösterebilmektedir. **age**, 262.

¹¹⁸ Maurice Halbwachs, **On Collective Memory** (Chicago, University of Chicago Press 1992)'den aktaran Mithat Sancar, **Gecmişle Hesaplaşma, Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), 41.

¹¹⁹ Paul Connerton, **Toplumlar nasıl anımsar?**, çev. Alaeddin Şenel, 1. bs. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999), 12.

¹²⁰ King, Messner ve Baller, **age**, 293,308,310.

vermeyi amaçlayan kanunların uygulanmaya geçmesine karşı meydana gelen direnç, ırksal düşmanlığın günümüzdeki etkilerinden kaynaklanmaktadır. Irksal düşmanlık, günümüzde, siyahlara yönelik ayrıcalıklı kanunlara karşı direnç göstererek, nefret suçu yasasının haklılığına karşı şüphe duyarak, bu tarz kanunlarının uygulanmasını umursamayarak ve rıza göstermeyerek kendisini göstermektedir.¹²¹

Kültürel teoriye göre, güney eyaletlerinde büyümüş olan beyazlar ve güneyde yaşamaya devam eden beyazlar, siyahlara karşı ırksal önyargının gelişmesine daha yatkın olmaktadır.¹²² Çünkü siyahlara yönelik ırksal önyargı, bütün Amerikan kültüründe yerleşmiş olmasına rağmen, en çok köleliğin ve Jim Crow yasası ayrımcılığının kalıntılarını taşıyan güney eyaletlerin kültüründe yerleşmiştir ve hala da devam etmektedir.¹²³ Bu çerçevede, ABD'deki deneyime yönelik olarak, ırksal ayrımcılığın kültürel olarak kabul edildiği ve kurumsallaştığı ve siyahların, ırksal ayrımcılığa en fazla maruz kaldığı bölgelerin, aynı zamanda günümüzde de en fazla şiddet eylemlerinin ve ayrımcılığın yaşandığı bölgeler olduğuna dair çeşitli araştırma sonuçları vardır.

Örneğin King ve diğerlerinin yaptıkları çalışmaya göre, geçmiş yıllarda gerçekleşen linç eylemleri mirası ile nefret suçlarına karşı düzenlenmek istenen güncel hukuki yaptırımlara karşı olan direnç arasında bir ilişki bulunmaktadır. Irksal düşmanlık, derin bir biçimde ülkenin bazı kesimlerinin içine işlemiş ve kökleşmiştir ve devlet ve devletin hukuki yaptırım aktörlerinin fanatiklikle motive edilen suçlara karşı nasıl tepki verdiği bir devamlılık içermektedir.¹²⁴ Irksal düşmanlık, özellikle güney eyaletlerindeki linç eylemlerinin temelinde yatan önemli bir toplumsal güçtür ve derin bir şekilde kültürün içerisine yerleşmiştir. Irksal düşmanlığın göstergeleri ve dışavurumları zaman içerisinde gelişmiştir ve özellikle günümüzdeki göstergesi, ırksal azınlıklar için özel devlet korumasına, nefret suçu yasalarına ve pozitif ayrımcılık politikalarına karşı çıkmaktır.¹²⁵

¹²¹ age, 295.

¹²² Dixon, age, 262.

¹²³ age, 262.

¹²⁴ King, Messner ve Baller, age, 292.

¹²⁵ age, 292. Bu yaklaşım çerçevesinde King ve diğerlerinin verdiği bir başka örneğe göre, geçmişte linç eylemlerinin sıklıkla gerçekleştiği ve güncel siyah nüfusun nispeten geniş olduğu bölgelerde, istihdamda yapılan ayrımcılığın araştırılma ihtimalinin daha düşük olacaktır. age, 310.

Messner ve diğerleri tarafından yapılan bir başka çalışmaya göre de, geçmişte yaşanan linç eylemlerinin sıklığı, günümüzde de öldürücü şiddet kullanımına olanak sağlayan kültürel oryantasyonlar geliştirmekte¹²⁶ ve güney eyaletlerindeki ayrımcı tarihsel deneyimler, güncel şiddet eylemlerine olanak sağlayan kültürel yönelimlere sebebiyet vermektedir. Onların çalışmasına göre, günümüzde, güneyde meydana gelen yüksek cinayet oranlarının sebepleri, bu kültürel yönelimlerdir.¹²⁷ Geçmişte meydana gelen linç eylemleri, siyahlar ve beyazlar arasındaki şiddet için kültürel dayanakların oluşmasına imkân sağlamakta ve linç eylemleri mirası, günümüzde güney eyaletlerinde meydana gelen cinayetleri açıklamakta yardımcı olmaktadır.

Benzer bir çalışma yapan Parker ve Pruitt, yapısal değişkenlerin güneydeki azınlıklara yönelik cinayet oranları üzerinde zayıf bir etki gösterdiğini, kültürel faktörlerin bu yüksek oranı açıklamakta daha önemli bir rolü olduğunu gözlemlemişlerdir.¹²⁸ Yine ırksal ayrımcılığın sürekliliğine değinen bir başka benzer çalışma da, Robert De Fina ve diğerlerinin çalışmasıdır. Bu çalışmaya göre, Güney eyaletlerindeki yasal, politik, sosyal ve demografik değişimler, özellikle günümüzdeki modern konut ayrımcılığı, linç eylemlerini bir kontrol aracı olarak işlevsiz hale getirmiştir. Linç eylemleri ve Jim Crow kanunlarının hâkim olduğu dönemdeki ırksal gerginlikler, yakın zamanlarda da ayrılmış konut piyasasıyla, hayat bulmaktadır.¹²⁹

Benzer bir yaklaşım çerçevesinde, Zimring, geçmişte yaşanan linç eylemleri ve güncel idam cezaları arasında istatistiksel bir bağlantı bulmuştur.¹³⁰ Zimring'e göre, idam cezası, büyük ölçüde şiddet geleneğinin bir uzantısıdır ve linç eylemleriyle ilişkilendirilmiş ırksal izler, idamı meşrulaştırmaya ve motive etmeye devam etmektedir.¹³¹ Ona göre, idam cezalarının gerçekleşmesi, büyük siyah nüfusuna sahip ve yaygın linç eylemlerinin yaşandığı bir tarihe sahip olan bölgelerde daha muhtemeldir.¹³² Zimring, bu doğrultuda yaptığı çalışması neticesinde, geçmişte linç

¹²⁶ Steven F. Messner, Matthew P. Zevenbergen ve Robert D. Baller, "The Legacy of Lynching and Southern Homicide", **American Sociological Review**, c. 70, (2005): 649.

¹²⁷ **age**, 633.

¹²⁸ Messner, Zevenbergen ve Baller, **age**, 635.

¹²⁹ De 165-166

¹³⁰ King, Messner ve Baller, **age**, 293.

¹³¹ **age**, 293.

¹³² David Jacobs, Stephanie L. Kent ve Jason T. Carmichael, "Vigilantism, Current Racial Threat, and Death Sentences", **American Sociological Review**, c. 70, (2005): 657-659.

eylemleri oranlarının yüksek olduğu bölgelerde, günümüzde idam cezalarının uygulanma sıklıkları daha fazla olduğunu bulmuştur.¹³³

Özetlersek, kültürel yaklaşımlar, linç eylemlerinin çoğunlukla bir azınlık grup üzerinde yoğunlaştığını belirtmekte ve bunun nedenleri üzerinde durmaktadır. Bu çerçevede ele alınan azınlıklara yönelik ırksal önyargı, negatif duygu ve düşünceler, hem linç eylemlerinin altında yatan önemli bir mekanizma hem de linç eylemlerini meşrulaştırıcı bir mekanizma olarak ele alınmaktadır. Aynı zamanda, bu yaklaşım çerçevesinde, geçmişte linç eylemlerinin sıklıkla yaşandığı bölgelerin, günümüzde şiddet eylemlerine ve ayrımcı pratiklere daha yatkın olduğu dile getirilmektedir.

2.4.Değerlendirme

Linç eylemlerinin altında yatan nedenleri, süreçleri, koşulları sorgulayan bu yaklaşımlardan her birinin sordukları soru çerçevesinde yaptıkları açıklamalar, bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, Türkiye’de gerçekleşen linç eylemlerini, hangi faktörler üzerinden ele almamız gerektiğine dair yönlendirici niteliklere sahiptir.

Öncelikle, sosyal-psikolojik açıklamalara baktığımızda temel olarak üç soru üzerinden yaklaşımlarını temellendirmektedir. Birincisi, bireylerin neden linç eylemlerine katıldıkları sorusudur ki buradaki neden, bireysel bir motivasyonu kast etmektedir. İkincisi, linç eylemi gerçekleştiği sırada, bireylerin, bu eylemlerde yer almasını hangi psikolojik şartların kolaylaştırdığı sorusudur. Bu iki soru, bireysel bir yaklaşımdan hareket ederek, bireylerin psikolojileri üzerinden bir soru üretmektedir. Sosyal-psikolojik yaklaşımlar içerisindeki üçüncü soru ise, bireylerin öfkesinin kime yönleneceği sorusudur. Üçüncü soru, diğer iki sorudan nitelik bakımından ayrılmaktadır, çünkü bireysel bir sürece değil, toplumsal süreçlere odaklanmakta ve öfkenin yöneleceği toplumsal kaynağa işaret etmektedir.

Birinci soruya karşılık gelen engellenme-saldırganlık yaklaşımı, bireylerin linç eylemlerine katılmalarını, herhangi bir sebeple ulaşmak istedikleri bir amaca yönelik karşılaştıkları engellenme güdüsüyle açıklamaktır. Linç eyleminin gerçekleştiği ana

¹³³ Franklin E. Zimring, **The Contradictions of American Capital Punishment**, (New York: Oxford University Press, 2003)’den aktaran Jacops, Kent ve Carmichael, **age**, 657.

odaklanan, sorumluluğun dağılması-kimliksizleşme yaklaşımı, eylemin gerçekleştiği sırada, bireylerin eylem içerisinde yer almasını kolaylaştıran psikolojik etmenlere odaklanmaktadır. Bu açıklamaya göre, birey kalabalık içerisinde hem kimliksizleşerek grup kimliğini benimseyecek hem de ceza alma olasılığının azaldığının bilincinde olarak bir sorumluluk hissetmeyecektir. İlk iki soru, bireysel süreçlere ve psikolojik etmenlere odaklanmakta ve bu çalışmanın kapsamı içerisinde yer almamaktadır.

Bireyin öfkesinin yöneleceği toplumsal gruba işaret eden günah keçisi teorisi ise, kişinin öfkesini, toplumsal olarak da onaylanan meşru ve güçsüz bir hedefe yönelteceğini dile getirmektedir. Bu doğrultuda bireysel bir mekanizmaya değil toplumsal süreçlere odaklanan bu kuram, bu çalışmanın kapsamı içerisinde ele alınacaktır.

Yapısal yaklaşımlara baktığımızda, linç eylemlerinin bazı bölgelerde veya bazı dönemlerde daha sık yaşanmasının nedeni olarak ekonomik, politik, demografik ve göç faktörlerine odaklanmakta, eylemlerin bu faktörlerle girdiği ilişkiyi incelemektedir. Bu yaklaşımlar içerisindeki çalışmalar, ekonomik, politik, demografik ve göç faktörlerinin, linç eylemleri üzerinde etkili olduğunu bulmuşlardır. ABD özelinde, siyahlara yönelik gerçekleşen linç eylemlerine odaklanan bu çalışmalar, bu eylemlerin bu dört faktör ile olan ilişkisini ele almışlardır. Çalışmaların birçoğunda, bu dört faktör, bağımsız faktörler olarak değil, birbirleriyle ilişkili olarak ele alınmıştır. Neticede, siyahlara yönelik linç eylemlerinin belli bölge ve zamanlarda yoğunlaşmasının, ekonomik, politik, demografik ve göç ile ilgili koşulların yarattığı rekabet ortamından kaynaklı bir süreç olduğunu bulmuşlardır.

Ekonomik, politik ya da demografik koşullar, linç eylemlerine tetikleyici bir ortam yaratabilirler, insanlar birtakım yapısal şartlar altında saldırganlaşmaya daha yatkın olabilirler. Fakat bütün bu koşullar, linç eylemlerinin neden çoğunlukla bir azınlık grubun üzerine yöneldiğini ya da kimi zaman sadece bu azınlık grubunun azınlık statüsünden kaynaklı meydana gelen saldırganlık eğilimlerini açıklayamazlar. Kültürel yaklaşımlar, tarihsel olarak yerleşmiş önyargılar, negatif düşünceler ve çerçevesinde, bu eğilimleri açıklamaya çalışmaktadırlar.

Kültürel yaklaşımlar, linç eylemlerini açıklarken, öncelikle eylemlerin belirli bir azınlık grup üzerinde yoğunlaştığının üzerinde durmakta, bunun sebebinin de, tarihsel ve kültürel olarak yerleşen önyargılar, negatif duygu ve düşünceler gibi kültürel kodlarla açıklamaktadırlar. Ayrıca, geçmişinde şiddet pratikleri barındıran bir toplumun, gelecekte şiddet eylemlerine ve ayrımcılığa daha yatkın olduklarını dile getirmektedirler.

Bu doğrultuda, ‘günah keçisi’ teorisi kültürel yaklaşımlarla bağlantılı olarak ele alınmalıdır. Bu iki yaklaşımın iç içe geçtiği nokta, saldırgan bireyin, herhangi bir sebeple saldırganlığını yönelttiği ve ‘günah keçisi’ olarak görülen güçsüz kişi veya grupların, çoğu durumda kişinin önyargılarının da kaynağı olan kişi veya gruplar olmasıdır. ABD örneğinde baktığımızda, siyahlar hem herhangi gerginlikten kaynaklanan saldırganlığın ‘günah keçisi’ olmakta hem de ırksal önyargılardan kaynaklanan linç eylemlerinin de öncelikli hedefi konumunda yer almaktadırlar. Çalışma içerisindeki örneklerle de belirtildiği gibi, ABD örneğinde, beyazların kendi egemen konumlarını tehdit altında hissetmelerinin sebebinin doğrudan siyahlar olmadığı durumlarda bile, linç eylemleri, diğer azınlık gruplarına göre daha meşru ve güçsüz bir hedef olarak görülen siyahlara yönelik gerçekleşmiştir.¹³⁴

Bütün bu yaklaşımların iç içe geçen yapıları ve açıklamaları, gerçekleşen linç eylemleri örneklerine dair yapılacak çalışmalar ve açıklamalarla daha da anlaşılır olacaktır. Bu çalışma içerisindeki ilerleyen bölümlerde, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında meydana gelen linç eylemlerini, yapısal yaklaşımlar ve kültürel yaklaşımlar literatürünün yönlendirdiği sorular üzerinden analiz edeceğim. Çalışma içerisinde, daha kapsamlı bir analiz için, Türkiye’de gerçekleşen linç eylemlerinin genel özellikleri ve nitelikleri, gazete haber içeriklerinden elde edilen veriler, oluşturulan kod anahtarının yönlendirdiği sınıflandırmalar ile kodlandığını belirtmiştim. Bir sonraki bölümde, bu kodlama ile elde edilen sonuçları, oluşturulan tablolar yardımıyla ele alacağım. Oluşturulan bu tabloları, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin kısaca genel niteliklerini, zamansal ve mekânsal dağılımlarını, aktörlerini belirlemek için kullanacağım.

¹³⁴ Hovland ve Sears, *age*, 308, Olzak, 1989, 1329.

3. LİNÇ EYLEMLERİNİN GENEL HARİTASI

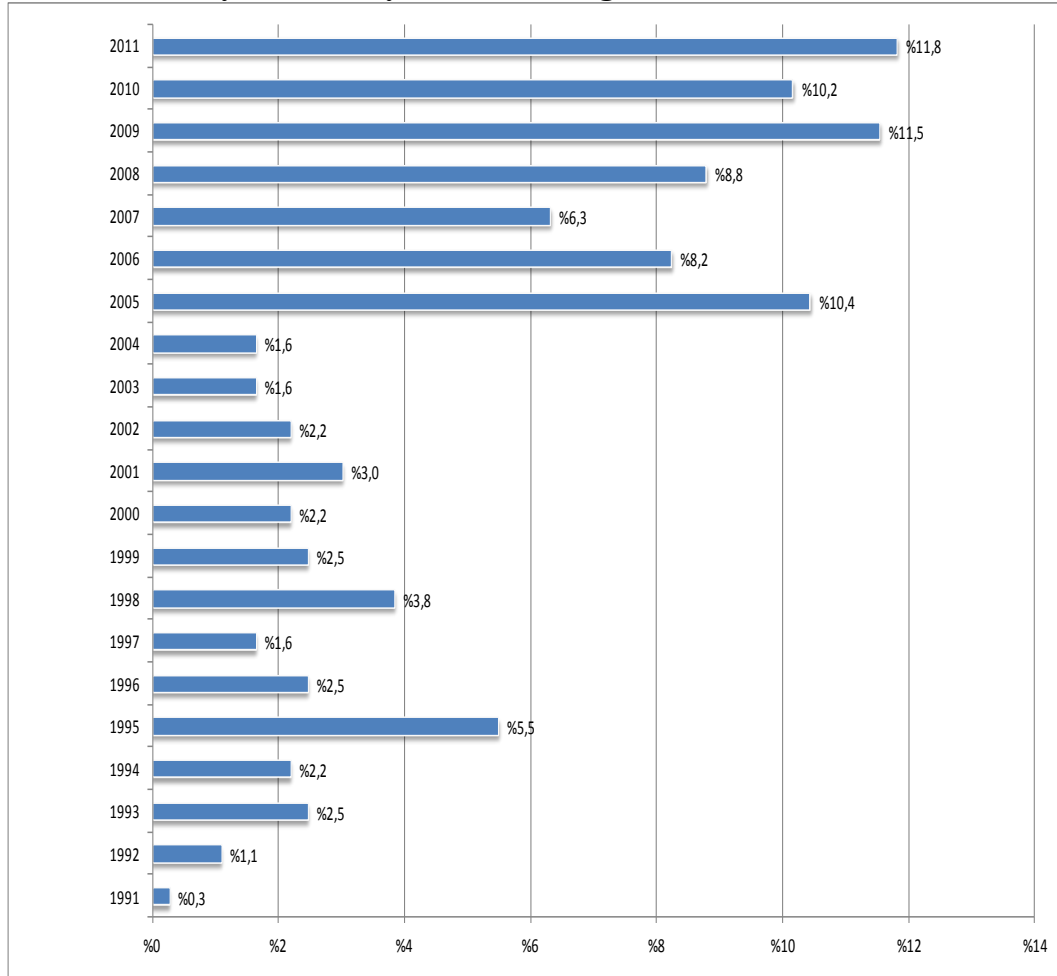
Bu bölümün amacı, gazete haber içeriklerinden elde edilen veriler doğrultusunda, linç eylemlerinin genel bir haritasını çıkarmaktır. Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında, gazete verilerine göre 364 adet linç eylemi meydana gelmiştir. Bu eylemlerin her biri, farklı zamanlarda, farklı yerlerde, farklı niteliklerle gerçekleşen eylemlerdir. Bu bölümde, linç eylemlerinin zamansal ve mekânsal olarak dağılımları, eylemlerin aktörleri ve genel nitelikleri, gazete haber içeriklerinden elde edilen ve kodlanan veriler doğrultusunda analiz edilecektir. Bu doğrultuda, linç eylemlerinin dağılımlarını, aktörlerini ve temel niteliklerini göstermek için, linç eylemlerine yönelik analizler yapılacak ve eylemlere yönelik elde edilen temel özellikler, bu bilgilerle hazırlanan tablolar yardımı ile gösterilecektir.

3.1. Zamansal Dağılımlarına Göre Linç Eylemleri

Linç eylemlerinin yıllara göre dağılımına baktığımızda, en fazla linç eyleminin gerçekleştiği yıllar sırasıyla 2011 (43 adet), 2009 (42 adet) ve 2005 (38 adet) yıllarıdır. Linç eylemlerindeki yıllara göre artış oranına baktığımızda ise, en fazla artış 2004 yılından 2005 yılına geçerken gerçekleşmiştir. 2004 yılında %1,6 (6 adet) olan linç eylemleri oranı, 2005 yılında %10,4'e (38 adet) yükselmiştir. Bu artış, diğer yıllarda gerçekleşen artış oranlarına göre neredeyse bir patlama niteliği taşımaktadır. 2005 yılında gerçekleşen linç eylemleri, 2004 yılında gerçekleşen eylemlerin yaklaşık 6,5 katıdır (Tablo 3).

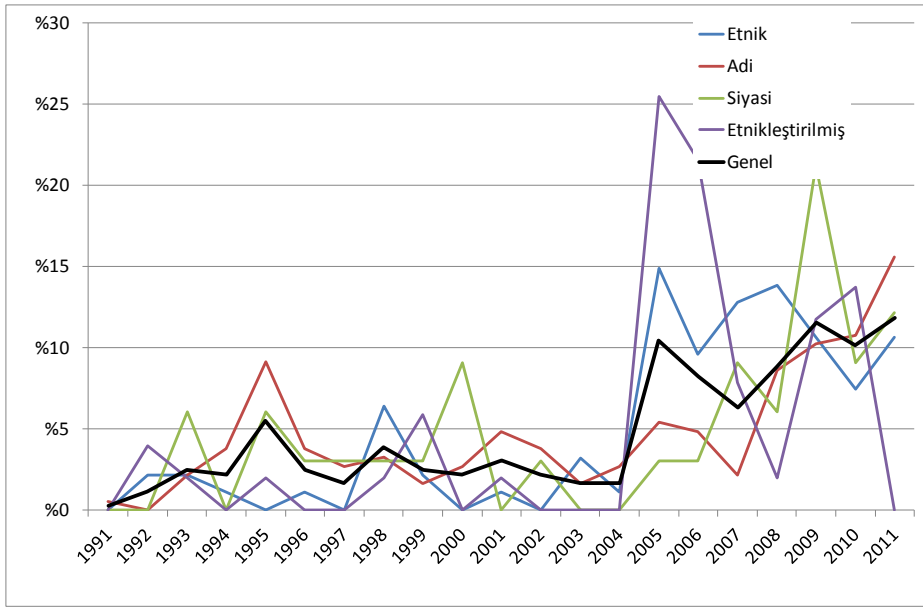
İkinci sırada yer alan bir diğer artış, 1994 yılından 1995 yılına geçerken yaşanmıştır. 1994 yılında meydana gelen linç eylemlerinin oranı %2,2 (8 adet) iken, bu oran 1995 yılında 2,5 kat artarak %5,5'e (20 adet) yükselmiştir. 1995 yılında meydana gelen artış adi motivasyonlu linç eylemlerinden kaynaklanırken, 2005 yılındaki artış ise etnik motivasyonlu linç eylemlerinden oluşmaktadır.

Tablo 3: Linç Eylemlerinin yıllara Göre Dağılımı

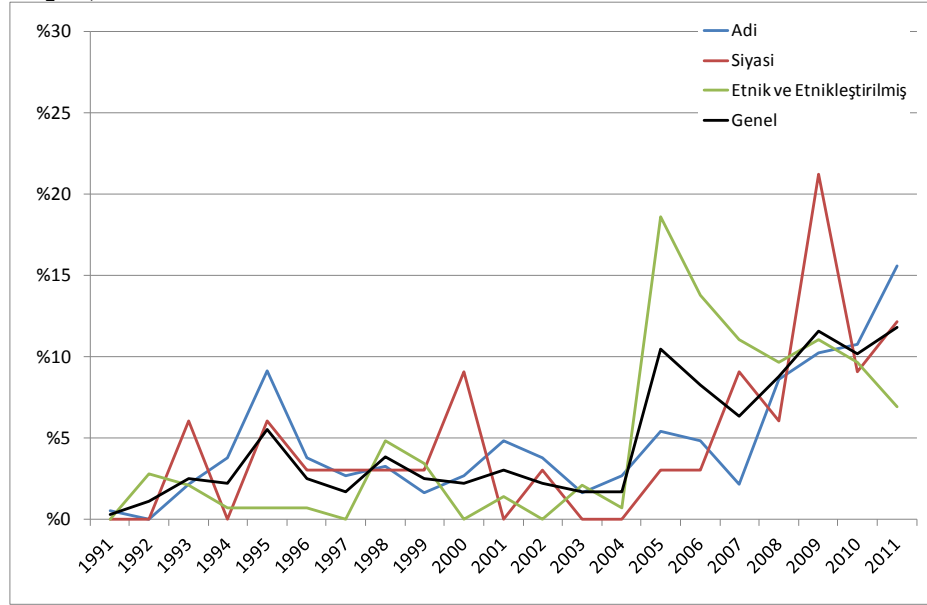
Linç eylemlerinin, kategorilerine göre yıllar içerisindeki dağılımına baktığımızda, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinde, 2005 yılında oldukça fazla bir artış olduğu göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda, linç eylemlerinde 2005 yılında meydana gelen büyük artışın önemli bir kısmının etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerindeki artıştan kaynaklandığını söylemek mümkündür (Tablo 4). Rakamsal olarak ifade edersek, 2005 yılında gerçekleşen 38 adet linç eyleminin 27'si, yani yaklaşık olarak %71'lik bir kısmı, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinden oluşmaktadır.

Tablo 4: Yıllara Göre Linç Kategorileri

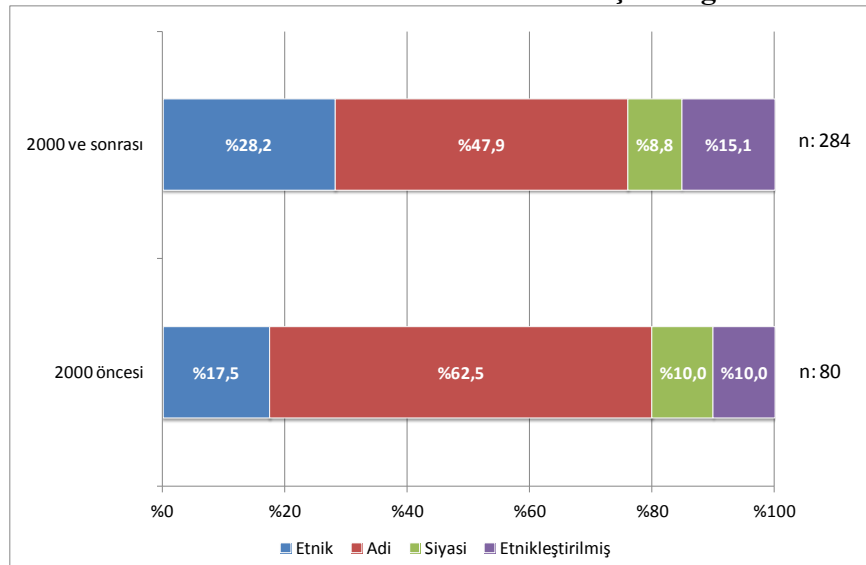
Etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinin toplam oranlarına baktığımızda, bir önceki tablo ile aynı sonucu gösterdiğini görüyoruz. İki kategorinin toplam oranı 2004 yılında %2 civarında iken 2005 yılında yaklaşık %18'lere kadar yükselmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Yıllara Göre Linç Kategorileri (Etnik ve Etnikleştirilmiş Linç Tipleri Toplu)

Linç kategorilerinin 2000 öncesi ve sonrasına göre oranlarına baktığımızda ise, öncelikle, linç eylemlerinde 2000’li yıllarda, 1990’lı yıllara oranla önemli bir artış meydana geldiğini görüyoruz. 2000 yılı ve öncesinde 80 adet linç eylemi gerçekleşmişken, 2000 yılı sonrasında bu rakam 284’e yükselmiştir. Ayrıca, 2000 yılı sonrasında adi ve siyasi linç eylemlerinin toplam eylemler içerisindeki oranları, 2000 yılı ve öncesindeki oranlarına göre azalırken, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinin oranları ise artmıştır (Tablo 6). Bu doğrultuda, 2000 yılı sonrasında, 2000 ve öncesine göre, etnik motivasyonlu linç eylemlerinde bir artış meydana geldiğini söylemek mümkündür.

Tablo 6: 2000 Öncesi ve Sonrasına Göre Linç Kategorisi

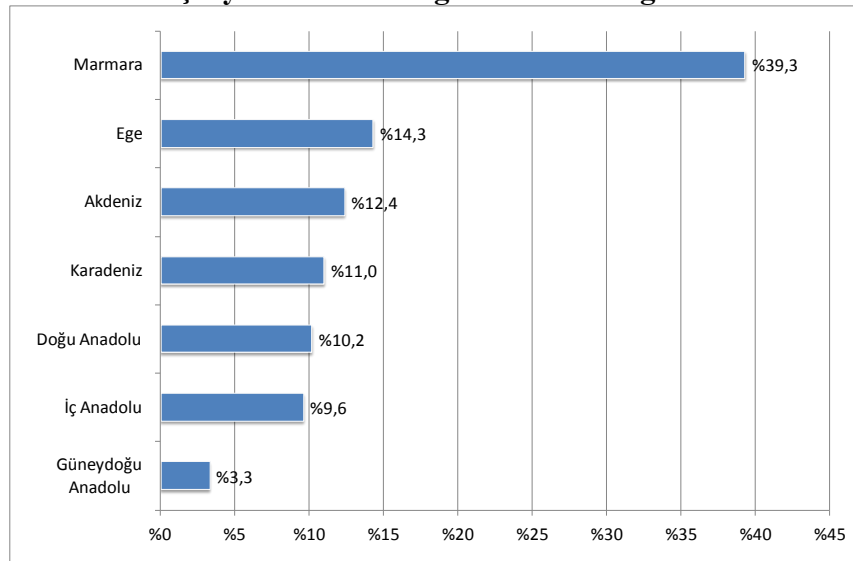

Genel olarak linç eylemlerinin zamansal dağılımına baktığımızda, iki önemli sonucun öne çıktığını görüyoruz. Bunlardan birincisi, 2000 yılından sonra linç eylemlerinde genel bir artışın meydana gelmiştir ve bu artışın önemli bir kısmı etnik motivasyonlu linç eylemlerinden kaynaklanmıştır. İkincisi ise, 2005 yılında linç eylemlerinde olağanüstü bir artış yaşanmasıdır ki bu artışı oluşturan eylemler de etnik motivasyonlu linç eylemleridir.

3.2. Mekânsal Dağılımlarına Göre Linç Eylemleri

Linç eylemlerinin bölgelere göre dağılımına göre, en fazla linç eylemi, %39,3'lük bir oranla Marmara Bölgesinde gerçekleşmiştir. Marmara Bölgesini, ikinci sırada %14,3'lük bir oranla Ege Bölgesi, üçüncü sırada %12,4'lük bir oranla Akdeniz Bölgesi takip etmektedir. En az linç eyleminin gerçekleştiği bölge ise %3,3'lük bir oranla Güneydoğu Anadolu Bölgesidir (Tablo 7).

Tablo 7: Linç Eylemlerinin Bölgelere Göre Dağılımı

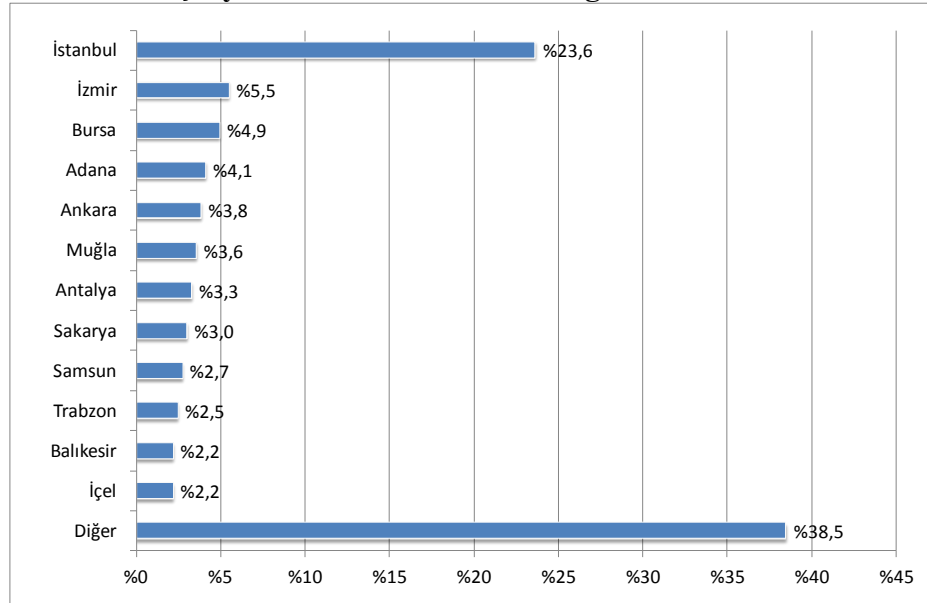

Linç eylemlerinin, illere göre dağılımına baktığımızda, Marmara Bölgesi'nde gerçekleşen linç eylemlerinin büyük bir çoğunluğunu İstanbul'da gerçekleşen eylemler oluşturmaktadır (Tablo 8).¹³⁵ Marmara Bölgesinin ve İstanbul ilinin birinci sırada yer alması da nüfuslarının da etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bilindiği üzere, bu bölgeler, Türkiye'nin en kalabalık nüfusuna sahip olan bölgelerdir. Bu nedenle kişi başına düşen linç sayısının hesaplanması daha anlamlı

¹³⁵ Tablo 3'te en fazla linç eyleminin gerçekleştiği 12 il sıralanmıştır, tabloda yer almayan illerde gerçekleşen linç eylemleri, sayı ve yüzde olarak oldukça düşük oldukları için tabloda 'diğer' olarak belirtilmiştir.

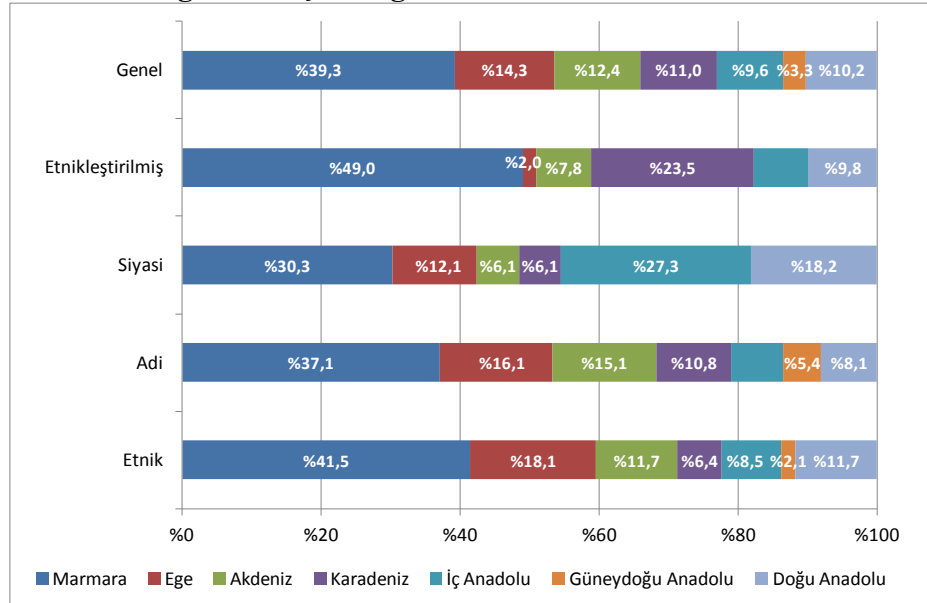
bir tablo oluşturmamızı sağlayacaktır. Fakat tüm bölgelerde gerçekleşen linç eylemlerinin sayılarının yıllara göre dağılımı, çoğu bölgede ve ilde 10 taneden bile azdır. Dolayısıyla analizlerin bölgelerde ve illerde kişi başına düşen linç sayısına göre yapılması da, oldukça küçük rakamların nüfusa bölünmesi anlamına geldiğinden sorunlu olacaktır. Linç eylemlerinin mekânsal dağılımlarını içeren analizler, bu sorunlar göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

Tablo 8: Linç Eylemlerinin İllere Göre Dağılımı

Linç kategorilerinin bölgelere göre dağılım tablosu, etnikleştirilmiş linç eylemlerinin, Marmara Bölgesi'nin ardından en fazla Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleştiğini göstermektedir. (Tablo 9). Etnik linç eylemleri ise, yine Marmara Bölgesi'nin ardından en fazla Ege Bölgesi'nde meydana gelmiştir. (Tablo 9). Bu doğrultuda, Karadeniz Bölgesinde gerçekleşen linç eylemlerinin önemli bir kısmının, hedeflerin Kürtler ile özdeşleştirilmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ege Bölgesinde ise, hedeflerin etnik olarak doğrudan Kürtler olduğu eylemlerin sayısı önemlidir.

Tablo 9: Bölge ve Linç Kategorisi

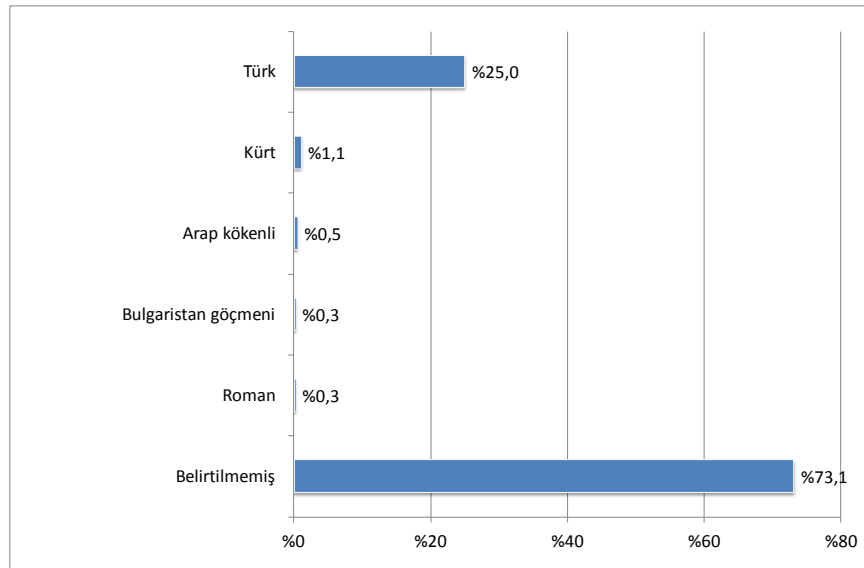
3.3. Linç Eylemlerindeki Aktörlerin Nitelikleri

Linç eylemleri, bu eylemleri gerçekleştirenler ve bu eylemlere maruz kalanlar olarak iki ayrı grup çerçevesinde kategorilendirilmiştir. Linç eylemlerini gerçekleştiren kişi veya gruplar, ‘fail’, linç eylemine maruz kalan kişi veya gruplar ise ‘hedef’ olarak kodlanmışlardır. Failin ve hedefin etnik grubu, siyasi grubu, büyüklükleri gibi birtakım genel özellikleri, gazete haberlerinde yer alan açıklamalar çerçevesinde kodlanmış veya verilere göre yapılan analizler yardımıyla sınıflandırılmıştır.

3.3.1. Failin Nitelikleri

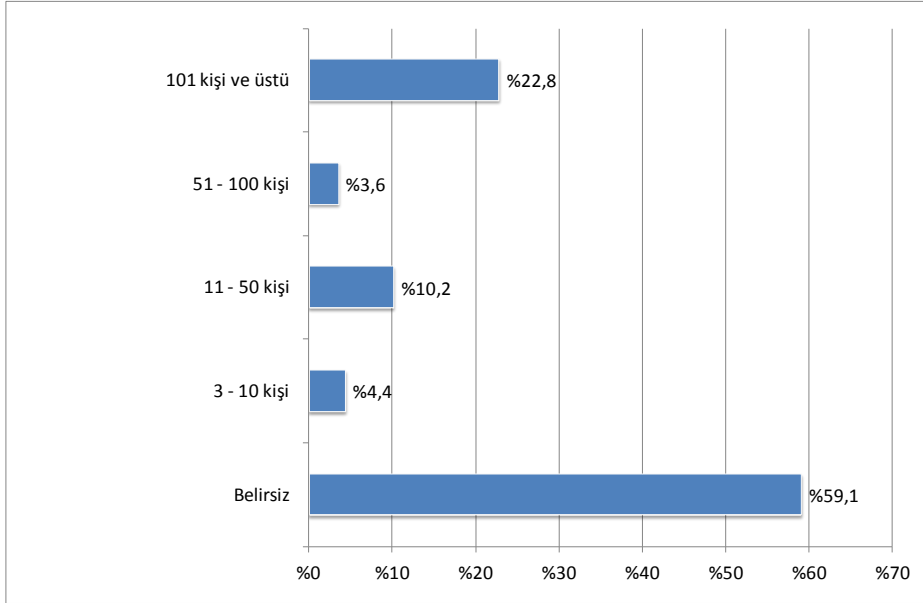
Linç eylemlerinin faillerinin etnisitelerinin büyük bir oranla haber içeriklerinde belirtilmediğini görüyoruz. Failleri haber içeriklerinde belli olanlar arasında ise en yüksek oran %25’lik oranla ‘Türk’ kategorisi olmuştur (Tablo 10).

Tablo 10: Failin Etnisitesi

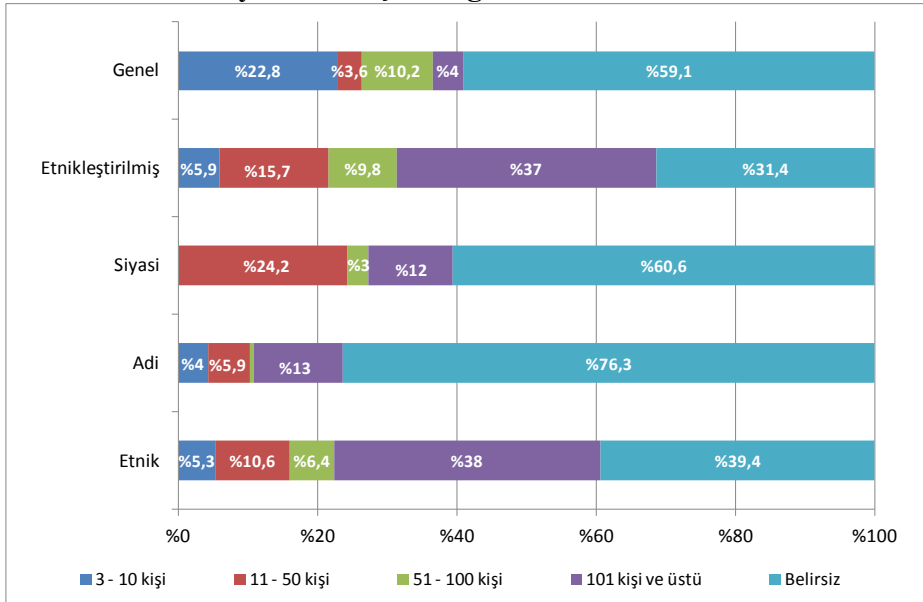
Linç eylemlerinin faillerinin sayısına baktığımızda ise, %59,1’lik kısmı içeren büyük bir çoğunluğu haberin içeriğinde belirtilmemiştir. Gazete haberlerinde belirtilen rakamlara göre ise linç eylemlerinin büyük bir çoğunluğu kalabalık gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir (Tablo 11).

Tablo 11: Fail Sayısı

Fail sayısının linç kategorileri ile olan ilişkisi ise, kalabalık kişilerin -101 kişi ve üstü- katıldığı eylemlerin en çok etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri olduğunu göstermektedir. Bu durumda, bu bilgi doğrultusunda, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinde, kısa sürede, daha fazla insanın mobilize olup eylemlere katıldığını söylemek mümkündür (Tablo 12).

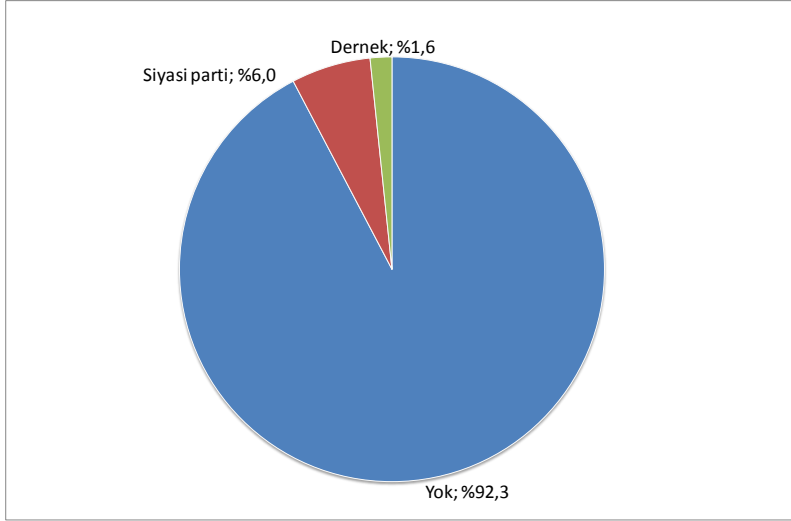
Tablo 12: Fail Sayısı ve Linç Kategorileri

Gazete haberlerinin içeriğine göre, linç eylemleri içerisinde yer alan faillerin büyük bir çoğunluğunun herhangi bir dernek ve siyasi parti ile bir ilişkisi bulunmamaktadır. Burada belirtilmesi gereken en önemli nokta, bu kodlamaların gazete haberlerinin içeriğine göre yapılmasıdır. Gazete haber içeriklerinde yer almadıkları için

kodlanmayan fakat bir siyasi parti veya dernek ile ilişkisi olan faillerin olabileceği akılda tutulmalıdır (Tablo 13).

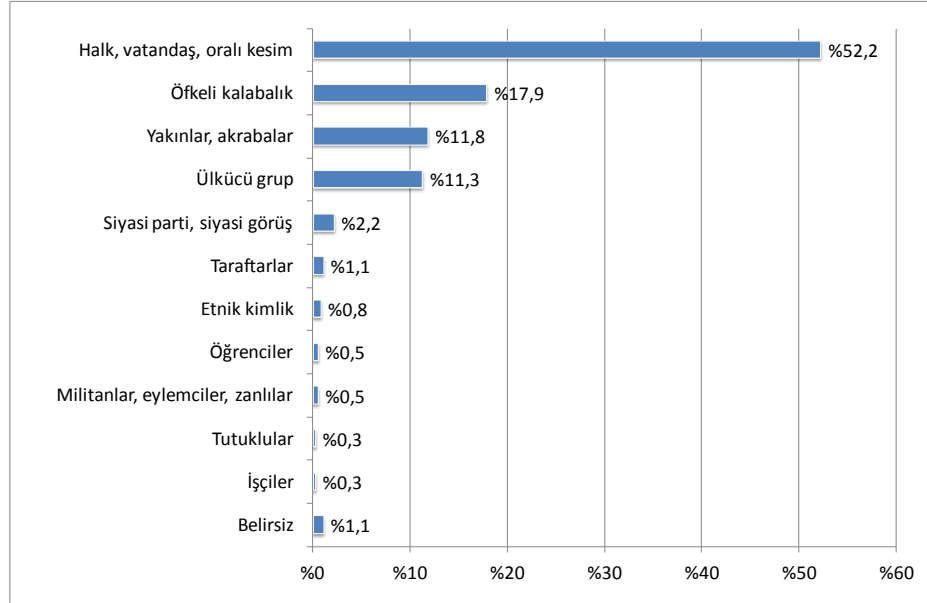
Tablo 13: Fail Grubun/Kişinin Örgütü

Fail kişiler veya grupların kimlik tanımları da, yine gazete haberleri üzerinden kodlanmıştır. Bu kodlamada da, fail kişi veya grupların kimlik tanımlamaları, haberin içeriğinde nasıl tanımlandıkları ve ele alındıkları üzerinden kodlanmıştır. Buna göre, linç eylemlerinin faillerinin %52,2’lik büyük bir çoğunluğunun, haber içeriklerinde ‘halk’, ‘vatandaş’ ve ‘oralı kesim’ ve buna benzer tanımlamalarla ele alındığını görüyoruz (Tablo 14).

Faillerin %11,3’lük bir kısmı ise, haber içeriklerinde ‘ülkücü grup’ olarak tanımlanmışlardır. Yine daha önce belirttiğim gibi, bu kodlamada da unutulmaması gereken bir nokta, kodlamaların gazete haberlerinde yer alan içeriklere göre yapılmasıdır. Haber içeriğinde yer alan kimlik tanımlamaların doğru olmama, eksik olma ya da birbirlerinin yerine geçme olasılıkları unutulmamalıdır. Örneğin haber içeriğinde ‘halk’ olarak belirtilen fail kişi veya grupların ülkücü bir grupla bağlantılı olma ihtimali olabilir (Tablo 14).

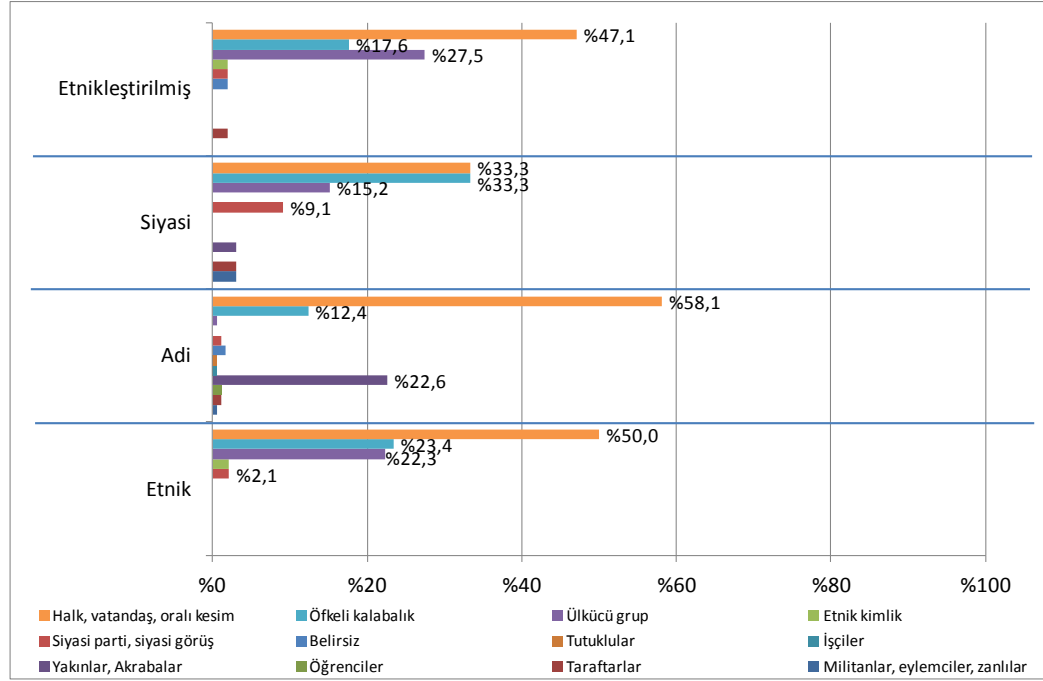
Tablo 14: Fail Grubun/Kişinin Kimlik Tanımı

Faillerin nasıl tanımlandıklarının linç kategorileri ile olan ilişkilerine baktığımızda, gazete haber içeriklerinde, dört linç kategorisinde de failin kimliği en çok ‘halk’, ‘vatandaş’ ve ‘oralı kesim’ gibi tanımlamalarla ifade edildiğini görüyoruz. Faillerin ‘yakınlar ve akrabalar’ olarak belirtildiği olayların kategorisi, büyük bir çoğunlukla adi linç eylemlerinden meydana gelmektedir. Adi linç eylemlerinin failleri, genellikle saldırı, ölüm ve tecavüz gibi olaylardan sonra verilen tepkilerden oluşan linç eylemlerini içerdiği için, bu eylemlerin failleri, bu tarz olaylara maruz kalan kişilerin yakınlarından meydana gelmektedir (Tablo 15).

Tabloda dikkati çeken bir diğer nokta ise, faillere yönelik ‘ülkücü grup’ tanımlamasının, en fazla etnikleştirilmiş ve etnik linç eylemlerinde kullanılmasıdır (Tablo 15).

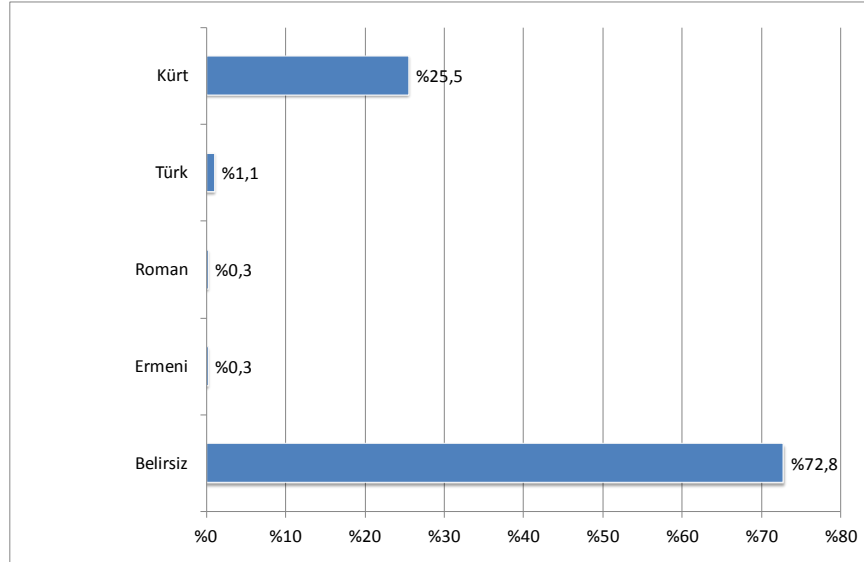
Tablo 15: Fail Kimliği ve Linç Kategorisi

3.3.2. Hedefin Nitelikleri

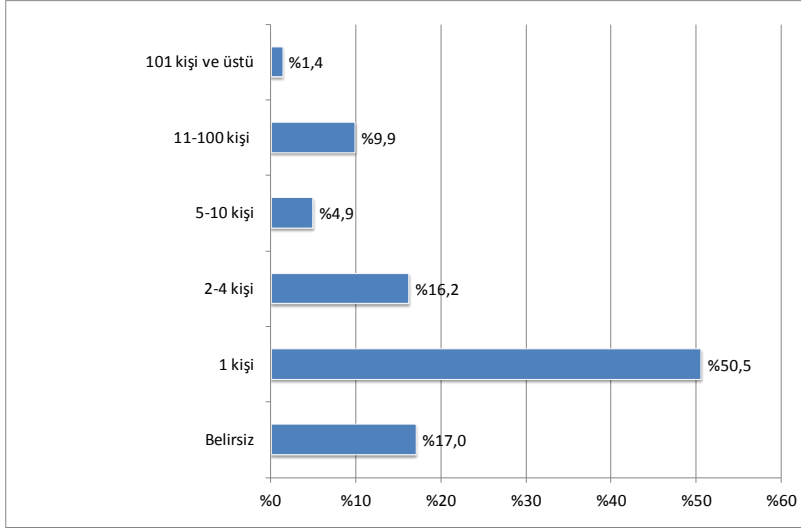
Hedef grubun özelliklerine baktığımızda, yine, hedef grup veya kişilerin etnisitesinin çoğunlukla haber içeriklerinde belirtilmediği, %25,5'lik kısmının ise Kürtlerden meydana geldiği görülmektedir (Tablo 16).

Tablo 16: Hedef Grubun/Kişinin Etnisitesi

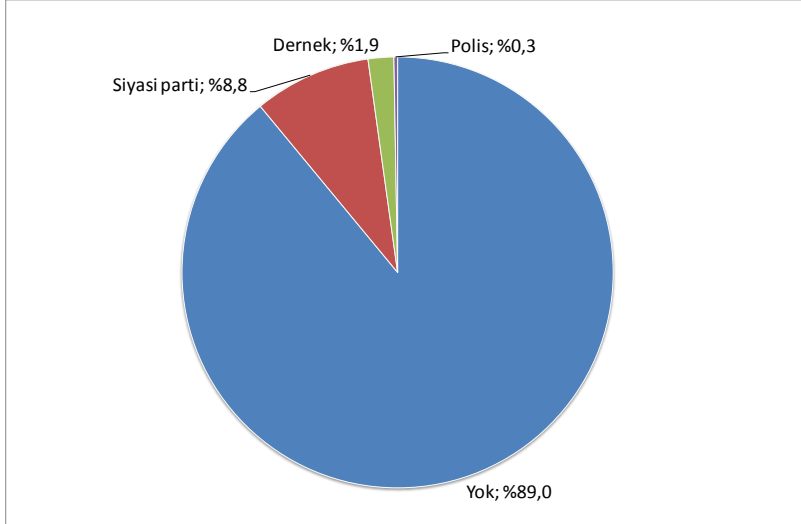
Gazete verilerine göre elde edilen bilgiler doğrultusunda, linç eylemlerine maruz kalanların %50,5'lik bir kısmı, yalnızca bir kişiden oluşmaktadır (Tablo 17).

Tablo 17: Hedefin Sayısı

Hedef kişi veya grubun, gazete haber içeriğindeki bilgiler doğrultusunda bir örgüt veya derneğe üye olup olmadığına baktığımızda ise, hedeflerin yalnızca %10,7'lik kısmının bir siyasi parti veya dernek ile ilişkili olduğunu görüyoruz (Tablo 18).

Tablo 18: Hedef Grubun/Kişinin Örgütü

Genel olarak linç eylemlerinin faillerinin ve hedeflerinin niteliklerine baktığımızda, haber içeriklerindeki veriler doğrultusunda, etnisiteleri belli olan faillerin büyük bir kısmı Türklerden, hedef grubun çoğunluğu ise Kürtlerden oluşmaktadır. Bir diğer önemli nokta, kalabalık gruplar tarafından gerçekleştirilen linç eylemlerinin, genellikle etnik motivasyonlu eylemler olmasıdır. Ayrıca failler, haber içeriklerinde genellikle 'halk', 'vatandaş' ve 'oralı kesim' olarak tanımlanmışlardır.

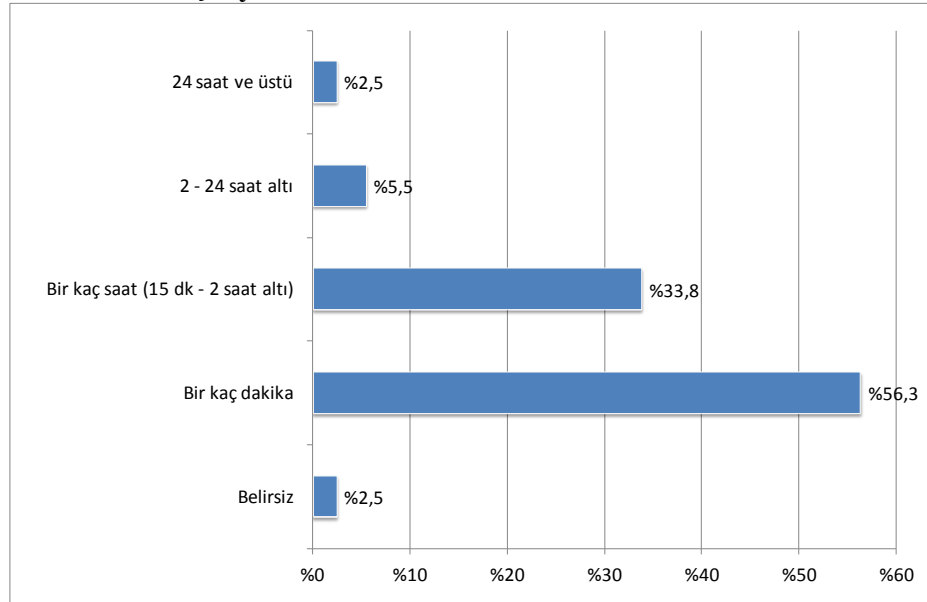
3.4. Linç Eylemlerinin Genel Nitelikleri

Bu kısımda ele alacağım linç eylemlerinin genel nitelikleri; eylemlerin süresini, motivasyonlarını, eylemlerde kullanılan şiddet türlerini, sembolleri ve sloganları, eylemlerde uygulanan müdahale biçimlerini içermektedir.

3.4.1. Linç Eylemlerinin Süresi

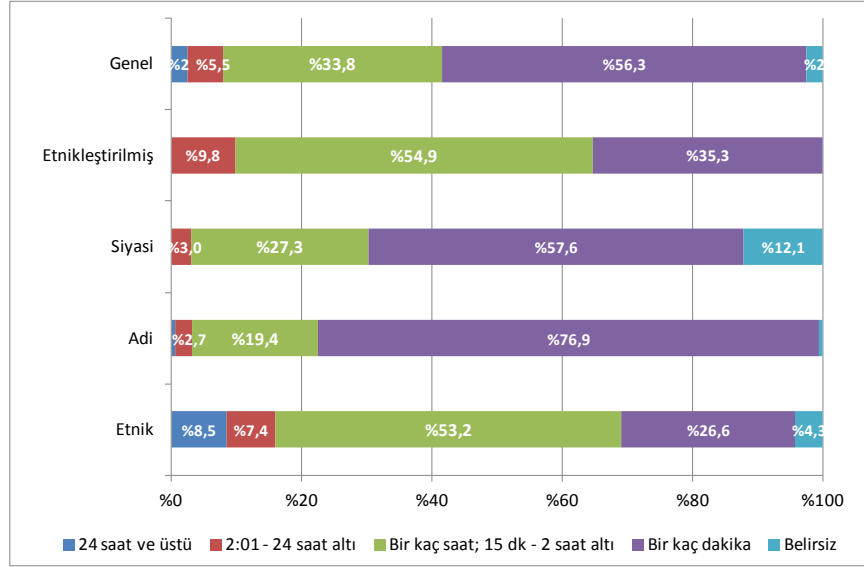
Linç eylemlerinin %56,3'lük bir kısmı birkaç dakikalık bir süre içerisinde başlamış ve bitmiştir. %33,8'lik kısmı ise 15 dakika ile 2 saat arasında sürmüştür. Bu durum, linç eylemlerinin çoğunlukla, bir anda patlayıp ve bir anda sönen eylemler olduğunu göstermektedir (Tablo 19).

Tablo 19: Linç Eylemlerinin Süresi

Linç eylemlerinin sürelerinin, linç kategorileri ile ilişkisine baktığımızda, birkaç dakika süren linç eylemlerinin büyük bir kısmı adi linç eylemleridir. Dikkati çeken önemli bir nokta ise, 24 saat ve üstü süren linç eylemlerinin en çok etnik linç eylemleri olmasıdır. Bu bilgi doğrultusunda, etnik linç eylemlerinde, diğer kategorideki eylemlere göre, failer arasındaki öfkenin uzun süre devam ettiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri, eylemlerin genel ortalama sürelerine göre daha uzun süre devam eden eylemler olmuşlardır (Tablo 20).

Tablo 20: Olay Süresi ve Linç Kategorisi

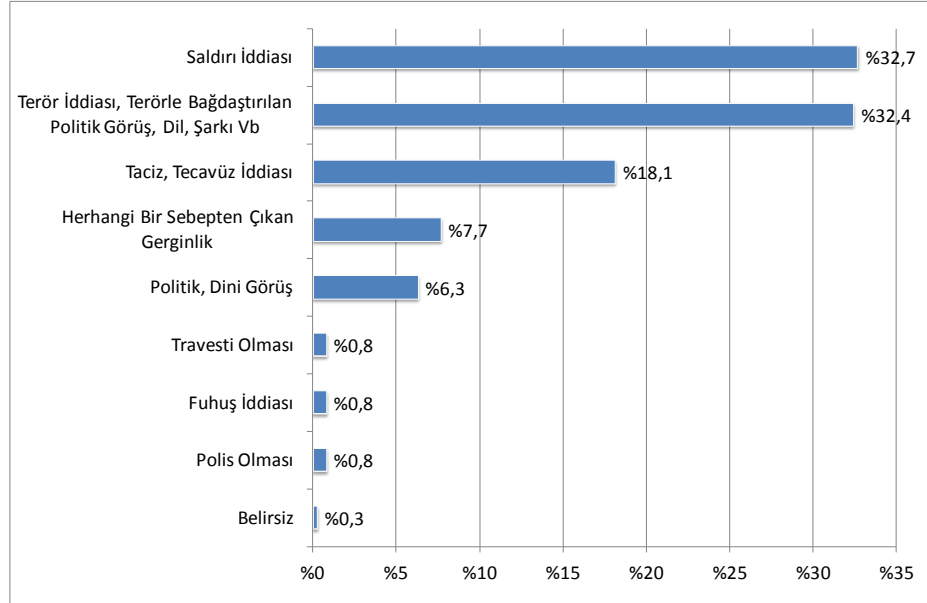
3.4.2. Linç Eylemlerinin Motivasyonları

Haber içeriklerinde yer alan bilgiler doğrultusunda, linç eylemlerini alevleyen olaylar, diğer bir deyişle linç eylemlerinin tetikleyicisi olarak ifade edilen birtakım etkenler, çeşitli başlıklar altında kategorilendirilmiştir. Bu kategorilendirmeye göre, linç eylemlerinin tetikleyici etmenleri olarak ilk sırada %32,7'lik bir oranla 'saldırı iddiası' yer almaktadır. 'Saldırı iddiası', linç eylemlerine maruz kalan kişilere yöneltilen, öldürme, yaralama, saldırma ve buna benzer iddialardan kaynaklanan eylemleri kapsamaktadır.

Çok az bir farkla, onun arkasından %32,4'lük bir oranla 'terör iddiası, terörle bağdaştırılan politik görüş, dil, şarkı, vb.' gibi etmenlerin tetikleyici olduğu linç eylemleri gelmektedir. Bu etmenler, herhangi bir kişi ya da grubun, terör örgütüne üye olduğu, terör örgütüne hizmet eden faaliyetlerde bulunduğu gibi iddiaların yanı sıra, Kürtçe konuşma, Kürtçe şarkı söyleme gibi durumları da kapsamaktadır.

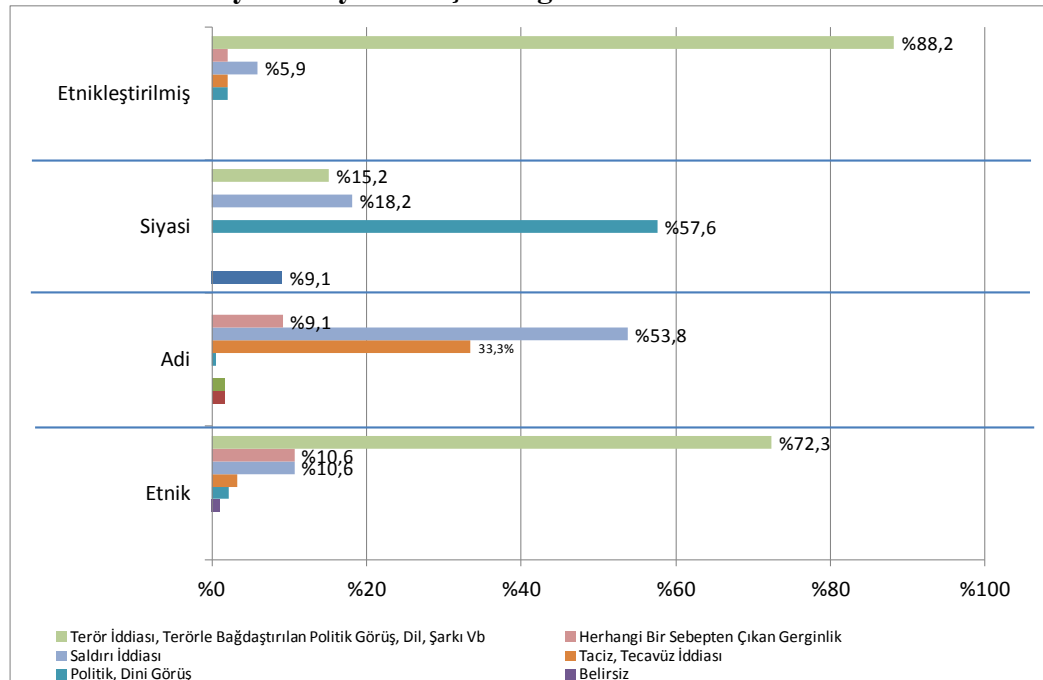
Terörle bağdaştırılan dil ve şarkı diye kodlanmasının sebebi, linç eylemlerinin failleri tarafından, bu eylemlerin terör veya PKK ile bağdaştırılarak ifade edilmesidir. Bazı eylemlerde ise, başka herhangi bir sebepten başlayan gerginlik, hedeflerin Kürt olması durumunda, hedeflerin terör ve PKK ile bağdaştırılmasıyla yaygınlaşıp, linç eylemlerine dönüşmüştür. Ya da hedeflerin Kürt olmadığı durumlarda da, bazı olaylarda, hedefler terör ve PKK ile özdeşleştirilmiş ve linç eylemleri bu şekilde yaygınlaşmıştır (Tablo 21).

Tablo 21: Alevleyen Olay

Linç eylemlerini alevleyen olaylar ve linç kategorisi arasındaki ilişkiye baktığımızda, adi linç eylemlerinin büyük bir bölümü ‘saldırı iddiası’ ile tetiklenen eylemlerdir. Etnikleştirilmiş linç eylemlerinin %88,2’si, etnik linç eylemlerinin ise %72,3’ü ‘terör iddiası, terörle bağdaştırılan politik görüş, dil, şarkı, vb.’ iddialardan tetiklenen eylemler olmuştur (Tablo 22).

Tablo 22: Alevleyen Olay ve Linç Kategorisi

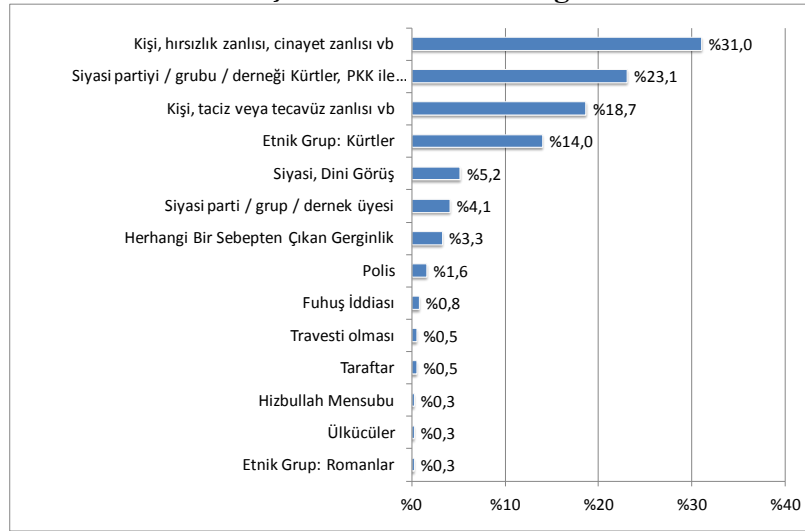

Linç eylemlerine maruz kalan kişilerin, hedef olarak görülme nedeni, tablo 21’in verilerini destekler niteliktedir ve %31’lik bir oranla ilk sırada, hırsızlık veya cinayet zanlıları olarak görülmeleri yer almaktadır. Kürtler ve PKK ile özdeşleştirilen

kişilerin, grupların, bir siyasi partinin veya derneğin üyelerinin linç eylemlerine maruz kalma oranı ise %23,1’lik bir oranla ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada ise, %18,7’lik bir oranla taciz veya tecavüz zanlıları, linç eylemlerinin hedefleri arasındadır.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, linç eylemlerinin hedefleri arasında Kürtler ve PKK ile özdeşleştirilen kısmın oranının, hedefin etnik olarak doğrudan Kürtler olduğu kısımdan daha fazla olmasıdır. Bunun sebebi, linç eylemlerinin failleri tarafından, etnik olarak Kürt olan kişi veya grupların da çoğunlukla PKK ile özdeşleştirilmesidir (Tablo 23).

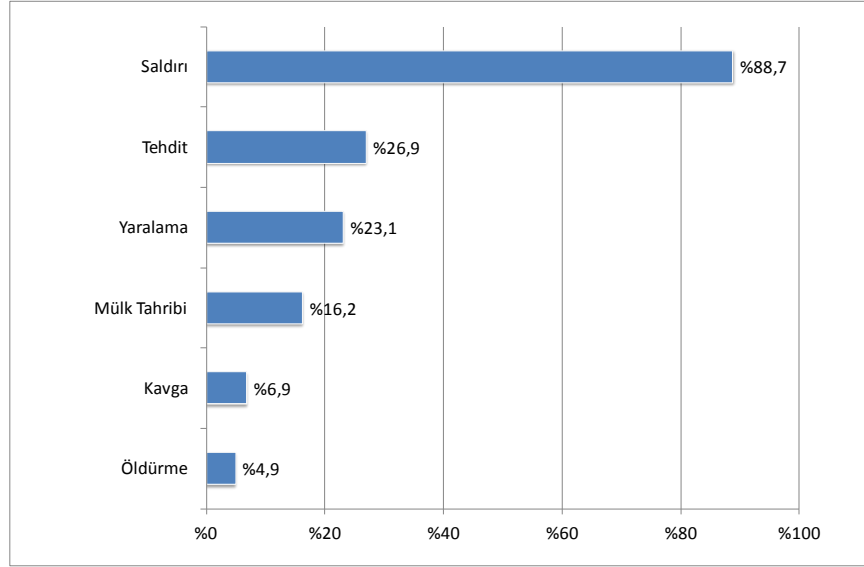
Tablo 23: Hedef Kişinin/Grubun Hedef görülme Nedeni

3.4.3. Linç Eylemlerinin Şiddet Türleri ve Kullanılan Semboller

Linç eylemlerinde, eylemlere maruz kalan hedeflere karşı, eylemlerin büyük bir çoğunluğunda birden fazla şiddet türü, bir arada kullanılmıştır. ‘Saldırı’, %88,7’lik bir oranla, en çok başvurulmuş şiddet türü olmuştur. Eylemlerin %26,9’luk bir kısmı ‘tehdit’i bir şiddet türü olarak içermektedir. Eylemlerin çoğu ‘tehdit’ yanında diğer şiddet türlerini de içermektedir, fakat bazı eylemlerde, olaylar sadece tehdit düzeyinde kalmıştır. Hedeflere saldırmak üzere toplanan kalabalık, bazı durumlarda polisin erken müdahalesiyle, saldırı gerçekleşmeden önlenmiştir. Dikkat çeken oldukça önemli bir nokta ise, linç eylemlerinin yalnızca %4,9’luk bir kısmı, linç eylemine maruz kalan hedefin öldürülmesi ile sonuçlanmasıdır. 364 adet linç eyleminin 17 tanesi ölüm ile sonuçlanmıştır (Tablo 24).

Tablo 24: Olayda Kullanılan Şiddet Türü

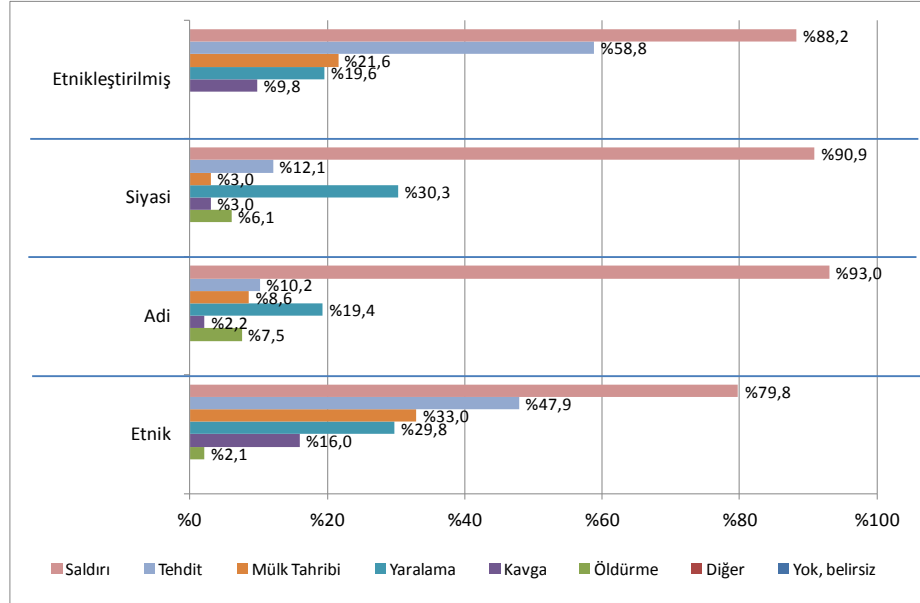

Linç kategorilerine göre en çok hangi şiddet tiplerinin kullanıldığına baktığımızda, dört linç kategorisinde de şiddet tipi olarak en çok ‘saldırı’ kullanılmıştır. Linç eylemlerinin içerisinde, failer tarafından mülk tahribinin de gerçekleştirildiği olayların yüzdesi ise, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinde en fazla orandadır. Yaralama ile sonuçlanan eylemler ise en fazla siyasi ve etnik linç eylemleridir. Ölüm ile sonuçlanan linç eylemleri, en fazla adi linç eylemlerinde, ikinci sırada ise siyasi linç eylemlerinde gerçekleşmiştir (Tablo 25). Literatüre baktığımızda, ABD’deki linç eylemlerinin hemen hemen hepsi ölüm ile sonuçlanırken, Türkiye’de, ele alınan dönem içerisinde gerçekleşen linç eylemlerinin oldukça az bir bölümü ölüm ile sonuçlanmıştır ve ölüm ile sonuçlanmayan eylemler genellikle etnik motivasyonlu eylemler olmuştur. Etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinde, ölüm ile sonuçlanma oranının diğer kategorilere göre daha az olması, bu tarz eylemlerin yetkililer tarafından “bir kriz idaresi ve olağanüstü hal yönetimi”¹³⁶ ve “sosyo-politik bir denetim”¹³⁷ olarak kullanılmasının bir sonucu olabilir.

¹³⁶ Bora, 2008, 12.

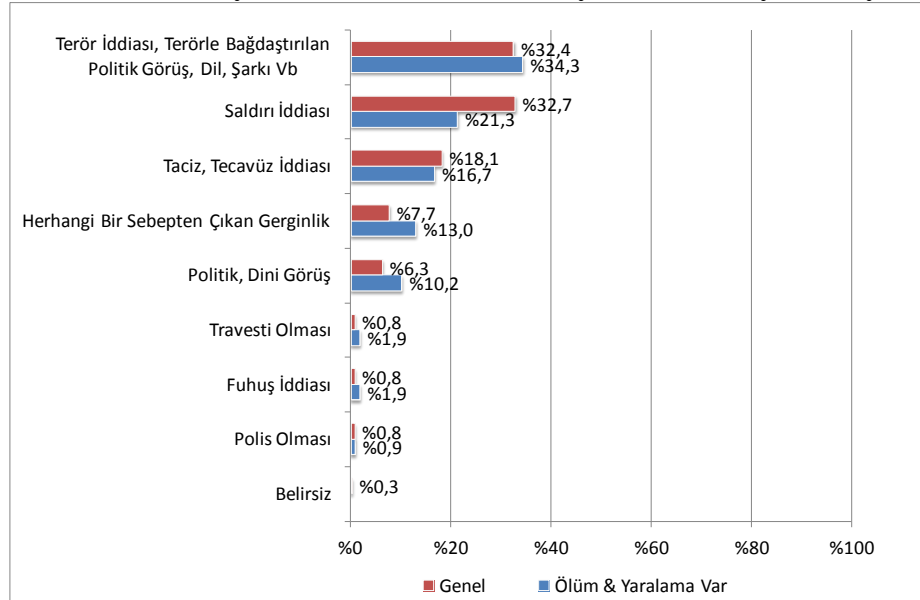
¹³⁷ Parker, *age*, 33.

Tablo 25: Kullanılan Şiddet Tipleri ve Linç Kategorisi

Ölüm ya da yaralama¹³⁸ olan olaylardaki alevleyen konulara baktığımızda, burada dikkati çeken, linç eylemlerinin alevleyen konuları arasında %32,4'lük bir orana sahip olan 'terör iddiası, terörle bağdaştırılan politik görüş, dil, şarkı, vb.' kategorisi içindeki eylemlerin hepsinde, mutlaka ya ölüm ya da yaralama gerçekleşmiştir (Tablo 26).

Tablo 26: Ölüm yada Yaralama Olan Olaylarda Alevleyen Olay

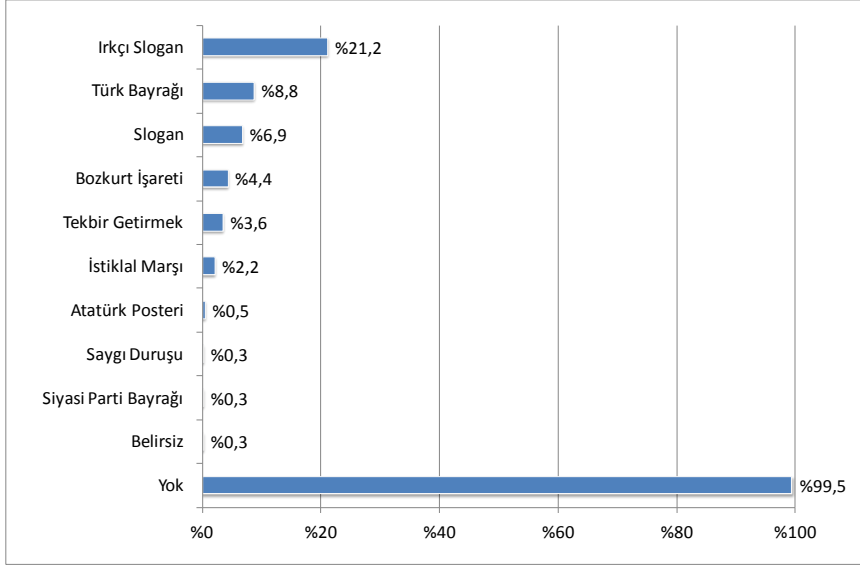

Yine haber içeriklerinde yer alan bilgiler doğrultusunda, linç eylemlerinde birtakım semboller kullanıp kullanılmadığına bakılmış ve kullanılan semboller birtakım başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Eylemlerin büyük bir çoğunluğunda, sadece bir

¹³⁸ Ölüm ya da yaralama: Ölüm, yaralama ya da hem ölüm hem yaralama var.

tane değil, birden fazla sembol, bir arada kullanılmıştır. En fazla kullanılan sembollere baktığımızda, ilk sırada %21,2’lik bir oranla ‘ırkçı slogan’¹³⁹ yer almaktadır (Tablo 27).

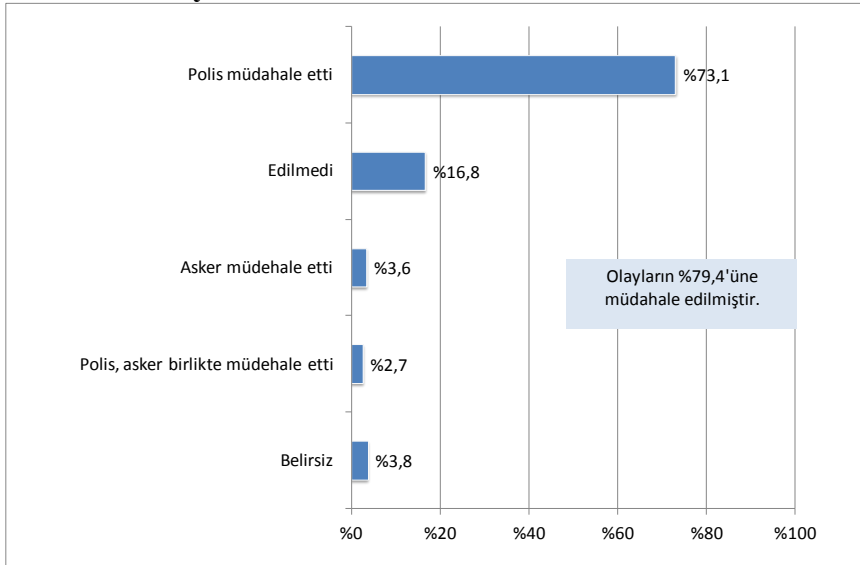
Tablo 27: Olayda Kullanılan Semboller

3.4.4. Linç Eylemlerine Müdahale Biçimleri

Linç eylemlerine kolluk kuvvetleri tarafından müdahale edilip edilmediğine ve müdahale edilme oranlarına baktığımızda, eylemlerin %79,4’lük bir kısmına, herhangi bir kolluk kuvveti tarafından müdahale edildiğini görüyoruz (Tablo 28).

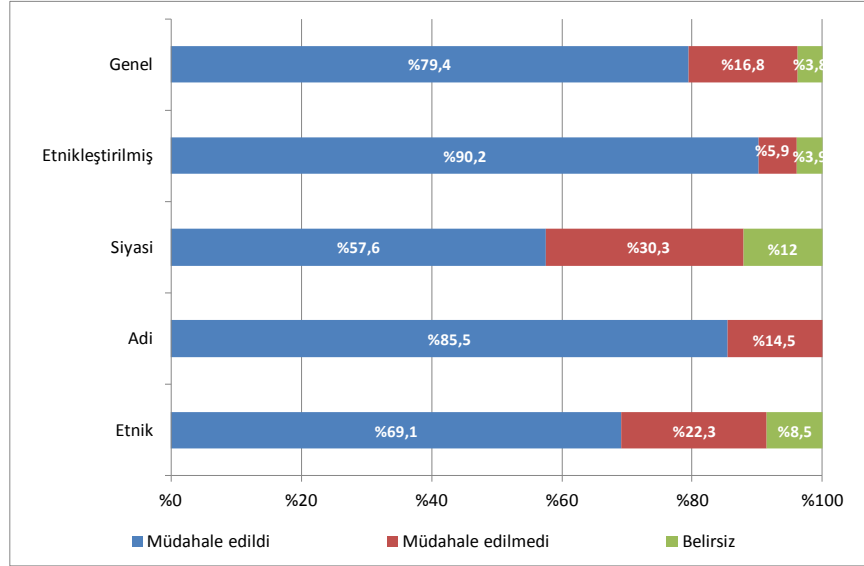
Tablo 28: Olaylara Müdahale Durumu

¹³⁹ ‘İrkçı slogan’ olarak kodlanan semboller içerisinde, Kürtlere yönelik aşağılayıcı içeriğe sahip olan sloganlar yer almaktadır. Ayrıca etnik ya da etnikleştirilmiş linç eylemlerinde sıklıkla kullanılan ‘Kahrolsun PKK’ sloganı da, hedefler çoğunlukla PKK ile özdeşleştirildikleri doğrultuda linç eylemlerine maruz kaldıkları için, ‘ırkçı slogan’ içerisinde ele alınmıştır.

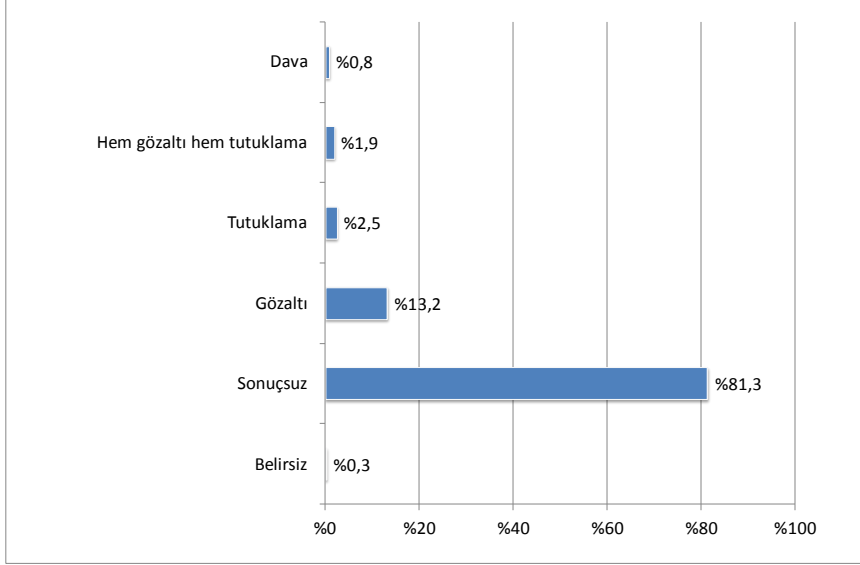
Linç eylemlerinin kategorilerine göre müdahale edilme oranlarına baktığımızda ise, en fazla etnikleştirilmiş linç eylemlerine müdahale edildiğini görüyoruz. Ayrıca, siyasi linç eylemlerinin %30,3'lük bir kısmına müdahale edilmezken, etnik linç eylemlerin ise %22,3'lük kısmına, hiçbir kolluk kuvveti tarafından müdahalede bulunulmamıştır (Tablo 29).

Tablo 29: Müdahale Durumu ve Linç Kategorisi

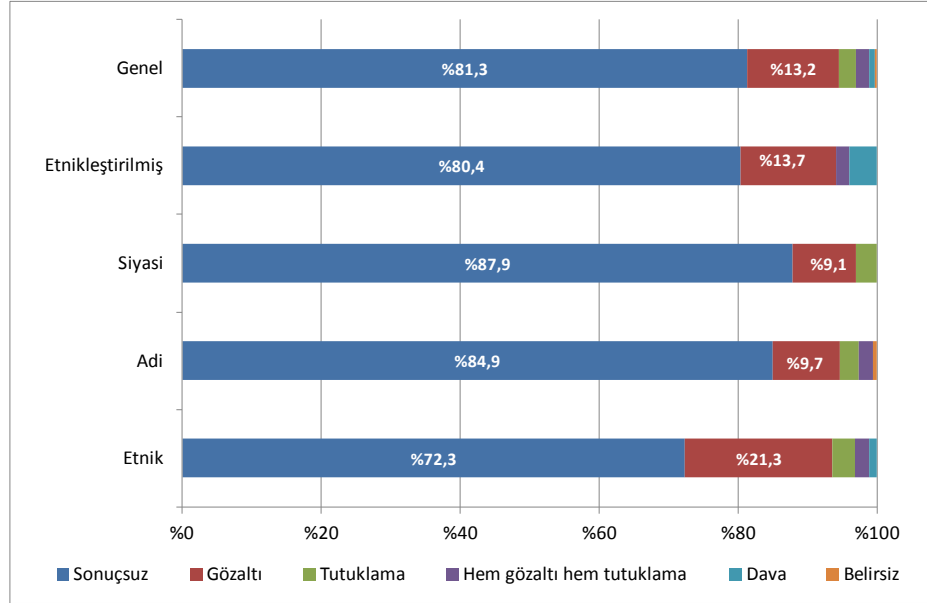
Linç eylemlerine müdahale edilme oranı yüksek bir oranda olsa da, müdahale edilen linç eylemlerinin failleri açısından, çoğunlukla herhangi bir hukuksal sonuç doğurmamıştır. Linç eylemlerinin %81,3'lük bir kısmı hukuksal olarak sonuçsuz kalmış, failleri açısından herhangi bir ceza yükümlüğü doğurmamıştır. Müdahale edilen olaylarda, haber içeriklerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, linç eylemlerinin faillerinin gözaltına alındığı eylemler, %13,2'lik bir orana sahiptir (Tablo 30). Faillerin tutuklanıp tutuklanmadıkları ya da haklarında bir dava açılıp açılmadığı, eylemin meydana geldiği tarihten itibaren belirli bir süreyle haber içeriklerinden takip edilmiştir ve eylemlerin neticesinde tutuklanan kişi sayısı oldukça azdır. Eylemlerin faillere yönelik bir dava ile sonuçlanma oranı da oldukça azdır, fakat faillere yönelik bir davanın açıldığı eylemlerde, bu davanın nasıl sonuçlandığına yönelik bir gazete takibi gerçekleştirilmemiştir. Dava ile sonuçlanan eylemlerin bir kısmında, bu dava neticesinde cezai bir yükümlülük olup olmadığı bilinmemektedir.

Tablo 30: Olayların Hukuksal Sonuçları

Kategorilerine göre hukuksal olarak sonuçsuz kalma oranları, bütün linç kategorilerinde birbirlerine yaklaşık oranlara sahiptir. Faillerin gözaltına alınma oranının en yüksek olduğu linç kategorisi etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleridir. Fakat bu oranlar, gözaltına alınan faillerin tutuklandığını göstermemektedir. Bu veriler doğrultusunda etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerini durdurmak için faillerden birkaçının gözaltına alındığını söylemek mümkündür. Çünkü etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri, linç kategorileri arasında, fail sayısının en fazla olduğu eylemlerdir (Tablo 11). Fail sayısının fazlalığından dolayı, kolluk kuvvetleri, linç eylemlerini durdurmak için faillerden birkaçını gözaltına almak durumunda kalmış olabilir. Bu durum, gözaltına alınan faillerin sadece çok az bir kısmının tutuklandığını açıklayabilir (Tablo 31).

Tablo 31: Olayların Hukuksal Sonuçları ve Linç Kategorisi

3.5. Değerlendirme

Sonuç olarak, bu bölümde, ilk olarak gazete haber içeriklerinden elde edilen verileri, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin genel bir haritasını çıkarmak için analiz ettim. Bu genel harita, linç eylemlerinin kategorilerine göre sınıflandırılmasını, zamansal ve mekânsal olarak dağılımlarını, fail ve hedefleri içeren aktörlerinin özelliklerini ve eylemlerin genel nitelikleri içerisinde yer alan motivasyonlarını, sürelerini, kullanılan şiddet türlerini, sembollerini ve hukuksal müdahale biçimlerini içermektedir.

Dört farklı kategori olarak kodladığım linç eylemleri içerisinde, adi linç eylemleri en fazla gerçekleşen linç kategorisi olmuştur. Onu, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri takip etmektedir. Siyasi linç eylemleri ise en son sırada yer almaktadır. Linç eylemlerinin genel haritasına göre, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında, en fazla linç eyleminin gerçekleştiği yıllar sırasıyla, 2011, 2009 ve 2005 yılları olmuştur. Bu yıllar arasında, linç eylemlerinde meydana gelen en fazla artış oranına baktığımızda, 2004 yılından 2005 yılına geçerken bir patlamanın yaşandığını söyleyebiliriz. Ayrıca, bir diğer önemli nokta, 2005 yılında gerçekleşen bu olağanüstü artış, en fazla etnik ve etnikleştirilmiş linç kategorilerini içermektedir. 2005 yılında gerçekleşen 38 adet linç eyleminin 27 tanesi etnik motivasyonlu eylemlerdir.

2000 öncesi ve 2000 sonrası dönemi karşılaştırdığımızda, genel olarak 2000 sonrası dönemde linç eylemlerinde önemli bir artış meydana gelmiştir. Kategorik olarak ise, adi ve siyasi linç eylemlerinin toplam eylemler içerisindeki oranı, 2000 yılı ve öncesi ile karşılaştırıldığında, 2000 yılından sonraki dönemde azalmıştır. Dolayısıyla, 2000 yılı sonrası meydana gelen bu artışın büyük bir kısmı, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinden oluşmaktadır.

Linç eylemlerinin mekânsal olarak dağılımına baktığımızda, belirtilmesi gereken önemli bir nokta, Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleşen etnikleştirilmiş linç eylemlerinin fazlalığıdır. Etnikleştirilmiş linç eylemleri, Marmara Bölgesi'nin ardından en fazla Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleşmiştir.

Linç eylemlerinin aktörlerine baktığımızda, failin ve hedefin etnik kimliklerinin haber içeriklerinde belli olduğu eylemler içerisinde, fail grup çoğunlukla Türkler, hedef grup ise çoğunlukla Kürtler olarak tanımlanmıştır. Fail grupların en kalabalık olduğu linç eylemleri, etnik ve etnikleştirilmiş kategorilerdeki eylemler olmuştur ve failer çoğunlukla haber içeriklerinde 'halk' ve 'vatandaş' olarak tanımlanmışlardır. Haber içeriklerine göre büyük bir kısmının bir siyasi parti ile dernekle ilişkisinin olmadığı faillerin, %11'lik kısmı ise gazete haberlerinde 'ülkücü grup' olarak tanımlanmıştır ki bu tanımlama en fazla etnik motivasyonlu linç eylemleri içerisinde yer almıştır.

Haber içerikleri doğrultusunda belirlenen hedef grubun sayısı, çoğunlukla 1 ile 10 kişi arasındadır. Hedef olan kişi veya grupların büyük bir bölümü, 'hırsızlık ve cinayet iddiası' ile hedef olurken, ikinci sırada ise 'Kürtler ve PKK ile özdeşleştirilmesi' sebebiyle hedef olmuşlardır.

Linç eylemlerin alevleyen faktörleri olarak ilk sırada 'saldırı iddiası', yer almaktadır ve adi motivasyonlu eylemlerin büyük bir çoğunluğu, bu iddia ile tetiklenen eylemler olmuştur. Onun ardından, 'terör iddiası, terörle bağdaştırılan politik görüş, dil, şarkı, vb.' gibi etkenlerin tetikleyici faktör olduğu linç eylemleri gelmektedir ve etnik motivasyonlu eylemlerin çoğunluğu ise bu iddia ile tetiklenen eylemler olmuştur.

Linç eylemlerinin büyük bir çoğunluğu birkaç dakika ile 2 saat arasında sürmüştür. Kısa süren linç eylemleri genellikle adi motivasyonlu eylemlerden oluşmaktadır. 24 saat ve üstü süren linç eylemleri ise çoğunlukla etnik motivasyonlu eylemlerden

meydana gelmiştir. Etnik motivasyonlu linç eylemlerinde, failler arasında daha uzun süren bir öfkenin olduğunu söylemek mümkündür.

Genellikle birkaç şiddet türünün bir arada kullanıldığı eylemlerde ‘saldırı’ en fazla başvuru alan şiddet türü olmuştur. Önemli bir nokta ise, eylemlerin yalnızca %4,9’lık kısmı, yani 364 tane eylemden yalnızca 17 tanesi, linç eylemine maruz kalan hedefin öldürülmesi ile sonuçlanmıştır. Ölüm ile sonuçlanan linç eylemleri ise, çoğunlukla adi motivasyonlu eylemler olmuştur. Etnik motivasyonlu eylemlerin ölüm ile sonuçlanma oranlarının az olması, bu eylemlerin daha çok bir sosyal kontrol aracı olarak kullanıldıklarına işaret etmektedir.

Eylemlerin büyük bir çoğunluğuna herhangi bir kolluk kuvveti tarafından müdahale edilse de, çoğunlukla failler açısından herhangi bir cezai yükümlülük gerçekleşmemiştir. Faillere yönelik gözaltılar en çok etnik motivasyonlu linç eylemlerinde gerçekleşmiştir ki bu eylemlerin, fail sayısı en fazla olan eylemler olduğu hatırlanırsa, bu gözaltılarının eylemleri durdurmak için başvuru alan bir yöntem olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bilgiler doğrultusunda, bir sonraki bölümde, literatürün yönlendirdiği ekonomik, politik ve göç gibi değişkenlerle, linç eylemleri arasındaki ilişki sorgulanacaktır. Linç eylemlerinin genel haritasından elde edilen bilgilerden ve linç literatürünün öne çıkardığı sorulardan yararlanılarak, Türkiye’deki 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerine yönelik birtakım hipotezler öne sürülecektir. Bu hipotezlerin doğruluğu ya da yanlışlığı ise yapılacak regresyon analizleri yardımıyla test edilecektir.

4. 1991-2011 DÖNEMİNDEKİ LİNÇ EYLEMLERİ VE REGRESYON ANALİZİ

Bu bölümde, 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin, literatürün yönlendirdiği değişkenler olan, ekonomik durum, politik durum, demografik durum ve göç ile ilgili olan ilişkileri ele alınacaktır. Linç eylemlerini bu değişkenler ile olan ilişkileri çerçevesinde açıklayan linç literatüründeki yapısal açıklamalar, Türkiye örneği üzerinden test edilecektir. Diğer bir deyişle, bu değişkenlerin, 1991-2011 döneminde gerçekleşen linç eylemleri üzerindeki etkileri, regresyon yöntemi ile analiz edilecektir.

Literatüre baktığımızda, ABD'nin güney eyaletlerinde, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı arasında yoğun olarak gerçekleşen linç eylemlerini açıklamaya yönelik çalışmalar, çoğunlukla ekonomik durum, politik durum, demografik durum ve göç ile ilgili değişkenlerin linç eylemleri üzerindeki etkisini analiz etmişlerdir. Bu çalışmaların birçoğu, diğer değişkenlere nazaran, en fazla ekonomik durum ve linç arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Bu çalışmaların analizlerinden elde ettikleri sonuçlara göre, ekonomik durum kötüleştikçe ve o dönemin en önemli üretim kaynağı olan pamuk fiyatlarında bir düşüş meydana geldikçe, linç eylemlerinde bir artış gerçekleşmiştir. Daha açık bir ifadeyle, bu çalışmalar, ekonomik kriz ile linç eylemleri arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır.¹⁴⁰

Literatürdeki çalışmaların bir kısmı ise, o dönemin politik durumu ve linç eylemleri arasındaki ilişkiyi analiz etmişler ve politik rekabet ile linç eylemleri arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Bu çalışmalara göre, ABD'nin güney eyaletlerinde, özellikle Georgia'da, egemen politik hareketi tehdit eden ve seçmenlerinin çoğunluğunu siyahların oluşturduğu Popülist hareketin başarısı, beyazların bu bölgelerdeki

¹⁴⁰ Hovland and Sears, **age**; Olzak, 1990; Olzak, 1992; Tolnay and Beck, 1990; Mintz, **age**; Bonanich, **age**.

üstünlüklerini tehdit etmiş ve bu nedenle, bu dönemde meydana gelen linç eylemlerinin sayısında bir artış gerçekleşmiştir.¹⁴¹

Çalışmaların bir kısmı ise demografik yapı ve linç eylemleri arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Bu çalışmalara göre, ABD’de siyahların nüfusunun fazla olduğu bölgelerde, daha fazla linç eylemi gerçekleşmiştir. Siyahların nüfus olarak daha fazla olduğu bölgelerde, beyazlar kendi üstünlüklerini tehdit altında görmekte ve siyah nüfusunun yüzdesindeki artışlar, linç eylemlerinde de bir artış yaşanmasına neden olmaktadır.¹⁴²

Son olarak literatürdeki çalışmalarda ele alınan bir değişken ise göçtür. Bu açıklamaya göre, ülke içinden veya dışından bir bölgeye siyahların ve diğer yabancıların göç etmesi, beyazlar için bir tehdit ifade etmekte ve linç eylemlerinde bir artış meydana getirmektedir. Bu çalışmalar, azınlık grupların bir bölgeye gerçekleştirdikleri göç hareketleri ile linç eylemleri arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır.¹⁴³

Kısacası, literatürde, ABD özelinde, bu dört değişkenin linç eylemleri üzerindeki etkilerini analiz eden çalışmalar, ekonomik durumun, politik durumun, demografik durumun ve göçün meydana getirdiği rekabet ortamının, linç eylemlerini arttırdığına yönelik sonuçlar elde etmişlerdir. Bu çalışmaların bir kısmında, bu dört değişkenin bazıları birlikte ele alınmışlardır. Ekonomik durum ile linç eylemleri arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışmalardan bir kısmı, politik durum ve göç ile ilgili durumların da eylemler üzerindeki etkilerine değinmişlerdir. Örneğin Olzak’ın yaptığı çalışmalara baktığımızda, ekonomik durum, politik durum ve göç ile ilgili değişkenlerin linç eylemleri üzerindeki etkileri ilişkisel olarak ele alınmıştır.¹⁴⁴

Literatürdeki çalışmalardan farklı olarak, ben bu çalışma içinde, linç eylemleri, kategorilerine göre ayrılarak analiz edilecektir. Ele alınan değişkenlerin her bir kategori üzerindeki etkileri, ayrı ayrı analiz edilecektir, çünkü çalışmanın temel iddiasına göre, motivasyonlarına göre kategorilere ayrılan eylemlerin altında yatan nedensel mekanizmalar da birbirlerinden farklı olacaktır.

¹⁴¹ Olzak, 1990; Olzak, 1992; Soule, **age**.

¹⁴² Blalock, **age**; Corzine, **age**; Reed, **age**.

¹⁴³ Olzak, 1989; Tolnay ve Beck, 1992.

¹⁴⁴ Olzak, 1990; Olzak 1992; Olzak 1989.

4.1. Veri

Öncelikle, bu bölümde, Türkiye’de bu yıllar arasında gerçekleşen linç eylemleri ile ekonomik durum arasındaki ilişkiyi analiz etmek için ekonomik etkileyiciler olarak işsizlik, enflasyon, ekonomik büyüme ve ekonomik kriz değişkenleri kullanılacaktır. Yıl içindeki işsizlik ve enflasyon oranları, gayrisafi yurtiçi hasılda yüzdesel büyüme oranı, o yıl bir ekonomik krizin olup olmadığı ve bütün bu ekonomik değişkenlerin linç eylemleri üzerinde bir etkisinin olup olmadığı analiz edilecektir. Bu dört ekonomik değişkenin kullanılma sebebi, hem literatürün yönlendirdiği değişkenler olmaları hem de Türkiye’nin genel ekonomik durumu ve çalışanların ekonomik durumu hakkında bilgi vermeleridir. Daha önce belirttiğim gibi, çalışmanın temel iddiasına göre, linç eylemlerinin kategorilerine göre ayrılması, eylemlerin nedensel mekanizmalarını da farklılaştıracaktır. Bu nedenle, Türkiye’de 1991-2011 dönemi arasındaki linç eylemleri üzerindeki etkileri analiz edilecek olan bu ekonomik değişkenlerin etkisi, motivasyonlarına göre dört kategoriye ayrılan eylemlerin, her bir kategorisi için ayrı ayrı yapılacaktır.

Yine bu çalışma içerisinde, politik etkileyici olarak, linç eylemleri üzerinde MHP’nin aldığı oyların etkisi analiz edilecektir. MHP oylarının etkisi, motivasyonlarına göre dört kategoriye ayırdığım eylemlerin, her bir kategorisi için ayrı ayrı yapılacaktır. 1991-2011 yılları arasında gerçekleşen linç eylemlerinin politik etkileyici olarak, MHP’nin en yakın seçimlerde aldığı oy oranlarını kullanarak, linç eylemleri ile olan ilişkisi analiz edilecektir.

Kürt partisi olarak, BDP’nin aldığı oylar ile demografik yapı arasında ise nedenselliği bozan bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü BDP’nin en fazla oy aldığı yerler, demografik olarak Kürt bölgeleridir ve bu bölgelerde neredeyse hiç linç eylemi yoktur. Bu nedenle, Türkiye’de, Kürtlerin yarattığı politik rekabeti, söylemsel rekabet üzerinden ele almak, daha anlamlı olmaktadır. Kürtlerin yarattığı politik rekabetin, Türkiye’de, bir söylemsel rekabet olarak ortaya çıkması sürecine dair ise çalışmanın son bölümünde niteliksel bir açıklama yapılacaktır.

Literatürün yönlendirdiği diğer değişkenler olan demografik yapının ve göçün, Türkiye’de 1991-2011 dönemi arasında gerçekleşen linç eylemleri üzerindeki etkisini analiz etmek istediğimde ise, karşılaştığım en büyük sorun veri eksikliği olmuştur. Türkiye’de etnik kimliklere yönelik bir nüfus sayımı yapılmadığı için

demografik yapı, yani azınlık nüfusu ile ilgili de bir veri yoktur. Yine Türkiye’de bu yıllar arasında yaşanan iç göçün etkisine bakmak için yeterli istatistiki veri bulunmamaktadır. Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında yapılan göç istatistikleri sadece 2000, 2008, 2009, 2010 ve 2011 yıllarına ait verileri içermektedir. Dolayısıyla arada kalan yıllar için herhangi bir göç verisi bulunmadığı için, göçün linç eylemlerine etkisini belirleyen niceliksel bir analiz yapılamamıştır.

Bu dönem arasında gerçekleşen göçlerin yoğun bir şekilde Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinden gerçekleştiği bilinmektedir. Yeterli veriye ulaşma imkânı olsaydı, göç ve nüfusun demografik yapısının linç eylemleri üzerindeki etkisi ilişkisel olarak ele alınabilirdi. Fakat bu durumda, her iki değişkenin eylemler üzerindeki etkisine yönelik bir analiz yapmak mümkün olmamıştır. Yine de çalışma içerisinde, eldeki veriler doğrultusunda, göçün linç eylemleri üzerindeki olası etkisine değinilecektir.

4.2. Metot

Çalışma içerisindeki analizlerde kullanılan ekonomik değişkenler olarak işsizlik, enflasyon, ekonomik büyüme ve ekonomik kriz verileri, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) internet sitesinden elde edilmiştir. MHP oy oranlarına dair veriler ise, Türkiye İstatistik Kurumu internet sitesindeki seçim sonuçları verilerinden elde edilmiştir. Bu veriler, 1995, 1999, 2002, 2007 ve 2011 genel seçim sonuçları ile 1994, 2004 ve 2009 yerel seçim sonuçlarını içermektedir.

Bu değişkenler kullanılarak yapılacak analiz için seçilen yöntem, Poisson Regresyon Yöntemidir. Poission analizi, bir matematikçi olan Denis Poisson (1837) tarafından ortaya atılmıştır ve adını ondan almaktadır.¹⁴⁵ Bu model, bağımlı değişkenin sayılabilir (count) bir değişken olduğu durumlarda kullanılması tercih edilen bir regresyon modelidir ve sayılabilir olan bağımlı değişkenlere etki etmesi beklenen açıklayıcı değişkenlere (bağımsız değişken) odaklanmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Gary King, “Statistical Models for Political Science Event Counts: Bias in Conventional Procedures and Evidence for the Exponential Poisson Regression Models”, **American Journal of Political Science**, s. 32 (1988): 839.

¹⁴⁶ D. Wayne Osgood, “Poisson-Based Regression Analysis of Aggregate Crime Rates”, **Journal of Quantitative Criminology**, c. 16, s. 1 (2000): 23.

Poisson regresyonunun kullanımı, bağımlı değişkenin, belli bir zaman aralığı içerisinde gerçekleşen olayları göstermesi durumunda daha uygundur.¹⁴⁷ Verilerin sürekli ve düzenli olduğu durumlarda, doğrusal regresyon analizi kullanılmaktadır. Poisson analizi ise, bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin, sürekli ve doğrusal olmadığı, kesikli olduğu durumlarda kullanılır.¹⁴⁸ Ayrıca, bağımlı değişkenin, sayılabilir olduğu durumlarda her zaman 0'dan büyük olmasına karşın, doğrusal regresyon yöntemi negatif değerleri de içermektedir.¹⁴⁹ Bu nedenle bu çalışma içerisinde, Türkiye'de 1991-2011 dönemi arasında meydana gelen linç eylemleri süresiz ve düzensiz olduğu için Poisson Regresyon modelinin kullanılması tercih edilmiştir.

Bu çalışma içerisinde, olayların belirli bir zaman dilimi içerisinde ortaya çıkış sayılarını ifade eden bağımlı değişken, bir yılda gerçekleşen linç eylemleridir. Bağımlı değişkenin yani linç eylemlerinin etkileyicileri olarak ise, işsizlik, enflasyon, büyüme, ekonomik kriz ve MHP'nin oy oranlarını içeren bağımsız değişkenler kullanılmıştır.

Bu değişkenlerin, Türkiye'de belirtilen dönem arasında gerçekleşen linç eylemleri üzerindeki etkilerine yönelik test edilecek hipotezler şunlardır:

- 1- İşsizlik arttıkça linç eylemlerinde de bir artış meydana gelmiştir.
- 2- Enflasyon arttıkça linç eylemleri de artmıştır.
- 3- Ekonomik büyümenin gerçekleştiği dönemlerde, linç eylemleri azalmıştır.
- 4- Ekonomik kriz dönemlerde, linç eylemlerinde bir artış meydana gelmiştir.
- 5- MHP'nin daha çok oy aldığı bölgelerde, daha fazla linç eylemi gerçekleşmiştir.

Bir sonraki kısımda, yapılan regresyon analizleri sonucunda, yukarıda belirtilen değişkenlerin, linç eylemleri üzerindeki etkileri üzerinde durulacaktır. Bu değişkenlerin linç eylemleri ile olan ilişkileri, linç eylemlerinin her bir kategorisi için ayrı olarak yapılacak ve elde edilen sonuçlar tablolar halinde gösterilecektir.

¹⁴⁷ Hasan Şahin, "Poisson Regresyon Uygulaması: Türkiye'deki Grevlerin Belirleyicileri 1964-1998, Doğu Üniversitesi Dergisi, s. 5 (2002): 174.

¹⁴⁸ Osgood, *age*, 23.

¹⁴⁹ A. Colin Cameron, Pravin K. Trivedi, *Regression Analysis of Count Data*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 9.

4.3.Verilerin Değerlendirilmesi: Ekonomik ve Politik Durumun Linç Eylemlerine Etkisi

1991-2011 dönemi arasındaki linç eylemleri, öncelikle, kategorilerine ayrılmadan ele alınmış, yukarıda belirtilen değişkenlerin bu dönemdeki bütün linç eylemleri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bu analizden elde edilen sonuçlara göre, ilk hipotezi doğrular bir şekilde, işsizlik ile linç eylemleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Bir yılda işsizlik oranında gerçekleşen 1 puanlık artış, o yıl gerçekleşmesi beklenen linç eylemlerinin sayısında %16'lık bir artış beklenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Enflasyonun ve ekonomik büyümenin ise linç eylemleri üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır (Tablo 32).¹⁵⁰ Literatürdeki yaklaşımlar çerçevesinde öne sürülen enflasyonun linç eylemlerini arttıracak, ekonomik büyümenin ise azaltacak hipotezleri, toplam linç eylemlerinde anlamsız çıkmışlardır.

1994 ve 2001 yıllarında ülkenin yaşadığı ekonomik kriz ortamının toplam linç sayısı üzerindeki etkisine baktığımızda, aradaki ilişkinin negatif olduğu; başka bir deyişle ekonomik kriz olan yıllarda toplam linç sayısında yüzde 36'lık (1-0,64) azalma meydana geldiği görülmektedir (Tablo 32). İşsizlik ile pozitif bir ilişkisi olan linç eylemlerinin ekonomik kriz ile negatif bir ilişkisi vardır. Ekonomik kriz dönemlerinde linç eylemlerinin artacağı hipotezine yönelik ise, tam tersi bir sonuç elde edilmiştir.

Son olarak MHP oylarının linç eylemleri üzerindeki etkisine baktığımızda, MHP'nin en yakın seçimde aldığı oy oranındaki 1 puanlık artış, linç eylemlerinin sayısında %8'lik bir artışa neden olmaktadır. Yani MHP'nin oyunun yükseldiği yıllarda, linç eylemlerinin toplam sayısında da bir artış meydana gelmesi beklenmektedir (Tablo 32). MHP oylarında gerçekleşen artışla linç eylemlerinde de bir artış yaşanması, MHP oylarının linç eylemleri üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu hipotezini doğrulamaktadır.

¹⁵⁰ Analiz edilen bütün modellerde, analizin istatistiksel olarak anlamlılık taşıması için " $P > |z|$ " sütunundaki değerin yüzde 10'dan yani 0,1'den küçük bir değer olması gerekmektedir. Exp(B) sütununun 1'den büyük olması, linç eylemlerinde gerçekleşmesi beklenen artışı; 1'den küçük olması ise linç eylemlerinde gerçekleşmesi beklenen azalmayı ifade etmektedir.

Tablo 32: Toplam Linç Eylemleri ve Değişkenler

Toplam Linç Sayısı	Katsayı	Std. Hata	Z Katsayısı	P> z	Exp(B)
İşsizlik	0,15	0,05	2,71	0,01	1,16
Enflasyon	0,00	0,00	-0,52	0,60	1,00
Büyüme	0,02	0,01	1,61	0,11	1,02
Seçim Sonucu	0,07	0,02	3,14	0,00	1,08
Ekonomik Kriz	-0,45	0,24	-1,84	0,07	0,64
Sabit	1,85	0,85	2,19	0,03	6,36
Gözlem Sayısı= 19	Pseudo-R Kare	0,42	Prob>Chi2	0.0	

Çalışmanın temel iddiası doğrultusunda, bir sonraki kısımda ise, yukarıda belirtilen değişkenlerin, dört kategoriye ayrılarak ele alınan linç eylemlerinin her bir kategorisine olan etkisi, ayrı ayrı analiz edilecektir.

4.3.1.Ekonomik ve Politik Durumun Linç Kategorilerine Etkisi

Linç eylemleri üzerindeki etkileri analiz edilen değişkenlerden işsizliğin, adi motivasyonlu eylemler üzerindeki etkisine baktığımızda, işsizliğin, adi linç eylemlerinde oldukça önemli bir pozitif değişken olarak ortaya çıktığını görüyoruz. İşsizlik oranında meydana gelen 1 puanlık artış, adi linç eylemlerinde %29'luk bir artışa yol açmaktadır.(Tablo 33).

İşsizliğin, etnik linç eylemleri üzerindeki etkilerine baktığımızda ise, işsizlik etnik linç eylemleri sayısında anlamlı bir değişken olarak ortaya çıkmamaktadır. Yani işsizliğin, etnik linç eylemleri üzerinde hiçbir etkisi bulunmamaktadır (Tablo 34). İşsizlik, etnikleştirilmiş linç eylemleri üzerinde de istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir (Tablo 35). Aynı şekilde, işsizlik ile siyasi linç eylemleri arasında da hiçbir ilişki bulunmamaktadır (Tablo 36).

Kısacası, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemleri üzerinde hiçbir etkisi olmayan işsizliğin, adi linç eylemleri ile pozitif bir ilişkisi vardır. İşsizlik arttıkça, adi

linç eylemlerinde de bir artış meydana gelmektedir. İşsizliğin linç eylemlerini arttıracakı hipotezi ise, sadece adi linç kategorisinde geçerli olmuştur. Bu durumda, eylemleri kategorilerine ayırmadan önce yapılan analizlerde, toplam linç eylemleri ile işsizlik arasında bulunan pozitif ilişki, adi linç eylemlerinden kaynaklanmıştır.

Enflasyonun, kategorilerine göre ayrılan linç eylemleri üzerindeki etkisine baktığımızda, adi linç eylemleri ile enflasyon arasında hiçbir ilişki yoktur (Tablo 33). Etnik linç eylemleri ile enflasyon arasında ise negatif bir ilişki vardır. Enflasyon oranında gerçekleşen 1 puanlık artış, etnik linç sayısında %2'lik bir azalmaya yol açmaktadır (Tablo 34).

Enflasyonun, etnikleştirilmiş linç eylemleri üzerindeki etkisine baktığımızda, enflasyondaki bir puanlık artış, etnik linç eyleminde olduğu gibi, etnikleştirilmiş linç eylemi sayısını da %2 oranında azaltmaktadır (Tablo 35). Enflasyon ile siyasi linç eylemleri arasında ise hiçbir ilişki yoktur (Tablo 36).

Literatürdeki analizlere baktığımızda, Tolnay ve Beck, enflasyonda gerçekleşen artışların, linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır.¹⁵¹ Türkiye'de gerçekleşen etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri üzerinde ise tam tersine enflasyon negatif bir etkiye sahiptir. Enflasyonda gerçekleşecek artışların linç eylemlerini de arttıracakı hipotezi ise, etnik ve etnikleştirilmiş linç kategorileri için tam tersi bir anlam ifade edecek şekilde sonuçlanmıştır.

Ekonomik değişkenler içerisinde ele alınan, ekonomik büyümeye baktığımızda, adi linç eylemleri üzerinde hiçbir etkisi yoktur (Tablo 33).Ekonomik büyümenin, etnik linç eylemleri üzerinde ise pozitif etkisi olduğu görülmektedir. Ekonomik büyümedeki 1 puanlık artış, etnik linç eylemlerinin sayısını yüzde 13 arttırmaktadır (Tablo 34).Ekonomik büyüme dönemlerinde, linç eylemlerinde bir azalma olacağı hipotezi de, yine etnik linç kategorisinde tam tersi bir anlam ifade edecek şekilde sonuçlanmıştır. Literatürde, linç eylemleri üzerinde pozitif bir değişken olarak bulunan ekonomik düşüş, etnik linç eylemlerinde bir anlam ifade etmemekte, hatta tam tersine ekonomik büyüme dönemlerinde, bu eylemlerin sayısında da bir artış beklenmesi gerektiği görülmektedir.

¹⁵¹ Tolnay ve Beck, 1990.

Ekonomik büyümenin, etnikleştirilmiş linç eylemleri üzerinde ise hiçbir etkisi yoktur (Tablo 35). Yine aynı şekilde, ekonomik büyüme ile siyasi linç eylemleri arasında da herhangi bir ilişki bulunmamaktadır (Tablo 36).

Ekonomik kriz değişkenine baktığımızda, adi linç eylemleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir (Tablo 33). Ekonomik kriz, etnik linç eylemleri üzerinde de, istatistiksel olarak anlamlı bir veri olarak ortaya çıkmamaktadır (Tablo 34). Ekonomik kriz ile etnikleştirilmiş linç eylemleri arasında da herhangi bir ilişki yoktur (Tablo 35).

Ekonomik kriz ile siyasi linç eylemleri arasında ise negatif bir ilişki vardır. Yani ekonomik kriz olan yıllarda siyasi linç eylemlerinin sayısı yüzde 94 oranında azalmaktadır (Tablo 36). Ekonomik kriz dönemlerinde, linç eylemlerinin de artacağı hipotezi, siyasi linç kategorisi için tam tersi bir şekilde sonuçlanmıştır. Ekonomik kriz dönemlerinde, siyasi linç eylemlerinde bir azalma gerçekleşmektedir.

Linç eylemleri üzerinde politik etkileyici olarak ele alınan MHP oylarına baktığımızda ise, adi linç eylemleri üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını görüyoruz (Tablo 33).MHP oylarının etnik linç eylemleri ile ilişkisine baktığımızda ise, etnik linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Yani MHP oylarında meydana gelen 1 puanlık artış, etnik linç eylemlerinde oldukça yüksek olan %22'lik bir artışa neden olmaktadır (Tablo 34).

MHP oylarındaki yükselme, etnik linç eylemlerini arttırdığı gibi etnikleştirilmiş linç eylemlerinin sayısını da arttırmaktadır. MHP oylarındaki 1 puanlık artış, etnikleştirilmiş linç eylemi sayısını yüzde 13 attırmaktadır (Tablo 35).MHP oylarında meydana gelen bir yükselme, siyasi linç eylemlerinin üzerinde de pozitif bir etkiye sahiptir. MHP oylarındaki bir puanlık artış, siyasi linç eylemleri sayısında %37'lik bir artışa yol açmaktadır (Tablo 36). MHP oylarındaki artışın linç eylemlerini de arttıracığı hipotezi adi linç kategorisi hariç, diğer kategoriler için doğrulanmıştır.

Tablo 33: Adi Linç Eylemleri ve Değişkenler

Adi Linç Sayısı	Katsayı	Std. Hata	Z Katsayısı	P> z	Exp(B)
İşsizlik	0,25	0,07	3,56	0,00	1,29
Enflasyon	0,01	0,00	1,10	0,27	1,01
Büyüme	0,00	0,02	-0,14	0,89	1,00
Seçim Sonucu	0,01	0,03	0,22	0,83	1,01
Ekonomik Kriz	-0,11	0,28	-0,40	0,69	0,89
Sabit	-0,41	0,95	-0,43	0,66	0,66
Gözlem Sayısı= 19	Pseudo-R Kare	0,22	Prob>Chi2	0.0	

Tablo 34: Etnik Linç Eylemleri ve Değişkenler

Etnik Linç Sayısı	Katsayı	Std. Hata	Z Katsayısı	P> z	Exp(B)
İşsizlik	0,05	0,12	0,40	0,69	1,05
Enflasyon	-0,02	0,01	-2,02	0,04	0,98
Büyüme	0,12	0,03	3,63	0,00	1,13
Seçim Sonucu	0,20	0,06	3,54	0,00	1,22
Ekonomik Kriz	-0,16	0,74	-0,22	0,83	0,85
Sabit	-1,47	1,80	-0,82	0,41	0,23
Gözlem Sayısı= 19	Pseudo-R Kare	0,55	Prob>Chi2	0.0	

Tablo 35: Etnikleştirilmiş Linç Eylemleri ve Değişkenler

Etnikleştirilmiş Linç Sayısı	Katsayı	Std. Hata	Z Katsayısı	P> z	Exp(B)
------------------------------	---------	-----------	-------------	------	--------

İşsizlik	0,09	0,15	0,58	0,56	1,09
Enflasyon	-0,02	0,01	-1,75	0,08	0,98
Büyüme	0,06	0,04	1,43	0,15	1,06
Seçim Sonucu	0,12	0,07	1,73	0,08	1,13
Ekonomik Kriz	0,23	0,91	0,25	0,80	1,26
Sabit	-1,17	2,29	-0,51	0,61	0,31

Gözlem Sayısı= 19 Pseudo-R Kare 0,32 Prob>Chi2 0.0

Tablo 36: Siyasi Linç Eylemleri ve Değişkenler

Siyasi Linç Sayısı	Katsayı	Std. Hata	Z Katsayısı	P> z	Exp(B)
İşsizlik	-0,09	0,18	-0,51	0,61	0,91
Enflasyon	0,01	0,01	0,88	0,38	1,01
Büyüme	-0,03	0,04	-0,74	0,46	0,97
Seçim Sonucu	0,32	0,12	2,60	0,01	1,37
Ekonomik Kriz	-2,85	1,30	-2,20	0,03	0,06
Sabit	-2,48	2,48	-1,00	0,32	0,08

Gözlem Sayısı= 19 Pseudo-R Kare 0,26 Prob>Chi2 0.0

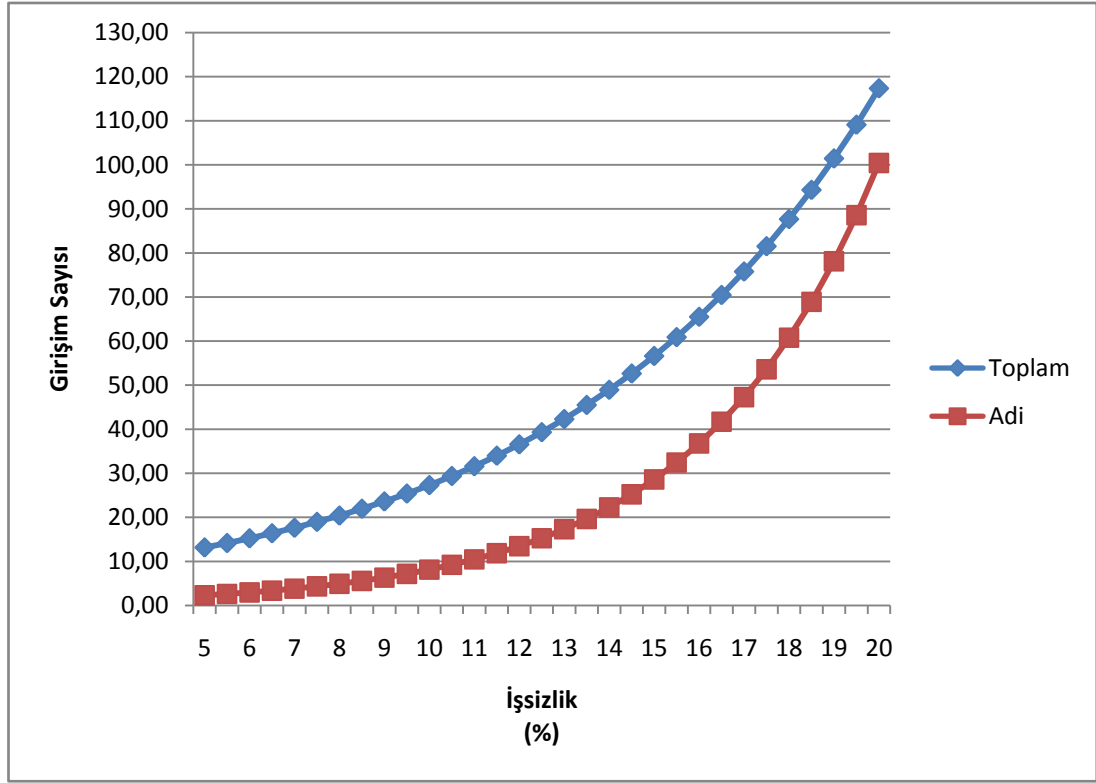
Sonuç olarak, bu verilerden elde edilen en önemli sonuç, işsizlik verisinin, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemlerinde istatistiksel olarak bir anlam ifade etmemesine rağmen, adi linç eylemlerinde, pozitif etki etmesi ve %29 gibi yüksek bir oranda artışa neden olmasıdır. Bu sonuç bize, linç eylemlerinin kategorilerine göre ele alındığında, nedenlerinin ne kadar farklı olduğunu göstermektedir. Linç literatürü içerisinde oldukça anlamlı bir veri olarak ortaya çıkan ekonomik düşüşün bir

göstergesi olarak işsizlik, Türkiye’de gerçekleşen linç eylemleri üzerinde, yalnızca adi motivasyonlarla gerçekleşen eylemler üzerinde etkilidir.

Analizlerden elde edilen bir diğer önemli sonuç ise, MHP’nin aldığı oy oranlarındaki artışın adi linç eylemleri dışındaki diğer kategorilerde etkin olduğunu göstermektedir. MHP oy oranlarında gerçekleşen artış, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemlerinde de bir artışa neden olmaktadır. Aşağıdaki iki grafik, Tablo 37 ve Tablo 38, çok değişkenli analizlerden elde edilen karmaşık bulguları daha kolay yorumlayabilmek için elde edilen iki önemli sonucu özetlemektedir.

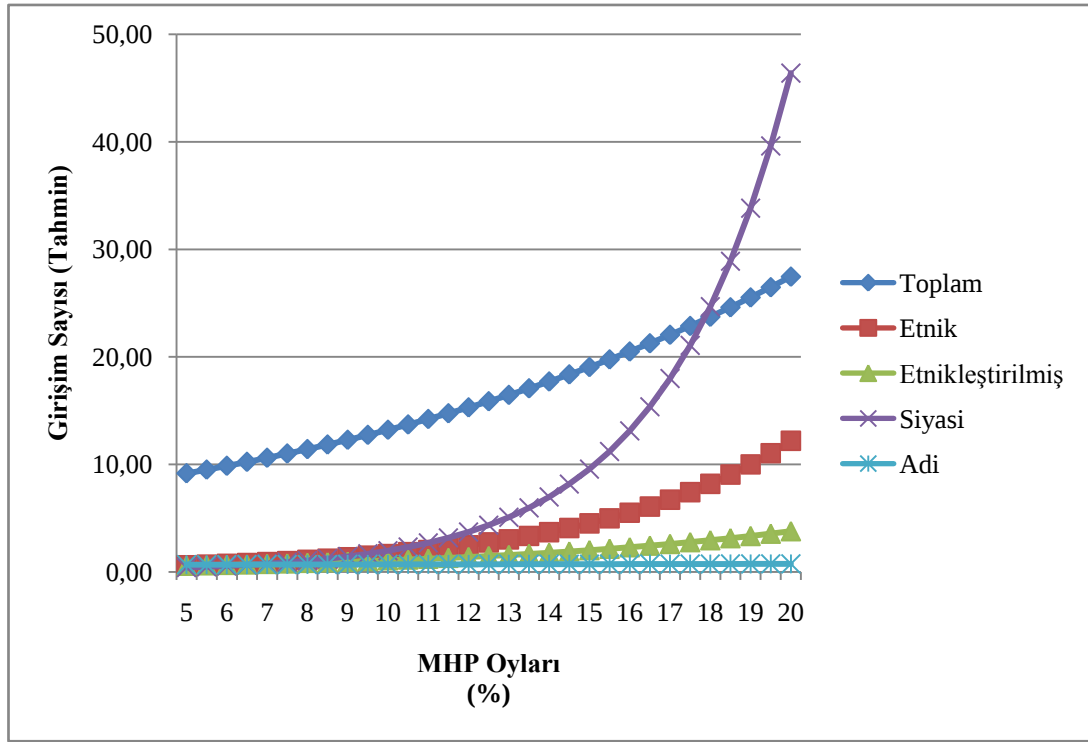
Tablo 37, işsizlik ve adi linç eylemleri arasındaki pozitif ilişkiyi daha kolay anlayabilmek için oldukça önemlidir. Grafikte görüldüğü gibi, işsizliğin artmasıyla adi linç eylemleri de artmaktadır. Yine grafikte, işsizlik arttıkça toplam linç eylemlerinde de bir artış görülmektedir. Fakat diğer kategoriler ile işsizlik arasında hiçbir bağlantının olmadığı düşünüldüğünde, toplamda gerçekleşen bu artışın sadece adi linç eylemlerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Neticede, işsizlik sadece adi linç eylemlerinde etkin bir faktör olarak ortaya çıkmakta, diğer kategorilerde ise herhangi bir istatistiksel anlam ifade etmemektedir.

Tablo 37: İşsizlik ve Linç Eylemleri/Adi Linç Eylemleri

Tablo 38’ye baktığımızda, grafikteki her çizgi farklı kategorideki bir linç eylemini gösterirken; yatay eksendeki rakamlar da MHP oylarını işaret etmektedir. Toplam linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülen MHP oy oranlarının, adi linç eylemleri üzerinde bir etkisi yoktur, bu sebeple bu pozitif etki, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemlerini kapsamaktadır. Yani MHP oylarında gerçekleşen artışlar, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemlerinin sayılarında da bir artışa neden olmaktadır.

Tablo 38: MHP Oyları ve Linç Eylemleri

4.4. Göçün Linç Eylemlerine Etkisi

Bu kısımda, literatürdeki yapısal açıklamalardan yola çıkılarak, göç ve linç arasındaki ilişkiye bakılacaktır. Göç ve etnik kimlik mekanizmalarının, linç eylemleri üzerindeki etkisi ele alınacaktır. Literatürde, göçü linç eylemleri üzerinde etkili bir değişken olarak ele alan yaklaşımlar, ABD özelinde, siyahların beyazların yoğun olarak yaşadıkları yerlere göç etmesinin, beyazların siyahlara yönelik gerçekleştirdikleri linç eylemleri üzerinde etkili olduğunu iddia etmektedirler.

Bu çalışmada ise, göç ile ilgili veriler, ancak linç eylemleri kategorilerine göre ayrıldığında anlamlı olmaktadır. Çünkü literatürdeki yaklaşımla paralel bir şekilde ele alırsak, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında en yoğun olarak gerçekleşen göç, Kürtlerin Batı’ya olan göçleridir. Bu doğrultuda, bu kısımda, Kürtlerin Batı’ya olan göçlerinin linç eylemleri ile olan ilişkisi sorgulanacaktır. Öncelikle, eldeki verilerin yetersizliğinden dolayı, göç değişkenine yönelik regresyon analizi yapılamamıştır. Bu nedenle, göçün linç eylemlerine olan etkisi, kapsamlı bir şekilde ele alınamasa da, aralarındaki ilişki eldeki veriler doğrultusunda incelenecektir.

1980’li yılların sonlarından itibaren, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan Batı’ya ve Güney’e doğru yoğun ve hızlı bir göç hareketi yaşanmıştır.¹⁵² OHAL Bölge Valiliği’nin rakamlarını kullanan, 1998 tarihli TBMM Araştırma Komisyonu raporuna göre, 1997 yılı itibariyle 905 köy ve 2523 mezra boşaltılmış ve 378.335 kişi göç etmiştir.¹⁵³ İçişleri Bakanlığı’nın verilerine göre ise 945 köy ve 2021 mezra boşaltılmış, 358.335 kişi göç etmiştir.¹⁵⁴ İçişleri Bakanlığı’nın verilerine göre, 358.335 kişinin göç ettiği yerler, Güneydoğu ve Doğu Anadolu’daki 14 ili kapsamaktadır. Bu iller: Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van illeridir.¹⁵⁵

Uluslararası kuruluşların yaptıkları çalışmalara göre ise göç ettirilen nüfus oldukça fazladır. Örneğin, bu sayı, İnsan Hakları İzleme Örgütü, (Human Rights Watch) tarafından 2 milyon olarak dile getirilirken, US Committee for Refugees göre bu sayı 380.000 ile 1 milyon arasında, TİHV, İHD ve GÖÇ-DER’in ortak bildirimlerinde ise, 3 ile 4 milyon arasındadır.¹⁵⁶ 2006 yılında Devlet Planlama Teşkilatının isteğiyle Hacettepe Üniversitesinin yaptığı Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırmasının (TGYONA) sonuçlarına göre ise, 1986-1995 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu’dan göç edenlerin sayısı 950.000 ile 1.200.000 arasındadır.¹⁵⁷

1985-1990 yılları arasında, yukarıda belirtilen 14 ilden göç ettirilen kişi sayısı 540.821, 1995-2000 yılları arasında ise 628.470’tir.¹⁵⁸ 1990-1995 yılları arasında göç

¹⁵² Sevilay Kaygalak, **Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme**, 1. bs. (Ankara: Dipnot Yayınları, 2009), 100.

¹⁵³ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (1998) Doğu Ve Güneydoğu Anadolu’da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, **Tutanak Dergisi** 53, Dönem 20’denaktaran Turgay Ünal, Ayşe Betül Çelik, Dilek Kurban, “Türkiye’nin Yerinden Edilme Sorunu: Sorun, Mevzuat ve Uygulama”, **“Zorunlu Göç” ile Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, ed. Kurban ve diğ., (İstanbul: TESEV Yayınları, 2008): 74.

¹⁵⁴ B.S. Dağ, “Mevcut Gelişmeler: Türkiye ve Yerinden Olmuş Kişiler.” UNDP (“Yerinden Olmuş Kişiler Konferansı”nda Yapılan Yayınlanmamış Sunum, 23 Şubat 2006)’dan aktaran Ünal, Çelik, Kurban, **age**, 74.

¹⁵⁵ **age**, 76.

¹⁵⁶ **age**, 74.

¹⁵⁷ Deniz Yüksek, Bilgin Ayata, “İnkâr Siyasetinden ‘İdare’ Politikasına Kürtlerin Zorunlu Göçü”, **Birikim**, s. 213, (2007): 42. Bilgin Ayata ve Deniz Yüksek, bu verilerdeki rakamlar arasındaki farkın tanımlardaki uyumsuzluktan kaynaklandığını söylemektedirler: “Resmi rakamlar tamamen boşaltılan köylerin rakamlarını yansıtırken, STK’lar ise, can güvenliğinin olmaması; çatışmalar; jandarma tarafından uygulanan gıda ambargosu; güvenlik güçleri, PKK ve geçici köy korucularının tehditleri gibi nedenlerle evlerini terk etmeye zorlanan ya da terk etmek zorunda kalan herkesi zorunlu göç mağduru olarak değerlendiriyor.” **age**, 42.

¹⁵⁸ Ünal, Çelik, Kurban, **age**, 75.

edenlerin verisi, bu dönemde nüfus sayımı yapılmadığı için yoktur. Bu 14 ilden en çok göç alan Batı illeri ise İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Bursa, Antalya, Malatya, Manisa ve Kocaeli illeridir.¹⁵⁹ 2000 yılındaki göç alma oranlarına göre ise, bu illere Tekirdağ, Muğla, Bilecik, Isparta ve Çanakkale illeri eklenmektedir. Etnik motivasyonlu linç eylemlerinin en fazla yaşandığı ilk 10 ile baktığımızda ise, Balıkesir, Sakarya ve Trabzon illeri hariç, yukarıda belirtilen en fazla göç alan illerden oluşmaktadırlar.

Bu doğrultuda, Kürtlerin yoğun olarak göç ettiği Batı illerinde, etnik motivasyonlu linç eylemlerinin gerçekleşme oranının diğer illere oranla daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu dönemde gerçekleşen Kürt göçü ile linç eylemleri arasındaki ilişkiyi kanıtlamak bu veriler doğrultusunda imkânsızdır. Yine de bu illerin zorunlu göç ile beraber yoğun Kürt nüfusuna sahip olmaları ve bu illerde özellikle etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinin, diğer illere göre ön plana çıkması, aralarında bir ilişki olduğuna işaret etmektedir.

4.5. Değerlendirme

Bu bölümde, Poisson Regresyon Analizi ile linç literatüründeki yaklaşımlar çerçevesinde öne sürdüğüm hipotezler doğrultusunda, ekonomik değişkenler olarak işsizlik, enflasyon, büyüme, ekonomik krizin ve politik değişken olarak da MHP oy oranlarının linç eylemleri üzerindeki etkisi analiz edilmiştir.

Hipotezleri, öncelikle toplam linç eylemlerinden elde edilen analiz sonuçlarına göre değerlendirdiğimizde, iddia edilen hipotezlerden bir tanesini destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında, işsizlik arttıkça, linç eylemlerinde de bir artış meydana gelmiştir. Enflasyonun linç eylemlerini arttıracacağı, ekonomik büyümenin ise azaltacağı yönündeki hipotezlere baktığımızda, bu iki değişken ile linç eylemleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ekonomik krizin linç eylemlerini arttıracacağı hipotezi ise tam tersi bir şekilde sonuçlanmıştır. Ekonomik kriz arttıkça, linç eylemlerinde bir azalma gerçekleşmiştir.

Analizleri, eylemlerin kategorik olarak ayrılmasından sonra elde edilen sonuçlara göre değerlendirdiğimizde ise, çalışmanın temel iddiasıyla paralel bir şekilde,

¹⁵⁹ age, 91.

nedensel mekanizmalar olarak ele alınan ekonomik ve politik değişkenlerin, her bir kategori için farklı olduğunu görüyoruz.

Bu sonuçlara göre, literatürün öne sürdüğü gibi işsizliğin, linç eylemleri üzerinde oldukça etkili olduğu sonucu, Türkiye’de gerçekleşen linç eylemleri kategorilerine göre ayrıldığında, bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü işsizlik, sadece adi linç eylemleri üzerinde pozitif etkiye sahiptir, diğer kategoriler üzerinde ise hiçbir etkisi yoktur. İşsizlik arttıkça, adi linç eylemleri de artmaktadır ve bu durum işsizliğin, linç eylemlerini arttıracak hipotezinin, yalnızca adi linç kategorisinde geçerli olduğunu göstermektedir.

Literatürdeki yaklaşımlar çerçevesinde, enflasyonun linç eylemlerini arttıracak hipotezine baktığımızda, etnik ve etnikleştirilmiş linç kategorileri üzerinde tam tersine, negatif bir etkiye sahip olduğunu görüyoruz. Adi ve siyasi linç kategorilerinde ise enflasyon bir anlam ifade etmemektedir. Ekonomik büyümenin linç eylemlerini azaltacak yönündeki hipotez ise, yine etnik linç eylemleri üzerinde tam tersi bir etkiye sahiptir. Ekonomik büyüme arttıkça etnik linç kategorisindeki eylemler de artmaktadır. Ekonomik büyümenin, diğer kategorilerle ise hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. Ekonomik kriz dönemlerinde, linç eylemlerinin artacak hipotezi, siyasi linç kategorisi hariç diğer kategorilerde bir anlam ifade etmemektedir. Siyasi linç eylemlerinde ise, hipotezin tersine, negatif bir etkiye sahiptir. Yani ekonomik kriz dönemlerinde, siyasi linç eylemlerinde bir azalma meydana gelmiştir.

MHP oylarındaki artışın, linç eylemlerinde de bir artış meydana getireceği hipotezi ise, adi linç kategorisi hariç diğer kategorilerde doğrulanmıştır. MHP oy oranlarındaki artış, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemlerinde de bir artış meydana getirmektedir.

Yine bu bölümde, göç ile ilgili verilerin yetersizliğinden dolayı, göçün linç eylemleri üzerindeki etkisine regresyon analizi ile bakılamamıştır. Eldeki veriler doğrultusunda değerlendirdiğimizde ise, göçün de, ancak eylemler kategorik olarak ayrıldığında bir anlam ifade ettiği görülmüştür. Çünkü bu dönemde yaşanan göç etnik bir göç olduğu için, ancak bu etnik gruba olan etkisi doğrultusunda analiz edilebilir. Bu bilgiler doğrultusunda ise, aralarında bir ilişki olduğu söylenebilir. Ancak, yine de, zorunlu göçün yarattığı karşılaşmaların, esasında, linç eylemleri üzerinde doğrudan değil dolaylı bir etkisi olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Çünkü zorunlu göç ile

gelen Kürtler, daha çok yoksul Kürtlerden meydana geldiği halde, etnik motivasyonlu linç eylemleri sadece bu karşılaşmaların öznesi olarak yoksul Kürtlere değil, orta sınıf ve üst sınıflara karşı da bir öfkeye dönüşebilmektedir. Bu sebeple, zorunlu göçün yarattığı karşılaşmaların, Kürtlere karşı zaten var olan önyargıları güçlendirmiş olabileceğini söylemek daha anlamlı görünmektedir.

Kısacası, linç literatüründeki yaklaşımlar ve çalışmanın içeriği doğrultusunda, en etkin iki önemli sonuçtan bahsetmek gerekmektedir. Bunlardan birincisi, işsizlik yalnızca adi motivasyonlardan kaynaklanan linç eylemleri üzerinde etkilidir. Toplam linç eylemleri üzerinde de pozitif bir etkiye sahip olduğu görülen işsizlik, diğer kategoriler için bir anlam ifade etmediği için, bu pozitif etki yalnızca adi linç eylemlerini içermektedir. Etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemlerinde gerçekleşen artış ile işsizlik oranlarında meydana gelen artış arasında hiçbir bağlantı bulunmamaktadır. Adi linç eylemleri üzerinde ise işsizliğin oldukça yüksek oranda bir pozitif etkisi vardır.

Diğer önemli sonuca baktığımızda, MHP oranlarında meydana gelen artışlar, adi linç eylemleri üzerinde bir anlam ifade etmemektedir. Etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemleri ile MHP oy oranları arasında ise pozitif bir ilişki bulunmaktadır. MHP oy oranları arttıkça, sırasıyla, siyasi, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinde de bir artış meydana gelmektedir.

MHP oy oranlarının etnik motivasyonlu linç eylemleri üzerindeki etkisi ise, milliyetçiliğin bu eylemler üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Fakat bu eylemler üzerindeki milliyetçi etkiyi sadece MHP oylarına bağlamak doğru bir yaklaşım olmaz. Çünkü milliyetçilik yalnızca MHP'ye özgü bir ideoloji değildir, birçok parti içerisinde milliyetçi bir yaklaşımla hareket edildiğini söyleyebiliriz. Esasında, milliyetçiliğin Türkiye'deki sistemin ideolojisi olduğunu söylemek mümkündür. Özkırımlı'nın da belirttiği gibi, milliyetçi olan sistemin kendisidir ve milliyetçi ideoloji hiçbir dönemde ortadan kalmaz. Yalnızca bazı dönemlerde daha fazla ön plana çıkarak popülerleşir.¹⁶⁰

MHP oyları, etnik motivasyonlu linç eylemleri üzerinde bir etkiye sahip olabilir ancak Türkiye'de son dönemlerde gittikçe artan ve Kürt karşıtlığına dayanan bu eylemleri sadece MHP oy oranları ile açıklamak eksik bir yaklaşım olacaktır. Bu

¹⁶⁰ Umut Özkırımlı, "Türkiye'de Gayriresmi ve Popüler Milliyetçilik", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003): 712.

nedenle, Kürt karşıtı kültürel ve toplumsal dışlama pratikleri nasıl oluştuğu, bu pratikleri benimseyenlerinbu anti-Kürt tutumlarını nasıl ve neye dayanarak anlamlandırdıkları da etnik motivasyonlu linç eylemlerini anlamak için oldukça önemlidir.

Linç literatüründeki çalışmalarda, ABD özelinde, meşru bir hedef ve günah keçisi olan grup siyahlar olurken, Türkiye’de ise bu grup Kürtler olmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda, bir sonraki bölümde, literatürdeki kültürel açıklamalar çerçevesinde, Kürtlerin, etnik motivasyonlu linç eylemlerinin meşru hedefleri olarak ortaya çıkmalarının altında yatan dinamikler, tarihsel ve toplumsal süreçler, eylemler içerisinden örnekler de verilerek ele alınacaktır.

5. ETNİK MOTİVASYONLU LİNÇ EYLEMLERİ

Türkiye’de, son dönemlerde sıklıkla yaşanan ve gittikçe artarak yaygınlaşan linç eylemlerinin büyük bir bölümünü, etnik motivasyonlu linç eylemleri oluşturmaktadır. Çalışma kapsamındaki verilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda belirttiğim gibi, 2000’li yıllarda, 1990’lı yıllara göre linç eylemlerinde önemli bir artış yaşanmış ve bunun sebebi etnik motivasyonlu linç eylemlerindeki artıştan kaynaklanmıştır. Yine, 2005 yılında linç eylemlerinde gerçekleşen patlamaya baktığımızda da, büyük bir çoğunluğunu etnik motivasyonlu linç eylemleri oluşturmaktadır.

1991-2011 yılları arasında gerçekleşen etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri ise, daha önce belirttiğim gibi, çoğunlukla Kürtlere yönelik olarak gerçekleşen eylemlerden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle, bu dönemde gerçekleşen etnik motivasyonlu linç eylemlerinin büyük bir çoğunluğu, anti-Kürt bir tutumdan beslenmektedirler. 145 adet etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri içerisinde Kürt karşıtlığına dayanan bir tetikleme ile hareket etmeyen yalnızca 6 adet linç eylemi vardır. Özellikle, 2000’li yıllarda Kürt karşıtlığına dayanan etnik motivasyonlu linç eylemlerinde yoğun bir artış yaşanmıştır.

Bu bölümün konusu, kategorilerine ayırıp ele aldığım linç eylemlerinin yalnızca iki kategorisini, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerini kapsamaktadır. Bunun nedeni, literatürdeki yaklaşımlarla bağlantılı olarak ele aldığımızda, ABD’de linç eylemlerinin meşru hedefleri olarak belirginleşen grup nasıl siyahlırsa, Türkiye’deki eylemlerin meşru hedefleri olarak ön plana çıkan grup Kürtler olmasıdır. Bu nedenle, Kürt karşıtlığıyla meşrulaşan ve son dönemde gittikçe yaygınlaşan etnik motivasyonlu linç eylemlerinin dinamiklerinin analiz edilmesi önemlidir. Ayrıca, son yıllarda gerçekleşen linç eylemlerinin çoğunluğunu oluşturmalarının yanı sıra, bir önceki bölümde belirtildiği gibi, etnik motivasyonlu linç eylemleri, MHP oylarındaki artış dışında, literatürün yönlendirdiği hiçbir değişkenden etkilenmemektedir.

Türkiye’de bu dönemler arasında meydana gelen etnik motivasyonlu linç eylemleri, Kürt karşıtlığına dayanan bir öfkeden hareket ederken, kültürel açıklamalar da, ABD’de siyahlara yönelik gerçekleşen linç eylemlerini, siyah karşıtlığına dayanan önyargılar ve toplumsal hafızaya yerleşmiş şiddet geçmişi ile açıklamaktadırlar. Bu bölümde, literatürdeki kültürel yaklaşımlar çerçevesinde, Kürtlere yönelik özellikle son dönemlerde artarak yaygınlaşan Kürt karşıtlığının altında yatan dinamikleri, beslendiği toplumsal süreçleri, Kürtlerin suçlulaştırılma süreçlerini, Kürtlerin politik olarak görünür olmalarının yarattığı söylemsel rekabeti ve bu pratiklerin linç eylemleri üzerindeki etkisini ele alacağım. Yine bu bölümde, etnik motivasyonlu linç eylemlerinin temel nitelikleri ve linç eylemlerinde 2004 yılından 2005 yılına geçerken meydana gelen büyük patlama üzerinde duracağım. Son olarak, etnik motivasyonlu linç eylemlerinin süreçlerini ve dinamiklerini, iki örnek olay üzerinden değerlendireceğim.

5.1. Etnik Motivasyonlu Linç Eylemlerinin Meşru Hedefleri: Kürtler

Son yıllarda artarak yeni bir toplumsal olgu olarak ortaya çıkan anti-Kürt bir tutumdan beslenen etnik motivasyonlu linç eylemlerinin, MHP oyları ile tetiklenmesi, milliyetçiliğin, bu eylemler üzerinde etkili olan bir olgu olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Fakat milliyetçiliği, bu eylemler üzerinde etkili olan tek değişken olarak ele almak yeterli değildir. Kürt karşıtı kültürel ve toplumsal dışlama pratiklerinin nasıl oluştuğu, bu pratikleri benimseyenlerin bu anti-Kürt tutumlarını anlamlandırma ve meşrulaştırma süreçleri de oldukça önemlidir.

Linç literatürüne baktığımızda, ABD özelinde, siyahlara yönelik linç eylemlerini açıklamaya çalışan kültürel yaklaşımlar, linç eylemlerinin, siyahlara yönelik olan önyargı ve ayrımcılıklardan ve siyahlara yönelik suçlulaştırma süreçlerinden beslendiklerini dile getirmektedirler. Bu önyargıların tarihsel ve toplumsal bir süreç olduğundan, aynı zamanda geçmişlerinde şiddet pratikleri uygulayan toplumların günümüzde de şiddete meyilli olduklarından bahsetmektedirler.

Türkiye’de son yıllarda sıklıkla gerçekleşen Kürtlere yönelik linç eylemlerini bu doğrultuda değerlendirirsek, bu eylemlerin de, Kürtlere yönelik önyargılardan, düşmanca söylem, dışlayıcı pratikler ve suçlulaştırma süreçlerinden beslendiğini söylemek mümkündür. Son dönemde, bu tarz algı ve atıflar, Türkiye tarihinde hiç olmadığı kadar popülerleşmiş ve bir toplumsal olgu olarak ortaya çıkmıştır. Bu

doğrultuda, hem devlet politikalarında hem de toplumsal düzeyde Kürtlere yönelik politikalar ve algıların değişmesine neden olan süreçler oldukça önemlidir.¹⁶¹

Özellikle 1990'lı yıllarla beraber, Kürtlere yönelik ayrımcı algılar daha da yüzeye çıkmış, toplumsallaşmış ve linç eylemlerinin de önünü açmıştır. Bu süreçte resmi politikalar oldukça önemlidir, çünkü toplum içerisindeki 'günah keçileri' devlet politikaları tarafından belirlenmekte ve devletin söylemlerine uymayanlar bir anlamda şiddet eylemlerinin meşru kimlikleri olmaktadır. Türkiye'de ise bu yıllarda PKK hareketinin yükselişe geçmesi ve şehit cenazeleri, resmi politikaların etkisiyle zaten var olan önyargıları güçlendirmiş, Kürtlerin düşman olarak algılanmasının yaygınlaşmasında etkili olmuştur.¹⁶² Aynı zamanda, yine bu yıllarda artan göç pratikleriyle, Kürtlerin Batı'da kent yaşamı içerisinde görünür olmaları, uyguladıkları pratikler, suçlu, hırsız, kent yaşamını bozan gruplar olarak algılanmalarına neden olmuştur.¹⁶³ Yine, 2000'li yıllardan itibaren, özellikle AB süreciyle beraber, Kürtlerin meşru bir politik özne olarak görünür olmaları da bir tehdit algısı oluşturmuş ve linç eylemleri üzerinde etkili olmuştur. Kısacası, Kürtleri linç eylemlerinin bir hedefi olarak belirginleştiren bu süreç; hem devletin güvenlik söyleminden ve milliyetçi politikalarından hem de Kürtlerin Batı'da önceki dönemlere göre daha görünür olmalarından beslenen bir toplumsal süreç olarak değerlendirilmelidir.

5.1.1. 1990'lı Yıllar

Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluş aşamasında, ulus-devlet oluşturma ve milli bir kimlik olarak Türk kimliğini benimsetme sürecinde, Kürtler, bu amaçlara ulaşmada zorluk çıkaran bir grup olarak kodlanmışlardır. Bu doğrultuda, Kürtler, çeşitli

¹⁶¹ Bkz. Mesut Yeğen, **MüstakbelTürk'tenSözdeVatandaşa**, 3. bs.(İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 33-34; Mesut Yeğen, **Son Kürt İsyanı**, 1. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 36;Emre Aslan, "Türkiye'de Irkçılık", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003):424; Kemal Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003): 678.

¹⁶² Ferhat Kentel, Meltem Ahıska ve Fırat Genç, **Milletin Bölünmez Bütünlüğü: Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)**, 1.Basım, (İstanbul: TESEV Yayınları, 2007), 95.

¹⁶³ Bkz. Bediz Yılmaz, "Türkiye'de Sınıf-Altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa", **Toplum ve Bilim**, s. 113, (2008): 127-145; Zeynep Gönen, "Yoksulluğun Suçlaştırılması, Suçun Irksallaştırılması: Kapitalizmin Tarihsel Mirası ve Türkiye Örneği", **Praksis**, s. 28, (2008): 57-80; Jülide Karakoç, "Kürt Meselesini 'Tanıyarak Dışlama'", <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=707&makale=K%FCrt+Meselesini+Tan%FDarak+D%FD%FElama> [18.09.2012];A. Kıvanç Esen, "2000'li Yıllar Türkiye'si Yeni Irkçılığına Dair Bir Analiz Değerlendirmesi", **Birikim**, s. 224, (2007): 49-59.

asimilasyon pratikleriyle Türkleştirilmeye çalışılmış, ‘Kürt’ olgusu ve ‘Kürt’ kimliği inkâr edilmiştir.¹⁶⁴ 1990’lı yıllara gelindiğinde ise, Tanıl Bora ve Kemal Can’ın ifadesiyle “Kürt kimliğinin inkârından, düşmanlaştırıcı bir ikrara” geçilmiştir.¹⁶⁵ Kürtlerin, Türkleşmeye olan dirençlerinin etkisiyle Türkleşemeyecekleri anlaşılmış, bununla beraber Kürtlerin var oldukları kabul edilmiştir. Hem ulusal ve uluslararası konjonktürde yaşanan birtakım gelişmeler hem de Kürtlerin Türkleşeceklerine dair olan inancın yok olması ile Kürtlerin inkârına dayalı resmi politika artık işlevini yitirmiş, hem devlet nezdinde hem de toplum içerisinde Kürtlere yönelik birtakım algı değişiklikleri meydana gelmiştir.

1990’lı yıllarda Kürt meselesinde yaşanan bu kopukluğun en önemli nedeni olarak, 1980’li yılların sonlarında yükselişe geçen Kürt hareketi, iç savaşın yoğunluğu, Kürtlerin hoşnutsuzluklarını dile getirmesi sonucunda yaşanan kitlesel gösterilerin ülke çapında yaygınlaşması gibi iç dinamikler ifade edilmektedir. Ayrıca Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla Türkiye Cumhuriyetlerin bağımsızlaşması, Irak’ın Kuveyt’i işgali ile başlayan Körfez Krizi’nin yarattığı değişimler ve Körfez Savaşından sonra Kuzey Irak’ta bir Kürt devleti oluşumu ve Türkiye’nin Avrupa Birliğine aday olması, uluslararası düzeyde sıklıkla vurgulanan değişimler olmuştur.¹⁶⁶

1990’lı yılların bir başka önemli özelliği, Türk milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği bir dönem olmasıdır. Burada bahsedilen milliyetçilik, yalnızca MHP’ye dayanan bir milliyetçilik değildir. Tanıl Bora, iç ve dış düşmanlar¹⁶⁷ tarafından sürekli bir tehdit algısına, Türkiye’nin parçalanacağı korkusuna dayanan ve Türk milli kimliğinin oluşum sürecinde büyük bir etkisi olan beka sorunsalının, Türk milliyetçiliğinin bütün ideolojik söylemlerinde yer aldığını ve özellikle 1990’lı yıllarda Kürt

¹⁶⁴ Bkz. Ahmet Yıldız, “**Ne Mutlu Türküm Diyebilene**” **Türk Ulusal Sınırlarının Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)**, 1. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001); Mesut Yeğen, **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu**, 2. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003); Yeğen, 2011, 38.

¹⁶⁵ (Bora ve Can, 2000’den aktaran Yeğen: 890)

¹⁶⁶ Aslan, **age**, 424; Can, **age**, 678; Yeğen, 2009, 36; Tanıl Bora, **Milliyetçiliğin Kara Baharı**, 1. bs. (İstanbul: Birikim Yayınları, 1995): 143.

¹⁶⁷ Yeğen’in ifadesiyle bu düşman söylemi, “devletin, askeri ve siyasi iktidarının tehdit edilmesi durumuna, milliyetçilik söyleminin ve ulus-devlet mantığının koşullandığı bir dille gösterdiği refleks olarak okunabilir. Yeğen, 1999, 158. Yani devlet, herhangi bir tehdit hissettiği anda, Kürtleri düşmanlaştıran söylemlerini, sistemi kuşatan milliyetçiliğin de yardımıyla, dolaşıma sokmaktan çekinmeyecektir.

hareketinin yükselişe geçmesiyle, bu tehdit algısının da yoğunlaştığını belirtir.¹⁶⁸ Bu bağlamda, Kürt meselesi ‘vatanın bölünmesi’ olarak ele alınmaktadır.¹⁶⁹

Bu çerçevede 1990’lı yıllar, milliyetçiliğin yükselmesiyle bağlantılı olarak, ülkücü hareket içerisinde İslami unsurların geri planda bırakılıp Türkçü anlayışın yeniden hâkim söylem olarak ön plana çıktığı,¹⁷⁰ hareketin sembol ve sloganlarının da oldukça popülerleşip “kendi örgütsel ortamını” aştığı bir dönem olmuştur.¹⁷¹ Bu dönemdeki ülkücü hareket yaygınlaşarak “şehirli üst-orta sınıf gençlik tabanında da sempatican” bulmuş, “rock ve pop müzik dinleyen modern gençliğe” ulaşarak popülerleşmiştir.¹⁷² Bu yıllarda yükselişe geçen milliyetçilik, MHP’nin Kürt illerinin yoğun olarak yaşadığı Batı illerinde daha ırkçı bir dil kullanmasına neden olmuştur.¹⁷³ ve 1999 yılındaki seçimlerde, MHP, en yüksek oyu alan ikinci parti olmuştur. MHP oylarının, 2000’li yıllarda artan etnik motivasyonlu linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olmasını, bu sürecin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

1990’lı yıllar, milliyetçilik simgelerinin, kalıplarının ve sloganlarının aynı zamanda gündelik hayat içerisinde de popülerleşip yaygınlaştığı bir dönem olmuştur. Ülkenin bütünlüğüne karşı tehdit olarak algılanan unsurlara karşı harekete geçmek için Türk bayrağı, İstiklal marşı gibi simgelerin kullanımı artmış, bu dönemde oldukça popüler olan ve hala kullanılan ‘Ya sev ya terket’ sloganı gibi söylemler ön plana çıkmıştır.¹⁷⁴ Kürtlerin, devlet politikalarında güvenlik çerçevesinde ele alınmalarını tarihsel olarak oldukça gerilere götürmek mümkün olsa da, Kürtlerin terörle ilişkilendirilmeleri, Kürtler ve PKK arasındaki ilişkinin muğlaklaştırılarak bütün Kürtlerin PKK’lı yani potansiyel terörist olarak algılanması, 1990’lı yılların sonlarından itibaren hâkim bir söylem haline gelmiştir. Kürtlerin PKK ile özdeşleştirmesinde, Parker’e göre, 1990’lı yıllarda PKK hareketinin de yükselişe geçmesiyle, devletin uyguladığı köy koruculuğu sisteminde yaşanan değişiklikler etkilidir. Parker’in deyimiyle, bu dönemde köy koruculuğu sistemi biçim değiştirmiş ve "daha aktif bir dost-düşman belirleme sistemi olarak kullanılmaya"

¹⁶⁸ Bora, 1995, 75-77.

¹⁶⁹ **age**, 139.

¹⁷⁰ **age**, 122.

¹⁷¹ Can, **age**, 679

¹⁷² Bora, 1995, 123.

¹⁷³ Aslan, **age**, 426.

¹⁷⁴ Bora, 1995, 104; Can, **age**, 670.

başlanmıştır.¹⁷⁵ Köy koruculuğunu kabul etmeyen köyler, devlet tarafından PKK'dan yana olarak algılanmış ve bu köyler düşman olarak kodlanmışlardır.¹⁷⁶

Korucu olmayı kabul etmeyen bütün Kürtler, devlet politikalarında potansiyel PKK'lı olarak kodlanmış ve gündelik hayat içerisinde de yerleşen bütün Kürtlerin PKK'lı olduğunu algısını etkileyen ve tetikleyen bir etmen olmuştur. Bu durum linç eylemlerini üzerinde de oldukça etkilidir. Linç eylemleri sırasında en çok karşılaşılan ve bütün Kürtleri kapsayan bir şekilde kullanılan 'Kahrolsun PKK' sloganı, bu dönemlerde yaygınlaşan ve sıklıkla kullanılan bir slogan olmuştur.

Bu dönemde, milliyetçi söylem ve pratiklerin, gündelik yaşam içerisinde yerleşip yaygınlaşmasına ve toplumu biçimlendirip şiddete yönelmesine katkı yapan en önemli mekanizmalardan biri ise kitle iletişim araçlarıdır. Özkırmılı'ya göre, özellikle 1980'li yıllardan sonra, milliyetçiliği yeniden üreten bir mekanizma olarak kitle iletişim araçları oldukça büyük bir yer tutmaktadır. Özkırmılı, bu araçlarla beraber, "devletin doğrudan kontrolü altında olmayan yeniden üretim biçimleriyle" karşılaştığımızı dile getirmektedir.¹⁷⁷

Bu dönemin bir başka önemli özelliği ise, zorunlu olarak ya da bölgelerindeki koşullar nedeniyle Kürtlerin Batı illerine göç etmeleriyle, bu bölgelerdeki görünürlüklerinin artmasıdır. Batı illerinde yaşayan kesim ile Kürtlerin karşılaşması, beraberinde birtakım sorunlara da neden olmuştur. Göç etmek zorunda kalan Kürtlerin, Batı illerinde hayatlarını sürdürebilmek için başvurdukları pratikler, Kürtlere yönelik "olumsuz önyargıların ve dolayısıyla Türk milliyetçiliği stratejisinin yeniden kurulmasında" oldukça etkili olmuştur.¹⁷⁸

Bütün bu gelişmelerle beraber, Kürt meselesi artık inkâr edilmemekle beraber bir "sadakatsizlik meselesi" olarak ele alınmakta, Kürtlere yönelik ayrımcı algılar hem resmi hem de popüler düzeyde artarak yaygınlaşmaktadır.¹⁷⁹ Gündelik pratiklerde karşılaştığımız birçok olay, Kürtlere yönelik önyargı ve ayrımcılığı açıkça sergilemektedir. Özellikle, Kürtlerle özdeşleştirilen birtakım suçlar ve davranışlar, Kürtlere yönelik saldırgan tutum ve önyargıları meşrulaştırmak için bir araç olmakta

¹⁷⁵ Evren Balta Paker, "Dış Tehditten İç Tehdide: Türkiye'de Doksanlarda Ulusal Güvenliğin Yeniden İnşası", **Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti**, ed. Evren Balta Paker, İsmet Akça (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010): 9.

¹⁷⁶ **age**, 10.

¹⁷⁷ Özkırmılı, **age**, 715.

¹⁷⁸ Kentel, Ahıska, Genç, **age**, 99.

¹⁷⁹ Yeğen, 2011, 38.

ve Kürtlere yönelik ayrımcı tutum ve Kürt düşmanlığı için bir dayanak haline gelmektedir.

5.1.2. Kürtlerin Suçlulaştırma Süreçleri

Literatüre baktığımızda, daha önce belirttiğim gibi, kültürel açıklamalar, ABD özelinde, siyahlara yönelik olan linç eylemlerinin, siyahların toplum içerisindeki suçlulaştırılma süreçleriyle olan ilişkisine değinmektedir. Örneğin, siyahlara yönelik linç eylemlerini, Amerikan toplumunda, siyahlara karşı yerleşmiş negatif duyguların bir sonucu olarak değerlendiren Oliver'a göre, siyahlara birtakım negatif özellikler ve suçlamalar atfedilmekte, zamanla yerleşik hale gelen bu atıflar da, linç eylemlerinin hem motivasyonu hem de gerekçesi olmaktadır.¹⁸⁰

Benzer bir şekilde Darity'e göre de, linç eylemlerinin kurbanları olarak siyahlar, insanlıkla ortak değerleri paylaşmayan ve bu nedenle de linç eylemlerini hak eden gruplar olarak algılanmaktadırlar.¹⁸¹ Ekonomik düşüş ile linç eylemleri arasında pozitif bir ilişki bulan Tolnay ve Beck de, siyahların suçlu bir grup olarak tanımlanmasının ve neredeyse bütün adi suçların failleri olarak siyahların görülmesinin, linç eylemlerine bir dayanak oluşturduğunu dile getirmektedirler.¹⁸²

Literatürdeki kültürel yaklaşıma benzer bir şekilde, Kürtlerin de toplum içerisinde benzer negatif algılar ve suçlamalarla tanımlandıkları görülmektedir. Kürtlerin varlığının resmi politikada inkârdan tanıma sürecine geçmesine, toplumsal algıda da düşmanca algıların ve Kürt karşıtı söylemlerin artıp yaygınlaşması süreci eşlik etmiştir. Kürtlere yönelik ayrımcılığın meşrulaşması, hem devlet nezdinde hem de toplum içerisinde, ulusal bütünlüğü vurgulayan milliyetçilik ve suçlulaştırma söylemleriyle mümkün olmaktadır. Kürtler çoğunlukla vatani bölmeye çalışan 'bölücüler' ve 'teröristler' ve şehirlerdeki hırsızlık, kapkaç, mafyalaşma gibi adi suçların failleri ve şehir yaşamını kirleten 'parazitler', 'haksız kazanç sağlayan' bir kesim olarak görülmekte, Kürtlere yönelik ayrımcılıklar ve linç eylemleri de kendilerini bu temel bakış içerisinde meşrulaştırmaktadır.

¹⁸⁰ Oliver, **age**.

¹⁸¹ Darity, **age**.

¹⁸² Tolnay ve Beck, 1990.

PKK ile olan çatışmalar ve Türkiye'nin hemen hemen her iline giden şehit cenazeleri, milliyetçi algıları güçlendiren ve yeniden üreten bir rol oynamaktadır.¹⁸³ Şehit cenazelerinin sorumlusu olarak görülen PKK, Kürtler ile ilişkilendirilmekte ve aralarındaki fark belirsizleşerek ortadan kalkmaktadır. Yine “kapkaç çeteleri, uyuşturucu trafiği ve PKK arasında kurulan ilişki” zorunlu göç mağduru ya da zor şartlardan dolayı göç etmiş Kürtlerin, “potansiyel terörist” olarak görülmelerine neden olmakta, böylece, Kürtlerin şehirlerdeki varlığına dair bu suçlulaştırıcı söylemlerin etkisiyle, devletin uyguladığı şiddet pratikleri de meşrulaşmış olmaktadır.¹⁸⁴

Kürtlerin sistematik bir biçimde suçlulaştırılmaları ve Batı illerinde, özellikle metropollerde yaşanan adi suçların faillerinin Kürtler olduğu algısı son dönemlerin hâkim söylemlerinden birisi haline gelmiştir.¹⁸⁵ Suçlulaştırma süreçlerinin söylemsel olarak nasıl kurulduğuna odaklanan ve suçu anlamak için mutlaka yapısal ve tarihsel süreçleri de içerisinde barındıran bir yaklaşımın gerekliliği üzerinde duran Zeynep Gönen¹⁸⁶, özellikle büyük kentlerdeki gecekondu bölgeleri için kullanılan varoş söyleminin ‘ırksallaştıran bir söylem’ olduğunu belirtmektedir.¹⁸⁷ Ona göre, bu söylem, 1990’lı yıllarda Kürt göçünün yoğun olarak yaşandığı ve bu nüfusun gecekonduya yerleştiği bir dönemi ifade etmektedir. Bu bölgelerde özellikle 2000’li yıllarda meydana gelen kapkaç olayları, tinerci çocuklar ile Kürt göçmenler arasında bir bağ kurulmuş ve meydana gelen bu tarz adi suçların kaynağının Kürtler olduğuna dair bir algı oluşmuştur. Medyada yer alan haber içerikleriyle de desteklenen bu algı, Kürtlerin suçlulaştırılmasına, metropollerde gerçekleşen suçların kaynağının Kürtler olduğuna dair algıların yerleşmesine sebep olmuştur.¹⁸⁸

Örneğin, Türkiye’nin Batı illerinde, özellikle de Kürtlerin yoğun olarak göç ettikleri illerde yapılan görüşmelere dayalı çalışmaların birçoğunda, Kürtlerin yukarıda bahsedilen suçlulaştırıcı atıflar çerçevesinde ele alındıkları görülmektedir. Bu çalışmaların birçoğunda, Kürtlerin terör ile ilişkilendirilmeleri, ön plana çıkan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle, Batı illerinde Kürt sorunun genellikle bir terör sorunu olarak algılandığı, Kürt kelimesinin PKK ile özdeşleştirildiği,

¹⁸³ Kentel, Ahıska ve Genç, **age**, 95.

¹⁸⁴ Gönen, **age**, 75.

¹⁸⁵ Yılmaz, **age**; Gönen, **age**; Ünal, Çelik, Kurban, **age**.

¹⁸⁶ Gönen, **age**, 76.

¹⁸⁷ **age**, 72.

¹⁸⁸ **age**, 72-73.

görüşmecilerin konuşmalarında da en çok dikkat çeken söylemlerden birisidir. Örneğin Meltem Ahışa ve Ferhat Kentel'in çalışmalarında, terör bağlamında öne çıkan söylemlerden biri şöyledir:

“Mesela ben askerliğimi Urfa'da yaptım. Onlar asker sevmiyorlar, Urfalılar. Niye? Apocu adam yani, Kürt. Şöyle söyleyeyim mesela Hakkâri'de her yerde terörist var. Benim askerliğimi yaptığım bir köy vardı. Sedat Bucak'ın köyü diyorlar. [Sedat Bucak'ın köyü de mi terörist?] Tabii. Resmen insanlar terörist.”(Mesut, 25, garson, Ankara)¹⁸⁹

İzmir'de orta sınıflar arasındaki Kürt algısı üzerine bir alan araştırması yapan Cenk Saraçoğlu'nun çalışmasında dikkat çeken bir örnek ise şöyledir:

“Son yıllarda hem İzmir'i hem Manisa'yı Kürtler doldurdu. Manisa'da şu an sanayi olduğu için her tarafı Kürtler sardı. Manisa'da daha fazla Kürt var. Bu gelen Kürtlerin pek çoğu PKK'lı; Bunlar Türkiye'yi bölmek için uğraşıyorlar. Hepsi olmasa da çoğu. Bölmek için buralara geliyorlar. Buraları ele geçirmek için çocuk yapıyorlar...”¹⁹⁰

Aynı çalışma içerisinde yer alan başka bir görüşmecenin açıklamaları ise Kürtçeyi bölücülük unsuru olarak dile getirmektedir:

“Göçle gelenlerin Kürtçe konuşmasından rahatsız oluyorum. Pazarlarda filan görüyorum. Kendi ülkemde, benim ülkemde, gerçi onların da ülkesi de, ben İzmir'deyim, benim ülkemde, geliyor burada karnını doyuruyor, içiyor bilmem ne yapıyor, orada kalkıyor, Kürtçe konuşuyor bölücülük yapıyor; Türkçe konuşsun, ne kaybedecek?”¹⁹¹

Bu görüşmecenin Kürtçeyi bir bölücülük unsuru olarak değerlendirmesi, etnik motivasyonlu linç eylemlerinde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Hedeflerin Kürtçe konuşmaları, birçok etnik motivasyonlu linç eyleminin tetikleyici unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Eylemlerin failleri, hedeflerin Kürtçe konuşmalarını bir tehdit unsuru olarak görmekte ve saldırılarını bu çerçevede meşrulaştırmaktadırlar.

Batı'da yaşayan kesimlerin, Kürtlere karşı algılarına yönelik, Bilgesam tarafından yapılan bir çalışmada da, Kürtleri ‘potansiyel tehdit’ olarak görme anlayışına dair birkaç çarpıcı örnek bulunmaktadır:

“Bu militan gruba dünyanın ne kadar güzelliği varsa versen bunları tatmin edemezsin. Bunlarda devletin birliğine, bütünlüğüne ve bayrağa saygısızlık var. Türk bayrağını kesinlikle

¹⁸⁹ Kentel, Ahışa ve Genç, **age**, 96.

¹⁹⁰ Cenk Saraçoğlu, **Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler**, 1. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 125.

¹⁹¹ **age**, 123.

kabul etmiyor. Vatanın milletin bütünlüğüne karşılar. Cumhuriyet ve bayrağı düşman gibi görüyor. Eylemlerinde bunlar görülüyor.”¹⁹²

Aynı çalışma içerisinde yer alan bir başka örnek:

“Bunlar yıllarca ezik yetişmişler. Türkün yanında barınmış Türk olamamış. Yüzyıllardır ağalarına, patronlarına hep kin beslemişler. Eğer bir savaş çıksın can ciğer görüştüğümüz Kürt arkadaşlarımın bana silah çekeceğine inanıyorum...”¹⁹³

Kürtlerin şehir yaşamındaki pratikleri sonucunda karşılaştıkları suçlulaştırıcı söylemlere de birkaç örnek vermek gerekirse, Cenk Saraçoğlu’nun çalışmasında yer alan görüşmecilerin birçoğu, Kürtleri şehir yaşamındaki birtakım suçlarla bağdaştırarak konumlandırmaktadır¹⁹⁴:

“Bu Kürtler de bozdu İzmir’i, gelir dağılımı da bozdu. Niye bozdu? Kapkaççılık bunlarda, pezevenklik bunlarda, esrar bunlarda, yankesicilik bunlarda, dolandırıcılık bunlarda.”

Bilgesam tarafından yapılan çalışmada da, bir görüşmeci benzer atıflarla şunları dile getirmektedir:

“Adam orada silahla yaşayınca, batıda da aynısını yapıyor. Bu yüzden o psikopatlıkla aynı şeyleri burada yapınca bir Kürt ile 30 Türk baş edemiyor... Mafyalaşma böyle çıkıyor. Ben bölge insanına acıyarak bakıyorsam bile artık bakmıyorum. Etnik kimliğinden dolayı değil, uyumsuzluğundan dolayı.”¹⁹⁵

Ahıska ve Kentel’in çalışmalarında yer alan bir görüşmecinin ifadesinde ise Kürtler, haksız kazanç sağlayan bir kesim olarak kodlanmaktadır:

“... Bakmayın Ankara İstanbul gibi değil yani. Doğu tarafından gelme. Adam otel yapıyor. Parayı nereden buluyor? Esrardan, eroinden, kızıdan, karıdan. Onlardan geliyor para. Çalışmayla para biriktirip otel açamaz ki bir insan...(Mesut, Ankara)”

Fusun Üstel ve Birol Caymaz’ın, popüler milliyetçiliğin yanı sıra seçkin milliyetçilikte de benzer algıların hâkim olduğunu dile getirdikleri “Seçkinler ve Sosyal Mesafe” çalışmalarında¹⁹⁶, yine Kürtler şehir yaşamındaki pratiklerinden dolayı ötekileştirilmektedir:

¹⁹²Mehmet Sadi Bilgiç, Salih Akyürek, Müstecep Dilber, “Kürtler ve Türkler Ne Düşünüyor?”, **Türkiye’de Kürtler ve Toplumsal Algılar**, ed. Mehmet Sadi Bilgiç, Salih Akyürek (İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012): 127.

¹⁹³age, 119.

¹⁹⁴Saraçoğlu, age, 113.

¹⁹⁵Bilgiç, Akyürek, Dilber, age, 118.

¹⁹⁶Fusun Üstel, Birol Caymaz, **Seçkinler ve Sosyal Mesafe**, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009), 25.

“... Çünkü İstanbul’da doğdum ben. Yani... Kadıköy’de büyüdüm. İstanbul çok göç alan bir şehir. Ben şey olarak da, Kürtleri çok sevmememin nedeni de hala kabile hayatı yaşıyor olmaları. Ya kabile hayatı yaşıyorlar, adamlar İstanbul’a gelmiş. Kaç kişi gelmiş? Şöyle, 50 hane gelmişler...[Onlardan da Kadıköy’e benzer bir yerde yetişmiş insanlar olamaz mı?] Az. Yok gibi. Ancak sokağa yatmaya gelirler. İnşaat işçisi olarak.”¹⁹⁷

Julide Karakoç, Batı illerine hâkim olan ve göçün etkisiyle artıp yaygınlaşan bütün bu milliyetçilikle iç içe geçen suçlulaştırma süreçlerini, milliyetçi politikaların doğrudan bir sonucu olarak eğitimsizliğin, cehaletin ve suçun etnikleştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Ona göre, “Kürt karşıtlığına dayanan milliyetçi söyleme yıllardır maruz kalan insanlar her türlü olumsuzluğu ve kötülüğü uzun süreli bir meselenin öznesi olan Kürtlere yüklemektedir.”¹⁹⁸ Literatürde, ‘günah keçisi’ yaklaşımı ile kültürel yaklaşımların iç içe geçtiği noktayla benzer bir şekilde, Kürtler, yıllardan beri hem devlet politikalarında hem de özellikle göçten sonra şehir yaşamında, birçok olumsuzluğun kendilerine yüklenmesiyle, en meşru ve güçsüz hedefler olarak ilk sıradaki ‘günah keçileri’ olmaktadır.

Literatüre baktığımızda, yine kültürel yaklaşımların bir kısmı, düşmanlaştırma ve suçlulaştırma süreçlerini tarihsel hafıza çerçevesinde anlamlandırmakta, bu süreçlerin günümüzde de hala etkili olmasını, tarihsel devamlılığa bağlamaktadırlar. Bu çalışmalara göre, toplumsal hafızaya yerleşmiş şiddet pratikleri bir süreklilik olarak günümüzdeki şiddet pratiklerini de etkilemektedir. Bu doğrultuda, Türkiye’de de tarihsel olarak oldukça gerilere giden bir şiddet birikimi olduğunu söylemek mümkündür. Bu şiddet birikimlerinin birkaçına örnek vermek gerekirse, 6-7 Eylül olayları, Çorum ve Maraş olayları, Sivas Katliamı, bu şiddet pratiklerinin yalnızca birkaçıdır.

Ayrıca, Türkiye örneğine baktığımızda, Kürtlere yönelik önyargıların oluşmasına neden olan bir tarihsel süreklilikte vardır. Kürtlerin uzun yıllardan beri devlet politikalarında ele alınış şekli, onların toplum içerisinde de, bu tarz önyargılar çerçevesinde ele alınmasını besleyen bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Diğer bir deyişle, Kürtlerin devlet politikalarında düşman olarak kodlanmaları, Kürtlere karşı önyargıların oluşmasında oldukça etkili bir faktördür. 1990’lı yıllarda, Kürtlerin zorunlu göçüyle beraber, şehir yaşamlarındaki pratiklerinin ise, zaten var olan bu

¹⁹⁷ age. 26.

¹⁹⁸ Karakoç, age.

önyargıları oluşturmaktan ziyade, esas olarak onların yaygınlaşmasında ve yerleşmesinde etkili olduğunu söylemek daha doğrudur.

Örneğin, Şengül Kılıç'ın, Bayramiç, Konya, Adana ve Mersin illerindeki yaşayan Kürtlerin yaşadıkları baskı ve ayrımcılığa dair yaptığı 1991 tarihli alan araştırmasında, 1980'li yıllardan önce göç eden Kürt aileler de benzer sorunlarla zaman zaman karşılaşmışlar ve ayrımcılığın günlük yaşamlarında çoğu zaman karşılaştıkları bir durum olduğu dile getirmektedirler.¹⁹⁹ Yine bu çalışma içerisinde ele alınan, Bayramiç'te, 1991 yılında, Kürt işçilerin keçilere tecavüz ettikleri iddiasıyla büyüyen olaylar, biri Kürt diğeri Bayramiçli iki kişinin ölmesiyle sonuçlanmıştır. Daha sonra 200 Kürt işçinin ilçeden ayrılması istenmiş ve mesele Kürt işçilerin yarattığı bir sorundan kaynaklı olarak ele alınmıştır. Fakat burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, ilçede 20 yıldır yaşayan 4 Kürt aileye karşı da bir tepkinin olması ve son anda birkaç Bayramiçli birkaç aile tarafından engellenmesidir.²⁰⁰ Bu durum esasında meselenin önemli bir boyutunun tarihsel olarak kurulduğunu ve uzun yıllardan beri uygulanan resmi politika ve uygulamalardan ayrı değerlendirilemeyeceğini, milliyetçi algıları pompalayan resmi ideoloji ile ilişkilendirilmeden anlaşılamayacağını göstermektedir.

Kısacası, Kürtlere yönelik düşmanca algı ve pratiklerin, tarihsellik içerisinde değerlendirilmesi ve bu algılar üzerindeki toplumda sürekli tekrarlanan ve pompalanan milliyetçi söylemlerin etkisi önemlidir. Buna ek olarak ise, Kürtlerin Batı'da daha görünür olmaları ve uyguladıkları pratiklerin de suçlulaştırma süreçlerine olan etkisi göz ardı edilmemelidir. Yani Kürtler, hem uzun yıllardan beri süren ayrımcı ve milliyetçi resmi politikaların bir sonucu olarak terörle ilişkilendirilmelerinin hem de göç ile beraber görünür oldukları kent yaşamı içerisinde başvurdukları pratiklerin etkisiyle, bir 'günah keçisi' olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu doğrultuda, linç eylemlerinin failleri, hem meşru hem de güçsüz bir hedef olarak ortaya çıkan Kürtlere yönelmekte bir sakınca görmemektedirler. Dahası, Kürtler her daim en uygun günah keçileri oldukları için, diğer muhalif gruplara ve eylemlere yönelik meydana gelen linç eylemleri de, hedeflerin Kürt ve PKK'lı oldukları söylemi üzerinden gerçekleşmektedir.

¹⁹⁹Şengül Kılıç, **Biz ve Onlar**, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 1993).

²⁰⁰age, 19-22.

Kürtleri linç eylemlerinin hedefi konumuna getiren bir diğer önemli etken ise, özellikle 2000’li yıllardan sonra Kürtlerin, politik olarak görünür olmalarıdır. Burada bahsedilen politik görünürlük, meşru zemindeki politik rekabetin, söylemsel bir rekabet olarak ortaya çıkmasıdır. Özellikle AB süreciyle birlikte Kürtler, meşru ve kurumsal bir politik rekabet öznesi olarak belirginleşmiştir. Kürtlerin, meşru politik sahnede yer almasının yarattığı tehdit algısı, topluma da yayılarak, bir anlamda Kürtlere yönelik linç eylemleriyle kesişmektedir.

5.1.3. Söylemsel Olarak Belirginleşen Politik Rekabet

Literatürde, ABD’nin güney eyaletlerinde, siyahların beyazların politik üstünlüklerini tehdit ettikleri anlayışı çerçevesinde ifade edilen politik rekabet, Türkiye’de ise daha çok söylemsel rekabet üzerinden anlaşılır olmaktadır. Çünkü 1990’lı yıllara kadar devletin “tek kimlik, tek dil, tek devlet” söylemi doksanlı yıllarda alternatif bir söylemle karşılaşmış ve özellikle 2000’li yıllarda da bu alternatif söylem kendisine meşru politik zeminde bir yer bulmuştur.

1990’lı yıllara kadar ulus-devlet oluşturma ve milli bir kimlik olarak Türk kimliğini benimsetme sürecinde, Kürt olgusu ve Kürt kimliği inkâr edilirken, 1990’lı yıllarda ise Kürtlerin inkârına dayalı resmi politika işlevini yitirmiştir.²⁰¹ 2000’li yıllarda meydana gelen, Türkiye’nin Avrupa Birliğine aday olması süreci, bir anlamda Kürtleri meşru politik özne konumuna getiren önemli bir gelişme olmuştur. Yeğen’in ifadesiyle, AB süreciyle beraber, Kürt kimliğinin Türkleştirilmesi değil, tam tersine bir kimlik olarak kabul edilmesi ve bu kimliğinden doğan haklarının da verilmesini gerektirecek düzenlemelerin önü açılmıştır.²⁰²

1990’lı yıllarla beraber, Kürtlerin Batı’ya zorunlu ya da şartlardan dolayı göçleriyle beraber etnik görünürlükleri, 2000’li yıllarda yaşanan bu gelişmelerle de politik görünürlükleri artan Kürtler, meşru bir politik özne olmuşlardır. Daha önceki dönemlerde Kürtler, çoğunlukla ‘terör’ sorunu ve askerin halletmesi gereken bir sorun çerçevesinde ele alınırlarken 2000’li yıllarda ise kurumsal politik özne olarak belirginleşmişlerdir. Legal siyasal yapılanmalar 1990’lı yıllarda başlasa da, Kürtlere birtakım haklar verilmesinin gündeme gelmesi özellikle 2000’li yıllara ait bir süreçtir. Önceki dönemlerde farklı bir etnik kimlik olarak talepleri ve hakları kabul

²⁰¹ Yeğen, 2009, 33-36.

²⁰² *age*, 84.

edilmeyen Kürtler, AB süreciyle beraber bireysel hal ve özgürlüklerin gündeme gelmesiyle, politik olarak daha görünür hale gelmişlerdir.

2000’li yıllarla beraber, özellikle AB sürecinin etkisiyle Kürtlerin meşru politik özne konumuna gelmeleri, Kürtlerin toplumsal olarak bir tehdit olarak algılanmasını da güçlendirmiştir. Bu doğrultuda anayasal haklar, dil serbestliği gibi çözüm mekanizmalarının gündeme gelmesiyle, toplumsal düzeydeki tehdit algısı daha da belirginleştirmiştir. Paker’in ifade ettiği gibi “milliyetçi Türkiye’nin gözünde, ‘AB’ye girmek (yani daha çok para için) uğruna Batı’nın kaprislerine taviz verilip Kürtler şımartılmış, ama hala tatmin olmayıp daha çok şey istiyorlar, çünkü asıl hedefleri bu vatani bölmek’tir.”²⁰³ Dolayısıyla bu süreç, homojen devletin tek bir kimlik etrafında inşa edilen yapısına alternatif bir söylem üreterek söylemsel rekabeti arttırmıştır. Kurumsal düzeyde ve meşru politik alanda alternatif bir kimlik olarak ortaya çıkan Kürt kimliği, 2000’li yıllarda daha fazla gerçekleşen Kürt karşıtlığına dayalı linç eylemleri üzerinde de etkili olmuştur.

Dönemin iktidar partisinin de özellikle 2005 yılında, Kürt meselesine dair dile getirdiği yeni yaklaşımlar ve uygulamaların da söylemsel rekabet üstünde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle 2005 yılında başbakanın Diyarbakır konuşmasında ‘Kürt sorunu benim sorunumdur’ açıklaması²⁰⁴ ve bu yılda başlayan “demokratik açılım” sürecinin de, politik rekabeti belirginleştiren etkenler olduğunu söylemek mümkündür. Bu süreçlere paralel olarak da 2005 yılı, Kürtlere karşı en fazla linç eyleminin gerçekleştiği yıl olmuştur. Yine benzer bir şekilde, örneğin, 2009 yılında TRT 6’nın açılması, “Kürt Açılımı” süreci ve bu süreç doğrultusunda 34 PKK’linin Habur’dan dönüşü gibi uygulamaların ardından da farklı şehirlerde art arda Kürt karşıtlığından beslenen linç eylemlerinin yaşandığını görüyoruz.

Kısacası, Kürtlerin, meşru politik düzlemde görünür olmaları ve politik aktörler olarak belirginleşmeleri, toplumsal düzeyde söylemsel rekabet olarak ortaya çıkmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Kürtler ve Kürtlerin Türkiye toplumunda sahip olması gereken hakları gibi söylemlerin, politik düzlemde meşru olarak tartışılabilir hale gelmesi, toplumsal düzeyde ve gündelik algıda, Türklerin, Kürtlerle eşit olarak görülmek istememeleri sebebiyle, söylemsel bir rekabet oluşturmaktadır.

²⁰³ Paker, s. 33

²⁰⁴“Erdoğan: Kürt sorunu hepimizin sorunu...”, <http://bianet.org/bianet/bianet/65194-erdogan-kurt-sorunu-hepimizin-sorunu> [25.09.2012].

Daha önce belirtildiği gibi, toplumsal düzeyde, çeşitli milliyetçi ve suçlulaştırıcı söylemlerle beraber Kürtler, çoğunlukla ‘terörist’, ‘hırsız’, haksız kazanç sağlayan’, ‘şehir yaşamını bozan’ bir kesim olarak ele alınmaktadırlar. Kürtlerin politik olarak belirginleşmesi ve meşru özne haline gelmesi süreci ise toplumun geri kalanının söyleminde bir rekabet olarak belirginleşmektedir. Kendilerini bu ‘terörist grupla eşit olarak görmeyen ‘esas vatandaşlar’, toplumun bu suçlu kesimiyle eşit haklara sahip olmak da istememektedirler. Suçlulaştırıcı ve milliyetçi söylemlerle ele alınan bu kesimin, meşru politik bir özne olarak belirginleşmesi, kendi haklarının gaspı şeklinde anlamlandırılmaktadır. Kendilerinden aşağıda gördükleri bu grupla aralarında oluşan söylemsel rekabet ise, linç eylemlerinde kendini göstermektedir.

5.2. Etnik motivasyonlu Linç Eylemlerinin Temel Nitelikleri ve 2005 Yılındaki Patlama

Kürt karşıtlığı ile hareket eden eylemlerin oluşturduğu etnik motivasyonlu linç eylemlerinin ortak özelliği, ister siyasi bir organizasyonu, Kürtler ve PKK ile özdeşleştiren eylemler, ister gündelik hayat içerisinde Kürtlere direkt Kürt olmalarından dolayı gerçekleşen eylemler olsun, büyük bir kısmının Kürtlere yönelik bir düşmanlıkla ortaya çıkmış olmalarıdır.

Bu linç eylemlerine baktığımızda, bir kısmı Kürt mevsimlik işçilerin gittikleri bölgelerde karşılaştıkları eylemlerden oluşmaktadır. Yine eylemlerin bir kısmı, hedeflerin Kürtçe müzik dinlemeleri, Kürtçe konuşmaları, ya da giydikleri bir Ahmet Kaya tişörtünün Kürtlükle özdeşleştirilmesi gibi etkenlerle maruz kaldıkları linç eylemlerini içermektedir. Bir kısmı herhangi bir bölgede yaşayan Kürtlerin veya çalışan Kürt inşaat işçilerinin Kürtçe konuşmalarından ya da herhangi bir sebeple çıkan gerginliğin Kürtlere yönelik bir öfkeye dönüşmesinden dolayı maruz kaldıkları linç eylemleridir. Bir kısmı, Kürt siyasi partilerinin gittikleri bölgelerde uğradıkları saldırıları ve mekân tahribini içeren eylemleri içerirken bir kısmı ise, bir siyasi partinin, derneğin veya grubun, Kürtlerle özdeşleştirilmelerinden dolayı uğradıkları saldırılardan oluşmaktadır.

Direkt Kürtlerin hedef olduğu etnik linç eylemlerinin yaşandığı bölgelerde, çoğu zaman bölgede yaşayan Kürtlerin evleri ve iş yerleri tahrip edilmiş, Kürtler bölgeyi terk etmeye zorlanmışlardır. Örneğin, 1992 yılında, Alanya’da bir asker cenazesi sırasında meydana gelen olaylar sırasında yaşananlar, eylemlerin niteliklerindeki

benzerlikleri ortaya oymaktadır. Cenaze sırasında, bayrak yırttıkları iddia edilen iki Kürt, kalabalık tarafından ‘Kahrolsun PKK’ sloganlarıyla linç edilmek istenmiş, olayın ardından birkaç gün boyunca bölgede yaşayan Kürtlere ait 54 ev ve işyeri tahrip edilip, ‘kurşunlu ve bombalı’ saldırıya uğramıştır.²⁰⁵ Yine benzer bir olay 1993 yılında Denizli’nin Tavas ilçesinde yaşanmıştır. Muş’tan Tavas’a 7 ailenin göç ettiğini öğrenen ‘Tavaslılar’, bu ailelere saldırmak istemiş, ‘Kahrolsun PKK’, ‘ilçemizde Kürt istemiyoruz’ sloganlarıyla ailelerin ilçeden gitmelerini istemişlerdir. Neticede, 7 Kürt aile, ilçeyi terk etmek zorunda kalmıştır.²⁰⁶ Olayın ardından Tavas Kaymakamının yaptığı açıklama şöyledir:

“Aslında Tavas’ta böyle bir olay olmazdı. Birkaç gün önce, Diyarbakır’ın Bismil ilçesinde PKK’lı teröristlerce öldürülen şehit öğretmenlerimizi toprağa verdik. Bu olayın etkisi henüz geçmeden bu kez Malazgirt’ten üç kamyonla 45 kişilik 7 kişilik aile geldi. Halkta şu anda şehit öğretmenlerimizin acısı nedeniyle Doğu kökenlilere karşı öfke var.”

Bu açıklama, meseleye yönelik çok önemli bir şeyi açığa çıkarmaktadır. Henüz zorunlu göçle beraber yaşanan karşılaşmaların yoğun olmadığı, devletin Kürtleri ‘tanıma’ siyasetinin de çok ön planda olmadığı bu yıllarda, Kürtler PKK ile özdeşleştirilerek ele alınmaktadır. Yine bu durum, daha önce belirttiğim gibi, devletin tarihsel süreç içerisindeki resmi politikaları çerçevesinde, Kürtleri terör ile özdeşleştiren güvenlik söylemlerinin oldukça önemli olduğunu, Kürt karşıtlığının ve buna bağlı olarak gerçekleşen linç eylemlerinin, devletin resmi politikalarından ayrı olarak ele alınamayacağını göstermektedir.

Bir başka örnek olarak Çanakkale’nin Bayramiç ilçesinde yaşanan linç eylemi ise, gündelik hayat içerisinde yaşanan bir olayın, Kürt karşıtlığı ile nasıl bir linç eylemine dönüştüğünü göstermektedir. Bayramiç’te 4 genç arasında çıkan tartışma sonucu gözaltına alınan gençlerden ikisinin Kürt olması sebebiyle, ilçede yaşayan Kürtlere yönelik linç eylemine dönüşmüştür. Önce karakolun önünde toplanan 100 kişilik grup kısa sürede 2500 kişilik bir kalabalığa dönmüş, Kürtler aleyhinde sloganlar atmış ve polis tarafından dağıtılamamıştır. Bayramiç ilçesinde bir kısmı 30 yıldır oturan Kürt ailelerin evleri taşlanmış, camları kırılmıştır.²⁰⁷ Bu olay, gündelik hayat

²⁰⁵“Cenazelerde PKK’ya Lanet”, **Milliyet**, 31 Ekim 1992, 21; “Alanya ‘Olay Kent’ oldu.”, **Milliyet**, 8 Kasım 1992, 12.

²⁰⁶“Tavas’ta gerginlik”, **Milliyet**, 2 Kasım 1993, 23.

²⁰⁷“Bayramiç’te Kürt ailelerin evi taşlandı”, **Radikal**, 27 Kasım 2009,

<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=966360&categoryid=97> [17.09.2012].

içerisinde yaşanan bir gerginliğin, nasıl bir anda Kürtlere yönelik bir saldırıya dönüştüğünü göstermesi bakımından önemlidir. Bu ve bu nitelikteki birçok olay göstermektedir ki, Kürt karşıtlığı ve Kürt düşmanlığı artık bir toplumsal olgu olarak yerleşmiştir ve gündelik hayat içerisinde yaşanan herhangi bir olay, Kürt karşıtlığına dayanan bu yerleşmiş milliyetçi tepkileri bir anda, kısa bir süre içerisinde ortaya çıkarabilmektedir.

Örneklerle çoğaltmanın mümkün olduğu etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinin çoğunda, en fazla ‘Kahrolsun PKK’ ve benzeri sloganların kullanıldığını görülmektedir. Linç eylemlerinin hedeflerinin Kürt olmaları ya da Kürt olmasalar bile Kürtlerle PKK üzerinden özdeşleştirilmeleri, hemen hemen her etnik ve etnikleştirilmiş linç eyleminde bu sloganın kullanılmasına neden olmuştur. Hedef, PKK ile özdeşleştirilmiş ve linç eylemi bu şekilde meşrulaştırılmak istenmiştir. Bu doğrultuda, Kürtlerin büyük bir çoğunluğunun PKK ile özdeş olarak ele alındıkları söylemek mümkündür. Bunların yanı sıra yine hedeflerin doğrudan Kürtler olduğu etnik linç eylemlerinde, çoğunlukla ‘Kürtler defol’ gibi direkt Kürtlere yönelik sloganlar da kullanılmıştır.

Literatüre baktığımızda, kültürel açıklamaların bir kısmı, resmi görevlilerin tavrının ve hukuki süreçlerin, eylemler üzerindeki etkilerine değinmektedirler. Örneğin King, siyahlara yönelik linç eylemlerinin hiçbir yasal yaptırımı olmamasının, bu eylemlerin yaygınlaşmasında etkili olduğunu dile getirmektedir.²⁰⁸ Yine benzer bir şekilde Gibson, resmi görevlilerin linç eylemlerini engellemediğini hatta eylem içerisinde yer alanlarla aynı anlayış içerisinde olduklarını belirtmektedir. Ona göre çoğu linç eyleminin cezasız kalmasının en önemli nedeni de budur.²⁰⁹

Türkiye’deki etnik motivasyonlu eylemlere baktığımızda da, benzer nitelikler taşıdıklarını görüyoruz. Analizlerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda daha önce belirttiğim gibi, bu eylemlerin birçoğu sonuçsuz kalmıştır. Örneğin, bu eylemlerden yalnızca 27 tanesinde, linç eylemlerinin failleri gözaltına alınmış, 6 tanesinde tutuklama gerçekleşmiş ve yalnızca 3 olayda bir dava süreci olmuştur. Eylemlerin büyük bir çoğunluğunda yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda, linç eylemini gerçekleştiren grup, ‘milli menfaatler’ ‘milli birlik ve beraberlik’ gibi söylemlerle desteklenmiş, linç eylemine maruz kalan gruplar da ‘huzuru bozan ve tahrik eden

²⁰⁸ King, **age**.

²⁰⁹ Gibson, **age**.

kesim' olarak suçlanmış, linç eylemini hak ettikleri gibi bir söylem oluşturulmuştur. Bu durum, linç eylemlerinin gittikçe yaygınlaşıp yerleşmesini kolaylaştıran ve tetikleyen bir etmen olarak düşünülebilir. Yetkililerin bu konudaki destekleyici açıklamaları, linç eylemlerinin faillerinin hiçbir hukuki yaptırım ile karşılaşmamaları, hatta buna karşılık linç eylemine maruz kalan kişilerin gözaltına alınması veya tutuklanması, linç eylemlerini cesaretlendirici nitelikler olarak değerlendirilebilir.

2005 yılında ise, linç eylemlerinde büyük bir artış meydana gelmiş ve bu artış etnik motivasyonlu linç eylemlerinden kaynaklanan bir artış olmuştur. Diğer bir deyişle, 2005 yılında gerçekleşen linç eylemlerinin büyük bir çoğunluğunu, Kürt karşıtlığına dayanan etnik motivasyonlu linç eylemleri oluşturmuştur. Bu doğrultuda, bir sonraki kısımda 2005 yılının neden ön plana çıktığı, bu yılda gerçekleşen linç eylemlerinin arka planları ve eylemlerin ardından yapılan yetkili açıklamaları doğrultusunda değerlendirilecektir.

5.2.1. Linç Eylemlerinde 2005 Yılında Gerçekleşen Artış

2005 yılında gerçekleşen 38 adet linç eyleminin 27 tanesini Kürt karşıtlığına dayanan etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemleri oluşturmaktadır. 2005 yılında, Kürtlere yönelik linç eylemlerinde gerçekleşen bu büyük artışı, dönemin konjonktürüne göre değerlendirirsek, burada belirtmemiz gereken önemli noktalardan birisi, 2005 yılında Nevroz gösterileri sırasında Mersin'de gerçekleşen 'bayrak yakma olayı' ardından Genelkurmay Başkanı'nın Kürtlere yönelik yaptığı 'sözde vatandaş' açıklamasıdır:

“Hiçbir değerden nasip almamış bir grup tarafından, insanlığın ortak değeri olan Baharın gelişini kutlama adına düzenlenen masum etkinlikler, yüce Türk ulusunun sembolü, her zerresi şehit kanıyla bezenmiş şanlı Türk Bayrağına saldırı densizliğinde bulunacak kadar ileri götürmüştür. Türk Milleti engin tarihinde iyi ve kötü günler görmüş, sayısız zaferler yanında ihanetler de yaşamıştır. Anacak hiçbir zaman kendi vatanında kendi sözde vatandaşları tarafından yapılan böyle bir alçaklıkla karşılaşmamıştır. Savaş meydanında vuruştugu bir düşmanın Bayrağına dahi saygı gösteren bir ulusun, kendi bayrağının, kendi topraklarında sözde kendi vatandaşları tarafından böyle bir muameleye maruz kalması hiçbir şekilde izah edilemez ve mazur görülemez. Bu haince bir davranıştır. Hem bir ülkenin vatandaşı olmak, havasını teneffüs etmek, suyunu içmek, karnını doyurmak hem de o ülkenin en kutsal ortak değeri olan Bayrağına el kaldırmaya yeltenmek, gaflet, dalalet ve hıyanetten başka bir şekilde tarif edilemez. Dost ve düşman herkes şunu çok iyi bilmelidir ki; Ne bu Ülkenin Bölünmez Bütünlüğü ne de bu birlik ve bütünlüğün sembolü olan şanlı Türk Bayrağı asla sahipsiz değildir. Başta yüce Türk Milleti olmak üzere onun

bağrından çıkmış Türk Silahlı Kuvvetleri, tıpkı atalarının yaptığı gibi, Ülkesini ve Bayrağını koruma ve kollamaya, bunun için gerekirse kanının son damlasını akıtmaya hazırdır, yeminlidir. Onun vakar ve ciddiyetini, sabrını yanlış yorumlayanlara, yanlış hesap peşinde koşanlara, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Vatan ve Bayrak Sevgisini denemeye kalkışanlara, tarihin sayfalarına bakmalarını öneririz." ²¹⁰

2005 yılında gerçekleşen etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinin hepsi, Genelkurmay'ın bu açıklamasından sonra meydana gelmiştir. Bu doğrultuda, bu açıklamanın 2005 yılında Kürtlere yönelik gerçekleşen linç eylemleri üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.²¹¹ Ayrıca, yine bu dönemdeki bir başka gelişme, Kürdistan Bölgesel yönetiminin bağımsızlığını ilan etmiş olması ve AB'ye üyelik sürecine dair gelişmelerin gündemde olmasıdır. Bir önceki kısımda belirttiğim gibi, 2005 yılı Kürtlerin meşru politik özne olarak oldukça gündemde olduğu, AB süreciyle beraber Kürtlere birtakım hakların verilmesinin gündeme geldiği ve Başbakan'ın Kürt sorununu tanıdığına dair konuşma yaptığı bir yıldır. Bu süreçler, 2005 yılında etnik motivasyonlu linç eylemlerindeki patlamayı anlamaya çalışırken mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Mersin'deki olaylardan sonra sadece Genelkurmay Başkanı tarafından değil, dönemin yetkilileri tarafından yapılan açıklamalar da, özellikle Kürtlere yönelik linç eylemlerinin artmasında bir etken olarak düşünülebilir. Genelkurmay'ın açıklamasına benzer nitelikteki açıklamalar, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Meclis Başkanı gibi birçok devlet yönetimi içerisinde yer alan kişi tarafından da dile getirilmiştir.²¹²

Bu olay ve ardından gelen açıklamalardan sonra, farklı şehirlerde, ardı ardına etnik ya da etnikleştirilmiş linç eylemleri gerçekleşmiştir. Örneğin, Genelkurmay'ın açıklamasından hemen sonra, Nisan ayının başlarından itibaren, bütün Nisan ayı boyunca iki kez Trabzon'da, Samsun'da, Sakarya'da, Gönen'de ve Adana'da, motivasyonları Kürt karşıtlığı olan etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemi gerçekleşmiştir. Örneğin, 6 Nisan'da, Trabzon'da TAYAD'lı ailelerin F tipi cezaevlerini protesto etmek için bildiri dağıtmaları, çevredekiler tarafından linç girişimine maruz kalmalarına neden olmuştur. Saldırıda bulunan grubun 'Burası Mersin değil', 'Bayrağı yakanı biz de yakarız' gibi sloganlar atması, meselenin

²¹⁰ "Herkes Bayrağa Sahip Çıktı", **Radikal**, 23 Mart 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=147350> [18.09.2012].

²¹¹ Gambetti, **age**, 11.

²¹² **age**.

Mersin'deki olaylarla ilişkilendirerek ele alınmasına bir örnek olarak değerlendirilebilir. Linç eyleminin ardından, linç eylemine maruz kalan 5 TAYAD üyesi gözaltına alınmıştır.

Trabzon'daki olaydan bir gün sonra, 7 Nisan'da, Samsun'da, Trabzon'daki olaylar için bir basın açıklaması yapmak isteyen TAYAD üyeleri, burada da bir grup tarafından saldırıya uğramışlardır. Yine Samsun'da atılan 'Bayrağa uzanan eller kırılсын', 'Ya sev ya terket' gibi popüler milliyetçi sloganlar, meselenin hem bir Kürt karşıtlığı çerçevesinde hem de Mersin'deki 'bayrak yakma' olaylarına atıfla gerçekleştiğini göstermektedir.

10 Nisan'da, yine Trabzon'da, TAYAD üyelerine yönelik linç eylemini protesto etmek için basın açıklaması yapan TAYAD'lılar linç eylemine maruz kalmışlardır. Bu linç eyleminde de atılan sloganlar, 'Kahrolsun PKK' ve 'Apo'nun piçleri yıldırılmaz bizleri' gibi, eylemin Kürt karşıtı bir tutumdan beslendiğini ortaya koyan sloganlar olmuştur. 12 Nisan'da yine benzer bir linç eylemi Sakarya'da yaşanmıştır. Yine TAYAD'lılara yönelik saldırıları protesto etmek isteyen 5 kişi, linç eylemine maruz kalmıştır. Bu eylemlerin ardından yapılan yetkili açıklamalarına ve hukuksal sonuçlara baktığımızda, bunların da linç eylemlerini destekleyici mahiyette olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Başbakan'ın 7 Nisan'da gerçekleşen linç eyleminin ardından yaptığı açıklama, 'milli hassasiyet' ve 'halkın haklı tepkisi' vurgusu yaparak, linç eyleminin meşrulaştırılmasına katkı sağlamaktadır:

"Herkes halkımızın hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak tavrını belirlemeli. Halkın, bu milli hassasiyetlerine dokunulduğu zaman şüphesiz ki tepkisi farklı olacak. Bunu da kimse istismar etmemeli. Yüce milletimin sağduyusu ve her türlü art niyeti sükûnetle ve kardeşlik hukukunu zedelemekten bertaraf etmeye muktedir olduğundan eminim. Devletimizin ve milletimizin zaaf içinde olacağını kimse aklından geçirmesin."²¹³

Trabzon Emniyet Müdürü ise açıklamasında linç eylemine karışanlar ile aynı duyguları paylaştığını dile getirmektedir:

"Trabzon halkıyla aynı duygu ve düşünceleri paylaşıyorum. Duygularımız örtüşüyor ama Trabzon halkının yanlış yapmasını da önlemek benim vazifem. Diyarbakır'da bu olay olsa, Özel Tim polislerini, Çevik Kuvvet üniforması giydirip gönderirdim. Trabzon'da ise Özel Tim çok seviliyor. Çünkü bu arkadaşlar Trabzon halkıyla aynı şekilde düşünüyor. Trabzon'da

²¹³"Başbakan 'sağduyu' istedi", **Radikal**, 8 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=148986> [20.09.2012].

toplumun her kesimiyle görüşüyorum. Her iki tarafı da seviyorum, her iki taraf da beni seviyor.”²¹⁴

10 Nisan’da yine Trabzon’da meydana gelen linç eylemlerinin ardından Trabzon Valisi, yaptığı açıklamalarda, suçlunun linç eylemine maruz kalan TAYAD üyeleri olduğunu belirtmektedir:

“Müdür yardımcısı arkadaşlarım, böyle bir açıklamanın yanlış olacağını kendilerine anlatıp uyardığı halde açıklama yapıldı. Bizler de gerekli tedbirleri aldık. Sataşmalar oldu. İş arbede boyutuna gelince, polisimiz müdahale etti ve olayı büyümeden kontrol altına aldı”²¹⁵

“ Bazı çevrelerin Trabzon’da kamu düzenini olumsuz etkileyecek tutum ve davranışları ısrarla sergilemeye devam ettikleri gözlenmektedir. Hiç kimsenin adaletin yerine geçmeye hakkı olmadığı gibi sağduyu sahibi yüce Türk milletinin huzurunu bozmaya da hakkı yoktur. Kamu düzenini olumsuz etkileyebilecek ve halkı tahrik edebilecek her türlü davranıştan sakınılması gerekir. Bu konuda sivil toplum örgütlerine ortak sorumluluk düşüyor, sakın ve sağduyulu davranılması gerekiyor. Her zaman takdir ettiğim Trabzon halkından da bu tür tahriklere kapılmamalarını, sakın ve temkinli olmalarını rica ediyorum.”²¹⁶

12 Nisan’da Sakarya’da da benzer bir linç eyleminin yaşanmasından ardından yetkililer, olayların ‘provokasyon, tahrik ve iç ve dış çevrelerin kışkırtması’ olduğu üzerinde duran açıklamalar yapmışlardır.²¹⁷ Yine bu olaylarda, linç eylemleri içerisinde yer alan kimse hukuki bir yaptırımla karşı karşıya kalmamıştır. 6 Nisan’da saldırıya uğrayan 5 TAYAD üyesi ise, ‘toplumda infial yaratmak’ suçlarından tutuklanmışlardır. Linç eylemlerinin failleri değil linç eylemlerine maruz kalanlar cezalandırılmışlardır.²¹⁸

Saldırıları Nisan ayı içerisinde, 19 Nisan’da Gönen’de yaşayan Kürtlere yönelik ve 24 Nisan’da Adana’da basın açıklaması yapmak isteyen DEHAP’lılara yönelik olarak devam etmiştir. Bu olayların ardından 2005 yılının sonuna kadar, benzer 21 tane linç eylemi daha yaşanmıştır. Yani toplamda, 2005 yılı içerisinde, hepsi Genelkurmay’ın açıklamasından sonra meydana gelen ve Kürt karşıtı bir motivasyonla hareket eden toplam 27 tane etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemi meydana gelmiştir. 2006 yılında

²¹⁴“Trabzon’a özel çözüm”, **Radikal**, 9 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149101> [20.09.2012].

²¹⁵“Bu cesaret nereden?”, **Radikal**, 11 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149259> [20.09.2012].

²¹⁶“Trabzon’da gerilim yüksek”, **Radikal**, 12 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149414> [22.09.2012].

²¹⁷“Liderler: Sağduyulu olalım”, **Radikal**, 14 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149641> [22.09.2012].

²¹⁸“Linçten Cezaevine”, **Radikal**, 8 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=148981> [22.09.2012].

20, 2007’de 16, 2008’de 14, 2009’da 16, 2010’da 14 ve 2011’de 10 adet Kürt karşıtı motivasyona sahip etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemi gerçekleşmiştir. Bu eylemlerin ardından yapılan yetkili açıklamalarının çoğu yine linç eylemine başvuran kitleyi olumlayan bir nitelikte olmuştur.

Örneğin, 3 Kasım 2005’te yine TAYAD’lılara yönelik Rize’de gerçekleşen linç eyleminin ardından AKP Rize milletvekili Abdülkadir Kart’ın yaptığı açıklama linç eylemlerini destekleyen açıklamalar içerisinde oldukça çarpıcı açıklamadır:

"Bunların ne yapmak istedikleri belli. Trabzon'da da, Rize'de de F tipi cezaevi bulunmuyor. Buraya gelip, bizim insanımızın huzurunu bozmaya kimsenin hakkı yok. Devletine ve milletine son derece bağlı Karadeniz insanı onlara gerekli dersi verdi. Derslerini aldılar. Bir daha buraya gelmeye cesaret edemezler."²¹⁹

Yine aynı eylemin ardından Rize Belediye Başkanı, linç eylemini gerçekleştirenleri açıkça savunmakta ve destek vermektedir:

"Makam odamın penceresinden, belediye binası önünde birilerinin tartıştığını gördüm. Minibüsçüler arasında bir tartışma sandım. Sonradan öğrendim ki TAYAD üyeleri pankart açmaya çalışmış. Eğer onlar olduğunu bilsem, inip ben de onlara vururdum. Halkı tahrik etmenin bir anlamı yok. Halkımız onlara gereken cevabı verdi. Bir daha buralara gelmeye cesaret edemezler. Gelirlerse çok farklı olur. Bir daha bu kadar kolay kurtulamazlar."

Yetkililerin eylemlerin ardından yaptıkları bu açıklamalara baktığımızda, eylemlerin çoğunun ‘milli tepki’ olarak meşrulaştırıldığını görüyoruz. Bu ve buna benzer nitelikteki açıklamalar örneklerle çoğaltılabilir. 2005 yılından önce ve sonra yaşanan linç eylemlerinin birçoğunda yetkililer benzer açıklamalar yapmışlardır. Hem linç eylemlerinin failleri hem de yetkililer tarafından milli duygular çerçevesinde meşrulaştırılan ve Kürtlerin günah keçisi olduğu bu eylemler, milliyetçiliğin, toplum içerisinde, kişileri seferber edecek kadar etkili olduğunu gösteren bir durumdur. Bir sonraki kısımda, 2010 yılında İnegöl ve Dört Yol’da gerçekleşen iki örnek olay üzerinden, bu tarz linç eylemlerinin meşrulaştırıcı boyutları ele alınacaktır.

5.3.İki Örnek Olay: İnegöl ve Dört Yol’da Yaşanan Linç Eylemleri

Bursa’nın İnegöl ilçesinde, 26 Temmuz 2010 akşamı, ilk önce alacak-verecek tartışmasıyla başladığı öne sürülen gerginlik, bir linç eylemine ve Türk-Kürt

²¹⁹“AKP’li vekil linç girişimine destek verdi”, **Radikal**, 4 Kasım 2005, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=762128&categoryid=97> [22.09.2012].

çatışmasına dönüşmüştür. Kavganın sebebine dair iddia şudur: “Belediye iki ay öncesine kadar kendi sabit hatlarında taşımacılık yapan özel halk otobüslerini artık dönüşümlü olarak her hatta dağıtınca anlaşmazlıklar baş gösterdi. Yani o ana dek İnegöl ile Kürt Mahallesi diye bilinen Huzur arasında servis yapan otobüsler bundan böyle artık İnegöl-Orhaniye Mahallesi’ne de gidebiliyordu. Ya da tam tersi olabiliyordu. Sorun, iddiaya göre, burada başladı.”²²⁰ Huzur mahallesindekiler, Orhaniye Mahallesi’ne konuşmak için gittiklerinde saldırıya uğradıklarını iddia ediyorlardı. Orhaniye’dekiler ise, gelenlerin arkalarından korna çalan gençlerle kavga ettiğini, ardından 30 kişiyle gelip 6 kişiyi yaraladıklarını iddia ediyorlardı.²²¹

Radikal Gazetesinde yer alan haber içeriğine göre, daha sonraki süreç şöyle gelişmiştir: “Sonrası kıyametten bir sahne gibiydi. Altı yaralının akrabaları ve arkadaşları, Merkez Karakol önünde toplandı. İddiaya göre, bu sırada İnegöl Kültürpark’ta şarkıcı Emel Sayın’ın konserinden ayrılan alkollü bir grup da kalabalığa katıldı. Şüphelilerin kendilerine teslim edilmesini istiyorlardı. Ardından ve ‘her zamanki gibi’ PKK’lıların bayrak yaktığı dedikodusu yayıldı. ‘Kahrolsun PKK’ ve ‘Şehitler ölmez vatan bölünmez’ sloganları atıldı. Karakola taşlar yağdırıldı. Daha sonra bir panzer ve yedi polis aracı devrilip ateşe verildi. Sayıları 5 bine ulaşan kalabalık, polisin havaya ateş açıp ‘Dağılın’ uyarılarına rağmen, işyerleri ve bankaların camlarını kırdı, güvenlik kameralarını kullanılamaz hale getirdi.”²²²

Burada dikkati çeken önemli bir nokta, etnik motivasyonlu linç eylemlerinin hemen hemen hepsinin ortak özelliği diyebileceğimiz söylemlerin, burada da kendini göstermesidir. Kalabalık grup, ‘Kahrolsun PKK’ ve ‘şehitler ölmez vatan bölünmez’ sloganları ile eylemlerini, Kürtlerle PKK’yı özdeşleştiren bir yaklaşım çerçevesine yerleştirmişlerdir.

Olaydan sonra ise, haber içeriğinde yer alan bilgilere göre, çoğunluğunu Abhaz, Gürcü ve muhacir kökenlilerin oluşturduğu Orhaniye mahallesindekiler kendilerini Türk tarafı sayarak Kürtleri uyumsuzlukla suçlamaktadırlar.²²³ Bu olay karşısında, yetkililerin açıklamalarına baktığımızda ise, daha önce ele alınan örneklerde

²²⁰İnegöl sekiz saat ‘cehennemi’ yaşadı, **Radikal**, 27.07.10, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1010253&categoryid=97> [25.09.2012].

²²¹age.

²²²age.

²²³age.

belirtildiği gibi, linç eylemlerini haklılaştıran bir söyleme sahip olduklarını görüyoruz. Örneğin, basına olayla ilgili bilgi veren Bursa Valisi Şahabettin Harput, olayların alkolün etkisiyle gelişen provokasyon olduğunu söylemiştir:

“Basit ve adi bir olay, akıl ve mantık dışı gelişince bu noktaya gelinmiş. İşin ilginç yanı, bu eylemi yapanlar vatanını milletini seven insanlar. Göreceksiniz, yarın gerçek anlaşıldığında bize hizmet eden devletin aracına bunu nasıl yaptık diyecekler. Şu an için olaylarla ilgili 7 kişi gözaltında, ama bunun hesabını soracağız. Olaylara karışanları tek tek evlerinden alıp hesabını soracağız.”²²⁴

Bursa valisi, linç eyleminde bulunanları ‘vatanını milletini seven insanlar’ olarak niteleyerek bu eylemleri meşrulaştırmaktadır. Meseleyi bir linç eylemi olarak görmemekte, linç eylemlerine katılan kişileri, bu eylem içerisinde yer aldıkları için değil polis aracına zarar verdikleri için eleştirmekte ve bu tutumuyla Kürtlere yönelik gerçekleşen bu şiddet eylemlerini meşrulaştırmaktadır.

Diğer bir ayrıştırıcı dil ise, haberin verildiği medya araçlarında yer almaktadır. Haberin, çoğu medya kuruluşunda, Doğu kökenli minibüs şoförü ile ilçenin yerlisi arasındaki gerginlik ifadesiyle verildiğini görüyoruz. Haber içeriklerinde kullanılan ilçenin yerlisi ve Doğu kökenli ifadesi, yerlinin hep orada olduğunu ama Doğu kökenli vatandaşın sonradan gelip düzeni bozduğunu iddia eden söylemle aynı niteliktedir. Linç girişimlerinde bulunanlar da kendilerinin bölgenin yerlisi oldukları iddia etmekte ve yaptıkları eylemin haklılığını buna dayandırmaktadırlar.

İnegöl’deki olayın hemen ardından ise benzer bir linç eylemi, Hatay’ın Dört Yol ilçesinde meydana gelmiştir. Dört polisin öldürülmesiyle başlayan olaylar, BDP ilçe binası ve bazı kahvelerin yakılıp, işyerlerinin taşlanmasıyla büyümüştür. Trafik suçundan gözaltına alınan dört kişinin, PKK’lı sanılarak linç girişimine maruz kaldığı olaylarda, 24 kişi gözaltına alınmış ve ilçede yürüyüş girişimleri engellenmiştir.²²⁵ Hatay Valiliğinden yazılı açıklama yapılan açıklamada şunlar dile getirilmiştir:

“Pazartesi günü saat 18.35 sıralarında İlimiz Dört Yol İlçesinde devriye görevi yapan resmi polis otosuna terör örgütü mensupları tarafından gerçekleştirildiği değerlendirilen saldırı ile

²²⁴ “İnegöl Belediye Başkanı: Cehennem gibiydi”, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=58598> [25.09.2012].

²²⁵ “Fısıltı gazetesi iş başında!”, **Radikal**, 29 Temmuz, 2010, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1010654&categoryid=77> [25.09.2012].

ilgili olarak, bazı basın yayın organlarında yer alan yanlış haberler üzerine yeniden bir açıklama yapma gereği duyulmuştur. Kapalı kasa kamyonetten uzun namlulu silahlarla Dörtöl İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne ateş açıldığı şeklinde çıkan haberler doğruyu yansıtmamaktadır. Dörtöl İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne hiçbir şekilde ateş açılmamıştır. Olayla ilgili olarak terör örgütü mensuplarından yakalanan olmamıştır. Olaydan sonra gözaltına alınan şahısların bahse konu olayla herhangi bir ilgilerinin olmadığı anlaşılmış ve yetkili cumhuriyet savcısının talimatı ile serbest bırakılmışlardır. Vatandaşlarımızda oluşmuş bulunan infial anlayışla karşılanmaktadır. Ancak, birlik beraberliğe en çok ihtiyacımız olduğu bu anda sağduyulu davranılması, güçlü bir dayanışma sergilenmesi ve bu dayanışmanın sürekliliği büyük önem arz etmektedir. Vatandaşlarımızın soğukkanlılıklarını koruyarak kışkırtıcı tavır ve söylemlerden kaçınmaları, eksik ve yanlış bilgilere itibar etmemeleri fevkalade önemlidir. Bu zamana kadar olduğu gibi bundan sonra da halkımızın, birlik ve beraberlik iklimini bozmak isteyenlerin heveslerini kursaklarında bırakacaklarına olan inancımız tamdır.²²⁶

Hatay Valiliği tarafından yapılan açıklamaya baktığımızda, yine linç eylemleri içerisinde yer alan kişilere karşı benzer ifadeler içerdiğini görüyoruz. Açıklama içerisinde, bu eylemler içerisinde yer alan kişiler haklılaştırılmış ve bu eylemleri meşrulaştırıcı bir ifade kullanılmıştır. Hayat valiliği tarafından, linç girişiminde bulunan 'vatandaşlar'ın tepkisi haklı bulunmuş ve anlayışla karşılanması gereken bir davranış olarak tanımlanmıştır.

Yetkililer, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinde yer alan kişilere, çoğunlukla, 'Aslında iyi insanlar ama milli duygularına hâkim olamamışlar' anlayışıyla yaklaşmaktadırlar. Örneğin, MHP lideri Devlet Bahçeli, İnegöl ve Dörtöl olaylarıyla ilgili yaptığı açıklamada şunları belirtmiştir:

"Hükümetin açılım adını verdiği tahripkar siyasetinin yıkıcı etkileri giderek daha derinden hissedilmektedir... 26 Kasım 2009'da Çanakkale'nin Bayramiç, 15 Aralık 2009'da Muş'un Bulanık ilçelerinde, 3 Ocak 2010'da Edirne TEM Otoyolu girişinde, 5 Ocak 2010'de Mersin'in Akdeniz ilçesinde ve 6 Ocak 2010 tarihinde Manisa'nın Selendi ilçesinde yaşanan talihsiz ve tehlikeli gelişmeler, açılım denen yıkımın yol açtığı gerginliklerin sonucudur... Son olarak, 25-26 Temmuz 2010 tarihinde Bursa'nın İnegöl ve 26-27 Temmuz 2010 tarihinde Hatay'ın Dörtöl ilçelerinde meydana gelen toplumsal olaylar da diğerleri gibi kamuoyunda haklı endişelere neden olmuştur... Gerek İnegöl, gerek Dörtöl'da meydana gelen olayları toplumsal hale getiren, maksadını ve haddini aşan gösterilere kadar yönelten temel etken, milletimizin PKK terör örgütüne yönelik nefreti ve tepkileridir. Özellikle sayısı

²²⁶ "İnegöl Belediye Başkanı: Cehennem gibiydi", <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=58598> [25.09.2012].

çoğalan aziz şehitlerimizin vatandaşlarımızda haklı olarak artırdığı hassasiyet, PKK terörünün şehirlere ve sokaklara kadar inmiş olmasının yarattığı gerginlik ve kuşku, yanlış yargılara, vatandaşlarımızın doğum yerlerine göre tasnif eden çok tehlikeli toptancı suçlamalara kadar varmaktadır... Asırlardır bir arada yaşayan ve birbirlerinin mensubiyetini sorgulamak akıllarından bile geçmeyen insanların bugün çatışmalara kadar varacak cepheleşmelerine neden olan temel etken, bölücülüğe cüret kazandıran, PKK'yı meşrulaştırıp siyasallaştıran, Türk milletini bölmeyi amaçlayan 'PKK Açılımı'dır... Ortaya çıkan talihsiz sonuç, hükümetin iddia ettiği gibi asla Bayramiçli, Bulanıklı, Akdenizli, Selendilili, İnegöllü ve Dört Yol kardeşlerimizin kusuru değil, doğrudan kimlikler üzerinde siyaset yapan AKP zihniyetinin neden olduğu ve kaşındığı toplumsal gerilimin istenmeyen ama beklenen yansımasıdır... Hükümetin gelişmelerden ders çıkartmadan, etnik tahrikleri sürdürerek ve tam bir teşhis hatasıyla sorumluları vatandaşlarımızda aramaya devam etmesi halinde çok daha büyük gerilimlerin olabileceğini şimdiden uarmak ve hatırlatmak isterim”²²⁷

Bahçeli, neredeyse her cümlesinde AKP'yi suçlamakta ve açılım siyasetinin bu olaylara neden olduğunu belirtmektedir. Fakat Bahçeli'nin bu söylemleri, açılım siyaseti 2009 yılında başlatıldığı için daha önce gerçekleşen linç eylemlerini açıklamamaktadır. Bahçeli de söyleminde, linç eylemlerinde yer alan kitlerle aynı ifadeleri kullanmaktadır. Linç eylemlerine maruz kalan Kürtleri, şehirlere kadar inen PKK terörü olarak tanımlamakta ve linç eylemlerinde bulunan kitlelerin 'haklı hassasiyetine' değinmektedir. Ayrıca son cümlesinde daha büyük gerilimler olabileceği konusunda uyarıda bulunarak, bu tarz eylemlerin önünü açıcı ifadeler kullanmaya devam etmektedir.

Açıklama içerisinde, milli birlik ve beraberliği bozan uygulamalar, MHP tarafından müdahale yetkisinin olduğu alanlar olarak tanımlanmakta ve bu yönde söylemler üretilmektedir. Bu açıklama, bu tarz şiddet eylemlerinin önünü açan ve onu teşvik eden bir yaklaşımdır. Bahçeli'nin ısrarla üstünde durduğu nokta ise, bu tür şiddet girişimlerinde bulunanların suçlu olmadığını, onların milli hassasiyetleriyle hareket ettiğini belirtmesidir. 'Milletimizin PKK terör örgütüne karşı tepkisi', 'aziz şehitlerimizin vatandaşlarımızda haklı olarak artırdığı hassasiyet', 'İnegöllü ve Dört Yol kardeşlerimizin kusuru değil' gibi açıklamalarla, olaylar meşrulaştırılmakta, hatta olması gerekenmiş gibi sunulmaktadır. Olayların, PKK'nın

²²⁷ “Bahçeli’den İnegöl ve Dört Yol Açıklaması, **Radikal**, 13.08.10, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1013442&categoryid=78> [25.09.2012].

yaptığı saldırılara gösterilen tepkilerden kaynaklandığını belirtmesi, Kürtlerle PKK arasındaki ayrımı muğlaklaştıran söylem ile aynıdır.

Bu dönemin iktidar partisinin de milliyetçi bir yaklaşımdan uzaklaşmadığını, suçlulaştırıcı söylemleri tekrar ettiğini söylemek mümkündür. Başbakan'ın olaylara bakış şekli ve yorumuna baktığımızda, Bahçeli'den çok farklı bir yaklaşım içermediği görülmektedir. Başbakan, "Anadolu Soruyor" adlı bir televizyon programında, uydudan yayın yapan bazı yerel televizyonların temsilcilerinin Dört Yol ve İnegöl olayları ile ilgili sorusuna şu cevabı vermiştir:

“Orada duyguların istismarına gidilmiştir. Bunlar milli duygulardır. Bunlar tahrik edilmiştir. Bu tahrikten sonra da burada özellikle kimlerin bu işlerin içerisinde aktif rol oynadığına baktığımızda, bunların her zaman olduğu gibi yine malum çevreler tarafından tahrik edildiğini görüyoruz. Dört Yol'da Kürt kökenli vatandaşlarımızın dükkânlarının, işyerlerinin hedef alınması manidardır, benzer şeyin İnegöl'de olması manidardır. Bu tabii özellikle iktidarımızın hiç arzu etmediği ama hep endişe ile takip ettiği, izlediği bir süreçtir. Bizim bir defa şunu kabullenmek zorunluluğumuz var. Bu ülkede bizim medeniyetimizden, bizim dini değerlerimizden, kültürel değerlerimizden olaya baktığımız zaman bizde hiçbir zaman etnik milliyetçilik savunulmamıştır. Tam aksine biz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı altında toplanmışız ve medeniyetimizin bize öğrettiği, hep 'yaradılanı Yaradan'dan ötürü sevmektir. Yani biz kalkıpta Türküyle, Kürdüyle, Gürcüsüyle, Lazıyla, Çerkeziyle, Romaniyle, Boşnakıyla, Arnavutuyla bu ülkede hep biz biriz. Bütün içerisinde, birlikte yaşamışız. Hiçbir zaman bir ayrılığımız olmamış”²²⁸

Başbakan da MHP lideri Bahçeli'den farklı olmayan ‘milli refleks’ söylemiyle konuyu değerlendirmekte, olayları münferit olaylar olarak nitelendirip ‘vatandaşın milli duygularına’ bağlayarak haklılaştırmaktadır. Olayları, ani bir şekilde gelişen plansız olaylar olarak değerlendirmekte, bu tarz şiddet eylemlerine temel hazırlayan mekanizmaların etkisini ve bir dizi politik söylemin varlığını dile getirmemektedir.

Tanıl Bora, yetkililerin açıklamalarıyla yaygınlaşan Kürtlere yönelik linç eylemlerinin meşrulaşma süreçlerini şöyle özetlemektedir:

“Yetkililerin engin hoşgörüsü, linç gruplarına fevkaalede geniş bir ‘tahrik olma hakkı’ bahşedilmesi, kimi zaman bunların yarı-legal milis gruplarıymışçasına hayırhah muameleye tabi tutulması, Türkiye’de linç ‘olgusunun’ son derece önemli bir vechesini oluşturuyor. Linçin, meşrulaşma demeyeceksek, olağanlaşmasının belki de temel sebebi budur...”

²²⁸Erdoğan 2011’de son kez milletvekili adayı olacak”, <http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-2011-de-son-kez-milletvekili-adayi-olacak/siyaset/siyasetdetay/12.08.2010/1275524/default.htm> [18.09.2012].

Türkiye’de, bir kriz idaresi ve olağanüstü hal yöntemi olarak linçin ‘işlevselleştirildiğini’, önünün açıldığını düşündürten bir tablo karşısındayız... Son iki üç yılda çok sayıda linç girişiminin yerel ve merkezi devlet yetkilileri tarafından dehşet verici bir sinizme ‘vatandaşlarımız haklı tepkilerini göstermişlerdir’ üslubuyla yorumlanmasında görebiliriz. Türk Silahlı Kuvvetlerinin gece yarısı internet açıklamaları serisinde 8 Haziran 2007’de yayınlanan bildirideki ‘terör olaylarına karşı, yüce Türk milletinin kitlesel karşı koyma refleksini göstermesi’ ibaresi de, sonradan yapılan ‘şiddetten uzak durulması’ tevilini zor kaldıracak çağrışimleri davet ediyordu... Resmen yaratılan ve meşrulaştırılan istisna hallerinin ve hukuk-dışı şiddetin olağanlaşması, benzer durumlar (‘tehdit’ özneleri) karşısında linç girişimlerini özendiriyor. Birçok örnekte, linç girişimlerinin en azından niyet itibarıyla ‘anlayışla’ karşılanması, bu özendirmenin bir parçasıdır... Neo-liberalizmin çağdaş devlet rejimine uyarlanması, kuşkusuz bu geleneği daha iri, daha diri kılıyor. ‘Linç’in en geniş anlamıyla ‘reaksiyon görme’nin ve ‘reaksiyon gösterme’nin ilk akla gelen mecazlarından biri olarak kullanıldığı bir gündelik dilin ‘önünü açan’ bir vasattır bu.’²²⁹

Sonuç olarak baktığımızda, etnik ve etnikleştirilmiş linç eylemlerinin hemen hemen hepsinde yetkililer tarafından benzer açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamaların ortak özellikleri, linç eylemlerine belirli bir toplumsal meşruiyet sağlamaları ve tolerans göstermeleridir. Hükümet yetkilileri ve resmi görevliler, geçmişte buna benzer olaylarda söyledikleri gibi, olayların kontrol altında olduğundan, vatandaşın haklı tepkisinden bahsetmekte ve Kürtlere yönelik gerçekleşen linç eylemleri, yetkililer tarafından böylece haklı bir zemine oturtulup meşrulaştırılmaktadır.

İnegöl ve Dört Yol’daki olaylar ve buna benzer birçok etnik ve etnikleştirilmiş yıllardır süren Kürt karşıtı söylemlerin bir yansımasıdır. Bu kadar kalabalık bir gruba, bu kadar kısa sürede kışkırtan milliyetçi söylemlerin, yıllardır uygulanan politikaların bir neticesi olarak insanların içine işlemiş olduğunu görmek oldukça önemlidir.

5.4. Değerlendirme

Kürtler, son yıllarda art arda gerçekleşen ve gittikçe yaygınlaşan linç eylemlerinin birincil hedefi konumunda olmuşlardır. Kürtleri, linç eylemlerinin hedefleri olarak ortaya çıkaran tarihsel ve toplumsal süreçlere baktığımızda, 1990’lı yıllara kadar devlet politikalarında yok sayılan Kürtler, 1990’lı yıllarda, özellikle Kürt hareketinin güçlenmesi ve milliyetçiliğin yükselmesinin etkisiyle terör söylemi ile ele alınarak

²²⁹Bora, 2008, 12.

düşmanlaştırılmıştır. Kürtler ve terör arasındaki sınır iyice belirsizleşirken, bütün Kürtler terörle özdeşleştirilmiş, hatta bu özdeşleştirme, Kürt olmayan muhalif gruplara kadar yaygınlaşmıştır. Kürtlerin terörle ilişkilendirilerek ele alınmalarının yanı sıra göçle beraber belirginleşen şehir yaşamındaki pratikleri nedeniyle şehir yaşamını bozan gruplar ve adi suçların kaynağı olarak görülmeleri de, Kürtleri, linç eylemlerinin meşru birer hedefi konumuna getiren suçlulaştırıcı söylemler olmuştur. Ayrıca 2000’li yıllarla beraber, özellikle AB sürecinin etkisiyle Kürtlerin meşru politik özne konumuna gelmeleri de, toplumsal olarak Kürtlerin bir tehdit olarak algılanmasını güçlendirerek söylemsel rekabeti arttırmış ve 2000’li yıllarda daha fazla gerçekleşen Kürt karşıtlığına dayalı linç eylemleri üzerinde de etkili olmuştur. Daha önceki dönemlerde homojen devletin tek bir kimlik etrafındaki yapısına kurumsal düzeyde ve meşru politik alanda alternatif bir kimlik ortaya çıkmıştır. Özellikle 2005 yılında, AB süreciyle belirginleşen ve dönemin Başbakanının ifadesinde de yer bulan bu sürecin, 2005 yılında oldukça artan linç eylemleri üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Bütün bu süreçlerle, Kürtlerin toplum için bir tehdit olduğu anlayışı, gündelik hayat pratikleri içerisinde de yerleşmiş ve en ufak bir anlaşmazlığın dahi linç eylemlerine dönüşmesini tetikleyen bir süreç olmuştur. Bu söylemler doğrultusunda, Kürtler hem devletin güvenliğini hem de günlük yaşam içerisindeki güvenliği tehdit eden bir kesim olarak kodlanmaktadır. Diğer bir deyişle, Kürtler, hem terör olaylarının ve hem de şehir yaşamındaki adi suçların günah keçileri olarak değerlendirilmektedir. Tarihsel olarak Kürtlere yönelik resmi politikaların da etkisiyle, linç eylemlerinin, güçsüz ve meşru olarak görülen Kürtleri hedef alması kolaylaşmaktadır.

Art arda gerçekleşen bu linç eylemlerinin, aynı zamanda yetkililer tarafından toleransla karşılanması ve bir cezai yaptırım ile sonuçlanmaması da bu eylemlerin yaygınlaşmasında oldukça önemli bir etkidir. Hukuksal bir yaptırımın olmaması, Kürt karşıtlığıyla meşrulaşan bu eylemlerin bir kültür olarak yerleşmesine ve birçok muhalif tepkinin, Kürt karşıtlığı ile ifade edilen linç eylemleri ile sonuçlanmasını tetikleyen bir etken olmuştur.

6. SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de 1991-2011 döneminde gerçekleşen linç eylemlerinin hangi toplumsal şartlar ve süreçlerle etkileşim halinde olduğu analiz edilmiştir. Linç, bir grubun kendi kurallarıyla ve hukuk dışı olarak, suçlu olduğu iddia edilen bir kişi veya bir grubu cezalandırmak istemesidir. ABD’de gerçekleşen linç eylemlerinin neredeyse tamamı ölümle sonuçlanmasına rağmen, bir eylemin linç olarak tanımlanması için öldürme bir sonuç olarak ortaya çıkmak zorunda değildir. Bir kişi veya gruba, hukuk dışı olarak cezalandırmak veya öldürmek amacıyla saldırmak, bir eylemi linç eylemi olarak tanımlamak için yeterlidir.

Türkiye’de 1991-2011 yılları arasında, 364 tane linç eylemi meydana gelmiştir. Bu eylemlerin hepsinin, bir bütün olarak, aynı tetikleyici faktörler çerçevesinde değerlendirilmesi ise mümkün değildir. Motivasyonları doğrultusunda farklılaşan bu eylemler, nedensel mekanizmaları çerçevesinde de birbirlerinden farklılaşmaktadırlar. Bu nedenle, bu eylemlerin motivasyonlarına göre kategorilerine ayrılarak ele alınması, her bir kategorinin nedensel mekanizmalarını anlamak için gereklidir. Bu doğrultuda, bu çalışma içerisinde, linç eylemleri, adi, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi motivasyonlu eylemler olarak dört farklı kategoriye ayrılarak ele alınmıştır.

Türkiye’de gerçekleşen linç eylemleri, sosyal psikolojik, yapısal ve kültürel olarak üç farklı kuramsal yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Sosyal-psikolojik yaklaşımlar, kişinin öfkesini toplumsal olarak onaylanan meşru ve güçsüz bir hedefe yönelteceğini dile getirirler. Yapısal yaklaşımlar, eylemlerin, ekonomik durum, politik durum, demografik durum ve göç ile olan ilişkilerine odaklanmaktadırlar. Bu yaklaşımlar, ekonomik kriz, işsizlik ve enflasyon ile linç eylemleri arasında pozitif bir korelasyon olduğunu gösterirken, ekonomik büyüme ile linç eylemleri arasında negatif bir korelasyon bulmuşlardır. Ayrıca iki farklı kimlik grubu arasındaki politik rekabetin artmasının da linç eylemlerini arttıracaklarını iddia etmişleridir. Yine bu

alışmalar, g ve demografik yapı ile linç eylemleri arasında da pozitif bir ilişki olduğunu göstermişlerdir.

Kültürel yaklaşımlar ise, linç eylemlerinin çoğunlukla siyahlara yönelik gerçekleşmesini, tarihsel olarak yerleşmiş önyargılar ve negatif düşünceler çerçevesinde açıklamaya çalışmışlardır. Ayrıca, bu yaklaşım içerisinde, geçmişinde şiddet pratikleri barındıran bir toplumun, gelecekte şiddet eylemlerine ve ayrımcılığa daha yatkın olduğu belirtilmektedir.

Türkiye’de gerçekleşen linç eylemlerini, bu kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda ele alan bu çalışma içerisinde ‘günah keçisi’ teorisi ve kültürel yaklaşımlar bağlantılı olarak ele alınmıştır. Çünkü linç eylemlerinin meşru ve güçsüz hedefi olarak ‘günah keçisi’, çoğunlukla önyargılar ve negatif düşüncelerle kodlanan bir grup olmaktadır. Özellikle ABD’de gerçekleşen linç eylemleri örneklerine baktığımızda, linç eylemlerinin hedefleri olarak ön plana çıkan ‘günah keçileri’, aynı zamanda ırksal önyargıların kuşattığı siyahlar olmuştur.

Türkiye’de gerçekleşen linç eylemlerine baktığımızda ise, etnik ve etnikleştirilmiş olarak iki kategoride kodlanan etnik motivasyonlu eylemlerin büyük bir kısmı Kürt karşıtlığıyla hareket eden eylemlerdir ve hedefler Kürt olsun ya da olmasın, hedefleri Kürtlükle ve PKK ile özdeşleştirerek hareket etmişlerdir. Adi linç eylemleri, kategorik olarak en fazla gerçekleşen linç eylemi olsa da, 2000’li yıllardan sonra yoğunlaşan eylemler etnik motivasyonlu eylemlerdir ve 2005 yılında linç eylemlerinde yaşanan büyük artışının büyük bir çoğunluğunu da anti-Kürt bir turumdan beslenen etnik motivasyonlu linç eylemleri oluşurmaktadır.

Fail sayısının en fazla olduğu eylemler ve 24 saat ve üstü süren eylemlerin büyük bir kısmı da etnik motivasyonlu eylemler olmuştur. Bu eylemlerde, hem kısa sürede daha fazla insan mobilize olmuş hem de mobilize olan bu insanların öfkesi daha uzun sürmüştür. Ancak ölümle sonuçlanma oranı en az olan eylemler de, yine etnik motivasyonlu eylemler olmuştur. Bu sebeple, etnik motivasyonlu eylemlerin, daha çok bir sosyal kontrol mekanizması olarak belirginleştiklerini söylemek mümkündür.

Bu çalışmanın temel iddiasına göre, Türkiye’de ele alınan dönem içerisinde gerçekleşen linç eylemlerini kategorik olarak ayırdığımızda, her bir kategorinin altında yatan nedensel mekanizma farklı olacaktır. Türkiye’deki linç eylemleri ile literatürün yönlendirdiği değişkenler arasındaki ilişkiyi ele alırken, yeterli veri

olmadığından, demografik durum ve göçün linç eylemleri üzerindeki etkileri, regresyon yöntemiyle analiz edilememiştir. Çalışma içerisinde nedensel mekanizmalar olarak linç eylemleri ile olan ilişkilerine regresyon yöntemiyle bakılan, ekonomik ve politik değişkenler ise, çalışmanın temel iddiasıyla paralel bir şekilde, her bir linç kategorisi için farklı sonuçlar doğurmuştur.

Linç literatürüne baktığımızda, çalışmaların birçoğunda linç eylemlerinin altında yatan önemli bir nedensel mekanizma olarak ortaya çıkan ekonomik hoşnutsuzluğun belirtisi olarak işsizlik, Türkiye'deki linç eylemleri, kategorilerine göre ayrılıp ele alındığında ise, yalnızca adi motivasyonlu eylemler üzerinde etkili bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Etnik ve siyasi motivasyonlu linç eylemleri üzerinde, işsizliğin hiçbir etkisi bulunmamıştır. Bu sonuç, linç literatüründeki yaygın anlayıştan farklı olarak, Türkiye'deki linç eylemlerinin kategorilerine göre ayrılıp ele alınmasının gerekliliğini onaylayan bir sonuç olmuştur.

Diğer ekonomik değişkenlere baktığımızda ise, literatürdeki yaklaşımların öne sürdüğü enflasyonun linç eylemleri üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucu, Türkiye'de gerçekleşen etnik motivasyonlu linç eylemlerinde tam tersine negatif bir etkiye sahiptir. Adi ve siyasi linç kategorilerinde ise enflasyon bir anlam ifade etmemektedir. Yine literatürdeki çalışmalarda yer alan, ekonomik büyümenin linç eylemlerini azaltacağı yönündeki sonuç ise, yine etnik linç eylemleri üzerinde tam tersi bir etkiye sahiptir. Ekonomik büyüme arttıkça etnik linç kategorisindeki eylemler de artmaktadır. Ekonomik büyümenin, diğer kategorilerle ise hiçbir ilişkisi yoktur. Ekonomik kriz dönemlerinde, linç eylemlerinin artacağı sonucu ise siyasi linç kategorisi hariç diğer kategorilerde bir anlam ifade etmezken, siyasi linç eylemlerinde ise, tam tersine, negatif bir etkiye sahiptir. Yani ekonomik kriz dönemlerinde, siyasi linç eylemlerinde bir azalma meydana gelmiştir.

Politik değişken olarak adi linç eylemleri üzerinde hiçbir etkisi bulunmayan MHP oyları ise etnik motivasyonlu ve siyasi linç eylemlerinde etkin bir faktör olarak çıkmıştır. MHP oyları arttıkça, etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemlerinde de bir artış gerçekleşmiştir.

Göç ile ilgili yeterli veri olmadığından, linç eylemleri ile ilişkisine yönelik regresyon analizi yapılamamıştır. Göç faktörünün eldeki veriler doğrultusunda değerlendirilmesi ise, ancak eylemler kategorik olarak ayrıldığında anlamlı olmuştur.

Çünkü ele alınan dönem içerisinde yaşanan en yoğun göç, Kürtlerin zorunlu ya da şartlardan dolayı Batı bölgelerine olan göçleridir. Bu nedenle, göçlerin, etnik motivasyonlu eylemler üzerindeki etkilerine bakmak daha anlamlı olmuştur. Eldeki veriler değerlendirildiğinde ise, Kürtlerin Batı bölgelerine göç etmelerinin de etnik motivasyonlu eylemleri hızlandıran bir etken olarak değerlendirilebilmesi mümkündür. Çünkü Kürtlerin şehir yaşamını bozduklarına dair algı ve bu yönde oluşan suçlulaştırma söylemleri, şehir yaşamı içerisinde görünür olmalarından ve uyguladıkları pratiklerden sonra yerleşik hale gelmiştir.

Kısaca, kategorilerine göre linç eylemlerinin altında yatan nedensel mekanizmaları özetlersek, adi linç eylemleri, işsizlik ile tetiklenen eylemler olmuşlardır. Etnik, etnikleştirilmiş ve siyasi linç eylemleri ise MHP oyları ile pozitif bir ilişki içinde olan eylemler olmuşlardır. Fakat Türkiye’de son dönemlerde gittikçe artan ve Kürt karşıtlığına dayanan etnik motivasyonlu linç eylemlerini sadece MHP oyları ile açıklamak eksik bir yaklaşımdır. Kürt karşıtı kültürel ve toplumsal dışlama pratikleri nasıl oluştuğunu, bu pratikleri benimseyenlerin bu anti-Kürt tutumlarını nasıl ve neye dayanarak anlamlandırdıklarını sorgulamadan, etnik motivasyonlu linç eylemlerini anlamak mümkün değildir. Bu nedenle, literatürdeki kültürel yaklaşımlar çerçevesinde, etnik motivasyonlu linç eylemlerinin mekanizmaları üzerine niteliksel bir tartışma geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda, Türkiye’deki linç eylemlerinin, kültürel yaklaşımlar ile bağlantılı olduğu nokta, özellikle eylemlerin meşru hedeflerindeki benzerlikte kendisini göstermektedir. Literatürde, ABD özelinde yapılan çalışmalarda, linç eylemlerinin meşru hedefleri ve ‘günah keçileri’ olarak ön plana çıkan grup siyahlar olurken, Türkiye’deki linç eylemlerine baktığımızda ise, bu grup Kürtler olmuştur.

Literatürdeki kültürel yaklaşımlardaki çalışmalarda, siyahlara karşı olan önyargılardan, bu düşmanca algıların tarihsel olarak yerleşmesinden ve sürekliliğinden, siyahların suçlulaştırılma süreçlerinden ve bütün bu söylemlerin linç eylemleri üzerindeki etkilerinden bahsedilmektedir. Türkiye’de Kürt karşıtı bir tutumdan beslenen linç eylemleri de, benzer suçlulaştırma süreçlerinden beslenen eylemler olmuşlardır. Öncelikle, Kürtler, devletin tarihsel süreç içerisinde söylem ve pratikleriyle meşru bir hedef konuma getirilmişlerdir. Daha sonra, 1990’lı yıllarda yaşanan Batı bölgelerine yoğun Kürt göçü ile de, Kürtlere yönelik bu önyargılar yaygınlaşmış ve toplumsallaşmıştır.

Kürtlere yönelik bu suçlulaştırma söylemlerine göre, Kürtler hem 'milli beraberliği' tehdit ederek ülkenin bölünmesine hizmet etmekte hem de şehirlerde günlük yaşamdaki huzuru ve asayişi bozmaktadırlar. Bu nedenle de olumsuz özellikler yüklenen bu kesime karşı uygulanan saldırılar, suç olmaktan öte sanki bir gereklilikmiş gibi anlamlandırılmaktadır. Kürtler, yıllardan beri hem devlet politikalarında hem de özellikle göçten sonra şehir yaşamında, birçok olumsuzluğun kendilerine yüklenmesiyle, en meşru ve güçsüz hedefler olarak ilk sıradaki 'günah keçileri' olmuşlardır. Kürtlerin bütün bu düşmanlaştırılma süreçleri, onları değersiz ve suçlu gruplar olarak kurgularken, linç eylemlerini de haklılaştırmaktadır.

Buna ek olarak 2000'li yıllarla birlikte, Kürtler meşru bir politik özne konumuna gelmeye başlamışlardır. AB sürecinin etkisiyle ilk kez bir hükümet Kürt sorununu tanımıştır. Dönemin Başbakan'ı da 2005 yılında Diyarbakır'da yaptığı konuşmasında 'Kürt sorunu benim sorunumdur' ifadelerini kullanmıştır. 2005 yılında art arda gerçekleşen Kürt karşıtlığına dayalı linç eylemlerinin artmasında, bu politik rekabetin oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Politik rekabetin nasıl oluştuğuna baktığımızda, bu dönemde "tek dil, tek devlet, tek millet" söylemi üzerinden kurulan yurttaşlığa karşı, meşru politik alanda alternatif bir söylem ortaya çıkmıştır. Kürt kimliğinin ve haklarının, politik düzlemde meşru olarak tartışılabilir hale gelmesi, Türklerin, Kürtlerle eşit olarak görülmek istememeleri sebebiyle, söylemsel bir rekabet oluşturmuştur. Kürtlerin politik olarak belirginleşmesi ve meşru özne haline gelmesi sürecinde, kendilerini Kürtlerle eşit olarak görmeyen 'esas vatandaşlar', toplumda genellikle 'terörist', 'hırsız', 'parazit' gibi söylemlerle ele alınan bu suçlu kesimle eşit haklara sahip olmak istememektedirler. Suçlulaştırıcı ve milliyetçi söylemlerle ele alınan bu kesimin, meşru politik bir özne olarak belirginleşmesi ile oluşan söylemsel rekabetin, 2000'li yıllarda daha fazla gerçekleşen Kürt karşıtlığına dayalı linç eylemleri üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Esasında, Kürtlere yönelik hali hazırda bekleyen bir linç potansiyelinin her zaman olduğunu söylemek mümkündür. Hem analiz sonuçlardan elde edildiği hem de çalışma içerisinde ele alınan örneklerde görüldüğü gibi, en kısa sürede kalabalık grupların bir anda mobilize olduğu eylemlerin çoğunluğu, Kürt karşıtlığına dayanan etnik motivasyonlu eylemler olmuştur.

Art arda gerçekleşen bu eylemlerin, aynı zamanda yetkililer tarafından toleransla karşılanması ve bir cezai yaptırım ile sonuçlanmaması da bu eylemlerin yaygınlaşmasında oldukça önemli bir etken olarak değerlendirilmelidir. Hukuksal bir yaptırımın olmaması, Kürt karşıtlığıyla meşrulaşan bu eylemlerin bir kültür olarak yerleşmesine ve birçok muhalif tepkinin, Kürt karşıtlığı ile ifade edilen linç eylemleri ile sonuçlanmasını tetikleyen bir etken olmuştur. Özellikle 2005 yılında etnik motivasyonlu linç eylemlerinde yaşanan artış üzerinde, yapılan ‘meşrulaştırıcı’ yetkili açıklamalarının oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu açıklamaların ardından farklı bölgelerde art arda linç eylemleri yaşanmıştır.

Dahası, Kürtleri hedef alan bu linç eylemleri, çoğu zaman yetkililer tarafından ya ‘münferit bir olay’ ya da ‘provokasyon’ olarak değerlendirilmiştir. Bir anlık öfke patlaması gibi linç eylemlerin ‘münferit olaylar’ olarak ele alınması, yetkililerin bu eylemlere karşı olan sorumluluklarını azaltmaktadır. Oysaki bu linç eylemleri, son yıllara hâkim olan Kürt düşmanlığının bir toplumsal olgu olarak nasıl da yaygınlaşıp yerleştiğine işaret etmektedir.

Kürtleri hedef alan linç eylemlerini, birtakım devlet güçleri tarafından örgütlenen grupların gerçekleştirdiği provokasyonlar olarak değerlendirmek de meseleyi tam olarak kavramamız açısından eksik bir yaklaşımdır. Bu eylemlerin hepsinin devlet eliyle yürütüldüğünü söylemek olanaksızdır, eylemlerin önemli bir kısmı, yukarıda örneklerle belirttiğimiz gibi, Kürtlerin Kürt kimliklerinden dolayı maruz kaldıkları, gündelik hayat içerisinde kendiliğinden ve bir anda gerçekleşen eylemlerdir. Devlet eliyle yürütülen eylemler olsa bile bu eylemleri örgütleyen söylemler, Kürt karşıtlığına dayanan milliyetçi bir tepki üzerinden dile getirilmekte ve çok kısa bir süre içerisinde ortaya çıkabilmektedir. Burada belirtilmesi gereken asıl mesele, bir toplumsal olgu olarak gündelik hayatta yerleşmiş hale gelen Kürt karşıtı söylem ve düşmanca algıların yaygınlığıdır.

Sonuç olarak, bu çalışmada 1991-2011 döneminde gerçekleşen linç eylemlerinin kapsamlı bir analizi yapılmaya çalışılmıştır. Fakat bu çalışma içerisinde verileri toplamak için taranan gazeteler ve İHD ile TİHV’in linç eylemlerini içeren raporlarında yer almayan linç eylemlerinin var olabileceği, çalışmanın bir eksikliği olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Her ilde, bir yerel gazetenin taranması bu sorunu bir ölçüde çözebilir ama bu kapsamlı taramanın kısa sürede yapılabilmesi, ancak bir grup çalışması ile mümkün olabilir. Yine haber içeriklerinde, eylemlere

yönelik yeterli bilgi olmaması ya da bilgilerin yanlış olması ihtimali de çalışmanın bir başka eksikliği olarak değerlendirilebilir. Bu sorun ise, ancak birkaç gazete taranarak bir anlamıyla aşılabılır ki bu da bireysel bir çalışmadan ziyade bir grup çalışmasını gerektirecektir. Ayrıca linç literatürünün yönlendirdiği değişkenlere ait verilerin Türkiye’de oldukça eksik olması ve kısa süreli bir zaman aralığına (1991-2011) yönelik linç eylemleri verilerinin toplanması da kapsamlı bir istatistiksel analiz yapmayı engellemiştir. Modern Türkiye’nin kuruluşuna kadar geriye götürülecek bir çalışma, daha anlamlı bir istatistiksel analiz yapılabilmesi ve linç eylemlerinin mekanizmalarının ve dinamiklerinin daha kapsamlı olarak anlaşılması için önemlidir.

KAYNAKÇA

- Arkonaç, Sibel. **Grup İlişkileri**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1993.
- Aslan, Emre. “Türkiye’de Irkçılık”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003: 409-426.
- Atkinson, Richard C. ve diğ. **Psikolojiye Giriş**, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2002.
- Balta Paker, Evren. “Dış Tehditten İç Tehdide: Türkiye’de Doksanlarda Ulusal Güvenliğin Yeniden İnşası”. ed. Evren Balta Paker, İsmet Akça. **Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010: 407-431.
- Beck, E. M., Stewart E. Tolnay, “*The Killing Fields of the Deep South: The Market for Cotton and the Lynching of Blacks, 1882-1930*”, **American Sociological Review**, c. 55, s.4 (1990): 526-539.
- Berkowitz, L. “Frustration-Aggression hypothesis: Examination and Reformulation”, **Psychological Bulletin**, c. 106, s. 1, (1989): 59-73.
- Bilgiç, Mehmet Sadi, Salih Akyürek, Müstecep Dilber, “Kürtler ve Türkler Ne Düşünüyor?”, **Türkiye’de Kürtler ve Toplumsal Algılar**, ed. Mehmet Sadi Bilgiç, Salih Akyürek, İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2012: 5-200.
- Blalock, Hurbert M. “Economic Discrimination and Negro Increase”, **American Sociological Review**, c. 21, s. 5 (1956): 584-588.
- Bloom, Jack. M. **Class, Race and the Civil Rights Movements**, Indiana University Press, 1987(Aktaran Sarah A. Soule, “Populism and Black Lynching in Georgia, **Social Forces**, c. 71, s. 2, 1992: 431-449).
- Blumer, Herbert. “Race Prejudice as a sense of Group Position”, **Official Journal of the Pasific Sociological Society**, c. 1, s. 1, (1958): 3-7.
- Bonanich, Edna. “A theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market”, **American Sociological Review**, s. 37 (1972): 547-559.
- Bora, Tanıl. **Milliyetçiliğin Kara Baharı**, 1. bs. İstanbul: Birikim Yayınları, 1995.
- _____. **Türkiye’nin Linç Rejimi**, 1. bs. İstanbul: Birikim Yayınları, 2008.
- Breau of Justice Statistics, **Criminal Victimization in the United States**, 1998, (Washington DC: U.S. Department of Justice, 1999 (Aktaran William Oliver,

- Cultural Racism and Structural Violence: Implications for African Americans, **The Haworth Press**, c. 4, s. 2/3, 2001: 1-26).
- Cameron, A. Colin, Pravin K. Trivedi, **Regression Analysis of Count Data**, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Can, Kemal. “Ülkücü Hareketin İdeolojisi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003: 663-685.
- Connerton, Paul. **Toplumlar nasıl anımsar?**, çev. Alaeddin Şenel, 1. bs. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Corzine, Jay, James C. Corzine ve Lin Huff-Corzine. “Black Concentration and Lynchings in the South: Testing Blalock’s Power-Threat Hypothesis”, **Social Forces**, s. 61 (1983): 774-796.
- Craig, Kellina M. “Examining hate-motivated aggression, A review of the social psychological literature on hate crimes as a distinct form of aggression, **Aggression and Violent Behaviour**, c. 7, (2002): 85-101.
- Çetinkaya, Y. Doğan. “Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler”, **Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim**, ed. Y. Doğan Çetinkaya, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008: 15-61.
- Dağ, B.S. “Mevcut Gelişmeler: Türkiye ve Yerinden Olmuş Kişiler.” UNDP “Yerinden Olmuş Kişiler Konferansı”nda Yapılan Yayınlanmamış Sunum, 23 Şubat 2006 (Aktaran Ünal, Turgay, Ayşe Betül Çelik, Dilek Kurban. “Türkiye’nin Yerinden Edilme Sorunu: Sorun, Mevzuat ve Uygulama”, **“Zorunlu Göç” ile Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, ed. Kurban ve diğ., İstanbul: TESEV Yayınları, 2008).
- Darity Jr., William A., Gregory N. Price. “Can Racial Stigma Explain Black Lynchings?”, **North Carolina A&T State University Working Papers in Economics** (2003): 1-40.
- Dixon Jeffrey C., Michael S. Rosenbaum. “Nice to Know You? Testing Contact, cultural, and Group Threat Theories of Anti-Black and Anti-Hispanic Stereotypes”, **Social Science Quarterly**, c. 85, s. 2 (2004): 257-280.
- Dollard, J. ve diğ., **Frustration and Aggression**, (New Heaven: Yale University Press, 1939).
- Drake, St. Claire. **Black folk Here and There**, Los Angeles, CA: University of California, 1987 (Aktaran Dixon Jeffrey C., Michael S. Rosenbaum. “Nice to Know You? Testing Contact, cultural, and Group Threat Theories of Anti-Black and Anti-Hispanic Stereotypes”, **Social Science Quarterly**, c. 85, s. 2, 2004: 257-280).
- Du Bois, W.E.B. **Black Reconstruction in America 1860-1880**, Atheneum, 1935 (Aktaran Sarah A. Soule, “Populism and Black Lynching in Georgia, **Social Forces**, c. 71, s. 2, 1992: 431-449).

- Esen, A. Kıvanç. “2000’li Yıllar Türkiye’si Yeni Irkçılığına Dair Bir Analiz Değerlendirmesi”, **Birikim**, s. 224, (2007): 49-59.
- Freedman, J. L., D. O. Sears, ve J. M. Carlsmith. **Sosyal Psikoloji**, 4. Baskı, çev. A. Dönmez, (Ankara, İmge Yayınları, 2003).
- Gambetti, Zeynep. “Linç Girişimleri, Neoliberalizm ve Güvenlik Devleti”, **Toplum ve Bilim**, No. 109, 2007: 7-34.
- Garland, David. **Punishment in Modern Society: A Study in Social Theory**, Chicago, IL: University of Chicago Press, 1990 (Aktaran King, Ryan D., Steven F. Messner, Robert, D. Baller, “Contemporary Hate Crimes, Law Enforcement, and the Legacy of Racial Violence”, **American Sociological Review**, c. 74, 2009: 291-315).
- Gönen, Zeynep. “Yoksulluğun Suçlulaştırılması, Suçun Irksallaştırılması: Kapitalizmin Tarihsel Mirası ve Türkiye Örneği”, **Praksis**, s. 28, (2008): 57-80.
- Halbwachs, Maurice. **On Collective Memory** Chicago, University of Chicago Press 1992 (Aktaran Mithat Sancar, **Geçmişle Hesaplaşma, Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007)
- Hogg, Michael A., Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, çev. İbrahim yıldız, Aydın Gelmez, 2. bs. (Ankara: Ütopya Yayınları, 2011).
- Hovland, C.I., R.R.Sears, “Minor Studies of Aggression: VI. Correlation of Lynching with Economic Indices”, **Journal of Psychology**, s. 9 (1940): 301-310.
- Jacobs, David, Stephanie L. Kent ve Jason T. Carmichael, “Vigilantism, Current Racial Threat, and Death Sentences, **American Sociological Review**, c. 70, (2005): 657-659.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. “Sosyal psikoloji ‘linç’i nasıl açıklıyor”, **Bilim ve Gelecek**, c. 32 (2006): 46-49.
- Karakoç, Jülide. “Kürt Meselesini ‘Tanıyarak Dışlama’”, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=707&makale=K%FCrt+Meselesini+Tan%FDyarak+D%FD%FElama> [18.09.2012].
- Kaygalak, Sevilay. **Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme**, 1. bs. Ankara: Dipnot Yayınları, 2009.
- Kentel, Ferhat. Meltem Ahıska ve Fırat Genç, **Milletin Bölünmez Bütünlüğü: Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)**, 1. Basım, İstanbul: TESEV Yayınları, 2007.
- Kılıç, Şengül. **Biz ve Onlar**, İstanbul: Metis Yayıncılık, 1993.
- King, Gary. “Statistical Models for Political Science Event Counts: Bias in Conventional Procedures and Evidence for the Exponential Poisson

- Regression Models”, **American Journal of Political Science**, s. 32 (1988): 838-863.
- King, Ryan D., Steven F. Messner, Robert D. Baller, “Contemporary Hate Crimes, Law Enforcement, and the Legacy of Racial Violence”, **American Sociological Review**, c. 74, (2009): 291-315.
- Kousser, J. Morgan. **The Shaping of Southern Politics: Suffrage Restriction and the Establishment of the One Party South, 1880-1910**, Yale University Press, 1974 (Aktaran Sarah A. Soule, “Populism and Black Lynching in Georgia, **Social Forces**, c. 71, s. 2, 1992: 431-449).
- Messner, Steven F., Matthew P. Zevenbergen ve Robert D. Baller, “The Legacy of Lynching and Southern Homicide”, **American Sociological Review**, c. 70, (2005): 633-655.
- Miller, N.E. “The frustration-aggression hypothesis”, **Psychological Review**, s.48 (1941): 337-342
- Mintz, Alexander. “A Re-examination of Correlations Between Lynchings and Economic Indices”, **Journal of Abnormal and Social Psychology**, s. 41 (1946): 154-160.
- National Association for the Advancement of Colored People, **Thirty Years of lynching in the United States: 1889-1918**, New York: Arno Press and The New York Times, 1969 (Aktaran Richard M. Perloff, “The Press and Lynchings of African Americans”, **Journal of Black Studies**, c. 30, s. 3, 2000: 315-330).
- Oliver, William. Cultural Racism and Structural Violence: Implications for African Americans, **The Haworth Press**, c. 4, s. 2/3 (2001): 1-26.
- Olzak, Susan. “Labor unrest, Immigration, and Ethnic Conflict in Urban America, 1880-1914, **AJS Volume**, c. 94, s.6, (1989): 1303-1333.
- _____. “The Political context of competition: Lynching and Urban Racial Violence, 1882-1914”, **Social Forces**, c. 69, s. 2 (1990): 395-421.
- _____. **The Dynamics of Ethnic Competiton and Conflict**, Stanford, California: Stanford University Press, , 1992.
- Osgood, D. Wayne. “Poisson-Based Regression Analysis of Aggregate Crime Rates”, **Journal of Quantitative Criminology**, c. 16, s. 1 (2000): 21-43.
- Özkırımlı, Umut. “Türkiye’de Gayriresmi ve Popüler Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003: 706-717.
- Paker, Murat. “Lincin psiko-politiği: Nedir, niçin, nasıl?” **Birikim Dergisi**, s. 211, (2006): 28-36.

- Perloff, Richard M. "The Press and Lynchings of African Americans", **Journal of Black Studies**, c. 30, s. 3, (2000): 315-330.
- Raper, A. **The Tragedy of Lynching**, Chapel Hill: University of North Caroline Press, 1933 (Aktaran E. M. Beck ve Stewart E. Tolnay, "*The Killing Fields of the Deep South: The Market for Cotton and the Lynching of Blacks, 1882-1930*", **American Sociological Review**, c. 55, s.4 (1990): 526-539).
- Reed, John S. "Percent Black and Lynching: A Test of Blalock's Theory", **Social Forces**, s. 50 (1972): 356-360.
- Robert A. Gibson, "The Negro Holocaust: Lynching and Race Riots in the United States, 1880-1950", <http://www.yale.edu/ynhti/curriculum/units/1979/2/79.02.04.x.html>[15.08.2012].
- Rochester, Anna. **The Populist Movement in the United States**, International Publishers, 1943 (Aktaran Sarah A. Soule, "Populism and Black Lynching in Georgia, **Social Forces**, c. 71, s. 2, 1992: 431-449).
- Sancar, Mithat. **Gecmisle Hesaplasma, Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne**, (İstanbul:İletişim Yayınları, 2007).
- Saraçoğlu, Cenk. **Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler**, 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Soule, Sarah A. "Populism and Black Lynching in Georgia, **Social Forces**, c. 71, s. 2, (1992): 431-449.
- Şahin, Hasan. "Poisson Regresyon Uygulaması: Türkiye'deki Grevlerin Belirleyicileri 1964-1998, **Doğu Üniversitesi Dergisi**, s. 5 (2002): 173-180.
- Tolnay Stewart E., E.M.Beck. "Racial Violence and Black migration in the american South, 1910 to 1930, **American sociological Review**, s.57 (1992): 103-116.
- Tolnay, Stewart E., E. M. Beck ve James L. Massey. "Black Lynchings: The Power Threat Hypothesis Revisited, **Social Forces**, c. 67, s. 3, (1989): 605-623.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (1998) Doğu Ve Güneydoğu Anadolu'da Boşaltılan Yerleşim Birimleri Nedeniyle Göç Eden Yurttaşlarımızın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, **Tutanak Dergisi** 53, Dönem 20 (Aktaran Turgay Ünal, Ayşe Betül Çelik, Dilek Kurban, "Türkiye'nin Yerinden Edilme Sorunu: Sorun, Mevzuat ve Uygulama", "**Zorunlu Göç**" ile **Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, ed. Kurban ve diğ., İstanbul: TESEV Yayınları, 2008).
- Ünal, Turgay, Ayşe Betül Çelik, Dilek Kurban. "Türkiye'nin Yerinden Edilme Sorunu: Sorun, Mevzuat ve Uygulama", "**Zorunlu Göç**" ile **Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, ed. Kurban ve diğ., (İstanbul: TESEV Yayınları, 2008).

Üstel, Füsün, Birol Caymaz, **Seçkinler ve Sosyal Mesafe**, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009).

Wilson, William J. **The Declining Significance of Race**, University of Chicago Press, 1978 (Aktaran Sarah A. Soule, “Populism and Black Lynching in Georgia, **Social Forces**, c. 71, s. 2, 1992: 431-449).

Wright, Gavin. “Old South, New South: Revolutions in the Southern Economy Since the Civil War”, **Basic**, 1986): 118-22 (Aktaran Susan Olzak, “The Political context of competition: Lynching and Urban Racial Violence, 1882-1914”, **Social Forces**, c. 69, s. 2, 1990: 395-421).

Yeğen, Mesut. **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu**, 2. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

_____. **Müstakbel Türk’ten Sözde Vatandaşa**, 3. Bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

_____. **Son Kürt İsyanı**, 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Yıldız, Ahmet. “Ne Mutlu Türküm Diyebilene” **Türk Ulusal Sınırlarının Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)**, 1. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Yılmaz, Bediz. “Türkiye’de Sınıf–Altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa”, **Toplum ve Bilim**, No. 113, 2008, s. 127-146.

Yükseker, Deniz, Bilgin Ayata. “İnkâr Siyasetinden ‘İdare’ Politikasına Kürtlerin Zorunlu Göçü”, **Birikim**, s. 213, (2007): 42-46.

Zangrando, R. L. **The NAACP crusade against lynching, 1909-1950**, Philadelphia: Temple University Press, 1980 (Aktaran Richard M. Perloff, “The Press and Lynchings of African Americans”, **Journal of Black Studies**, c. 30, s. 3, 2000: 315-330).

Zangrando, Robert L. “About Lynching”, http://www.english.illinois.edu/maps/poets/g_l/lynching/lynching.htm [10.08.2012].

Zimring, Franklin E. **The Contradictions of American Capital Punishment**, New York: Oxford University Press, 2003 (Aktaran Jacops, David, Stephanie L. Kent ve Jason T. Carmichael, “Vigilantism, Current Racial Threat, and Death Sentences, **American Sociological Review**, c. 70, (2005): 657-659.

“AKP’li vekil linç girişimine destek verdi”, **Radikal**, 4 Kasım 2005, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=762128&categoryid=97> [22.09.2012].

“Alanya ‘Olay Kent’ oldu.”, **Milliyet**, 8 Kasım 1992, 12

“Bahçeli’den İnegöl ve Dört Yol Açıklaması”, **Radikal**, 13.08.10, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1013442&categoryid=78> [25.09.2012].

- “Başbakan ‘sağduyu’ istedi”, **Radikal**, 8 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=148986> [20.09.2012].
- “Bayramiç’te Kürt ailelerin evi taşlandı”, **Radikal**, 27 Kasım 2009, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=966360&categoryid=97> [17.09.2012].
- “Bu cesaret nereden?”, **Radikal**, 11 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149259> [20.09.2012].
- “Cenazelerde PKK’ya Lanet”, **Milliyet**, 31 Ekim 1992, 21
- “Definition of Lynching”, <http://people.uncw.edu/hinese/HAL/HAL%20Web%20Page.htm> [15.09.2012].
- “Erdoğan 2011’de son kez milletvekili adayı olacak”, <http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-2011-de-son-kez-milletvekili-adayi-olacak/siyaset/siyasetdetay/12.08.2010/1275524/default.htm> [18.09.2012].
- “Erdoğan: Kürt sorunu hepimizin sorunu...”, <http://bianet.org/bianet/bianet/65194-erdogan-kurt-sorunu-hepimizin-sorunu> [25.09.2012].
- “Fısıltı gazetesi iş başında!”, **Radikal**, 29 Temmuz, 2010, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1010654&categoryid=77> [25.09.2012].
- “Herkes Bayrağa Sahip Çıktı”, **Radikal**, 23 Mart 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=147350> [18.09.2012].
- “İnegöl Belediye Başkanı: Cehennem gibiydi”, <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnalD=58598> [25.09.2012].
- “İnegöl sekiz saat ‘cehennemi’ yaşadı, **Radikal**, 27.07.10, <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1010253&categoryid=97> [25.09.2012].
- “İstanbul’da dört eylemci linç edilecekti!”, **Radikal**, 31 Ağustos 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=197346> [20.09.2012].
- “Liderler: Sağduyulu olalım”, **Radikal**, 14 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149641> [22.09.2012].
- “Linçten Cezaevine”, **Radikal**, 8 Nisan 2005, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=148981> [22.09.2012].
- “Lynch Law” http://www.1911encyclopedia.org/Lynch_Law [15.09.2012].
- “Lynching”, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/352864/lynching> [11.08.2012].

“Tavas’ta gerginlik”, **Milliyet**, 2 Kasım 1993, 23.

“Teklikeli Tırmanış”, **Radikal**, 08.09.2006,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=198157> [18.08.2012].

“TKP’lilerle ülkücüler çatıştı”, **Radikal**, 02.04.2007,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=217266> [18.08.2012].

“Trabzon’a özel çözüm”, **Radikal**, 9 Nisan 2005,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149101> [20.09.2012].

“Trabzon’da gerilim yüksek”, **Radikal**, 12 Nisan 2005,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=149414> [22.09.2012].

“Vatandaşın güzel bir tepki”, **Milliyet**, 1 Eylül 2006,
<http://www.milliyet.com.tr/2006/08/31/guncel/axgun01.html> [20.09.2012].

EK I

KOD ANAHTARI:

KOD: GAZETE ADI

- 1: RADİKAL
- 2: MİLLİYET

KOD: 1-2: MAKALE ADI

KOD: 1-3: ETNİSİTE (FAİL)

- 0: BELİRTİLMEMİŞ
- 1: TÜRK
- 2: KÜRT
- 3: ROMAN
- 4: BULGAR GÖÇMENİ
- 5: ARAP KÖKENLİ

KOD: ETNİSİTE (HEDEF)

- 0: BELİRTİLMEMİŞ
- 1: TÜRK
- 2: KÜRT
- 3: ERMENİ
- 4: BULGAR GÖÇMENİ
- 5: ROMAN
- 6: ARAP KÖKENLİ

KOD: OLAYIN TÜRÜ

- 1: LİNÇ GİRİŞİMİ
- 2: LİNÇ

KOD: LİNÇ KATEGORİSİ 1

- 1: ETNİK LİNÇ
- 2: ADİ LİNÇ
- 3: SİYASİ LİNÇ
- 4: ETNİKLEŞTİRİLMİŞ LİNÇ

KOD: OLAYIN YERİ-BÖLGE

- 1: MARMARA
- 2: EGE
- 3: AKDENİZ
- 4: KARADENİZ
- 5: İÇ ANADOLU

6: GÜNEYDOĞU ANADOLU

7: DOĞU ANADOLU

KOD: OLAYIN YERİ –İL
İL KODU YAZILACAK

KOD: OLAYIN YERİ- İLÇE
İLÇE ADI YAZILACAK

KOD: OLAYIN BASLANGIC TARİHİ
TARİH YAZILACAK

KOD: OLAYIN BİTİS TARİHİ
TARİH YAZILACAK

KOD: SÜRE
BASLANGICTAN BİTİS TARİHİ ÇIKARILIP SAAT OLARAK AYZILACAK

KOD: KATILIMCI SAYISI
SAYI YAZILACAK

KOD: KODLAYAN TAHMİN
1: KÜÇÜK
2: ORTA
3: BÜYÜK
4: GENİŞ

KOD: SALDIRILAN KİŞİ SAYISI

KOD: SEMBOL VEYA AMAÇLAR 1
0: YOK
1: TÜRK BAYRAĞI
2: İSTİKLAL MARŞI
3: İRKÇİ SLOGAN
4: SİYASİ PARTİ BAYRAĞI
5: ATATÜRK POSTERİ
6: BOZKURT İŞARETİ
7: SLOGAN
8: SAYGI DURUŞU
9: TEKBİR GETİRMEK

KOD: SEMBOL VEYA AMAÇLAR 2
0: YOK
1: BAYRAK
2: İSTİKLAL MARŞI
3: İRKÇİ SLOGAN
4: SİYASİ PARTİ BAYRAĞI
5: ATATÜRK POSTERİ
6: BOZKURT İŞARETİ
7: SLOGAN

- 8: SAYGI DURUŞU
- 9: TEKBİR GETİRMEK

KOD: SEMBOL VEYA AMAÇLAR 3

- 0: YOK
- 1: BAYRAK
- 2: İSTİKLAL MARŞI
- 3: İRKÇİ SLOGAN
- 4: SİYASİ PARTİ BAYRAĞI
- 5: ATATÜRK POSTERİ
- 6: BOZKURT İŞARETİ
- 7: SLOGAN
- 8: SAYGI DURUŞU
- 9: TEKBİR GETİRMEK

KOD: SEMBOL VE AMAÇLAR 4

- 0: YOK
- 1: BAYRAK
- 2: İSTİKLAL MARŞI
- 3: İRKÇİ SLOGAN
- 4: SİYASİ PARTİ BAYRAĞI
- 5: ATATÜRK POSTERİ
- 6: BOZKURT İŞARETİ
- 7: SLOGAN
- 8: SAYGI DURUŞU
- 9: TEKBİR GETİRMEK

KOD: MÜDAHELE

- 1: ETMEDİ
- 2: POLİS ETTİ
- 3: ASKER ETTİ
- 4: POLİS/ ASKER BİRLİKTE

KOD: ŞİDDET KATEGORİSİ 1

- 1: TEHDİT
- 2: KAVGA
- 3: SALDIRI
- 4: MÜLK TAHRİBİ
- 5: YARALAMA
- 6: ÖLDÜRME
- 7: DİĞER

KOD: ŞİDDET KATEGORİSİ 2

- 1: TEHDİT
- 2: KAVGA
- 3: SALDIRI
- 4: MÜLK TAHRİBİ
- 5: YARALAMA
- 6: ÖLDÜRME
- 7: DİĞER

KOD: ŞİDDET KATEGORİSİ 3

- 1: TEHDİT
- 2: KAVGA
- 3: SALDIRI
- 4: MÜLK TAHRİBİ
- 5: YARALAMA
- 6: ÖLDÜRME
- 7: DİĞER

KOD: ŞİDDET KATEGORİSİ 4

- 1: TEHDİT
- 2: KAVGA
- 3: SALDIRI
- 4: MÜLK TAHRİBİ
- 5: YARALAMA
- 6: ÖLDÜRME
- 7: DİĞER

KOD: YARALANAN SAYI
SAYI GİRİLECEK.

KOD: ÖLEN SAYISI
SAYI GİRİLECEK

KOD: HEDEF

- 1: KİŞİ (Hırsızlık zanlısı, Cinayet zanlısı, vb.)
- 2: KİŞİ (Taciz ve Tecavüz Zanlısı vb.)
- 3: ETNİK GRUP: Kürtler
- 4: ETNİK GRUP: Türkler
- 5: ETNİK GRUP: Romanlar
- 6: SİYASİ PARTİ/ÜYESİ/ SİYASİ GRUP VEYA DERNEK
- 7: SİYASİ PARTİYİ-GRUBU-DERNEĞİ/KİŞİYİ KÜRTLER/PKK İLE ÖZDEŞLEŞTİRME/DİL-ŞARKI VB.
- 8: SİYASİ/DİNİ GÖRÜŞ
- 9: POLİS
- 10: ÜLKÜCÜLER-SAĞ GÖRÜŞLÜ
- 11: HİZBULLAH MENSUBU
- 12: TARAFTAR
- 13: HERHANGİ BİR SEBEPTEN ÇIKAN GERGİNLİK
- 14: FUHUŞ İDDİASI
- 15: TRAVESTİ OLMASI

KOD: ALEVLEYEN OLAY

- 1: SALDIRI İDDİASI
- 2: TACİZ/TECAVÜZ İDDİASI
- 3: TERÖR İDDİASI/TERÖRLE BAĞDAŞTIRILAN POLİTİK GÖRÜŞ-DİL-ŞARKI VB.
- 4: POLİTİK/DİNİ GÖRÜŞ
- 5: POLİS OLMASI

- 6: HERHANGİ BİR SEBEPTEN ÇIKAN GERGİNLİK
- 7: FUHUŞ İDDİASI
- 8: TRAVESTİ OLMASI

KOD: HUKUKSAL SONUÇ

- 1: SONUCSUZ
- 2: GÖZALTI
- 3: TUTUKLAMA
- 4: HEM GÖZALTI HEM TUTUKLAMA
- 5: DAVA

KOD: FAİL ÖRGÜT

- 1: YOK
- 2: SİYASİ PARTİ
- 3: DERNEK
- 4: POLİS

KOD: HEDEF ÖRGÜT

- 1: YOK
- 2: SİYASİ PARTİ
- 3: DERNEK
- 4: POLİS

KOD: KİMLİK TANIMI

- 1: HALK-VATANDAŞ-ORALI KESİM-ÇEVREDEKİLER
- 2: ÖFKELİ KALABALIK-KALABALIK-GRUP
- 3: ÜLKÜCÜ GRUP-SAĞ GÖRÜŞLÜ
- 4: SİYASİ PARTİ-SİYASİ GÖRÜŞ
- 5: MİLİTANLAR-EYLEMCİLER-ZANLILAR
- 6: ETNİK KİMLİK
- 7: TARAFTAR
- 8: ÖĞRENCİLER
- 9: YAKINLAR-AKRABALAR
- 10: İŞÇİLER
- 11: TUTUKLULAR

ÖZGEÇMİŞ

Betül Baki 18 Kasım 1986 Kayseri doğumludur. Lise öğrenimini 2004 yılında Gönen Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. 2004-2008 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümünde lisans eğitimi almıştır. 2009 yılından bu yana Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans öğrencisidir.